
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

12. SINIF TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERS KİTAPLARINDA MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ HATIRATLARININ KULLANIMI (2000-2024)

Nazife Kutgunay Yıldırım

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

TARİH EĞİTİMİ BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

NİSAN, 2025

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren bir (1) yıl sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Nazife Kutgunay

Soyadı : Yıldırım

Bölümü : Tarih Eğitimi

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : 12. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarında Millî Mücadele Dönemi Hatıratlarının Kullanımı (2000-2024)

İngilizce Adı: Use of National Struggle Period Memoirs in 12th Grade Turkiye Republic History of Revolution and Ataturkism Textbooks (2000-2024)

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazarın Adı Soyadı: Nazife Kutgunay Yıldırım

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Nazife Kutgunay YILDIRIM tarafından hazırlanan "12. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarında Millî Mücadele Dönemi Hatıratlarının Kullanımı (2000-2024)" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Tarih Eğitimi Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Togay Seçkin BİRBUDAK

Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Halim KILIÇ

Yakınçağ Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Üye: Doç. Dr. Tuba BELENLİ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 07/04/2025

Bu tezin Tarih Eğitimi Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Şaban ÇETİN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

……..……

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecinde benden desteğini esirgemeyen kıymetli insanlar bulunmaktadır. Bu insanlara teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim. Öncelikle kıymetli danışmanım Sn. Prof. Dr. Togay Seçkin BİRBUDAK'a, en başından itibaren konu belirleme sürecimde ve daha sonraki tüm aşamalarda sorduğum hiçbir soruyu cevapsız bırakmadığı ve her aşamada desteğini benden esirgemeyerek değerli bilgilerini bana aktardığı için teşekkürlerimi sunuyorum.

Evlatları olmaktan gurur duyduğum, öğretmenlik mesleğini seçmemdeki en büyük nedenim, her alandaki ilk ve en etkili öğretmenim kıymetli annem Gülay AKBAĞ'ya, hayatımın her aşamasında varlığıyla bana güven veren ve tez yazım sürecinde kaynak temini konusunda bana her türlü desteği sağlayan kıymetli babam Muharrem AKBAĞ'ya, teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez yazım sürecinde bana destek olan, hiçbir zaman benden yardımını esirgemeyen ve hep yanımda olan arkadaşlarım Sevil AKAN ve Arzu BİNGÖL'e teşekkürlerimi sunuyorum.

En büyük teşekkürümü; özgür bir Türk kadını olmamı, çok sevdiğim mesleğimi icra etmemi, bu tezi yazmış olmamı ve daha nicelerini borçlu olduğumu, olduğumuzu düşündüğüm Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşlarına sunuyorum.

Tezimi, varlığıyla bana güç veren kızım Duru YILDIRIM'a ithaf ediyorum.

12. SINIF TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERS KİTAPLARINDA MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ HATIRATLARININ KULLANIMI (2000-2024)

(Yüksek Lisans Tezi)

Nazife Kutgunay Yıldırım

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Nisan, 2025

ÖZ

Ulusal kimliğin şekillenmesinde tarih öğretimi önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Bu bağlamda değerler eğitiminin yoğun olarak verildiği tarih öğretiminde hatıratlar bu alanı desteklerken öğrencinin tarihsel empati yeteneğini de geliştiren, tarih öğretimi ve empati yeteneğini kesiştiren edebi türlerdir. Günümüz eğitim sistemi içerisinde en önemli materyal olan ders kitaplarının içerikleri oldukça önemlidir. Öğrenciler tarafından ulaşılması en kolay kaynak olan ders kitaplarının içeriklerinin zenginliği, öğretimi kolaylaştıran faktörlerdendir. Hatıratlar, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabının içeriğini zenginleştirebilecek önemli kaynaklardandır. Araştırmanın amacı, 2000-2024 eğitim öğretim yılında okutulan 12. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında Millî Mücadele Dönemi hatıratlarının kullanımını ortaya koymak ve 12. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Planında bulunan değerleri destekleyebilecek hatırat örnekleri sunmaktır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemine ait "Doküman Analizi'' tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemi 2000-2024 yılları arasında okutulan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitapları ve Millî Mücadele Dönemi hatıratlarının tespiti için o dönemi anlatan on iki adet hatırattır. Çalışmada, 12. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabına

eklendiğinde “Millî Mücadele Dönemi’’ konusunda öğrencilere kazandırılmak istenen değerleri destekleyeceği düşünülen bazı hatırat örnekleri de sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Hatırat, Tarihsel Empati, Değerler Eğitimi, İnkılap Tarihi, Millî Mücadele Dönemi

Sayfa Adedi : xv+146

Danışman : Prof. Dr. Togay Seçkin BİRBUDAK

USE OF NATIONAL STRUGGLE PERIOD MEMORIES IN 12TH GRADE REPUBLIC OF TURKIYE REVOLUTION HISTORY AND ATATURKISM TEXTBOOKS (2000-2024)

Nazife Kutgunay Yıldırım

GAZI UNIVERSITY

INSTITUTE OF EDUCATION SCIENCES

April, 2025

ABSTRACT

History teaching fulfills an essential function in shaping national identity. In this context, memoirs are literary genres that support this field in history education, where values education is given intensively while also developing the student's historical empathy ability and intersecting history teaching and empathy ability. The content of textbooks, the most essential material in today's education system, is significant. The richness of the content of textbooks, which is the most accessible source to be accessed by students, is one factor that facilitates teaching. Memoirs are important sources that can enrich the content of the 12th Grade Republic of Turkiye Revolution History and Ataturkism textbook. The aim of the research is to reveal the use of memoirs from the War of Independence in the 12th Grade Türkiye Republic Revolution History and Ataturksm textbooks taught in the 2000-2024 academic year and to present examples of memoirs that can support the values found in the 12th Grade Turkiye Republic Revolution History and Ataturkism Lesson Plan. In this research, the 'Document Analysis' technique of qualitative research method was used. The research sample is the 2000-2024 12th Grade Republic of Turkiye History of Revolution and Atatürkism Textbook and some sources describing that period to identify the memoirs of the War of Independence Period. As a result of the study, some souvenir examples support the values intended to be imparted to students about the 'War of Independence' when added to the 12th Grade Republic of Turkiye History of Revolution and Ataturkism Textbook.

Keywords : Memory, Historical Empathy, Values Education, History of Revolution, War of Independence.

Page :xv+146

Supervisor : Prof. Dr. Togay Seçkin BİRBUDAK

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU i

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI ii

JÜRİ ONAY SAYFASI iii

TEŞEKKÜR iv

ÖZ.....v

ABSTRACT..... vii

İÇİNDEKİLER ix

TABLOLAR LİSTESİ xiii

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ xv

BÖLÜM I.....1

GİRİŞ 1

1.1. Araştırmanın Problem Durumu 1

1.2. Problem Cümlesi 2

1.3. Alt Problemler 2

1.4. Araştırmanın Amacı..... 3

1.5. Araştırmanın Önemi 3

1.6 Araştırmanın Kapsamı 10

1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları **12**
1.8. Varsayımlar **13**
1.9. Tanımlar **13**
BÖLÜM II **15**
KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ LİTERATÜR **15**
2.1. Tarih Eğitimi **15**
2.2. Tarihsel Düşünme **17**
2.3. Tarihsel Empati **17**
2.4. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Önemi **18**
2.5. Millî Mücadele Dönemi **18**
2.6. Ders Kitabı **18**
2.7. Hatırat **19**
2.8. İlgili Literatür **21**
BÖLÜM III **24**
YÖNTEM **24**
3.1. Araştırma Yöntemi **24**
3.2. Veri Toplama Araçları **25**
3.3. Verilerin Toplanması **26**
3.4. Verilerin Analizi **26**
BÖLÜM IV **28**
BULGULAR **28**
4.1. 2000-2024 Yılları Arasında Okutulan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarında Millî Mücadele Dönemi Hatıratlarının Kullanım Şekli **28**
4.1.1. Ahmet Mumcu, Mükerrem Kamil Su, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2000-2003) **28**
4.1.2. İdris Akdin, Muhiddin Çakmak, Mustafa Genç, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Lise 3 (2005) **32**

4.1.3. Kemal Kara, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2006) 34
4.1.4. Editör: Tuğrul Özcan, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Lise 3 (2015) 36
4.1.5. Mahmut Ürküt, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2015) 40
4.1.6. Ersun Balcılar, Murat Kılıç, Yunus Kurt, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2016) 42
4.1.7. Akif Çevik, Koray Şerbetçi, Gül Koç Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2019-2020) 45
4.1.8. Bahattin Demirtaş, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2020) 48
4.1.9. Muhammed Edip Erdoğan, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2021-2023) 51
4.1.10. Ali Hocaoğlu, Duygu Kara, Emrullah Alemdar, Savaş Keleş, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2022-2023) 56
4.2. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarında Yararlanılabileceği Düşünülen Millî Mücadele Dönemi'ne Ait Hatırat Türündeki Bazı Eserler 59
4.2.1. Ali Çetinkaya, Ali Çetinkaya'nın Millî Mücadele Hatıraları,1993 61
4.2.2. Fahrettin Altay, 10 Yıl Savaş ve Sonrası, 1970 64
4.2.3. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Vatan Yolunda, 1980 71
4.2.4. Falih Rıfkı Atay, Çankaya, 1980 75
4.2.5. Hasan Rıza Soyak, Atatürk'ten Hatıralar 1. Cilt, 1973 79
4.2.6. İhsan Eryavuz, Kara Defter, 2014 82
4.2.7. General Nikolaos Trikupis, General Trikupis'in Hatıraları, 1967 87
4.2.8. Yunus Nadi, Mustafa Kemal Paşa Samsun'da, 1998 92
4.2.9. Feridun Kandemir, Hatıraları ve Söylemedikleriyle Rauf Orbay,1965. 99
4.2.10. Salih Bozok, Yaveri Atatürk'ü Anlatıyor, 2001 104
4.2.11. Ali Fuat Cebesoy, Millî Mücadele Hatıraları, 1953 107
4.2.12. Ali Fethi Okyar, Üç Devirde Bir Adam, 1980 120

4.3. İncelenen Hatıratlardan Millî Mücadele Konusu İşlenirken Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarına Eklendiğinde Öğrenimi Kolaylaştıracağı Düşünülen Bazı Hatıra Örnekleri 125

4.3.1. Mondros Ateşkes Antlaşması Konusu Anlatılırken Yararlanılabilecek Hatırat Örnekleri 125

4.3.2. İzmir'in İşgali Konusu Anlatılırken Yararlanılabilecek Hatıra Örnekleri 126

4.3.3. Milli Cemiyetler Konusu Anlatılırken Yararlanılabilecek Hatıra Örneği 127

4.3.4. Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı Konusu Anlatılırken Yararlanılabilecek Hatıra Örnekleri 128

4.3.5. Millî Mücadele'nin Hazırlık Dönemi Konusu Anlatılırken Yararlanılabilecek Hatırat Örnekleri 129

4.3.6. Son Osmanlı Mebusan Meclisi Konusu Anlatılırken Yararlanılabilecek Hatırat Örnekleri 130

4.3.7. Büyük Millet Meclisi Açılışı (23 Nisan 1920) Konusu Anlatılırken Yararlanılabilecek Hatırat Örnekleri 131

4.3.8. Sevr Barış Antlaşması Konusu Anlatılırken Yararlanılabilecek Hatırat Örnekleri 132

4.3.9. Doğu ve Güney Cepheleri Konusu Anlatılırken Kullanılabilecek Hatırat Örnekleri 132

4.3.10. Kuvay-i Milliye'den Düzenli Ordu'ya Geçiş Konusu Anlatılırken Kullanılabilecek Hatıra Örnekleri 133

4.3.11. Batı Cephesi Konusu Anlatılırken Kullanılabilecek Hatırat Örnekleri 134

BÖLÜM V 137

SONUÇ VE ÖNERİLER 137

1. Sonuç: 137

2. Öneriler 140

KAYNAKLAR 142

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. *Tarihsel Empatinin Bilişsel ve Duyuşsal Boyutları*……..…..…7

Tablo 2. *2000-2023 Yılları Arasında Liselerde Okutulan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitapları ve Okutulduğu Yıllar*……12

Tablo 3. *Nitel Araştırmanın Özellikleri Tablosu*……....26

Tablo 4. *Mumcu ve Su Tarafından Yazılan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2000-2003) Kitaplarında Yer Alan Hatıralar*……..…...32

Tablo 5. *Akdin, Çakmak, Genç Tarafından Yazılan, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Lise 3 (2005) Kitabında Yer Alan Hatıralar*……...……..35

Tablo 6. *Kemal Kara Tarafından Yazılan , Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Lise 3 (2006) Kitabında Yer Alan Hatıralar*…….…...37

Tablo 7. *Editör: Tuğrul Özcan Tarafından Yazılan, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2015) Kitabında Yer Alan Hatıralar*……...41

Tablo 8. Balcılar, Kılıç, Kurt Tarafından Yazılan, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2016) Kitabında Yer Alan Hatıralar……...46

Tablo 9. *Çevik, Şerbetçi, Koç Tarafından Yazılan, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2019-2020) Kitaplarında Yer Alan Hatıralar*…….....49

Tablo 10. Bahattin Demirtaş Tarafından Yazılan, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2020) Kitabında Yer Alan Hatıralar……...51

Tablo 11. *Muhammed Edip Erdoğan Tarafından Yazılan, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2021-2023) Kitabında Yer Alan Hatıralar*…….…….57

Tablo 12. *Ali Hocaoğlu, Duygu Kara, Emrullah Alemdar, Savaş Keleş Tarafından Yazılan, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2022) Kitabında Yer Alan Hatıralar*...60

Tablo 13. *Hatıralardan Yararlanılan Konular ve Yararlanıldığı Yıllar*……..140

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
TTK	Talim Terbiye Kurulu
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, amacı, varsayımları, sınırlılıkları ve araştırmada ele alınan temel kavramlara ilişkin tanımlar üzerinde durulmuştur.

1.1. Araştırmanın Problem Durumu

Tarih, en basit ifadeyle geçmişin bilimi olarak tarif edilmiştir. Ancak bu, eksik bir tariftir. Fransız Annales Okulu kurucularından Marc Bloch, bu tarifi zaman içinde insanların ilmi şekline sokmuştur. Bloch, tarihi bir müşahade ilmi olarak kabul etmiştir. Tarihçi, olayları bizzat görme imkânına sahip değildir. Profesör İbrahim Kafesoğlu'nun da işaret ettiği gibi olayları, görenlerin bıraktıkları belgelere dayanarak takip etmek mümkündür. Tarih, geçmişte insanlar tarafından meydana getirilen olayları bize ulaştırır. Bu nedenle İngiliz tarihçi Edward Halett Carr'a göre tarih: tarihçi ile olaylar arasında devamlı bir etkileşim, geçmişle günümüz arasında bitmeyen bir diyalogtur. Fransız tarihçi Lucien Febvre'in ifadesiyle: bugünün açıklanmasıdır (Kütükoğlu, 1995, s. 1-2). Aynı zamanda tarih, bugün karşılaşılan her bir sorunu çözmek için bize yol gösteren bir ipucu ve yaşamımızı daha mutlu kılmak için geçmişle kurulan sağlıklı ilişkidir (Vurucu, 2016).

Dünyada olduğu gibi, Türkiye Cumhuriyeti'nin insan yetiştirme düzeni içerisinde de, ulusal kimliğin şekillenmesinde tarih alanı önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Bu bağlamda cumhuriyetin modernleşmesinde Atatürkçülük ve Türkiye Cumhuriyeti tarihi özgün bir yer tutmaktadır. İşte bu özgünlüğü sağlayacak ve geliştirecek bir çalışma alanı olarak T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük derslerine ihtiyaç duyulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin

kuruluş sürecinin yanı sıra öğrencilere Türk ve dünya tarihinde yer etmiş bir istisna olan Mustafa Kemal Atatürk'ü ve Atatürkçülüğü öğretmek de bu dersin görevleri arasındadır. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi, tıpkı diğer derslerde olduğu gibi, öğretmenin yalnızca ders kitabına bağlı kalarak yürütülebileceği bir ders değildir. Etkili bir öğretim ancak öğretim sürecine farklı kaynak ve materyalleri dâhil ederek gerçekleştirilebilir. Bu nedenle öğretmenlerin T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde, alternatif tarihsel kaynakları kullanarak dersi zenginleştirmesi gerekmektedir (Altıkulaç & Gökkaya, 2014). Tarih derslerinde kullanılabilecek hatıratlar, bahsi geçen alternatif tarihsel kaynaklardan biridir. Bu çalışmanın konusu olan hatıratlar bizzat o dönemde yaşamış insanlar tarafından yazıldığından o dönemin şartlarını çok daha gerçekçi aktarmaktadır.

1.2. Problem Cümlesi

Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında (2000- 2024) Millî Mücadele Dönemi hatıratlarının kullanımı nasıldır?

1.3. Alt Problemler

Bu çalışmanın alt problemleri aşağıdaki gibidir:

1. 2000-2024 yılları arasında okutulan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında Millî Mücadele Dönemi hatıratlarının kullanım şekli nedir?
2. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında yararlanılabileceği düşünülen Millî Mücadele Dönemi'ne ait hatırat türündeki bazı eserler nelerdir?
3. İncelenen hatıratlardan Millî Mücadele Konusu işlenirken Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders kitaplarına eklendiğinde öğrenimi kolaylaştıracağı düşünülen bazı hatıra örnekleri nelerdir?

1.4. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı ortaöğretim tarih ders kitaplarında Millî Mücadele Dönemi hatıratlarının kullanımının nasıl ve ne düzeyde olduğunu ortaya koymak ve kullanılması durumunda 12. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Planında bulunan değerleri destekleyebilecek hatırat örnekleri sunmaktır. Bu genel amaç kapsamında aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

- Hatırat nedir?
- Tarih eğitiminde kullanılan diğer türler olan ve sıklıkla hatırat ile karıştırılan roman, öykü, hikaye gibi türlerin hatırat ile arasındaki fark nedir?
- Tarih eğitiminde hatıratların yeri nedir?
- 2000-2024 Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında Millî Mücadele Dönemi hatıratlarının kullanım şekli ve oranı nedir?
- Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında yararlanılabileceği düşünülen Millî Mücadele Dönemi'ne ait bazı eserler nelerdir?
- Millî Mücadele konusu işlenirken ders müfredatına ve kazandırılması gereken değerlere uygun olarak Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarına eklendiğinde öğrenimi kolaylaştıracak bazı hatırat türündeki eserlerden alıntılar nelerdir?

1.5. Araştırmanın Önemi

9. sınıf tarih ders kitaplarında Edward Hallet Carr'ın Tarih Nedir? adlı kitabından yapılan alıntıda 'Neden Tarih Öğreniyoruz?' sorusuna şu şekilde bir yanıt verilmektedir:

> 'Tarih, devletlerin ulusal bilinç oluşturmak için kullandıkları en önemli araçlardan biridir. Tarihin bu amaçla kullanımı modern toplumlarda olduğu gibi kabile toplumlarında da görülmektedir. Kabilenin geçmişte taraf olduğu savaşlarda elde ettiği başarılar, nesilden nesile nakledilerek kabile kimliğini güçlendiren bir araç olarak kullanılmıştır. Modern devletler bugün siyasi ve ekonomik hâkimiyetlerini güçlendirebilmek için tarihi bir araç olarak kullanırlar. Bir yandan kendi tarihlerini oluşturarak vatandaşlarına ulusal kimlik ve vatandaşlık bilinci verirken diğer yandan rakiplerinin ve hâkimiyet alanlarına dâhil etmek istedikleri milletlerin tarihlerini öğrenerek onlara karşı politikalar geliştirirler. Zira bir toplumun tarihini bilmek o topluma mensup insanları tanımaya ve anlamaya yardımcı olur. İnsanın geçmiş toplumu anlamasını ve bugünün toplumuna daha çok egemen olmasını sağlamak tarihin çifte işlevidir.' (Tüysüz, 2019, s. 66).

Okullarda tarih derslerinin okutulma nedenleri tarihsel dönem ve ülkelere göre farklılıklar gösterse de tarih dersleri uzunca bir süre vatandaşlık eğitiminin bir aracı olarak görülmüştür. Devletlerin ve toplumların vatandaşlık kavramına yükledikleri anlamlar çeşitlilik arz etmekle birlikte tarihin genel olarak ulusal duyguların gelişmesi, insan hakları, demokrasi, kültürel haklara saygı ve kültürel kimliğin geliştirilmesi gibi birçok öğeyi seçilmiş olay ve olgularla beslediği düşünülmüştür (Dilek, 2007).

Tarih dersinin Millî Eğitim Bakanlığınca belirlenen genel amaçları şunlardır;

1. Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmesindeki yerini kavratarak öğrencilerin laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmasını sağlamak,
2. Geçmiş, bugün ve gelecek algısında tarih bilinci kazandırmak,
3. Türk tarihini ve Türk kültürünü oluşturan temel öğe ve süreçleri kavratarak öğrencilerin kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesinde sorumluluk almalarını sağlamak,
4. Millî kimliğin oluşumunu, bu kimliği oluşturan unsurları ve millî kimliğin korunması gerekliliğini kavratmak,
5. Geçmiş ve bugün arasında bağlantı kurarak millî birlik ve beraberliğin önemini kavratmak,
6. Tarih boyunca kurulmuş uygarlıklar ve yaşayan milletler hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak,
7. Türk milletinin dünya kültür ve uygarlığının gelişmesindeki yerini ve insanlığa hizmetlerini kavratmak,
8. Öğrencilerin kendilerini kuşatan kültür dünyaları hakkında meraklarını gidermek,
9. Tarihin sadece siyasi değil, ekonomik, sosyal ve kültürel alanları kapsadığını fark ettirerek hayatın içinden insanların da tarihin öznesi olduğu bilincini kazandırmak,
10. Tarih alanında araştırma yaparken tarih biliminin yöntem ve tekniklerini, tarih bilimine ait kavramları ve tarihçi becerilerini doğru kullanmalarını sağlamak (Aktekin, Harnett, Öztürk , & Smart, 2009, s. 37-38).

Millî Eğitim Bakanlığı'nca belirlenen amaçlar doğrultusunda Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılap Tarihi dersi yakın tarihimizi ve yaşamış olduğumuz vatanın kurtuluş mücadelesini

anlatması açısından ayrıca önem kazanmaktadır. Ayrıca tarih dersinin hedefleri arasında yer alan tarihsel empati becerisini kazandırmak diğer kademelerdeki tarih grubu derslerine göre günümüze daha yakın olması açısından daha mümkündür. Hatıratlar, değerler öğretimini desteklerken öğrencinin tarihsel empati yeteneğini de geliştiren materyallerdir.

2005 yılından itibaren tüm ilköğretim ve ortaöğretim ders programlarının revize edilmesinde ve geliştirilmesinde yapılandırmacı yaklaşım esas alınmıştır. Yeni ders programlarında öğretmenlerin öğrencilere bilgiyi aktarmaları değil, öğrencilerin yaparak ve yaşayarak öğrenmelerine yardımcı olmaları beklenmektedir. Yapılandırmacı yaklaşıma dayalı olarak oluşturulmuş tarih ders programları da öğrencilerin pasif olarak müfredattaki konuları ezberlemelerini değil, bir tarihçi gibi geçmişi öğrenmelerini ve tarih bilgisini inşa etmelerini gerektirmektedir. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan ortaöğretim tarih öğretim programları, öğrencilerin, zaman içerisinde değişim ve sürekliliği algılama, olaylar arasında sebep-sonuç ilişkisini görme, geçmiş ile günümüz arasında bağlantı kurma ve tarihsel kanıta dayalı akıl yürütme gibi tarih metodolojisinde yer alan kavram ve becerileri kazanmalarını öngörmektedir. Yeni öğretim programlarında, sadece 'millî kimlik', 'millî kültür' ve 'kültürel miras'ın aktarılması gibi vatandaşlık eğitimini amaçlayan klasik kavramlara değil, tarihsel kavrama, sorgulama, araştırma, sorun analizi, yorum ve karar verme gibi tarihçilerin kullandığı yüksek düzeyde düşünme becerilerinin öğrencilere kazandırılmasına vurgu yapılmaktadır. Tarih öğretiminden hedeflenen bu becerilerin kazandırılmasında tarihsel empatinin önemli bir yeri ve rolü vardır. Programda tarihsel empati, 'öğrencilere kazandırılması hedeflenen bilgi ve beceriler' arasında 'tarihi empati kurma' adı ile yer almıştır (Koca & Yılmaz, 2012). Sungu (1927)'ya göre: Tarih derslerinde sırası geldikçe büyük adamların hayatlarına temas edilmesi çok yararlı olur. Bir kere, çocukluk ve gençlik, kahramanlığa saygı dönemidir. Çocuklar ve gençler, büyük adamların hayatını taklit etmekten zevk alırlar (Sungu & Ata, 2002). Hatıratlar da büyük adamların hayatlarının önemli kısımlarını aktardıkları türlerdir ve bu özelliği ile tarih eğitiminde kullanılması öğrencilerin tarihsel empati becerilerini geliştirmede etkili olacaktır.

Tablo 1

Tarihsel Empatinin Bilişsel ve Duyuşsal Boyutları

Bilişsel (Düşünme)	Duyuşsal (Duygu)
1. İçeriğe dayalı tarihsel bilgiyi yapılandırma	1. Gerekli duyguları tanımak için hayal gücünü kullanma
2. Bugünün geçmişten farklı olduğunun bilincinde olma	2. Diğer bakış açılarını göz önünde bulundurma ve dinleme
3. Geçmişe ait yorumlamaları bir kanıta bağlama	3. Diğer insanlara karşı hoşgörülü, duyarlı ve sevecen olma

(Altıkulaç & Gökkaya, 2014)

Hatıratlar, tarih bilimi ve empati yeteneğini kesiştiren edebi türlerdir. Öğrenciler konunun akışında okudukları bir hatırat sayesinde kendini bizzat o olayı yaşayan tarihsel kişiliğin yerine koyarak o günün şartlarını daha iyi kavrayabilmektedir.

Tarihsel empati yeteneğini geliştirmesinin yanında hatıratların eğitim-öğretim sürecinde kullanılmasından elde edilebilecek bazı faydalar aşağıda maddeler halinde verilmiştir.

- Ders kitaplarında ekseriyetle yer verilemeyen, olayın geçtiği yerin ve zamanın özellikleri, hatıratlarda ayrıntılı olarak verilir.
- Hatıratlarda sadece tanınmış kişilere yer verilmez. Bunun yanı sıra ismi belki de ilk defa zikredilen, ancak olayın gerçekleştiği anda, olayı etkileyen veya olaydan etkilenen olarak var olan kişilerde yer alırlar.
- Hatıratlar eğitim-öğretim sürecinde değer yapılandırma aşamasında da etkilidirler. Bu aşamada hatıratlar, bizzat insanların başından geçen olayların gerçekleşmesi aşamasında ortaya konan davranışlarının değer boyutunun öğrenciler tarafından anlaşılması amacına hizmet ederler.
- Hatıratlar tarih öğretim programlarında tarihsel düşünme becerileri olarak ifade edilen; kronolojik düşünme, tarihsel kavrama, tarihsel analiz ve yorum, tarihsel sorun analizi ve karar verme, tarihsel sorgulamaya dayalı araştırma becerilerin (MEB, Öğretim Programları İzleme ve Değerlendirme Sistemi, 2018) öğrenciler tarafından edinilmesinde ve geliştirilmesinde katkı sağlayacaktır (Dönmez, Yazıcı, & Uslu , 2015).

Çalışmanın konusu olan 12 Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında Millî Mücadele konusu anlatılırken hatırat türünden yararlanılması ile öğrencilerin tarihsel empati, tarihsel kavrama ve o günün şartlarını kavrayabilme becerilerini kazanmalarını destekleyeceği düşünülmektedir.

2024-2025 eğitim öğretim yılından itibaren kademeli olarak, lise seviyesinde 9. Sınıftan başlayarak Türkiye Yüzyılı Maarif Modeline geçilmiştir. Uygulanmaya başlanan bu modelde Türkiye'de tarih eğitiminin temelinde, öğrencilere etkin vatandaş olmalarını sağlayacak bilgi, beceri ve değerleri kazandırma hedefi yatmaktadır. Ayrıca tarih eğitimiyle öğrencilere kişisel, ulusal ve uluslararası düzeyde tarih anlayışı kazandırmak suretiyle onlardan kendi kimliklerini geliştirmeleri beklenmektedir. Dolayısıyla tarih eğitimi, öğrencilerde merak uyandırmalı; geçmişteki insanların sosyal ve kültürel özelliklerini, kararlarını, ikilemlerini ve bu ikilemlerin çözüm yollarını içermelidir. Öğrencilerin, edindikleri bilgilerle tarihsel sorgulama yaparak geçmişteki gelişmelerin bugünün dünyasını nasıl etkilediğini anlamalarına ve geçmiş ile bugün arasında bağlantılar kurmalarına olanak tanımalıdır. Bu amaçla T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı'nda yer alan 'sosyal-duygusal öğrenme becerileri', 'değerler' ve 'okuryazarlık becerileri' bütünleşik ve etkin bir şekilde işe koşulmuştur. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı'nın yapılandırılmasında bütüncül eğitim yaklaşımı önemli bir rol oynamıştır. Bu yaklaşım gereği program, tarihin öznesinin 'insan' olduğuna dikkat çekmiş; bedensel, zihinsel, sosyal ve duygusal açıdan çok yönlü bir varlık olan insanın nitelikli bir şekilde yetiştirilmesine odaklanmıştır.

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesinde ifade edilen 'Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları ile Temel İlkeleri' esas alınarak hazırlanan T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı'yla öğrencilerin;

1. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün kişilik özelliklerini örnek almaları,
2. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün ve Türk milletinin insanlığa katkılarına dair kanıtlar göstermeleri,
3. Millî Mücadele'nin ve Türk inkılabının anlamını ve önemini yorumlamaları,
4. Türk modernleşmesi ile Atatürk ilke ve inkılapları arasındaki ilişkiyi çözümlemeleri,
5. Türkiye'nin jeopolitik önemini bölgesel ve küresel etkileri açısından değerlendirmeleri,

6. Ülkemize yönelik iç ve dış tehditlere karşı duyarlı olmaları,
7. Tarihin siyasi ve askerî olayların yanı sıra sosyal, ekonomik ve kültürel alanları da kapsadığına dair kanıtlar göstermeleri,
8. Tarihsel olayların meydana geldiği dönemin siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıttığını kavramaları,
9. Tarihsel süreçte toplumlar arasında meydana gelen siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel etkileşimleri çözümlemeleri,
10. Tarihsel olay, durum, kişi, kurum ve fikirleri ait olduğu dönemin koşulları içinde değerlendirmeleri,
11. Tarihsel süreçteki olay, durum, kurum ve fikirleri değişim ve süreklilik açısından yorumlamaları,
12. Tarihsel bilginin inşa sürecinde tarihçilerin esas aldığı yöntemleri uygulamaları,
13. Tarihi öğrenirken ve araştırırken ihtiyaç duydukları teknolojileri etkin bir şekilde kullanmaları,
14. Millî kimliğin oluşum sürecini çözümlemeleri,
15. Medeniyetimizin dayandığı millî ve manevi değerleri davranışlarına yansıtmaları,
16. Tarih dersinin birey ve toplum hayatına katkıları çerçevesinde ders dışında da tarih öğrenmeye istekli olmaları,
17. Tarihsel anlatıları yazılı ve sözlü ifade ederken Türkçeyi doğru ve etkili kullanmaları amaçlanmaktadır.

12. SINIF T.C. İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ

ÜNİTE	Öğrenme Çıktısı Sayısı	Süre	
		Ders Saati	Yüzde Oranı (%)
1. MODERN TÜRK DEVLETİNİN DOĞUŞU	5	22	31
2. TÜRK İNKILABI VE ATATÜRKÇÜLÜK	5	18	25
3. II. DÜNYA SAVAŞI'NDAN KÜRESELLEŞME SÜRECİNE TÜRKİYE	6	28	39
OKUL TEMELLİ PLANLAMA*	-	4	5
TOPLAM	**16**	**72**	**100**

Şekil 1. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı'nın ünite, öğrenme çıktısı sayısı ve süresi (MEB, 2024).

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere bu çalışmanın konusu Millî Mücadele Dönemi'nin anlatıldığı ünite olan 'Modern Türk Devletinin Doğuşu' dersin %31'ini oluşturmaktadır.

Birinci Ünitede yer alan Millî Mücadele Dönemi konusunun öğrenme çıktıları (kazanımları) şu şekildedir:

Millî Mücadele'nin hazırlık sürecinde yaşanan olaylara ilişkin bakış açısı geliştirebilme

a) Millî Mücadele'nin hazırlık sürecinde yaşanan olayları birinci ve ikinci elden kaynaklardan inceler.

b) Millî Mücadele'nin hazırlık sürecinde yaşanan olaylarla ilgili birinci ve ikinci elden kaynakları yorumlar.

c) Millî Mücadele'nin hazırlık sürecinde yaşanan olayları kaynaklara dayanarak çözümler.

ç) Millî Mücadele'nin hazırlık sürecinde yaşanan olayların meydana geldiği dönemin koşullarını belirler.

d) Millî Mücadele'nin hazırlık sürecinde yaşanan olayların koşullarıyla günümüzdeki yaşam koşullarını karşılaştırır.

e) Millî Mücadele'nin hazırlık sürecinde yaşanan olaylarla ilgili olarak dönemin koşulları çerçevesinde çıkarımda bulunur.

f) Millî Mücadele'nin hazırlık sürecinde yaşanan olayların koşullarıyla ilgili bakış açısını çıkarımlara dayanarak kendi ifadeleriyle yansıtır.

g) Konuyla ilgili mevcut bilgilerini kullanarak Millî Mücadele'nin hazırlık sürecinde yaşanan olaylar hakkında özgün bir ürün hazırlar.

Millî Mücadele Dönemi'ndeki siyasi ve askerî gelişmelerin yeni Türk devletinin kuruluşuna etkilerini değerlendirebilme

a) Millî Mücadele Dönemi'ndeki siyasi ve askerî gelişmeleri sonuçları açısından karşılaştırır.

b) Millî Mücadele Dönemi'ndeki siyasi ve askerî gelişmelerin yeni Türk devletinin kuruluşuna etkisine dair yargıda bulunur.

İnsani özelliklerin ön plana çıkmış olduğu bu yeni programla; tarihsel analiz ve yorum, tarihsel empati, tarihsel sorun analizi ve karar verme gibi tarihsel düşünme becerilerinin geliştirilmesi daha fazla önem kazanmaktadır. Bu çalışmanın konusu olan, Millî Mücadele Dönemi anlatılırken Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında

hatırat türünden faydalanılması ile tüm bu becerilerin öğrencilere kazandırılması kolaylaşacağı düşünülmektedir. Bununla beraber çalışmanın üçüncü alt probleminde, basılacak olan ders kitaplarında yararlanıldığında hem tarihsel hedefleri hem de genel olarak Türkiye Yüzyılı Maarif modelinde belirlenen genel hedefleri kazandırmada yardımcı olacağı düşünülen hatırat örnekleri sunulmaktadır.

1.6 Araştırmanın Kapsamı

Geçmişten günümüze hemen hemen tüm devletler uygulamış oldukları tarih müfredatları aracılığıyla vatandaşına istendik davranışları kazandırarak varlığını idame ettirmeyi ve halkını daha donanımlı kılmayı planlarlar. Günümüzde modern teknolojinin eğitim-öğretim sahasına pek çok yeni araç kazandırmış olmasına rağmen eğitim ve öğretim süreçlerinin temel ögelerinin başında hâlâ ders kitapları gelmektedir. Günümüz eğitim sistemi içerisinde en önemli materyal olan ders kitaplarının içerikleri oldukça önemlidir. Öğrenciler tarfından ulaşılması en kolay kaynak olan ders kitaplarının içeriklerinin zenginliği, öğretimi kolaylaştıran faktörlerdendir. Tarih, deneyim yoluyla doğrudan hafızaya kaydedilen olay ve olgulardan oluşmaz. Dolayısıyla başkasının gözlerine ve sesine güvenmek durumundadır. (Ulusoy, 2017, s. 679-700). Bu bakımdan hatıratlar ders kitaplarının içeriklerini zenginleştirebilecek önemli kaynaklardandır.

Çalışmanın birinci alt probleminde Millî Mücadele konusu anlatılırken hatıratların kullanım durumlarını incelemek maksadıyla 2000-2024 yılları arasında basılan on adet ders kitabı incelenmiştir. İncelenen kitapların farklı yıllardaki baskılarında kayda değer değişiklikler olmadığı görüldüğünden 2000-2024 yılları arasında okutulan tüm Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarının görüldüğü varsayılmıştır. Çalışma kapsamında incelenen kitaplar künyeleriyle ve okutulduğu yıllarla beraber aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2

2000-2024 Yılları Arasında Liselerde Okutulan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitapları ve Okutulduğu Yıllar

Basım Yılı	Okutulduğu-Okutulacağı Yıllar	Kitabın Adı	Kitabın Yazar/Yazarları
2000	1982-2004	Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	Ahmet Mumcu Mükerrem K. Su
2003	1982-2004	Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	Ahmet Mumcu Mükerrem K. Su
2005	2005-2006	Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Lise 3	İdris Akdin Muhiddin Çakmak Mustafa Genç
2006	2006-2011	Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	Kemal Kara
2015	2012-2016	Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	Komisyon Editör: Tuğrul Özcan
2015	2016-2017	Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	Mahmut Ürküt
2016	2016-2022	Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	Ersun Balcılar Murat Kılıç Yunus Kurt
2019	2019-2022	Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	Akif Çevik Gül Koç Koray Şerbetçi
2020	2019-2022	Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	Akif Çevik Gül Koç Koray Şerbetçi
2020	2019-2020	Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	Bahattin Demirtaş
2021	2019-2024	Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	Muhammed Edip Erdoğan
2023	2019-2024	Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	Muhammed Edip Erdoğan
2022	2023-2024	Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	Ali Hocaoğlu Duygu Kara Emrullah Alemdar Sevda Keleş

Çalışmanın ikinci alt probleminde, şimdiye kadar incelenen Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında yararlanılmayan, yararlanıldığında öğrenme çıktılarının kazandırılmasını kolaylaştıracağı düşünülen Millî Mücadele dönemini kapsayan hatırat türündeki bazı eserlere yer verilmektedir. Bu eserler belirlenirken yukarıda belirtildiği gibi öncelikle 2000-2024 yılları arasında okutulan Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılap Tarihi ders kitaplarında kullanılmamış olmasına dikkat edilmiştir. Çalışma kapsamında incelenen hatıratlar:

- Millî Mücadele'nin planlama aşamasında, Millî Mücadele döneminde ve-veya mücadeleden sonraki süreçte Mustafa Kemal Atatürk'ün yanında bulunan; Ali Fuat Cebesoy'a ait Millî Mücadele Hatıraları, Hüseyin Rauf Orbay'ın hatıratı, Ali Fethi Okyar'a ait Üç Devirde Bir Adam, Salih Bozok'un hatıratı, Hasan Rıza Soyak'a ait Atatürk'ten Hatıralar I. Cilt, Fahrettin Altay'a ait 10 Yıl Savaş ve Sonrası, Ali Çetinkaya'ya ait Millî Mücadele Hatıraları ve İhsan Eryavuz'un hatıratları;
- Düşmanın bakış açısını ve mücadelemizin karşı taraftan görünüşünü anlamak açısından Yunan Generali Nikolaos Trikupis'in hatıratı;
- Dönemin şartlarını ve yaşananları edebi bir dille anlatması açısından önemli olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu'na ait Vatan Yolunda, Falih Rıfkı Atay'a ait Çankaya ve Yunus Nadi'ye ait Mustafa Kemal Paşa Samsun'da şeklindedir.

Çalışmanın üçüncü alt pobleminde; Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük kitaplarında, ders planlarında belirlenen kazanımlar ve beceriler doğrultusunda, yer verilmek üzere yukarıda sayılan hatıratlardan, ders kitaplarındaki 'Milli Mücadele' konusunun tüm başlıkları için en az birer hatıra örneğine yer verilmiştir. Seçilen alıntılar, 12. Sınıf Türkye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders planlarında öğrencilere kazandırılması hedeflenen beceri ve kazanımlar göz önünde bulundurularak tarih eğitiminin genel amaçları doğrultusunda belirlenmiştir.

1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma 2000-2024 yılları arasında Talim Terbiye tarafından onaylanmış olan Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitapları ve şimdiye kadar ders kitaplarında kullanılmamış, yukarıda bahsedilen hususlar göz önünde bulundurularak, ele

geçirilen hatıratların, aralarından seçilen on iki adet Millî Mücadele Dönemi hatıratı ile sınırlıdır.

1.8. Varsayımlar

1. Bu çalışmada 2000-2024 yılları arasında okutulan tüm Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarının incelendiği,
2. Millî Mücadele Dönemi'ni anlatan tüm hatıratlara ulaşıldığı,
3. Literatür araştırmalarında elde edilen bulguların doğru olduğu,

1.9. Tanımlar

Tarih: Geçmişte olup bitenleri, toplumların geçirdikleri dönemleri yer ve zaman belirterek anlatan, geçmişte yaşanan olaylar arasında sebep-sonuç ilişkileri kurmaya çalışarak bu ilişkileri belge ve kalıntılara dayandırarak sistematik olarak incelemeyi konu edinen bir disiplindir (Acar & Demir, 1997, s. 215).

Tarih Eğitimi: Toplumun ortak değerlerinin ve milli kimliğinin yeni kuşaklara aktarılmasını sağlayan eğitim biçimidir (Aslan & Avcı Akçalı, 2007)

Tarihsel Empati: Geçmişteki olay, kişi ve durumları tarihsel bağlam çerçevesinde, farklı kaynakları kullanarak, yaşanılan döneminin koşullarını göz önüne alarak, günümüzün değer yargılarını kullanmadan o dönemde yaşamış insanların bakış açısıyla anlamak (Yılmaz & Koca, 2012).

Hatıra-Anı: Geçmişte yaşanmış çeşitli olaylardan belleğin sakladığı her türlü iz (Türk Dil Kurumu Sözlüğü, tarih yok).

Hatırat: Yaşanılmış olayların anlatıldığı otobiyografik eserlerin ortak adı (İslam Ansiklopedisi, 2014).

Biyografi: Bir insanın hayatını anlatan yazı (Altınova, 2003).

Otobiyografi: Bir insanın kendi hayat hikâyesini anlattığı eser (Altınova, 2003).

Günlük: Günü gününe tutulan notlardan meydana gelen eser (Altınova, 2003).

Gezi Yazısı: Yazarın yurt içinde ve yurt dışında yaptığı geziler sonucu edindiği gözlem ve bilgilerini anlattığı yazı türüdür (Altınova, 2003).

Ders Kitabı: Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği'nin 4. Maddesinde: Ders kitabı, 'her tür ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak olan konuları öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış, öğrenim amacı ile kullanılan basılı eserlerdir.' şeklinde tanımlanmıştır.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ LİTERATÜR

Bu bölümde, araştırmanın konusu verilmiş, ayrıca problem durumu literatürde taranmış, ilgili kuramsal temellere yer verilmiştir. Ortaöğretim Tarih Ders Kitaplarında (2000-2024) Millî Mücadele Dönemi Hatıratların Kullanımı adlı araştırmayla ilgili olabilecek bazı kitaplar, tezler ve makaleler tanıtılmıştır.

2.1. Tarih Eğitimi

Tarih sözcüğü ile hem geçmişte kalan insani ve toplumsal olaylar topluluğunu, yani yaşanmış geçmişi, adlandırmada kullanılır hem de bu yaşanmış geçmişi konu eden bilim olan, tarih bilimi kastedilir (Özlem, 2012). Tarih eğitimi, tarih biliminin öğretimidir. Tarihi öğrenmemizin en önemli nedenlerinden birisi; tarihin bize insanları ve toplumları anlamamızda yardım etmesi ve yine bununla bağıntılı olarak bir diğeri de; bizim değişimi ve içinde yaşadığımız toplumun nasıl oluştuğunu anlamamızı sağlamasıdır. Öncelikle tarih, insanların ve toplumların nasıl davrandıkları hakkında bir bilgi deposu sunar. Tarih, insan durumunu incelemek için gerekli olan materyalleri en geniş ölçüde sağlayan bir kaynaktır. Ayrıca tarih karmaşık bir işlem olan sosyal değişime ve etrafımızda meydana gelen değişime neden olan etkenler üzerine odaklanır. Böylece geçmişin değişim örneklerinden yola çıkarak, bugünün ve geleceğin potansiyel değişimlerine karşı hazırlıklı olmak, değişim süreçlerini kontrol edebilmek ve insani ve toplumsal yaşamı anlamlı kılacak biçimde yön verebilmek mümkün olur. Tarihin amacını oluşturan ‘geçmişin anlaşılması’, bugünün ve geleceğin daha iyi anlaşılmasını sağlar. Tarihe merak duymamızın ve bu alana kıt kaynaklarımızın bir

bölümünü tahsis etmemizin asıl nedeni, bize ait olan bugünü daha iyi anlayabilmek, çözümle ye bilmek ve geleceği daha güvenilir temeller üzerinde inşa edebilmektir (Kaya, 2009). Tarih öğretimi yoluyla öğrencilere geçmiş, bugün ve gelecek arasında bağlantı kurabilme becerisi kazandırılabilir. Tarih öğretiminin amaçları; öğrencilerin bu öğretim süreci sonunda bilgi, beceri ve tutum açısından neler kazanabileceğini gösteren unsurlardır. Bu çerçevede, amaçlar; öğretmenlere öğrencilerini hangi seviyeye taşımaları gerektiğini göstermenin yanında, öğrencilere de tarih dersleri aracılığıyla neler yapabileceklerini gösteren bir rehber konumundadır. Tarih öğretmenlerinin, öğrencilerini hedeflenen amaçlara ulaştırabilmeleri için amaçları çok iyi bilmelerinin yanında, bu amaçlara hangi etkinlikler aracılığıyla ulaşabilecekleri konusunda da gerekli deneyim ve beceriye sahip olmaları gerekmektedir (Tuğran, 2015).

Tarih bilinci bir ülkeyi veya toplumu yönetenlerin siyasi kaygılarından, yerleşmiş geleneklerden, toplumun çoğunun benimsediği değerlerden bağımsız değildir. Tarih bilinci kazanmış bireyler mevcut değerleri de benimsemiş olurlar ve bu değerleri yaşayarak devamlılığını sağlarlar. Tarih eğitimi ile yerel, ulusal ve evrensel değerler öğrencilere kazandırılabilir. Tarih dersleri öğrencilerin analitik, eleştirel ve demokratik düşünme becerileri gibi zihinsel becerilerini geliştirir (Demircioğlu & Tokdemir, 2008).

Öğrencilere tarih öğretimi aracılığıyla kazandırılabilecek şu beceriler aynı zamanda vatandaşlık eğitimini de desteklemektedir:

- Bağımsız düşünebilme,
- İspatlanabilecek iddialar ortaya koyma,
- Sağlıklı iletişim kurma,
- Diğerleriyle işbirliği yapabilme ve birlikte çalışabilme,
- Meraklı olma,
- Bir konu hakkında birden farklı görüş ve yorumların olabileceğini anlama (Kaya, 2009).

Tarih dersinin; çocuklarda, milliyet ve yurtseverlik hislerini takviye konusundaki hizmeti o kadar büyüktür ki, bugün her millet bu konuda tarihin kudretli nüfuzundan istifadeye çalışmaktadır (Sungu & Ata, 2002, s. 153-154). Bu derste vatan, millet, bayrak, devlet, yönetme biçimi, hak ve sorumluluklar gibi unsurların öğretilmesi ile öğrencilerin vatandaşlık

bilinci geliştirilir. Bunların yanında tarih dersleri değerlerin öğretilmesi ve yeni değerlerin oluşturulmasında da önemli bir role sahiptir. Oluşturulan yeni değerler bireysel, kültürel ya da evrensel içerikli olabilir (Demircioğlu & Tokdemir, 2008). Kültürel kimlik, insanın içinde yaşadığı sosyal grubu, onun değer yargılarını ve yaşayış tarzını gönüllü olarak benimseyerek sahip olduğu kimliktir. Küreselleşme, postmodernizm, insan hakları, dünya vatandaşlığı gibi kavramların yoğun olarak tartışıldığı, sosyal yapının hızla değiştiği günümüzde, kültürel kimliğin kazandırılmasında tarih eğitimi ve tarih bilincinin rolü daha da önem kazanmaktadır (Kırcıl & Aksoy, 2004).

Tarih derslerinde öğrenciler, geçmişte toplum için önemli olan değerlerle bugün toplum için önemli olan değerler arasında karşılaştırmalar yapabilir; tarihte iz bırakan olay ve şahısları öğrenerek kendileri için dersler çıkarıp değerler oluşturabilirler (Demircioğlu & Tokdemir, 2008).

2.2. Tarihsel Düşünme

Tarihsel düşünme tarihi anlamak, geçmiş hakkında yorumlar yapmak ve geçmişle güncel arasında köprüler kurmak açısından öğrencilerde geliştirilmesi gereken bir yetenektir. Tarihsel düşünme geçmişin tarih olmadığını tarihsel gerçek ile gerçeğin birbirinden farklı kavramlar olduğunu belirlemede başvurulması gereken bir düşünce biçimidir. Tarihsel düşünmenin gelişimi bireydeki kavramsal gelişime bağlıdır ve zaman, bireydeki bilişsel süreçleri boyunca geliştirilmesi gereken temel kavramlardan bir tanesidir. (Dilek & Dilek, 2009). Tarihsel düşünmede dikkat edilmesi gereken en önemli husus geçmişi anlamlandırırken zaman algısıdır. Birey bugünün şartlarına göre değil, olayların yaşandığı günün şartlarına göre değerlendirme yapmalıdır. Bu çalışmanın konusu olan hatıra türünden tarih öğretiminde yararlanılarak geçmişin şartlarının öğrencilerin zihninde daha net canlandırması amaçlanmaktadır.

2.3. Tarihsel Empati

Tarihsel empati; geçmişteki olay, kişi ve durumları tarihsel bağlam çerçevesinde, farklı kaynakları kullanarak, yaşanılan döneminin koşullarını göz önüne alarak, günümüzün değer yargılarını kullanmadan o dönemde yaşamış insanların bakış açısıyla anlamak demektir.

Tarihsel empatinin özünde, geçmişe geçmişteki insanların gözüyle bakabilme becerisi yatmaktadır (Yılmaz & Koca, 2012).

2.4. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Önemi

Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi, bütün tarih grubu derslerinde olduğu gibi, millî bilinç oluşturması ve geçmişte yapılan hatalardan ders çıkartarak geleceğimize yön vermemiz açısından önemlidir. Fakat tüm bunlarla beraber bu dersin öğretilmesi ve öğrenilmesi vatani bir sorumluluk olarak görülmelidir. Osmanlı Devleti'nden beri yüzlerce yıldır savaşan Türk Milleti'nin, tüm bu yorgunluğa rağmen, Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşları önderliğinde verdiği varoluş mücadelesinin ve sonrasında inşa ettiği yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamalarının öğrenilmesi ayrıca önem taşımaktadır.

2.5. Millî Mücadele Dönemi

Türk tarihinin en önemli dönüm noktalarından olan Millî Mücadele Dönemi'nin anlatıldığı bu dönem, 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Atatürk'ün Samsun'a çıkışından 11 Ekim 1922'de Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasına kadarki dönemde yaşanan mücadeleleri kapsamaktadır. Avrupalı devletlerin işgalini sona erdirmek için başlatılan bu savaş önce 'Kuvâ-yı Milliye' (Millî Kuvvetler) ile başlamış, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a hareket eden Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde 4 yıl (1919-1922) devam etmiş, sonucunda da yeni bir devletin, Cumhuriyet'in temelleri atılmıştır (Sarınay, 2007).

2.6. Ders Kitabı

Ders kitapları eğitim programının temel ögelerinden olup öğrenme öğretme süreci içinde, planlı eğitim uygulamalarında öğrencilerin neler öğreneceğini, öğretmenlerin neler öğreteceğini etkileyen ve gösteren bir rehberdir. Öğretimde, öğretmenin özelliklerini daha iyi kullanmasına, öğrencilerin de öğretmenin anlattıklarını istedikleri zaman ve mekânda, istedikleri miktarda tekrar etmesine olanak sağlayan bir ders aracıdır. Ders kitabı tüm ögeleriyle öğretimin hedeflerini gerçekleştirmeyi amaçlar. Öğrencilerin toplumda her yönüyle söz sahibi olabilecek birtakım özelliklerle donatılması onlara sunulacak kaliteli

eğitim ve kaliteli ders kitapları ile mümkün olur (Hali, 2014, s. 158-166). Ders kitaplarının kalitesi ise içeriğinin zenginleştirilmesi ile mümkün olmaktadır.

Tarih ders kitaplarının birincil işlevi öğrencilere geçmişe ait bilgiler vermesidir. Ayrıca bunun yanında, tarih biliminin bir sonucu olarak, kimlik oluşturma ve bu kimliğe uygun davranışları içerisinde bulundurma işlevi de vardır.

2.7. Hatırat

Hatıra: Hatıra gelen hususi bir fikirdir. Hatırat, bunlara dair yazılmış eserlerdir. Hatırat bir bakıma hayat tecrübelerinin ve intibalarının sonradan tespitidir (Birinci, 1998). Avrupa edebiyatlarında hatıratı Steinberg, 'kişinin özel ya da toplumsal yaşamı için yazdığı yazılar' şeklinde tanımlar (Karakoç & Akar, 2004, s. 383-421). Doğu'da hatırata; tarih, tezkire, seyahat, menâkıb gibi farklı türlerde yazılmış eserler içinde yer verilmiştir. Bu eserler, kişilerden çok olayları ön plana çıkaran didaktik yapıtlardır. Arapçada rihlât, vefeyât, havâdis; Farsçada sefernâme, tezkire türlerindeki kitaplarda karşılaşılan anı parçalarına Türkçede de vekâyi, seyahatnâme, sefâretnâme gibi metinlerde rastlanır**.** Edebî bir tür olarak hatırat kavramı ve terimi yeni olmakla beraber yazılı en eski metinler arasında hatıratların da yer aldığı bilinmektedir. Sezar'ın *Gallia Savaşı*, Bilge Kağan'ın ifadesiyle yazılmış *Göktürk Kitabeleri*, Bâbür Şah'ın *Veḳāyi*ʿ (*Bâbürnâme*) gibi çok defa devlet adamlarının yazdıkları ilk örnekler daha ziyade siyasî ve tarihî karakterde hatıratlardır (Oktay, 1997).

Artılarıyla beraber, derslerde öğretimi kolaylaştıracak her türlü materyalde olduğu gibi hatıratların da kullanımında dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Hatırat-anı temelde insanın yaşamını ve birikimini başkalarıyla paylaşmak, unutulmak korkusundan kurtulmak ve tarihle hesaplaşmak isteğinden doğmuştur. Bu paylaşma isteğiyle hatırat yazarı, olayların belleğinde bıraktığı izleri canlandırarak geçmişi dile getirir. Hatırat yazma sebeplerine bakıldığında genel olarak kişinin kendini ön planda tutma ve savunma isteği vardır. Bu yönüyle hatırat türü diğer yazın türleri arasında kuşkusuz yazarının içinde en çok bulunduğu ve birinci tekil şahsın hemen her cümlenin altında hissedildiği bir türdür. Bir millet için bellek durumunda olan hatıratlar, özellikle sosyal bilim araştırmacıları için önemli eserlerdir. Bu eserlerin tarih araştırmalarında kullanımı ayrı bir titizlik ve dikkat gerektirmektedir. Yapılacak araştırmalarda veri olarak kullanılacak hatıratlar; doğru belgelerle desteklenmiş, nesnel bir üsluba sahip eserler olmalıdır. Bu kaynaklar veri olarak kullanılmadan önce yazar, gerçekten ilgili hatıratın o kişi tarafından kaleme alınıp alınmadığını ve güvenilirliğini

sorgulamalıdır (Kara, 2020). Hatıratta, yazarının bakış açısı, fikirleri ve değerlendirmelerine bağlı bir gerçeklik vardır. Bu yönüyle hatıratta yer alan bilgilerden bir çıkarım yapmak ve türü yardımcı bir kaynak olarak kullanmak için aynı türde yazılan diğer metinlerle, arşiv belgeleriyle, bilimsel kaynaklarla karşılaştırma yapmak zaruridir (Özen, 2023, s. 525). Hatıratların öznelliğinin yanı sıra, sonradan planlanarak ve düşünülerek kaleme alınmış olma ihtimali de eleştirilerin başka bir nedenidir. Biyografilerde olduğu gibi, yazarın olayların üzerinden belli bir zaman geçtikten sonra hayatını kaleme alması, hatıratlara kurgusal bir özellik katmaktadır (Köse, 2016).

Hatırat türü eserleri değerlendirirken karşılaşılan önemli problemlerden bir diğeri, bu türün sınırlarının tam olarak tespit edilememesinden dolayı, hatırat türünün özelliğini taşımayan eserlerin 'hatırat' olarak tanımlanmasıdır. Hatırat türünün özelliklerini tam olarak ortaya koyabilmek için, onunla sık sık karıştırılan biyografi, otobiyografi, günlük ve gezi türleriyle hatırat türü arasındaki benzerlik ve farklılıkları tespit etmek gerekmektedir. Bir insanın hayatını anlatan yazı olarak tanımlanan 'biyografi', Fransızca 'biographie' kelimesinin karşılığıdır. Eskiden 'terceme-i hâl' olarak adlandırılan biyografi, günümüzde ' yaşam öyküsü' nün karşılığı olarak kullanılmaktadır. Biyografi yazarı, tarihî belge olacak nitelikte bir eser yazdığı için; biyografisini, konusunun gerektirdiği belge ve bilgileri toplayarak, hayalinden bir şey katmadan, gerekli yorum ve ayrıntılarla, başından sonuna kadar ilgiyle okunacak bir şekilde yazar. Biyografi eseri içinde hatırat, günlük ve mektuplardan faydalanıldığı için tür ayırımında sıkıntı çekilmektedir. Eserin yazılışındaki amacın bir kişiyi ayrıntılı olarak tanıtmak olduğu göz önünde bulundurulursa, diğer türlerin biyografi eserinin içinde yardımcı olarak kullanıldığı anlaşılabilir. Bir insanın kendi hayat hikâyesini anlattığı eser olarak tanımlanan 'otobiyografi', günümüzde 'öz yaşam öyküsü'nün karşılığıdır. Bir insanın hayat hikâyesi olarak değerlendirilen otobiyografiyi Özdemir; 'Toplumsal yaşamın herhangi bir kesiminde bilim ve sanat alanlarının herhangi bir dalında etkinlik göstermiş, başarı kazanmış bir kimsenin kendi yaşamını anlattığı düz yazı biçimi' (Özdemir, 1983) şeklinde ifade ederek kavramı özelleştirmiştir. Sadece toplumsal hayatta başarılı olmuş, kendini ispatlamış olan insanların yazdığı eserleri otobiyografi olarak tanımlamıştır. Otobiyografi; yazarın, zaman zaman kendi hatıra ve gözlemlerine de yer vermesinden dolayı hatırat türüyle karıştırılmaktadır. Tanımlamalardan da yola çıkarak; eğer eser, yaşam serüveninin dışına çıkıp, dönemini yansıtma kaygısı taşıyorsa otobiyografidir ve bu yönüyle de hatırattan farklılık gösterir sonucuna varabiliriz. Yabancı kaynaklarda 'diary and journal' kelimesinin karşılığı olan günlük, günü gününe tutulan notlardan meydana gelen eserdir.

Günlükler, bir yazarın duygularını, düşüncelerini, yaşadığı olayları tarih belirterek günü gününe yazmasıyla oluşur. Hatırat türüyle benzerlik gösteren günlük, zaman yönüyle hatıradan ayrılır. Günlükler; yaşanan, anlık duyguların sıcağı sıcağına yazıya dökülmesi ile meydana gelirken; anılar, olaylar yaşandıktan sonra hafızada kalanların aktarılmasıyla oluşur. Hatırat türüyle çok benzerlik gösteren bir diğer tür de 'gezi'dir. Edebiyatımızda 'seyahatname' olarak da isimlendirilen gezi yazısı, bir yazarın yurt içinde ve yurt dışında yaptığı geziler sonucu edindiği gözlem ve bilgilerini anlattığı yazı türüdür. Hatırat; gezi türüyle, zihinde kalanların anlatılması açısından benzerlik gösterir. Fakat hatıratta yazar, kendi yaşantısını detaylı olarak anlatmayı amaçlarken; gezide, yazarın izlenimleri, tanıttığı yerin kültürü daha ayrıntılı olarak gözler önüne serilir ki, bu da iki türü birbirinden ayırmamız için geçerli nedendir (Altınova, 2003). Hatıratlar ders kitaplarında anlatımı destekleyen türler olarak kullanılırken tüm bu özelliklerinden dolayı ayrı bir titizlikle incelenmelidir.

2.8. İlgili Literatür

(Çukurova, 1999) 'Millî Mücadele Anıları Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi': Bülent Çukurova tarafından 1999'da Atatürk Yolu Dergisi'nde yayımlanmış bir makaledir. Çalışmada Millî Mücadele Dönemine ait eserler sıralanmıştır.

(Akar & Karakoç, 2004) 'Siyasi Tarih Kaynağı Olarak Hatırat ve Gezi Notları': Şevket Kamil Akar ve İrfan Karakoç tarafından Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi'nde 2004 yılında yayımlanan bu makalede hatıratların ve gezi notlarının tarihî kaynak olarak kullanılmasının yöntemlerinden, faydalarından ve sınırlılıklarından bahsedilmektedir.

(Acun, 2007) 'Millî Mücadele ve Atatürk Dönemi Kaynaklarının Toplu Değerlendirilmesi': Fatma Acun tarafından Edebiyat Fakültesi Dergisi'nin 2007 yılının aralık sayısında yayımlanan bu makalesinde, Millî Mücadele ve Atatürk dönemi tarihine ait kaynakların saklandığı yerler, türleri, özellikleri, tarihçi tarafından kullanım alanları ve istifleme yöntemleri üzerinde durulmakta, her bir veri türünün, tarihî bilgi üretimine katkısı tespit edilmeye çalışılmaktadır. Kaynakların saklandığı yerler, üç kısım halinde incelenmektedir: 1-Arşivler, 2 Kütüphaneler, 3- Müzeler. Arşivlerde saklanan kaynaklar cerideler, gazeteler, dergiler, mecmualar ve diğer süreli yayınlar, günlükler ve günlük notları, meclis zabıtları, mektuplar, not defterleri kayıtları, nüfus idaresi kayıtları, resmi dairelerde tutulan kayıtlar, resmi yazışmalar, tapu sicilleri, tebrik mesajlar ve yazıları ve telgraflar olarak tasniflenmiş,

içerikleri ve kullanım yöntemleri hakkında bilgi verilmiştir. Kütüphanelerde saklanan kaynaklar, Atatürk'ün söylev ve demeçleri, önemli konuşmaları, biyografiler ve otobiyografiler, devlet büyüklerinin söylev ve demeçleri, döneme ait kanun ve yönetmelikler, hatıratlar, kongre ve seminer notları ve tutanakları, kronolojiler ve kronolojik bilgiler, Millî Mücadele anekdotları, hakkında bilgi verilmiştir.

(Korbek, 2011) 'Millî Mücadele Anıları Üzerine Bir İnceleme': Ergun Korbek tarafından 2011'de Marmara Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ana Bilim Dalı için hazırlanan yüksek lisans tezinde Millî Mücadele Dönemi hatıratları askerler, mebuslar, gazeteciler, valiler, eğitimciler ve diğer şeklinde kategorize edilerek aktarılmıştır. Çalışma, belirli bir dönemi esas alarak hatırat türü ile ilgili kaynak çalışmasıdır. Yapılan araştırmada kitap olarak yayımlanmış, ulaşılan 105 adet hatırat incelenmiştir.

(Demircioğlu, 2011) Tarih Ders Kitabı Yazımında Yeni Yaklaşımlar: İsmail Hakkı Demircioğlu tarafından 2011 yılında Karadeniz Araştırmaları Dergisi'nde yayınlanan bu makalede tarih ders kitaplarının yazımında meydana gelen değişim ve gelişmeler, ilgili literatür ışığında incelenmiş ve Türkiye'de yazılacak tarih ders kitapları için öneriler sunulmuştur.

(Yurteri, 2012) 'Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti ve Atatürkçülük İnkılap Tarihi Ders Kitaplarında Materyal Kullanımı (1931-2008)': Hikmet Yurteri tarafından 2012 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Tarih Ana Bilim Dalı için hazırlanan yüksek lisans tezi, Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında materyallerin nasıl kullanıldığı ve materyal kullanımının ders kitaplarına nasıl yansıdığı incelenmiştir.

(Buldum, 2012) '1940-2010 Yılları Arasında Lise Tarih Ders Kitaplarının Şekil ve İçerik Açısından İncelenmesi': Nalan Buldum tarafından 2012 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Tarih Ana Bilim Dalı Genel Türk Tarihi Programı için hazırlanan yüksek lisans tezi, konumuzda da geçmekte olan yıl aralığında kalan Lise Tarih ders kitaplarının bir kısmını şekil ve içerik açısından incelemektedir.

(Dönmez & Yazıcı & Uslu, 2015) 'Tarih Öğretmenlerine Göre Hatıratların Eğitim Öğretim Sürecinde Kullanılabilirlik Durumları': Cengiz Dönmez, Kubilay Yazıcı ve Salih Uslu tarafından Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nde 2015 yılında yayımlanan bu makale tarih derslerinde hatıratların eğitimsel bir araç olarak kullanılma durumları ile ilgili tarih öğretmenlerinin görüşlerinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmada veri

toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından oluşturulmuş açık uçlu soru formu kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda tarih öğretmenlerinin hatıratların kullanılabilirliği ile ilgili görüşleri ‘Bilgi Sahibi Olma Durumları’, ‘Olumlu ve Olumsuz Yönler’, ‘Derslere Göre Kullanılabilirlik Durumları’ ve ‘Hangi Boyutlarda Kullanılabileceği’ temaları altında yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda hatıratların eğitim-öğretim sürecinde kullanılmalarına ilişkin çeşitli öneriler sunulmuştur.

(Özsoy, 2021) ‘Hatıratlarda Millî Mücadele Dönemi’: Denizhan Özsoy tarafından 2021’de Sütçü İmam Üniversitesi Tarih Ana Bilim Dalı için hazırlanan yüksek lisans tezi Millî Mücadele Dönemini kronolojik olarak hatıratlarla anlatılmaktadır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Çalışmanın bu kısmında araştırmanın yöntemi, veri toplama tekniği ve verilerin analizi hakkında bilgiler verilecektir.

3.1. Araştırma Yöntemi

Nitel araştırma, disiplinler arası bütüncül bir bakış açısını esas alarak, araştırma problemini yorumlayıcı bir yaklaşımla incelemeyi benimseyen bir yöntemdir. Üzerinde araştırma yapılan olgu ve olaylar kendi bağlamında ele alınarak, insanların onlara yükledikleri anlamlar açısından yorumlanır (Karakaş, 2010). Bu nedenle 12. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarında (2000-2024) Millî Mücadele Dönemi Hatıratlarının Kullanımı adlı bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılacaktır.

Tablo *3*

Nitel Araştırmanın Özellikleri Tablosu

Özellikler	Açıklamalar
Doğal Ortam	Olguların, olayların ya da davranışların gerçekleştiği doğal ortamda çalışılır.
Doğrudan Veri Toplama	Araştırmacı verilere doğrudan kaynağından ulaşır.
Zengin Betimlemelerin Yapılması	Bağlam ve olguların derinlemesine anlaşılmasını sağlayacak detaylı betimlemeler yapılır.
Sürece Yönelik	Olgu ve davranışların nasıl ve neden gerçekleştiğine odaklanır.
Tümevarımcı Veri Analizi	Sentezlenerek elde edilen bilgilerden yola çıkarak ikna edici genellemeler yapılır.
Katılımcının Bakış Açısı	Katılımcının anlamasına ve anlamlandırılmasına odaklanır.
Araştırma Desenlerinde Esneklik	Araştırma deseni, çalışmanın gerçekleştiği duruma göre gelişir ve değişir.

(Büyüköztürk, Akgün, Karadeniz, Demirel, & Kılıç-Çakmak, 2018, s. 253)

3.2. Veri Toplama Araçları

Nitel araştırmalarda amaç araştırma konusunun gözlem, görüşme, doküman/içerik analizi vb. nitel araştırma yöntemleri aracılığıyla derinlemesine incelenerek detaylı olarak bilgi alınması ve anlaşılmasıdır (Aydın, 2023). Bu çalışmada nitel araştırmanın veri toplama tekniklerinden biri olan ‘Doküman Analizi’ tekniği kullanılacaktır. Doküman analizi araştırmanın hedeflerine yönelik verilere ulaşmada dokümanların incelenmesi ile gerçekleşir (Aydoğdu & Bülbül, 2017, s. 558).

Bu araştırmada 2000-2024 yılları arasındaki Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında Millî Mücadele Dönemi hatıratlarının kullanımının ortaya çıkartırlması için, 2000-2024 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığınca onaylanan ve kullanılan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitapları ve daha önce ders kitaplarında yararlanılmayan Millî Mücadele Dönemini içeren hatırat türündeki on iki adet eser incelenecektir.

3.3. Verilerin Toplanması

‘12. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarında (2000-2024) Millî Mücadele Dönemi Hatıratlarının Kullanımı’ adlı çalışmada 2000 yılından başlayarak 2024 yılına kadarki, Tablo 2’de yazarları, basım tarihleri ve okutulduğu yıllar verilen, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitapları dikkate alınacaktır.

Ayrıca bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük tarih ders kitaplarında kazandırılması gereken değerler ve kazanımlar doğrultusunda eklenebilecek, şimdiye kadar ders kitaplarında hiç yararlanılmamış Millî Mücadele’nin yukarıda belirtilen on iki önemli ismine ait hatırat incelenecektir.

3.4. Verilerin Analizi

Bu kısımda 12. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında Millî Mücadele Dönemi konusu işlenirken hangi hatıratların kullanıldığına değinilmekte ve elde edilen bulguların ne gibi ölçütlere göre yorumlandığı anlatılmaktadır.

Bu araştırmada nitel araştırmanın veri toplama tekniklerinden biri olan ‘içerik analizi’ tekniği kullanılacaktır. İçerik analizi, bir metnin içeriğinin (örneğin kimin neyi, kime, neden, ne ölçüde ve hangi etkiyle söylediği gibi) niceliksel veya niteliksel olarak sistematik analizidir (Aydın, 2023). İçerik analizi elde edilen verilerin daha yakından incelenmesini ve bu verileri açıklayan kavram ve temalara ulaşılmasını gerektirir. İçerik analizi yoluyla veriler tanımlanmaya çalışılır; birbirine benzediği ve birbiri ile ilişkisi olduğu tespit edilen veriler belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilerek yorumlanır (Karataş Z. , 2015, s. 62-80).

Bu çerçevede çalışmanın ‘Bulgular’ kısmında 2000-2024 yılları arasında okutulan İnkılap Tarihi ders kitaplarında Millî Mücadele Dönemi konusu anlatılırken hatıratlara nasıl ve ne kadar yer verdiğine değinilecektir. Ayrıca bundan sonra okutulacak Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında Millî Mücadele Dönemi anlatılırken, yer verildiğinde kazanım ve değerleri destekleyebilecek şimdiye kadar ders kitaplarında yararlanılmayan bazı hatırat örnekleri tespit edilecektir.

Çalışmada 2000-2024 yılları arasında basılan on adet ders kitabı incelendiğinde hatıra kullanımının genellikle Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk adlı eserinden olduğu tespit edilmiştir. Nutuk, Mustafa Kemal Atatürk'ün Millî Mücadele ve yeni kurulan Türk Devleti'nin inşası sürecini (1919-1927) ayrıntıları ile belgelerle destekleyerek anlattığı eseridir. Şüphesiz Nutuk'un yalnızca hatırat olarak görülmesi mümkün değildir. Nutuk, yakın tarihe ışık tutan bir eser olduğu gibi, Türk milleti adına yapılan bütün işlerin meşruluk ilkesine dayandırılarak yürütüldüğünün bir belgesidir. Atatürk konuşma üslubu ile kaleme aldığı eserinde olayları açıklarken ilgili belgelere yer vermiş, belgelerler ilgili açıklamalar ve yorumlarda bulunmuştur. Ayrıca tarihi olayların anlatımı öncesinde açıklayacağı konulara yönelik sorular sormuş, hemen arkasından kendi açıklama ve düşüncelerine yer vermiştir. Ayrıca kendi devrinde yazıldığı için birinci elden belge değerine sahip olan ve Türk edebiyatında hitabet örneği olan temel bir eserdir (Hayta & Akhan, 2014). Nutuk doğal olarak aynı zamanda Mustafa Kemal Atatürk'e ait hatıraları içerir. İncelenen ders kitaplarında Nutuk dışında İsmet İnönü, Halide Edip Adıvar, Ali Fuat Cebesoy, Mazhar Müfit Kansu, Kazım Özalp, Kılıç Ali ve Falih Rıfkı Atay gibi Millî Mücadele'nin önemli isimlerine ait hatıratlara da yer verildiği tespit edilmiştir. Ali Fuat Cebesoy'un 'Siyasi Hatıralar' ve Falih Rıfkı Atay'ın 'Batış Yılları' adlı eserlerine yer verilmektedir. Fakat çalışmada aynı yazarlara ait (Ali Fuat Cebesoy, 'Millî Mücadele Hatıraları ve Falih Rıfkı Atay, Çankaya) farklı hatıratlar incelenmiştir.

Yukarıda belirtildiği gibi on iki adet hatırat incelenmiş ve bu hatıratlar seçilirken 2000-2024 arasında basılmış olan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında kullanılmamış olmasına dikkat edilmiştir. Bununla beraber önerilen hatıratlar Millî Mücadele'nin planlama aşamasında ve-veya Millî Mücadele sürecinde yer almış, mücadeleye katkısı olan, dönemin şartlarını açık bir şekilde yansıtan önemli isimlere aittir. 'Araştırmanın Kapsamı' başlığında yer verilen bu hatıratların belirlenmesindeki bir diğer husus; güvenilirlik açısından hatıratların birbirini destekler nitelikte olmasıdır.

Çalışmanın geçerlilik ve güvenirliğini sağlamak adına incelenen ders kitaplarında verilen bilgilerde ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarından kullanılması önerilen hatırat örneklerinden doğrudan alıntı yapılarak bulgular kısmında yer verilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. 2000-2024 Yılları Arasında Okutulan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarında Millî Mücadele Dönemi Hatıratlarının Kullanım Şekli

Çalışmanın bu bölümünde 2000-2024 yılları arasında okutulan Tablo 2'de künyeleri verilen Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarındaki Millî Mücadele konuları incelenmiştir.

4.1.1. Ahmet Mumcu, Mükerrem Kamil Su, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2000-2003)

Ahmet Mumcu ve Mükerrem Su'ya ait İnkılap Tarihi ders kitabı ilk olarak Millî Eğitim Basımevi tarafından 1981 yılında basılmıştır. 1981 yılında basılan kitap 1982-1983 eğitim-öğretim yılından itibaren ders kitabı olarak okutulmaya başlanmıştır.

Bu çalışmanın kapsamı gereği kitabın 2000 ve 2003 yılı baskıları incelenmiştir. Kitabın 2000 tarihli baskısı 2000-2001 eğitim-öğretim yılında okutuluştur. Kitabın bu baskısı Güler Şenüver, Nilay Işıksalan ve Hamiyet Bican tarafından yeniden düzenlenmiştir. Çalışmanın konusu olan Millî Mücadele Dönemi 37-163 sayfalarında anlatılmıştır.

Kitabın 2003 tarihli baskısı 2003-2004 Eğitim Öğretim Yılı'nda okutuluştur. Kitabın bu baskısı Güler Şenüver, Nilay Işıksalan ve Hamiyet Bican tarafından yeniden düzenlenmiştir. Bu çalışmanın konusu olan Millî Mücadele dönemi 37-169 sayfalarında anlatılmıştır.

Kitabın incelenen iki baskısının arasında çok büyük farklılıklara rastlanmamıştır. Millî Mücadele Dönemi iki baskıda da; Birinci Bölüm: 'Birinci Dünya Savaşı Sonunda Osmanlı İmparatorluğunun Durumu', İkinci Bölüm: 'Mustafa Kemal'in Hayatı' (çalışmanın konusuna dahil değildir), Üçüncü Bölüm: 'Kurtuluş Savaşı' ana başlıkları altında verilmiştir.

Birinci Bölümde Yer Alan Hatıratlar

1914'e Doğru: Kitabın 2000 baskısında 53-54. sayfalarda, 2003 baskısında 59-60. sayfalarda yer alan hatıraya kitapta okuma parçası şeklinde yer verilmiştir. Falih Rıfkı Atay'a ait bu hatırat, yazarın Batış Yılları (1963) adlı eserinden alınmıştır. Parçada Falih Rıfkı Atay'ın hem Tanin Gazetesi muhabirliği hem de Dahiliye Nazırı Talat Bey'in özel kalemi görevini yaptığı dönemdeki Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girmeden önceki zor şartlarından bahsedilmektedir. Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girmeden önce ne şartlarda olduğunun anlaşılabilmesi ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki '20. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti'nin siyasi, sosyal ve ekonomik durumunu analiz eder.' kazanımını destekler nitelikte olması açısından yerinde kullanılan bir hatırattır. Öğrencilerin bu sayede, dönemin şartlarını direkt o dönemde yaşamış önemli bir gazetecinin ağzından okuyarak, yukarıda bahsi geçen, tarihsel empati yeteneklerini geliştirme imkanı bulması beklenmektedir.

Üçüncü Bölümde Yer Alan Hatıratlar

Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı: Kitabın 2000 baskısında 71-72. sayfalarda ve 2003 baskısında 77-78. sayfalarda bulunan bu hatırat, vatanın kurtuluş mücadelesinin başrollerinde bulunan, Mustafa Kemal Atatürk'e ait Nutuk'tan alınmıştır. Millî Mücadele Dönemi'ne ait en güvenilir en tarihin içinde olan eser şüphesiz Nutuk'tur. Nutuk, Atatürk'ün vatanı kurtarırken ve Türkiye Cumhuriyeti'ni kurarkenki hatıratları olmakla beraber Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemi ve yeni Türk devletinin kuruluş devri açısından çok önemli tarihî bir belge vasfı taşımaktadır (Kılıç, 2003). Çalışmada incelenen Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında sık sık Nutuk'tan alıntılara rastlanmaktadır. Bu hatıratta Millî Mücadele'nin başlangıcı sayılan 19 Mayıs 1919 tarihinde Mustafa Kemal, hissettikleri, dönemin şartları, Samsun'a çıkış amacı ve aslında hazırlanılan savaşın nedenlerinden bahsetmektedir. Bu hatıratın kullanımıyla öğrencilerin dönemi daha açık bir şekilde anlaması ve ders planlarında da bulunan 'geçmişe geçmişteki insanların bakış açısıyla bakabilme' becerisini daha kolay kazanması beklenmektedir. Ayrıca Türkiye

Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Kuvay-ı Millîye hareketinin oluşumundan Büyük Millet Meclisinin açılışına kadar olan süreçte meydana gelen gelişmeleri açıklar.' kazanımını destekler nitelikte olması açısından yerinde kullanılan bir hatırattır.

Telgrafçı Hamdi Bey: Kitabın 2000 baskısında 93 ve 94. Sayfalarda, 2003 baskısında 99 ve 100. sayfalarda yer alan hatırat, okuma parçası şeklinde verilmiştir. İki baskıda da aynı şekilde yer verilmiş olan okuma parçası Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk eserinden alınmıştır. Mustafa Kemal bu hatırasında İstanbul'un işgalini an ve an kendisine haber veren Telgrafçı Hamdi Bey'den bahsetmektedir. Telgrafçı Hamdi Bey, işgalin başladığı andan itibaren Ankara'da bulunan Mustafa Kemal ile iletişime geçerek kendi bulunduğu yer işgal edilip telgraf telleri İngilizler tarafından kesilene kadar Ankara ile iletişimi kesmemiştir. Bu hatırat ile öğrencilerin İstanbul'un İngilizler tarafından işgali sırasında oradaymış gibi hissetmeleri ve tarihsel kavrama yeteneğini kazanmaları beklenmektedir. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Kuvay-ı Millîye hareketinin oluşumundan Büyük Millet Meclisinin açılışına kadar olan süreçte meydana gelen gelişmeleri açıklar.' kazanımını destekler nitelikte olması açısından yerinde kullanılan bir hatırattır.

Sakarya Meydan Muharebesi: Kitabın 2000 baskısında 154. Sayfasında, 2003 baskısında 160. sayfasında yer alan hatırat, okuma parçası şeklinde verilmiştir. Üç baskıda da aynı şekilde yer verilmiş olan okuma parçası Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk eserinden alınmıştır. Hatıratta Sakarya Meydan Muharebesi 23 Ağustos 1921 tarihinden başlayarak 13 Eylül 1921 tarihine kadar anlatılmaktadır. Öğrencilerin bu hatıratı okurken Sakarya Meydan Muharebesi'ni bizzat Mustafa Kemal'den dinlemiş hissine kapılmaları bu sayede tarihsel empati becerisini kazanmaları amaçlanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Düzenli ordunun kurulmasından Mudanya Ateşkes Antlaşması'na kadar meydana gelen gelişmeleri Türkiye'nin bağımsızlık sürecine katkıları açısından analiz eder.' kazanımını destekler nitelikte olması açısından yerinde kullanılan bir hatırattır.

57. Tümen Komutanı Albay Reşat Olayı: Kitabın 2000 baskısında 161. Sayfasında, 2003 baskısında 167. sayfasında yer alan hatırat, okuma parçası şeklinde verilmiştir. İki baskıda da aynı şekilde yer verilmiş olan okuma parçası Sadri Karakoyunlu'nu 30 Ağustos Zaferimizden Anılar adlı eserinden alınmıştır. Hatıratta 57. Tümen Komutanı Albay Reşat

Bey'in Çiğiltepe mevkiini zamanında alamadığı için yaşamına son vermesi anlatılmaktadır. Bir insanın intiharının anlatılmasının pedagojik açıdan tartışmaya açık bir konu olmasıyla beraber bu hatırat ile öğrencilerin o dönemde yaşamış insanların vatanı kurtarmaya ne derece odaklandıklarını görmeleri beklenmektedir. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Düzenli ordunun kurulmasından Mudanya Ateşkes Antlaşması'na kadar meydana gelen gelişmeleri Türkiye'nin bağımsızlık sürecine katkıları açısından analiz eder.' kazanımını destekler nitelikte olması açısından yerinde kullanılan bir hatırattır.

Ahmet Mumcu ve Mükerrem Su tarafından yazılmış olan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi kitabının 2000 ve 2003 baskıları incelendiğinde 2000 ve 2003 yılları baskılarında toplam yedi hatırata rastlanmıştır. Bu hatıratların hangi konuları pekiştirmek için kullanıldığı aşağıdaki tabloda verilmiştir. Bahsi geçen 2000 ve 2003 baskılarındaki yedi hatıratın üç tanesi Mustafa Kemal'in Nutuk eserindendir. Bu hatıratların dışında kitabın incelenen iki baskısında da konunun akışında sık sık Nutuk'tan kısa alıntılar yapılmaktadır.

Tablo 4

Mumcu ve Su Tarafından Yazılan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2000-2003) Kitaplarında Yer Alan Hatıratlar

Kitaptaki Parçanın Adı	Hatırata Yer Verilen Konu	Kullanılan Hatıratın Kaynağı
1914'e Doğru	Memleketin İç Durumu ve Cemiyetler	Falih Rıfkı Atay 'Batış Yılları'
Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı	Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı	Mustafa Kemal Atatürk 'Nutuk'
Telgrafçı Hamdi Bey	İstanbul'un İşgali	Mustafa Kemal Atatürk 'Nutuk'
Sakarya Meydan Muharebesi	Sakarya Meydan Muharebesi	Mustafa Kemal Atatürk 'Nutuk'
57. Tümen Komutanı Albay Reşat Olayı	Büyük Taarruz ve Başkumandan Meydan Muharebesi	Sadri Karakoyunlu '30 Ağustos Zaferinden Anılar'

4.1.2. İdris Akdin, Muhiddin Çakmak, Mustafa Genç, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Lise 3 (2005)

İdris Akdin, Muhiddin Çakmak ve Mustafa Genç'e ait İnkılap Tarihi ders kitabı Ilıcak Matbaacılık tarafından 2005 yılında basılmıştır. 2006 yılında basılan kitap 2005-2006 eğitim-öğretim yılında ders kitabı olarak okutulmuştur.

Bu çalışmanın konusu olan Millî Mücadele Dönemi kitapta 23-137 sayfaları arasında anlatılmıştır. Mücadele Dönemi; Birinci Bölüm: 'Birinci Dünya Savaşı Sonunda Osmanlı İmparatorluğunun Durumu', İkinci Bölüm: 'Mustafa Kemal'in Hayatı' (çalışmanın konusuna dahil değildir), Üçüncü Bölüm: 'Kurtuluş Savaşı' ana başlıkları altında verilmiştir.

Birinci Bölümde Yer Alan Hatıratlar

Batış Yılları: Falih Rıfkı Atay'ın Batış Yılları adlı kitabından alınmış olan hatırat, kitabın 45 ve 46. sayfalarda bulunmaktadır. Hatırata kitapta eserle aynı adı taşıyan okuma parçası olarak yer verilmiştir. Parçada Falih Rıfkı Atay Millî Mücadele'den önceki Osmanlı Devletinden bahsetmektedir. Bu hatırat ile öğrencilerin dönemin şartlarını kavramaları ve tarihsel kavrama yeteneğini kazanmaları amaçlanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki '20. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti'nin siyasi, sosyal ve ekonomik durumunu analiz eder.' kazanımını destekler nitelikte bir hatırattır.

Üçüncü Bölümde Yer Alan Hatıratlar

Telgrafçı Manastırlı Hamdi Bey: Kitabın 89 ve 90. sayfalarında yer alan hatırat, okuma parçası şeklinde verilmiştir. Hatırat, Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk eserinden alınmış ve Mumcu ve Su'yun yazmış oldukları Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında olduğu gibi yer verilmektedir. Dolayısıyla bu hatırat Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Kuvay-ı Millîye hareketinin oluşumundan Büyük Millet Meclisinin açılışına kadar olan süreçte meydana gelen gelişmeleri açıklar.' kazanımını destekler niteliktedir.

Sakarya Meydan Muharebesi: Kitabın 127. sayfasında yer alan hatırat, okuma parçası şeklinde verilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk eserinden alınmıştır. Hatıratta Sakarya Meydan Muharebesi 23 Ağustos 1921 tarihinden başlayarak 13 Eylül 1921 tarihine kadar anlatılmaktadır. Öğrencilerin bu hatıratı okurken Sakarya Meydan Muharebesi'ni

bizzat Mustafa Kemal'den dinlemiş hissine kapılmaları, bu sayede tarihsel empati becerisini kazanmaları amaçlanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Düzenli ordunun kurulmasından Mudanya Ateşkes Antlaşması'na kadar meydana gelen gelişmeleri Türkiye'nin bağımsızlık sürecine katkıları açısından analiz eder.' kazanımını destekler nitelikte olması açısından yerinde kullanılan bir hatırattır.

57. Tümen Komutanı Albay Reşit Olayı: Kitabın 135. sayfasında yer alan hatırat, okuma parçası şeklinde verilmiştir. Okuma parçası Sadri Karakoyunlu'nu 30 Ağustos Zaferimizden Anılar adlı eserinden alınmıştır. Hatıratta 57. Tümen Komutanı Albay Reşat Bey'in Çiğiltepe mevkiini zamanında alamadığı için yaşamına son vermesi anlatılmaktadır. Bir insanın intiharının anlatılmasının pedagojik açıdan tartışmaya açık bir konu olmasıyla beraber bu hatıratla öğrenciler o dönemde yaşamış insanların vatanı kurtarmaya ne derece odaklandıklarını görmeleri beklenmektedir. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Düzenli ordunun kurulmasından Mudanya Ateşkes Antlaşması'na kadar meydana gelen gelişmeleri Türkiye'nin bağımsızlık sürecine katkıları açısından analiz eder.' kazanımını destekler nitelikte olması açısından yerinde kullanılan bir hatırattır.

İdris Akdin, Muhiddin Çakmak ve Mustafa Genç tarafından yazılmış olan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi kitabının 2005 baskısı incelendiğinde altı hatırata rastlanmıştır. Bu altı hatırat incelendiğinde hatıratların tümünün Ahmet Mumcu ve Mükerrem Kamil Su'yun kitaplarında faydalanmış olduğu kaynaklardan faydalanılarak kitaba dahil edildiği, bazı hatıratların tamamen aynı olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda 2000 ve 2003 baskısını incelediğimiz Ahmet Mumcu ve Mükerrem K. Su'yun yazmış olduğu Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük kitabıyla, İdris Akdin, Muhiddin Çakmak ve Mustafa Genç tarafından yazılmış olan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi kitabının arasında kayda değer farklılıklar olmadığı tespit edilmiştir.

Kitapta yararlanılan hatıratların hangi konuları pekiştirmek için kullanıldığı aşağıdaki tabloda verilmiştir. Bahsi geçen altı hatıratın üç tanesi Mustafa Kemal'in Nutuk eserindendir. Bu hatıratların dışında konunun akışında sık sık Nutuk'tan kısa alıntılar yapılmaktadır.

Tablo 5

Akdin, Çakmak, Genç Tarafından Yazılan, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Lise 3 (2005) Kitabında Yer Alan Hatıralar

Kitaptaki Parçanın Adı	Hatırata Yer Verilen Konu	Kullanılan Hatıratın Kayna
Batış Yılları	Memleketin İç Durumu ve Cemiyetler	Falih Rıfkı Atay 'Batış Yılları'
Telgrafçı Manastırlı Hamdi Bey	İstanbul'un İşgali	Mustafa Kemal Atatürk 'Nutuk'
Sakarya Meydan Muharebesi	Sakarya Meydan Muharebesi	Mustafa Kemal Atatürk 'Nutuk'
57. Tümen Komutanı Albay Reşat Olayı	Büyük Taarruz ve Başkumandan Meydan Muharebesi	Sadri Karakoyunlu '30 Ağustos Zaferimizden Anılar'

4.1.3. Kemal Kara, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2006)

Kemal Kara'ya ait İnkılap Tarihi ders kitabı Önde Yayıncılık tarafından 2006 yılında basılmıştır. 2006 yılında basılan kitap 2006-2007 eğitim-öğretim yılında ders kitabı olarak okutulmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 31.05.2006 tarihli ve 233 sayılı kararıyla 2006-2007 öğretim yılından itibaren beş yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilen kitap 2010-2011 eğitim-öğretim yılına kadar okutulmuştur.

Bu çalışmanın konusu olan Millî Mücadele Dönemi kitapta 23-137 sayfaları arasında anlatılmıştır. Mücadele Dönemi; Birinci Bölüm: 'Birinci Dünya Savaşı Sonunda Osmanlı İmparatorluğunun Durumu', İkinci Bölüm: 'Mustafa Kemal'in Hayatı' (çalışmanın konusuna dahil değildir), Üçüncü Bölüm: 'Kurtuluş Savaşı' ana başlıkları altında verilmiştir.

Birinci Bölümde Yer Alan Hatıratlar

Zarı Attık: Falih Rıfkı Atay'ın Batış Yılları adlı kitabından alınmış olan hatırat, kitabın 63. ve 64. sayfasında bulunmaktadır. Hatırata 'Zarı Attık' isimi okuma parçası olarak yer verilmiştir. Parçada Falih Rıfkı Atay Millî Mücadele'den önceki Osmanlı Devletinden bahsetmektedir. Bu hatırat ile öğrencilerin dönemin şartlarını kavramaları ve tarihsel kavrama yeteneğini kazanmaları amaçlanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki '20. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti'nin siyasi, sosyal ve ekonomik durumunu analiz eder.' kazanımını destekler nitelikte bir hatırattır.

Üçüncü Bölümde Yer Alan Hatıralar

Telgrafçı Hamdi Bey: Kitabın 112. ve 113. sayfalarında yer alan hatırata, okuma parçası şeklinde 2000-2003 ve 2005 yılında basılmış olan ders kitaplarında olduğu şekliyle yer verilmektedir. Dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Kuvay-ı Millîye hareketinin oluşumundan Büyük Millet Meclisinin açılışına kadar olan süreçte meydana gelen gelişmeleri açıklar.' kazanımını destekler niteliktedir.

Sakarya Meydan Muharebesi: Kitabın 160. sayfasında yer alan hatırat, okuma parçası şeklinde verilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk eserinden alınmıştır. Hatıratta Sakarya Meydan Muharebesi 23 Ağustos 1921 tarihinden başlayarak 13 Eylül 1921 tarihine kadar anlatılmaktadır. Öğrencilerin bu hatıratı okurken Sakarya Meydan Muharebesi'ni bizzat Mustafa Kemal'den dinlemiş hissine kapılmaları, bu sayede tarihsel empati becerisini kazanmaları amaçlanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Düzenli ordunun kurulmasından Mudanya Ateşkes Antlaşması'na kadar meydana gelen gelişmeleri Türkiye'nin bağımsızlık sürecine katkıları açısından analiz eder.' kazanımını destekler nitelikte olması açısından yerinde kullanılan bir hatırattır.

Kemal Kara tarafından yazılmış olan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi kitabının 2006 baskısı incelendiğinde; üç hatırata rastlanmıştır. Bu üç hatırat incelendiğinde Mumcu ve Su'yun kitaplarında faydalanmış olduğu kaynaklardan faydalanılarak kitaba dâhil edildiği, bazı örneklerin tamamen aynı olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda 2000 ve 2003 baskısını incelediğimiz Mumcu ve Su'yun yazmış olduğu ve İdris Akdin, Muhiddin Çakmak ve Mustafa Genç'in yazmış olduğu Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi kitabıyla Kemal Kara'nın yazmış olduğu Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabının arasında kayda değer farklılıklar olmadığı tespit edilmiştir.

Kitapta yararlanılan hatıratların hangi konuları pekiştirmek için kullanıldığı aşağıdaki tabloda verilmiştir. Bahsi geçen hatıranın iki tanesi Mustafa Kemal'in Nutuk eserindendir. Bu hatıratların dışında konunun akışında sık sık Nutuk'tan kısa alıntılar yapılmaktadır.

Tablo 6

Kemal Kara Tarafından Yazılan , Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Lise 3 (2006) Kitabında Yer Alan Hatıratlar

Kitaptaki Parçanın Adı	Hatırata Yer Verilen Konu	Kullanılan Hatıratın Kaynağı
Zarı Attık	Memleketin İç Durumu ve Cemiyetler	Falih Rıfkı Atay 'Batış Yılları'
Telgrafçı Manastırlı Hamdi Bey	İstanbul'un İşgali	Mustafa Kemal Atatürk 'Nutuk'
Sakarya Meydan Muharebesi	Sakarya Meydan Muharebesi	Mustafa Kemal Atatürk 'Nutuk'

4.1.4. Editör: Tuğrul Özcan, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Lise 3 (2015)

Editörlüğünü Tuğrul Özcan'ın yaptığı İnkılap Tarihi ders kitabı, oluşturulan komisyon tarafından yazılmış, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından dördüncü kez 2015 yılında basılmıştır. 2015 yılında basılan kitap 2015-2016 eğitim öğretim yılında ders kitabı olarak okutulmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 08.12.2011 tarihli ve 261 sayılı kararıyla 2012-2013 eğitim öğretim yılından itibaren ders kitabı olarak kabul edilen kitap 2015-2016 eğitim öğretim yılına kadar okutulmuştur.

Bu çalışmanın konusu olan Millî Mücadele Dönemi kitapta 24-64 sayfaları arasında anlatılmıştır. Mücadele Dönemi'ne; İkinci Ünite: 'Millî Mücadele'nin Hazırlık Dönemi', Üçüncü Ünite: 'Kurtuluş Savaşında Cepheler' ana başlıkları altında verilmiştir.

İkinci Ünite'de Yer Alan Hatıratlar

Anadolu'nun İşgali: Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk adlı kitabından alınmış olan hatırat, kitabın 25. sayfalarda bulunmaktadır. Yapılan alıntıda Anadolu'nun işgali Mustafa Kemal'in ağzından anlatılmaktadır. Anadolu'nun Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonraki durumu çok net bir şekilde özetlenmektedir. Hatırata daha önce incelemiş olduğumuz kitaplarda olduğu gibi okuma parçası olarak değil etkinlik olarak yer verilmektedir. Parçadan hemen sonra öğrencilere parça ile ilgili: 'Mustafa Kemal'in anlatımından hareketle Millî Mücadele'nin başlama nedenleri olarak neler söylenebilir?' Sorusu yöneltilerek öğrencilerin parçadan Millî Mücadele ile ilgili çıkarım yapması beklenmektedir. Bu sayede öğrencilerin derse etkin katılımı sağlanmaya çalışılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'I. Dünya Savaşı'nın sonuçlarını Osmanlı Devleti ve

Batılı devletler açısından değerlendirir.' kazanımını destekler nitelikte olması açısından yerinde kullanılan bir hatırattır.

Halide Hanım'ın Sultan Ahmet Hitabesi: Mehmet Kaplan'ın Millî Mücadele dönemi hatıratlarını bir araya toplayarak aktardığı eseri 'Devrin Yazarlarının Kalemiyle Millî Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal' adlı kitabından alınmış olan alıntı, kitabın 27. sayfasında bulunmaktadır. Yapılan alıntıda İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesine karşı yapılan Sultan Ahmet mitingindeki Halide Edip'in konuşmasının bir kısmına yer verilmektedir. Hatırata etkinlik olarak yer verilmektedir. Parçadan hemen sonra öğrencilere parça ile ilgili: 'Halide Edip, Sultanahmet mitingindeki hitabesinde hangi duyguları dile getirmiştir?' Sorusu yöneltilerek öğrencilerin hem derse katılımları hem de tarihsel empati yeteneklerini kullanmaları teşvik edilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Kuvay-ı Millîye hareketinin oluşumundan Büyük Millet Meclisinin açılışına kadar olan süreçte meydana gelen gelişmeleri açıklar.' kazanımı doğrultusunda kullanılan bir alıntıdır.

Samsun'a Çıkış: Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk'undan alınmış olan hatırat, kitabın 32. sayfasında bulunmaktadır. Bu alıntıda Mustafa Kemal 9. Ordu Müfettişliği görevinin kendisine veriliş nedenini ve dönemin şartlarını anlatmaktadır. Bu hatırat ile öğrencilere tarihsel empati ve döneme o günün şartları ile bakabilme becerileri kazandırmak hedeflenmektedir. Etkinlik olarak yer verilen parçadan hemen sonra 'Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışının gerçek amacı nedir?' sorusu öğrencileri de derse katılımını amaçlamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Kuvay-ı Millîye hareketinin oluşumundan Büyük Millet Meclisinin açılışına kadar olan süreçte meydana gelen gelişmeleri açıklar.' kazanımını destekler nitelikte olması açısından yerinde kullanılan bir hatırattır.

Üçüncü Ünite'de Yer Alan Hatıratlar

Atatürk'ün Anlatımıyla Ermenilerle Savaş: Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk'undan alınmış olan hatırat, kitabın 49. sayfasında bulunmaktadır. Bu alıntıda Mustafa Kemal Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra Ermenilerin Doğu Anadolu'daki faaliyetlerinden ve Doğu Cephesi'ndeki savaşın başlangıcından bahsetmektedir. Etkinliğin sonundaki 'Ermenilerle yapılan savaşların Millî Mücadele'ye etkileri nelerdir?' sorusuyla öğrencilerin derse katılımı sağlanmaya çalışılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Doğu ve Güney Cephelerinde verilen mücadelelerin ülkemizin bağımsızlık

sürecine katkılarını kavrar.' kazanımını destekler nitelikte olması açısından yerinde kullanılan bir hatırattır.

Metristepe 1 Nisan 1921-Ankara 1 Nisan 1921: Kitabın 57. Sayfasında bulunan etkinlik Mustafa Kemal'in Nutuk'undan alınmış parçalardır. Etkinlikte İsmet Bey'in ağızından II.İnönü Muharebesi'nin bittiği günki durum ve Mustafa Kemal Atatürk'ün İsmet Bey'e söylediklerine yer verilmiştir. Etkinliğin sonundaki Mustafa Kemal'in 'Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makus talihini de yendiniz.' sözünden yola çıkarak İnönü Savaşları'nın Millî Mücadele'ye etkileri nedir? Sorusuyla öğrencilerden II. İnönü Savaşı'nın Milli Mücadele'ye etkilerinin değerlendirmeleri beklenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Düzenli ordunun kurulmasından Mudanya Ateşkes Antlaşması'na kadar meydana gelen gelişmeleri Türkiye'nin bağımsızlık sürecine katkıları açısından analiz eder.' kazanımını destekler nitelikte olması açısından yerinde kullanılan bir hatırattır.

Ülkemizde 2005–2006 öğretim yılından itibaren yürürlüğe giren program, yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı temel alınarak geliştirilmiştir. Bireyin bildiklerini yapılandırması, keşfetmesi ve yaratması şeklinde tanımlanan öğrenme, yapılandırmacı öğrenme yaklaşımında; bilgilinin sorgulanması, yorumlanması ve analiz edilmesi sürecini kapsar. (Karadağ, Deniz, Korkmaz, & Deniz)

Yapılandırmacı eğitim anlayışına göre;

- Öğrenciler aktif öğrenenler olarak görülürler.
- Öğrenciler kendi fikirlerini sınıfa taşırlar.
- Bilgi bizzat öğrenen tarafından ve sosyal biçimde öğrenilir (Demircioğlu, 2009).

Editörlüğünü Tuğrul Özcan'ın yaptığı Komisyon tarafından yazılan 2012-2013 Eğitim öğretim yılından 2015-2016 eğitim öğretim yılına kadar okutulmuş olan kitabın 2015 baskısı incelendiğinde, 2005 yılından beri olması beklenen, yapılandırmacı eğitim yaklaşımının ancak 2012 yılından itibaren benimsendiği gözlenmiştir. Daha önce incelemiş olduğumuz Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında hatıraların aynı kaynaklardan alındığı ve hatıratlara okuma parçası olarak yer verildiği tespit edilmişti. 2000-2003-2005-2006 yıllarında basılmış olan kitaplarda öğrenciler daha pasifken incelemiş olduğumuz komisyon tarafından yazılan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında öğrencilerin daha aktif olduğu tespit edilmiştir.

Kitabın 64 ve 65. sayfalarında ‘Millî Mücadele’nin Sanat ve Edebiyata Yansımaları’ başlığı altında o dönemde yazılan ve o dönemi anlatan edebi eserlere yer verilmektedir. Tanıtılan eserler arasında çalışmanın konusu olan hatırat türünde eserler de bulunmaktadır. Bu başlık altında tanıtılan eserler arasında Halide Edip Adıvar’ın hatırat türünde yazmış olduğu eseri ‘Türk’ün Ateşle İmtihanı’ bulunmaktadır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Sakarya Savaşı’ndan sonra Yunan Mezalimini Tetkik Heyeti’yle birlikte yaptığı incelemelerinde gördüklerini anlattığı ‘Düşmanın Yaktığı Köyler Ahalisine’ eseri de bahsi geçen eserlerdendir. Kurtuluş Savaşı’nın kazanılmasında büyük katkıları olan önemli komutanların eserlerinden de bahsedilmektedir. Bunlar; Kemal Arıburnu’nun yazdığı ‘Atatürk’ten Anılar’, Kazım Karabekir’in yazdığı ‘İstiklal Harbimiz’ ve Ali Fuat Cebesoy’un yazdığı ‘İstiklal Harbimiz’dir. Bunlarla beraber kitapta, Millî Mücadele’yi anlatan eserlerden bizzat Mustafa Kemal’in yazdığı ‘Nutuk’ ile ‘Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri’ de hem tarihî hem de edebî değeri yüksek yapıtlar arasında değerlendirilmektedir. Kitapta, yukarıda bahsi geçen eserlerden, Millî Mücadele Dönemi anlatılırken yalnızca Nutuk’tan sık sık faydalanılmaktadır. Konunu akışında Millî Mücadele’nin Sanat ve Edebiyata Yansımaları başlığı altında bahsedilen hatıratlardan örnekler verilmemiştir.

Editörlüğünü Tuğrul Özcan’ın yaptığı komisyon tarafından yazılmış olan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında beş adet hatırat olduğu tespit edilmiştir. Kitapta yararlanılan hatıratların hangi konuları pekiştirmek için kullanıldığı aşağıdaki tabloda verilmiştir. Bahsi geçen beş hatıratın dört tanesi Mustafa Kemal’in Nutuk eserindendir. Bu hatıratların dışında konunun akışında sık sık Nutuk’tan kısa alıntılar yapılmaktadır.

Tablo 7

Editör: Tuğrul Özcan Tarafından Yazılan, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2015) Kitabında Yer Alan Hatıratlar

Kitaptaki Parçanın Adı	Hatırata Yer Verilen Konu	Kullanılan Hatıratın Kaynağı
Anadolu'nun İşgali	Mondros Ateşkes Antlaşması	Mustafa Kemal Atatürk 'Nutuk'
Halide Hanım'ın Sultan Ahmet Hitabesi	İzmir'in İşgali	Mehmet Kaplan 'Devrin Yazarlarının Kalemiyle Millî Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk'
Samsun'a Çıkış	Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı	Mustafa Kemal Atatürk 'Nutuk'
Atatürk'ün Anlatımıyla Ermenilerle Savaş	Doğu Cephesi	Mustafa Kemal Atatürk 'Nutuk'
Metristepe 1 Nisan 1921- Ankara 1 Nisan 1921	II. İnönü Savaşı	Mustafa Kemal Atatürk 'Nutuk'

4.1.5. Mahmut Ürküt, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2015)

Mahmut Ürküt'ün yazdığı İnkılap Tarihi ders kitabı 2015 yılında Ata Yayıncılık tarafından basılmıştır. 2015 yılında basılan kitap 2015-2016 eğitim öğretim yılında ders kitabı olarak okutulmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 30.05.2014 tarihli ve 40 sayılı kurul kararıyla 2015-2016 eğitim öğretim yılından itibaren 5 yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

Bu çalışmanın konusu olan Millî Mücadele Dönemi kitapta 44-106 sayfaları arasında anlatılmıştır. Mücadele Dönemi'ne; İkinci Ünite: 'Millî Mücadele'nin Hazırlık Dönemi', Üçüncü Ünite: 'Kurtuluş Savaşında Cepheler' ana başlıkları altında verilmiştir.

İkinci Ünite'de Yer Alan Hatıratlar

Mahmut Ürküt tarafından yazılmış olan 2015 baskısını incelediğimiz kitabın 'Millî Mücadele'nin Hazırlık Dönemi' adlı ikinci ünitesinde hatırat türüne hiç yer verilmediği tespit edilmiştir. Yalnızca konunu akışında; Nutuk, Kemal Kahramanoğlu'na ait 'Atatürk Aydınlığı', www.tbmm.gov.tr, www.atam.gov.tr, Arı İnan'a ait 'Düşünceleriyle Atatürk', Utkan Kocatepe'ye ait 'Fikir ve Düşünceleriyle Atatürk' ve Selman Kılıç'a ait 'Atatürk'ten İnsanlığa Yol Gösteren Sözler' gibi kaynaklardan Mustafa Kemal Atatürk'ün sözlerine yer verilmektedir.

Üçüncü Ünitede Yer Alan Hatıratlar

Kitabın ‘Kurtuluş Savaşı’nda Cepheler’ ünitesinde de bir önceki ünitede olduğu gibi hatırat türünde sayılabilecek herhangi bir okuma parçası, etkinlik veya bilgi notuna rastlanmamıştır. Tam anlamıyla hatırat özelliği taşımamakla beraber, konunun akışında yukarıda bahsedilen kaynaklardan Mustafa Kemal Atatürk’ün sözlerine ve aşağıda bahsedilecek olan çeşitli olaylarda Mustafa Kemal Atatürk tarafından gönderilen ya da Mustafa Kemal Atatürk’e gönderilen çeşitli telgraflara yer verildiği tespit edilmiştir.

Kitabın 94. sayfasında ‘İkinci İnönü Muharebesi ve Sonuçları’ başlığı altında Mustafa Kemal Atatürk’ün II. İnönü Savaşı’nın başarı ile sonuçlanmasından sonra İsmet Bey’e gönderdiği telgrafa yer verilmektedir.

Kitabın 97. Sayfasında ‘Tekalif-i Millîye Emirleri’ başlığı altında Mustafa Kemal Atatürk’ün Türkiye Büyük Millet Meclisi başkanlığına verdiği önergeye yer verilmiştir.

Kitabın 101. Sayfasında ‘Sakarya Meydan Savaşı’ başlığı altında Mustafa Kemal Atatürk’e mareşallik rütbesi ve gazilik unvanının verilmesi ile ilgili meclise gönderilen yasa tasarısına, Mustafa Kemal Atatürk’ün Sakarya Savaşı ile ilgili sözlerine ve kendisine verilen mareşallik rütbesi ve gazilik unvanı ile ilgili konuşmasına yer verilmektedir. Yine aynı konunun devamında Mustafa Kemal Atatürk’ün annesi Zübeyde Hanım’ın oğlunu kutladığı mesaj bulunmaktadır.

2015 yılı baskısını incelemiş olduğumuz Editörlüğünü Tuğrul Özcan’ın yaptığı, komisyon tarafından yazılan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük kitabında olduğu gibi, 2015 baskısını incelediğimiz Mahmut Ürküt tarafından yazılan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük kitabında da ‘Millî Mücadele’nin Sanat ve Edebiyata Yansımaları’ başlığı bulunmaktadır. Mahmut Ürküt, bu başlık altında yalnızca Falih Rıfkı Atay’a ait ‘Çankaya’ eserinden ve Şevket Süreyya Aydemir’e ait ‘Tek Adam’ eserinden bahsetmektedir.

Bol bol dönemin önemli kişilerinin biyografilerine yer verilen kitapta, Millî Mücadele Dönemi anlatılırken hatırat türünden hiç faydalanılmadığı görülmektedir.

4.1.6. Ersun Balcılar, Murat Kılıç, Yunus Kurt, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2016)

Ersun Balcılar, Murat Kılıç, Yunus Kurt'un yazdığı İnkılap Tarihi ders kitabı 2016 yılında Top Yayıncılık tarafından basılmıştır. 2016 yılında basılan kitap 2016-2017 eğitim öğretim yılında ders kitabı olarak okutulmuştur.

Bu çalışmanın konusu olan Millî Mücadele Dönemi kitapta 37-77 sayfaları arasında anlatılmıştır. Mücadele Dönemi'ne; İkinci Ünite: 'Millî Mücadele'nin Hazırlık Dönemi', Üçüncü Ünite: 'Kurtuluş Savaşında Cepheler' ana başlıkları altında verilmiştir.

İkinci Ünitede Yer Alan Hatıratlar

Münevver Saime Hanım'ın Kadıköy Mitingi Konuşması: www.atam.gov.tr adresinden alınan, sayfa 41'de yer alan bu etkinlikte Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra başlayan işgallere karşı yapılan Kadıköy Mitingindeki konuşmacılardan Münevver Saime Hanım'ın konuşmasına yer verilmektedir. Konuşmada Münevver Saime Hanım yabancı devletlerin ülkemize girişlerinin masum olmadığından bahsetmektedir. Bu sayede öğrencilerin dönemin şartlarına hakim olmaları hedeflenmektedir. Verilen konuşmanın sonunda öğrencilere 'Bu konuşmanın Kurtuluş Savaşı'na katılımın artmasına nasıl bir etkisi olacağını açıklayınız.' şeklinde bir soru yönelterek öğrencilerin de katılımı sağlanmaya çalışılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Kuvay-ı Millîye hareketinin oluşumundan Büyük Millet Meclisinin açılışına kadar olan süreçte meydana gelen gelişmeleri açıklar.' kazanımı doğrultusunda kullanılan bir alıntıdır.

Sivas Kongresi'nde manda ve himaye tartışmaları: Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk'undan alınan bu parça incelemekte olduğumuz İnkılap Tarihi ders kitabının yazarları tarafından düzenlenmiştir. Etkinlik olarak yer verilen parçada Hami Bey, Refet Bey, Kara Vasıf Bey ve Mustafa Kemal'in manda ve himaye konusundaki görüşleri bulunmaktadır. Etkinliğin sonunda öğrencilere 'Sivas Kongresi'nde tartışılan manda ve himaye konusunda yukardakine benzer bir drama çalışması yapınız.' Şeklinde bir görev verilerek öğrencilerin konuyu yaparak yaşayarak öğrenmeleri sağlanmaya çalışılarak farklı öğrenme alanları desteklenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Kuvay-ı Millîye hareketinin oluşumundan Büyük Millet Meclisinin açılışına kadar olan süreçte meydana gelen gelişmeleri açıklar.' kazanımı doğrultusunda kullanılan bir alıntıdır.

Manastırlı Hamdi Bey'in Telgrafı: Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk'undan alınan bu parça incelemekte olduğumuz İnkılap Tarihi ders kitabının yazarları tarafından düzenlenmiştir. Etkinlikte, Telgrafçı Manastırlı Hamdi Bey'in İstanbul'un işgalini Mustafa Kemal Atatürk'le paylaştığı telgrafa yer verilmektedir. Mustafa Kemal Atatürk tarafından Telgrafçı Hamdi Bey'in kişisel özelliklerinden bahsedilmektedir. Bu etkinlikle öğrencilere tarihsel empati yeteneği kazandırmak amaçlanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Büyük Millet Meclisinin açılış sürecini ve sonrasında meydana gelen gelişmeleri kavrar.' kazanımı doğrultusunda kullanılan bir alıntıdır.

Üçüncü Ünitede Yer Alan Hatıratlar:

II. İnönü Savaşı ile ilgili İsmet Bey ve Mustafa Kemal'in sözleri: Kitabın 69. Sayfasında bulunan etkinlik Mustafa Kemal'in Nutuk'undan alınmış parçalardır. Etkinlikte İsmet Bey'in ağızından II.İnönü Muharebesi'nin bittiği günki durum ve Mustafa Kemal Atatürk'ün İsmet Bey'e söylediklerine yer verilmiştir. Etkinliğin sonundaki 'Mustafa Kemal "Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makus talihini de yendiniz." Sözüyle II. İnönü Savaşı'nın hangi sonuçlarına vurgu yapmıştır?, tartışınız.' Sorusuyla öğrencilerden II. İnönü Savaşı'nın Millî Mücadele'ye etkilerinin değerlendirmeleri beklenmektedir. Bu hatırat ile, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Düzenli ordunun kurulmasından Mudanya Ateşkes Antlaşması'na kadar meydana gelen gelişmeleri Türkiye'nin bağımsızlık sürecine katkıları açısından analiz eder.' kazanımı desteklenmektedir.

Mustafa Kemal'in orduyu Sakarya Nehri'nin doğusuna çektiği emir: Nutuk'tan yapılan, Kitabın 70. Sayfasında yer verilen alıntıda Kütahya Eskişehir yenilgisinden sonra Mustafa Kemal'in, ordunun Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu alıntı sayesinde öğrenciler ordunun Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmesinin nedenlerini bizzat Mustafa Kemal'den öğrenmektedir. Bu alıntı ile, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Düzenli ordunun kurulmasından Mudanya Ateşkes Antlaşması'na kadar meydana gelen gelişmeleri Türkiye'nin bağımsızlık sürecine katkıları açısından analiz eder.' kazanımı desteklenmektedir.

Mustafa Kemal'in taarruzu geciktirme nedenini açıkladığı alıntı: Nutuk'tan yapılan, Kitabın 74. sayfasında etkinlik şeklinde yer verilen alıntıda ordunun taarruza geçmesi gerektiğini düşünenlere karşı neden hala taarruza geçilmediğine dair Mustafa Kemal'in verdiği cevap bulunmaktadır. Bu alıntı sayesinde öğrenciler ordunun taarruzu neden geciktirdiğini bizzat

Mustafa Kemal'den öğrenmektedir. Bu hatıratla öğrencilerin geçmişi geçmişin şartları ile değerlendirmek becerisini kazanmaları amaçlanmaktadır. Etkinliğin sonundaki 'Mustafa Kemal'in yukarıdaki açıklaması kişisel özelliklerinden hangisinin göstergesidir? Tartışınız.' Sorusuyla öğrencilerden yukarıdaki olaydan yola çıkarak Mustafa Kemal'in kişisel özelliklerinin değerlendirilmesi beklenmektedir. Bu hatırat ile, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Düzenli ordunun kurulmasından Mudanya Ateşkes Antlaşması'na kadar meydana gelen gelişmeleri Türkiye'nin bağımsızlık sürecine katkıları açısından analiz eder.' kazanımı desteklenmektedir.

Cephede Türk Kadını Senem Ayşe (1879-1954) anlatıyor: www.kahramanmaras.bel.tr adresinden incelemekte olduğumuz İnkılap Tarihi ders kitabının yazarları tarafından düzenlenerek alınan parçada; Maraş'ta yaşamakta olan Senem Ayşe, Fransız ve Ermenilere karşı verilen mücadelelerden bahsetmektedir. Etkinliğin sonunda öğrencilere verilen 'Siz de Millî Mücadele kahramanlarından birinin hikayesini kendi dilinden anlatımıyla sınıf ortamında paylaşınız.' şeklindeki görev ile öğrencilerin de derse katılımı, tarihsel kavrama ve tarihsel empati becerisini kazanmaları amaçlanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Doğu ve Güney Cephelerinde verilen mücadelelerin ülkemizin bağımsızlık sürecine katkılarını kavrar.' kazanımını destekler nitelikte bir alıntıdır.

Kitabın 77 ve 78. sayfalarında '3.5. Millî Mücadele'nin Sanat ve Edebiyata Yansımaları' başlığı altında o dönemde yazılan ve o dönemi anlatan edebi eserlere yer verilmektedir. Tanıtılan eserler arasında bu çalışmanın konusu olan fakat ders kitaplarında kazanımları desteklemek maksadıyla kullanılmamış, hatırat türünde eserler de bulunmaktadır. Bu başlık altında tanıtılan eserler arasında Halide Edip Adıvar'ın hatırat türünde yazmış olduğu eseri 'Türk'ün Ateşle İmtihanı' ve Falih Rıfkı Atay'ın döneme ait hatıratlarını anlattığı 'Çankaya' adlı eseri bulunmaktadır. Bunlarla beraber kitapta, Millî Mücadele'yi anlatan eserlerden bizzat Mustafa Kemal'in yazdığı 'Nutuk'tan, Millî Mücadele'yi ilk ağızdan belgelerle ortaya koyan en önemli yapıt olarak bahsedilmektedir. Kitapta, yukarıda bahsi geçen eserlerden, Millî Mücadele Dönemi anlatılırken yalnızca Nutuk'tan sık sık faydalanılmaktadır. Konunun akışında Millî Mücadele'nin Sanat ve Edebiyata Yansımaları başlığı altında bahsedilen hatıratlardan örnekler verilmemiştir.

Ersun Balcılar, Murat Kılıç, Yunus Kurt, tarafından yazılmış olan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında yedi adet hatırat olduğu tespit edilmiştir. Bahsi

geçen yedi hatıratın beş tanesi Mustafa Kemal'in Nutuk eserindendir. Bu hatıratların dışında konunun akışında sık sık Nutuk'tan kısa alıntılar yapılmaktadır. Kitapta yararlanılan hatıratların hangi konuları pekiştirmek için kullanıldığı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 8

Balcılar, Kılıç, Kurt Tarafından Yazılan, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2016) Kitabında Yer Alan Hatıratlar

Kitaptaki Parçanın Adı	Hatırata Yer Verilen Konu	Kullanılan Hatıratın Kaynağı
Münevver Saime Hanım'ın Kadıköy Mitingi Konuşması	İzmir'in işgali	www.atam.gov.tr
Sivas Kongresi'nde manda ve himaye tartışmaları	Sivas Kongresi	Mustafa Kemal Atatürk 'Nutuk
Manastırlı Hamdi Bey'in Telgrafı	Büyük Millet Meclisi'nin Açılması	Mustafa Kemal Atatürk 'Nutuk'
II. İnönü Savaşı ile ilgili İsmet Bey ve Mustafa Kemal'in sözleri	II. İnönü Savaşı	Mustafa Kemal Atatürk 'Nutuk'
Mustafa Kemal'in orduyu Sakarya Nehri'nin doğusuna çektiği emir	Kütahya-Eskişehir Savaşı	Mustafa Kemal Atatürk 'Nutuk'
Mustafa Kemal'in taarruzu geciktirme nedenini açıkladığı alıntı	Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Savaşı	Mustafa Kemal Atatürk 'Nutuk'
Cephede Türk Kadını Senem Ayşe (1879-1954) anlatıyor	Mudanya Ateşkes Antlaşması	www.kahramanmaras.bel.tr

4.1.7. Akif Çevik, Koray Şerbetçi, Gül Koç Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2019-2020)

Akif Çevik, Koray Şerbetçi, Gül Koç'un yazdığı İnkılap Tarihi ders kitabının 2019 ve 2020 yılında Ada Matbaacılık tarafından ikinci ve üçüncü kez basılmıştır. 2019 yılında basılan kitap 2019-2020 eğitim öğretim yılında ders kitabı olarak okutulmuştur. 2020 yılında basılan kitap 2020-2021 eğitim öğretim yılında ders kitabı olarak okutulmuştur. Kitap 2018-2019 eğitim öğretim yılından 2021-2022 eğitim öğretim yılına kadar okutulmaya devam edilmiştir.

Bu çalışmanın konusu olan Millî Mücadele Dönemi kitabın hem 2019 baskısında hem de 2020 baskısında 44-90 sayfaları arasında anlatılmıştır. Millî Mücadele Dönemi'ne; Birinci Ünite 'XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti ve Dünya', İkinci Ünite 'Millî Mücadele' ana başlıkları altında verilmiştir.

Birinci Ünitede Yer Alan Hatıratlar

Aradaki Fark: Kitabın 50. Sayfasında yer alan okuma parçası Genel Kurmay Başkanlığı Arşivinden alınmıştır. Parçada 4 Şubat 1919 tarihinde Alemdar gazetesinin yazarlarından Refii Cevat (Ulunay) ile Mustafa Kemal Paşa arasındaki görüşme aktarılmaktadır. Görüşme bittikten sonra Mustafa Kemal, Refii Cevat'a 'Vatanın nasıl kurtulacağını sormadınız.' der. Refii Cevat'da öyle bir ihtimal görmediği için sormadığını söyler. Bunun üzerine Mustafa Kemal devrin devletleri ve ülkenin içinde bulunduğu durum hakkındaki tespitlerini anlatır. Bu okuma parçasında öğrencilerin, Mustafa Kemal'in diğer milletlerin tarihine olan ilgisini, devrin şartlarına olan hakimiyetini ve ileri görüşlülüğünü anlamaları sağlanmaya çalışılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'I. Dünya Savaşı'nın sonuçlarını Osmanlı Devleti ve Batılı devletler açısından değerlendirir.' kazanımını destekleyen bir alıntıdır.

İkinci Ünitede Bulunan Hatıratlar:

Mustafa Kemal Paşa Anlatıyor: Kitabın 62. Sayfasında yer alan bu hatırayı Falih Rıfkı Atay aktarmaktadır. Hatıratta, Mustafa Kemal Paşa ve Vahdettin arasında memleketin kurtuluşuyla ilgili bir sohbet geçmektedir. Parçanın sonunda öğrencilere verilen 'Okuma parçasını inceleyip Sultan Vahdettin'in Millî Mücadele'ye bakışını değerlendiriniz.' görevi ile öğrencilerin derse katılımı sağlanmaya çalışılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'I. Dünya Savaşı'nın sonuçlarını Osmanlı Devleti ve Batılı devletler açısından değerlendirir.' kazanımını destekleyen bir alıntıdır.

Mustafa Kemal'in İstanbul'a Çağrılışı: Kitabın 65. Sayfasında bulunan bu okuma parçası Nutuk'tan alınmıştır. Parçada Mustafa Kemal, İstanbul'a çağrılışını anlatmaktadır. Bu hatırat sayesinde öğrencilerin tarihsel kavrama becerisi ile devrin şartlarını anlamaları amaçlanmaktadır. Parçanın sonunda öğrencilere yöneltilen 'Mustafa Kemal, İstanbul Hükûmeti'nin dön çağrısına olumlu yanıt verseydi sizce ne gibi sonuçlar ortaya çıkardı?' soru ile öğrencilerin olay üzerine düşünmeleri sağlanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Kuvay-ı Millîye hareketinin oluşumundan Büyük Millet Meclisinin açılışına kadar olan süreçte meydana gelen gelişmeleri açıklar.' kazanımını destekleyen bir alıntıdır.

Ankara'da Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine: 16 Mart 1920: Kitabın 69. Sayfasında yer alan bu hatıratta Telgrafçı Hamdi Bey, Mustafa Kemal'e İstanbul'un işgal edildiği haberini vermektedir. Bu hatırat incelemiş olduğumuz neredeyse tüm Türkiye Cumhuriyeti İnkılap

Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında yer verilmektedir. Fakat en kısa hali Akif Çevik, Koray Şerbetçi, Gül Koç'un yazdığı Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Büyük Millet Meclisinin açılış sürecini ve sonrasında meydana gelen gelişmeleri kavrar.' kazanımı doğrultusunda kullanılan bir alıntıdır.

Kazım Karabekir'in Sevr Antlaşması ile ilgili sözleri: Kitabın 75. Sayfasında bulunan bu okuma parçasında Kazım Karabekir, Sevr Barış Antlaşması ve bu antlaşmayı imzalayanlarla ilgili düşüncelerini aktarmaktadır. Kitabın 2020 baskısında Selahattin Selek'in 'Anadolu İhtilali' eserinden alınan okuma parçasında bu düşüncelerin Kazım Karabekir'e ait olduğunun belirtilmemesi yanılgılara sebebiyet vermektedir. Kitabın 2019 baskısında aynı okuma parçasının Kazım Karabekir'in eserinden aldığı görülmektedir. 2019 baskısında daha uzun yer verilen okuma parçasının 2020 yılı baskısında kısaltıldığı ve uygunsuz bulunan bazı kelimelerin çıkarıldığı tespit edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Sevr Antlaşması'nın Millî Mücadele sürecine etkilerini analiz eder.' kazanımı doğrultusunda kullanılan bir hatırattır.

'İsmet Paşa'nın Telgrafı': Kitabın 83. Sayfasında bulunan okuma parçası Nutuk'tan alınmıştır. Telgrafta İsmet Paşa II. İnönü Muharebesinden sonraki vaziyeti Mustafa Kemal'e aktarmaktadır. Mustafa Kemal telgrafa cevap olarak '… siz orada yalnız düşmanı değil, milletin kötü giden talihini de yendiniz.' demektedir. Parçanın sonunda öğrencilere 'Atatürk'ün yukarıdaki sözünden yola çıkarak II. İnönü Muharebesi'nin Kurtuluş Savaşı'ndaki önemini açıklayınız.' denerek öğrencilerin konuya dahil olması sağlanmaya çalışılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Düzenli ordunun kurulmasından Mudanya Ateşkes Antlaşması'na kadar meydana gelen gelişmeleri Türkiye'nin bağımsızlık sürecine katkıları açısından analiz eder.' kazanımı doğrultusunda kullanılan bir hatırattır.

Mustafa Necati'nin Anısı: Kitabın 2019 baskısında sayfa 85'de, 2020 baskısında sayfa 90'da bulunan bu hatıra İstiklal Mahkemesi üyesi olan Mustafa Necati'ye aittir. Hatıra, Zeki Sarıhan'ın 'Kurtuluş Savaşı Kadınları' eserinden alınmıştır. Hatırada Mustafa Necati, Ilgaz'dan Kastamonu'ya giderken yolda Çerkeş önlerinde tek yorganını da cephanenin üstene örten bir nineyle karşılaşmalarını anlatmaktadır. Kitapta yer verilen bu okuma parçası ile öğrencilerin dönemin şartlarını ve o şartlar karşısındaki Türk halkının duruşunu görmeleri amaçlanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki

‘Düzenli ordunun kurulmasından Mudanya Ateşkes Antlaşması’na kadar meydana gelen gelişmeleri Türkiye’nin bağımsızlık sürecine katkıları açısından analiz eder.’ kazanımı doğrultusunda kullanılan bir alıntıdır.

Akif Çevik, Koray Şerbetçi, Gül Koç tarafından yazılmış olan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabının hem 2019 hem de 2020 baskısında yedi adet hatırat olduğu tespit edilmiştir. Akif Çevik, Koray Şerbetçi ve Gül Koç tarafından yazılmış olan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük kitabında bulunan yedi hatıratın üç tanesi Mustafa Kemal’in Nutuk eserindendir. Bu hatıratların dışında konunun akışında Nutuk’tan kısa alıntılar yapılmaktadır. Kitapta yararlanılan hatıratların hangi konuları pekiştirmek için kullanıldığı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 9

Çevik, Şerbetçi, Koç Tarafından Yazılan, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2019-2020) Kitaplarında Yer Alan Hatıratlar

Kitaptaki Parçanın Adı	Hatırata Yer Verilen Konu	Kullanılan Hatıratın Kaynağı
Aradaki Fark	Mondros Ateşkes Antlaşması	Genel Kurmay Başkanlığı Arşivleri
Mustafa Kemal Paşa Anlatıyor	Milli Cemiyetler	Falih Rıfkı Atay ‘Millîyet Gazetesi’
Mustafa Kemal Paşa’nın İstanbul’a Çıkışı	Erzurum Kongresi	Mustafa Kemal Atatürk ‘Nutuk’
Ankara’da Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine: 16 Mart 1920	Son Osmanlı Mebusan Meclisi	Mustafa Kemal Atatürk ‘Nutuk’
Kazım Karabekir’in Sevr Antlaşması ile İlgili Sözleri	Sevr Barış Antlaşması	Kazım Karabekir ‘İstiklal Harbimiz’
İsmet Paşa’nın Telgrafı	II. İnönü Muharebesi	Mustafa Kemal Atatürk ‘Nutuk’
Mustafa Necati’nin Anısı	Sakarya Meydan Muharebesi	Zeki Sarıhan ‘Kurtuluş Savaşı Kadınları’

4.1.8. Bahattin Demirtaş, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2020)

İncelemiş olduğumuz Bahattin Demirtaş’ın yazdığı İnkılap Tarihi ders kitabı 2020 yılında Adım Adım yayıncılık tarafından basılmıştır. 2020 yılında basılan kitap 2020-2021 eğitim öğretim yılında ders kitabı olarak okutulmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 18.04.2019 tarihli ve 8 sayılı kurul kararıyla 2019-2020 eğitim öğretim

yılından itibaren 5 yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir. Fakat kitabın yalnızca 2019 ve 2020 yıllarında basıldığı tespit edilmiştir.

Bu çalışmanın konusu olan Millî Mücadele Dönemi kitabın 41-96 sayfaları arasında anlatılmıştır. Millî Mücadele Dönemi'ne; Birinci Ünite 'XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti ve Dünya', İkinci Ünite 'Millî Mücadele' ana başlıkları altında verilmiştir.

Birinci Ünitede Yer Alan Hatıratlar

Nutuk: Kitabın 42. Sayfasında Nutuk'tan yapılmış olan alıntıda Mustafa Kemal Paşa'nın Mondros Ateşkes Anlaşması ile ilgili düşünceleri bulunmaktadır. Rauf Bey ve Mustafa Kemal Paşa'nın Mondros Ateşkes Antlaşması ile ilgili düşünceleri kitapta art arda verilerek öğrencilere zannedilen ve aslında olan arasındaki fark, olayın içinde olan insanların kendi düşünceleri ile göstermek amaçlanmıştır. Bu iki alıntı ile öğrencilerin aynı olaya olan farklı bakış açılarını keşfetmeleri hedeflenmektedir. Her iki alıntı da Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'I. Dünya Savaşı'nın sonuçlarını Osmanlı Devleti ve Batılı devletler açısından değerlendirir.' kazanımı doğrultusunda kullanılan alıntılardır.

İkinci Ünitede Yer Alan Hatıratlar:

Nutuk: Kitabın 52. Sayfasında Nutuk'tan yapılmış olan alıntıda Mustafa Kemal Paşa 9. Ordu Müfettişi olarak geniş yetkilerle Samsun'a görevlendirilmesinin nedenlerinden bahsetmektedir. Öğrencilerin bu alıntı ile bu görevin nedenlerini bizzat Mustafa Kemal Paşa'dan öğrenmeleri amaçlanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Kuvay-ı Millîye hareketinin oluşumundan Büyük Millet Meclisinin açılışına kadar olan süreçte meydana gelen gelişmeleri açıklar.' kazanımı doğrultusunda kullanılan bir alıntıdır.

Nutuk: Kitabın 71. Sayfasında bulunan Nutuk'tan yapılmış olan bu alıntıda Mustafa Kemal Paşa Saltanat Şurası tarafından imzalanan Sevr Barış Antlaşması'nın şartlarından bahsetmektedir. Bu alıntıyla öğrencilerin Sevr Barış Antlaşması'nın ve dönemin şartlarını anlayarak tarihsel kavrama becerilerini geliştirmek amaçlanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Sevr Antlaşması'nın Millî Mücadele sürecine etkilerini analiz eder.' kazanımı doğrultusunda kullanılan bir alıntıdır.

Birinci El Kaynak: Kitabın 80. Sayfasında bulunan bu hatıra Halide Edip Adıvar'ın 'Türk'ün Ateşle İmtihanı' adlı eserinden alınmıştır. Hatıratta Halide Edip Adıvar, düzensiz birliklerin

özelliklerinden, o dönemde ordunun içinde bulunduğu düzenli-düzensiz birlikler ikileminden bahsetmektedir. Öğrencilerin bu parça ile dönemin ve ordunun şartlarını, bizzat o şartların içinde olan birinden öğrenmeleri ve tarihsel kavrama becerisini kazanmaları amaçlanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Düzenli ordunun kurulmasından Mudanya Ateşkes Antlaşması'na kadar meydana gelen gelişmeleri Türkiye'nin bağımsızlık sürecine katkıları açısından analiz eder.' kazanımı doğrultusunda yer verilen bir hatırattır.

Bunları Biliyor Musunuz?: Kitabın 85. Sayfasında yer alan bu hatıra Mahir İz'in 'Yılların İzi' adlı kitabından alınmıştır. Bu parçada Mahir İz, Mehmet Akif Bey'in çok samimi arkadaşı olan Erzurum Mebusu Gözübüyükzade Ziya Bey'in Mehmet Akif Bey'le olan bir hatırasından bahsetmektedir. Hatıratta, öğrenciler İstiklal Marşı yarışmasını kazanmasına rağmen Mehmet Akif Bey'in para ödülünü kabul etmemesinin nedenini, Mehmet Akif Bey'den öğrenmektedir. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Düzenli ordunun kurulmasından Mudanya Ateşkes Antlaşması'na kadar meydana gelen gelişmeleri Türkiye'nin bağımsızlık sürecine katkıları açısından analiz eder.' kazanımı doğrultusunda yer verilen bir hatırattır.

Bahattin Demirtaş tarafından yazılmış olan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabının 2020 baskısında beş adet hatırat olduğu tespit edilmiştir. Beş hatıratın üç tanesi Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk eserindendir. Kitapta yararlanılan hatıratların hangi konuları pekiştirmek için kullanıldığı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 10

Bahattin Demirtaş Tarafından Yazılan, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2020) Kitabında Yer Alan Hatıratlar

Kitaptaki Parçanın Adı	Hatırata Yer Verilen Konu	Kullanılan Hatıratın Kaynağı
Nutuk	Mondros Ateşkes Antlaşması	Mustafa Kemal Atatürk 'Nutuk'
Nutuk	Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı	Mustafa Kemal Atatürk 'Nutuk'
Nutuk	Sevres (Sevr) Barış Anlaşması	Mustafa Kemal Atatürk 'Nutuk'
Birinci El Kaynak	Güney Cephesi	Halide Edip Adıvar 'Türk'ün Ateşle İmtihanı'
Bunları Biliyor Musunuz?	I.İnönü Savaşı	Mahir İz 'Yılların İzi'

4.1.9. Muhammed Edip Erdoğan, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2021-2023)

İncelemiş olduğumuz Muhammed Edip Erdoğan'ın yazdığı İnkılap Tarihi ders kitabı 2021 ve 2023 yılında Sek yayıncılık tarafından basılmıştır. 2021 yılında basılan kitap 2021-2022 eğitim öğretim yılında, 2023 yılında basılan kitap 2023-2024 eğitim öğretim yılında ders kitabı olarak okutulmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 18.04.2019 tarihli ve 8 sayılı kurul kararıyla 2019-2020 eğitim öğretim yılından itibaren 5 yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

Bu çalışmanın konusu olan Millî Mücadele Dönemi kitabın her iki baskısında da 43-92 sayfaları arasında anlatılmıştır. Millî Mücadele Dönemi'ne; Birinci Ünite 'XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti ve Dünya', İkinci Ünite 'Millî Mücadele' ana başlıkları altında verilmiştir.

Birinci Ünitede Yer Alan Hatıratlar

Etkinlik: Kitabın 46. Sayfasında Etkinlik olarak yer verilen Hatırat İsmet İnönü'nün 'Hatıralar' adlı eserinden alınmıştır. Hatıratta İsmet İnönü, Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandıktan sonra İstanbul'a gelen Mustafa Kemal'in anlaşma sonrasında İtilaf Devletlerinin tutumlarından rahatsız oluşundan ve vatanı kurtuluş yollarını ilk anlarda siyasi yollarla aramaya başladığından bahsetmektedir. Hatıratın etkinlik şeklinde verilmiş olması ve sonunda öğrenciye 'Mustafa Kemal İtilaf Devletlerinin hangi uygulamalarından rahatsız olmaktadır? Mustafa Kemal Ahmet İzzet Paşa'nın başkanlığında bir kabine kurulmasını neden istemektedir?' gibi sorular yöneltilmesi ile öğrencinin de derse katılımı amaçlanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'I. Dünya Savaşı'nın sonuçlarını Osmanlı Devleti ve Batılı devletler açısından değerlendirir.' kazanımı doğrultusunda yer verilen bir hatırattır.

İkinci Ünitede Yer Alan Hatıratlar:

Nutuk'tan Alıntı: Nutuk'tan yapılan ve kitabın 58. sayfasında yer alan alıntıda Mustafa Kemal, vatanın Mondros Ateşkes Anlaşması imzalandıktan sonraki durumunu özetlemektedir. Bu alıntı sayesinde öğrenciler memleketin durumunu Mustafa Kemal'in aktarımıyla öğrenmektedir. Bu hatırat, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'I. Dünya Savaşı'nın sonuçlarını Osmanlı Devleti ve Batılı devletler açısından değerlendirir..' kazanımını destekler niteliktedir.

Nutuktan Alıntı: Nutuktan yapılan ve kitabın 60. Sayfasında yer alan alıntıda öğrenciler Mustafa Kemal'in ordudan istifa edişini onun aktarımıyla öğrenmektedir. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Kuvay-ı Millîye hareketinin oluşumundan Büyük Millet Meclisinin açılışına kadar olan süreçte meydana gelen gelişmeleri açıklar.' kazanımı doğrultusunda yer verilen bir hatırattır.

Mazhar Müfit Kansu'dan Alıntı: Kitabın 61. Sayfasında yer alan bu alıntı Mazhar Müfit Kansu'nun 'Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber' eserindendir. Kitabın 1. Cildinden düzenlenen parçada Mazhar Müfit Kansu Erzurum Kongresi'ndeki izlenimlerini aktarmaktadır. Bu aktarımla öğrencilerin Erzurum Kongresi'ndeki ruhu, bizzat orada bulunan birinden öğrenerek tarihsel empati becerisini kanamaları amaçlanmaktadır. Bu alıntı Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki Kuvay-ı Millîye hareketinin oluşumundan Büyük Millet Meclisinin açılışına kadar olan süreçte meydana gelen gelişmeleri açıklar.' kazanımını desteklemektedir.

Nutuktan Alıntı: Nutuktan yapılan ve kitabın 66. Sayfasında yer alan alıntıda öğrenciler Mustafa Kemal'in İstanbul'un işgalini beklediğini ve işgale karşı almış olduğu önlemleri direkt Mustafa Kemal'in yapmış olduğu açıklamayla öğrenmektedir. Parçanın hemen altında öğrencilere yöneltilen 'Mustafa Kemal'in Meclis'in saldırıya uğrayacağını tahmin etmesi onun hangi özelliğiyle ilgilidir?' sorusu öğrencilerin Mustafa Kemal'in kişisel özelliklerini düşünmelerini amaçlanmaktadır. Bu alıntı Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki Kuvay-ı Millîye hareketinin oluşumundan Büyük Millet Meclisinin açılışına kadar olan süreçte meydana gelen gelişmeleri açıklar.' kazanımını desteklemektedir.

Etkinlik: Kitabın 66. Sayfasında etkinlik olarak yer verilen hatıra Hilmi Uran'ın 'Meşrutiyet, Tek Partili, Çok Partili Hatıralarım' adlı eserinden alınmıştır. Parçada Hilmi Uran, İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından işgalini ve İngilizlerin ismini verdikleri bazı mebusları götürüşünü anlatmaktadır. Bu etkinlikle öğrencilerin işgalde yaşananları, halkın ve mebusların neler hissettiğini o anı yaşamış olan birinden öğrenmeleri, geçmişin şartlarını geçmişe göre değerlendirme ve tarihsel empati becerilerini kazanmaları amaçlanmaktadır. Etkinliğin sonunda öğrencilere yöneltilen 'İşgal karşısında halkın, hükümetin ve milletvekillerinin tutumu ne olmuştur?' ve 'İtilaf Devletlerinin tutumu hangi amaçları ortaya koymaktadır?' soruları ile öğrencilerin olay üzerine düşünmeleri ve yorum yapmaları sağlanmaya çalışılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders

planındaki ‘Büyük Millet Meclisinin açılış sürecini ve sonrasında meydana gelen gelişmeleri kavrar.’ kazanımı doğrultusunda yer verilen bir hatırattır.

Etkinlik: Kitabın 71. Sayfasında etkinlik olarak yer verilen hatıra Nutuk’tan alınmıştır. Parçada Mustafa Kemal millî teşebbüse karşı başlayan iç isyanlardan ve bu isyanlar sırasında eş zamanlı olarak Batı Anadolu’nun İzmir’den sonra önemli bölgelerinin de Yunanlılar tarafından işgal edildiğinden bahsetmektedir. Bu etkinlikle öğrenciler o dönemde yaşananları Mustafa Kemal’den öğrenmektedir. Etkinliğin sonunda öğrencilere yöneltilen ‘Ayaklanmaların düşman işgaline etkisi ne olmuştur? Açıklayınız.’, ‘Ankara hangi tehlikelerle karşı karşıya kalmıştır?’ ve ‘Ayaklanmaların yayılmasının sebepleri nelerdir?’ gibi sorularla öğrencilerin olay üzerine düşünmeleri ve yorum yapmaları beklenmektedir. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki ‘Düzenli ordunun kurulmasından Mudanya Ateşkes Antlaşması’na kadar meydana gelen gelişmeleri Türkiye’nin bağımsızlık sürecine katkıları açısından analiz eder.’ kazanımı doğrultusunda yer verilen bir hatırattır.

Etkinlik: Kitabın 76. Sayfasında etkinlik olarak yer verilen hatırat ‘Kılıç Ali’nin Hatıraları’ adlı eserden alınmıştır. Parçada Antep’in Fransız işgaline on bir ay boyunca karşı koyuşu ve bu direnme esnasındaki şartlardan bahsedilmektedir. Bu etkinlikle öğrenciler Antep savunmasını olayı yaşayan birinden öğrenmektedir. Etkinliğin sonunda öğrencilere yöneltilen ‘Antepliler kuşatmada hangi sıkıntıları yaşamışlardır?’ ve ‘Antepliler hangi değerleri savunmuşlardır?’ sorularıyla öğrencilerin parça ile ilgili düşünmeleri ve tarihsel empati becerisini kazanmaları amaçlanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki ‘Doğu ve Güney Cephelerinde verilen mücadelelerin ülkemizin bağımsızlık sürecine katkılarını kavrar.’ kazanımı doğrultusunda yer verilen bir hatırattır.

Etkinlik: Kitabın 83. Sayfasında etkinlik olarak yer verilen hatıra Halide Edip Adıvar’ın ‘Türk’ün Ateşle İmtihanı İstiklal Savaşı Hatıraları’ adlı eserinden alınmıştır. Parçada Halide Edip Adıvar, II. İnönü Muharebesi sırasında halkın üstüne düşen görevlerden bahsetmektedir. Öğrencilerin bu parçayı okuduklarında II. İnönü Muharebesi’nin kazanıldığı şartları açık bir şekilde görmeleri amaçlanmaktadır. Etkinliğin sonunda öğrencilere yöneltilen ‘Yolun durumu cephane naklini nasıl etkilemiştir?’ ve ‘Kadın ve erkekler nasıl bir iş birliği yapmışlarıdır?’ sorularıyla öğrencilerin parça ile ilgili düşünmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki

‘Düzenli ordunun kurulmasından Mudanya Ateşkes Antlaşması’na kadar meydana gelen gelişmeleri Türkiye’nin bağımsızlık sürecine katkıları açısından analiz eder.’ kazanımı doğrultusunda yer verilen bir hatırattır.

Nutuktan Alıntı: Nutuktan yapılan ve kitabın 83. Sayfasında yer alan alıntıda öğrenciler Mustafa Kemal’in Kütahya-Eskişehir yenilgisinden sonra orduyu Sakarya Nehri’nin doğusuna çekme kararının nedenlerini, o karardan doğabilecek sorunları ve sorunların çözümlerini bizzat kendisinden öğrenmektedir. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki ‘Düzenli ordunun kurulmasından Mudanya Ateşkes Antlaşması’na kadar meydana gelen gelişmeleri Türkiye’nin bağımsızlık sürecine katkıları açısından analiz eder.’ kazanımı doğrultusunda yer verilen bir hatırattır.

Kazım Özalp’ten Alıntı: Kitabın 87. Sayfasında yer alan bu alıntı Kazım Özalp’in ‘Millî Mücadele’ eserindendir. Yapılan bu alıntıda Kazım Özalp Millî Mücadele sırasında kadın erkek fark etmeksizin halkın var güçleriyle nasıl mücadele ettiklerini anlatmaktadır. Bu parça sayesinde öğrenciler savaşın şartlarını, savaşın içinde bulunmuş olan birinden öğrenmektedir. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki ‘Düzenli ordunun kurulmasından Mudanya Ateşkes Antlaşması’na kadar meydana gelen gelişmeleri Türkiye’nin bağımsızlık sürecine katkıları açısından analiz eder.’ kazanımı doğrultusunda yer verilen bir hatırattır.

Nutuk’tan Alıntı: Nutuktan yapılan ve kitabın 90. Sayfasında yer alan alıntıda öğrenciler Mustafa Kemal’in taarruzu erteleme kararının nedenlerini kendisinden öğrenmektedir. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki ‘Düzenli ordunun kurulmasından Mudanya Ateşkes Antlaşması’na kadar meydana gelen gelişmeleri Türkiye’nin bağımsızlık sürecine katkıları açısından analiz eder.’ kazanımı doğrultusunda yer verilen bir hatırattır.

Ali Fuat Cebesoy’dan Alıntı: Kitabın 91. Sayfasında yer alan bu alıntı Ali Fuat Cebesoy’un ‘Siyasi Hatıralar’ adlı eserindendir. Yapılan bu alıntıda Ali Fuat Cebesoy, savaşın kazanılmak üzere olduğu haberinin Ankara’daki etkilerinden bahsetmektedir. Bu alıntı ile öğrencilerin savaş kazanıldığında halkın hissettiklerini ve tepkilerini o günü yaşamış önemli bir isimden öğrenmeleri ve tarihsel empati becerisini kazanmaları amaçlanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki ‘Düzenli ordunun kurulmasından Mudanya Ateşkes Antlaşması’na kadar meydana gelen gelişmeleri

Türkiye'nin bağımsızlık sürecine katkıları açısından analiz eder.' kazanımı doğrultusunda yer verilen bir hatırattır.

Muhammed Edip Erdoğan tarafından yazılmış olan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabının 2021 ve 2023 baskısında on üç adet hatırat olduğu tespit edilmiştir. Bu on üç hatıratın altı tanesi Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk'undan alınmıştır. Bununla beraber devrin; İsmet İnönü, Halide Edip Adıvar, Ali Fuat Cebesoy, Mazhar Müfit Kansu, Kazım Özalp, Kılıç Ali gibi önemli isimlerine ait hatıratlara da yer verildiği tespit edilmiştir. Kitapta yer verilen hatıratların genellikle, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Düzenli ordunun kurulmasından Mudanya Ateşkes Antlaşması'na kadar meydana gelen gelişmeleri Türkiye'nin bağımsızlık sürecine katkıları açısından analiz eder.' kazanımını destekler nitelikte olduğu tespit edilmiştir. Kitapta yararlanılan hatıratların hangi konuları pekiştirmek için kullanıldığı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 11

Muhammed Edip Erdoğan Tarafından Yazılan, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2021-2023) Kitabında Yer Alan Hatıratlar

Kitaptaki Parçanın Adı	Hatırata Yer Verilen Konu	Kullanılan Hatıratın Kaynağı
Etkinlik	Mondros Ateşkes Antlaşması	İsmet İnönü 'Hatıralar'
Nutuk'tan Alıntı	Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı	Mustafa Kemal Atatürk 'Nutuk'
Nutuk'tan Alıntı	Erzurum Kongresi	Mustafa Kemal Atatürk 'Nutuk'
Mazhar Müfit Kansu'dan Alıntı	Erzurum Kongresi	Mazhat Müfit Kansu 'Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber'
Nutuk'tan Alıntı	İstanbul'un İşgali	Mustafa Kemal Atatürk 'Nutuk'
Etkinlik	İstanbul'un İşgali	Hilmi Uran 'Meşrutiyet, Tek Partili, Çok Partili Hatıralarım'
Etkinlik	Büyük Millet Meclisi'ne Karşı Ayaklanmalar	Mustafa Kemal Atatürk 'Nutuk'
Etkinlik	Güney Cephesi	Hulusi Turgut 'Kılıç Ali Hatıraları'
Halide Edip Adıvar'dan Alıntı	II. İnönü Muharebesi	Halide Edip Adıvar 'Türk'ün Ateşle İmtihanı'
Nutuk'tan Alıntı	Kütahya-Eskişehir Muharebesi	Mustafa Kemal Atatürk 'Nutuk'
Kazım Özalp'ten Alıntı	Sakarya Meydan Muharebesi	Kazım Özalp 'Millî Mücadele'
Nutuk'tan Alıntı	Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi	Mustafa Kemal Atatürk 'Nutuk'
Ali Fuat Cebesoy'dan Alıntı	Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi	Ali Fuat Cebesoy 'Siyasi Hatıralar'

4.1.10. Ali Hocaoğlu, Duygu Kara, Emrullah Alemdar, Savaş Keleş, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2022-2023)

İncelemiş olduğumuz Ali Hocaoğlu, Duygu Kara, Emrullah Alemdar ve Savaş Keleş'in yazdığı İnkılap Tarihi ders kitabı 2022 yılında Devlet Kitapları tarafından basılmıştır. 2022 yılında basılan kitap 2022-2023 eğitim öğretim yılında ders kitabı olarak okutulmuştur. 2023 yılında basılan kitap ise 2023-2024 eğitim öğretim yılında ders kitabı olarak okutulmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 28.11.2022 tarihli ve 95 sayılı kurul kararıyla ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

Bu çalışmanın konusu olan Millî Mücadele Dönemi her iki baskıda da kitabın 46-94 sayfaları arasında anlatılmıştır. Millî Mücadele Dönemi'ne; Birinci Ünite 'XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti ve Dünya', İkinci Ünite: 'Millî Mücadele' ana başlıkları altında verilmiştir.

Birinci Ünitede Yer Alan Hatıratlar

Birinci ünitede hatırat türünden hiç yararlanılmadığı görülmüştür.

İkinci Ünitede Yer Alan Hatıratlar

Kanıt Sorgulama 1: Kitabın 59. sayfasında yer alan metinler Kemal Arıburnu'nun 'Millî Mücadele'de İstanbul Mitingleri' eserinden, Şevket Süreyya Aydemir'in 'Tek Adam' eserinden ve Kazım Karabekir'in 'İstiklal Harbimiz' eserinden alınmıştır. Üç metinden oluşan etkinlikte '1. Kanıt' şeklinde Hamdullah Suphi Bey'in İstanbul Mitingindeki nutkuna yer verilmektedir. '2.Kanıt'ta Dahiliye Nazırı Ali Kemal'in 22/23 Haziran 1919 tarihli emrinde işgallere karşı halkın hakkını yalnızca siyaset ile araması gerektiğine yer verilmektedir. '3.Kanıt'ta ise Kazım Karabekir'in İzmir'in işgaline karşı her türlü önlemin alınması gerektiğine dair yazısı bulunmaktadır. Üç alıntının altında öğrencilere 'İzmir'in işgali karşısında Türk aydını, İstanbul Hükûmeti ve halk nasıl tepki göstermiştir? Karşılaştırınız'. ve 'Sultanahmet Mitingi'nde konuşmacı olduğunuzu varsayarak kısa bir söylev metni yazınız' şeklinde iki görev verilerek karşılaştırma yapmaları ve tarihsel empati yaparak yaratıcılıklarını kullanmaları sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu alıntılar, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Kuvay-ı Millîye hareketinin oluşumundan Büyük Millet Meclisinin açılışına kadar olan süreçte meydana gelen gelişmeleri açıklar.' kazanımını desteklemektedir.

Kanıt Sorgulama 5: Kitabın 76. sayfasında yer alan metinler; Hulisi Turgut'un 'Kılıç Ali'nin Hatıraları' eserinden ve Taha Akyol'un 'Atatürk'ün İhtilal Hukuku' eserinden alınmıştır. İki metinden oluşan etkinlikte '1.Kanıt'ta Kılıç Ali İstiklal Mahkemeleri ile ilgili düşüncelerini belirtmektedir. '2.Kanıt'ta Taha Akyol, Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Bey'in 14 Ocak 1922 günü mecliste, İstiklal Mahkemeleri ile ilgili yapmış olduğu konuşmayı aktarmaktadır. Etkinlikte yer alan iki kanıtta İstiklal Mahkemeleri ile ilgili o döneme ait iki farklı görüş içermektedir. İki alıntının altında öğrencilere 'Millî Mücadele Dönemi'nde İstikal Mahkemelerine yönelik yaklaşımlar nelerdir?' ve 'İstiklal Mahkemelerine yönelik farklı yaklaşımların sebepleri neler olabilir?' soruları yöneltilerek öğrencilerin konu üzerinde düşünmeleri ve karşılaştırma yapmaları sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu alıntılar, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Büyük Millet Meclisinin açılış sürecini ve sonrasında meydana gelen gelişmeleri kavrar.' kazanımını desteklemektedir.

Kanıt Sorgulama 7: Kitabın 81. sayfasında yer alan metinler; Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk'undan ve Kazım Karabekir'e ait 'İstiklal Harbimiz' adlı eserinden alınmıştır. İki metinden oluşan etkinlikte 1.Kanıt'ta Mustafa Kemal'in Kazım Karabekir'i Doğu Cephesi komutanı yaptığı konuşma yer almaktadır. 2.Kanıt'ta 'Antep Kahramanlarına' şeklinde başladığı telgrafında Anteplilere bölgenin düşman işgalinden kurtulduğunu müjdelemektedir. İki alıntının altında öğrencilere 'Doğu Cephesi'nin açılma nedenlerini belirterek Millî Mücadele üzerindeki etkilerini açıklayınız.' sorusu yöneltilerek öğrencilerin konu üzerinde düşünmeleri ve geçmişi geçmişin şartlarına göre değerlendirme becerisini kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu alıntılar, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Doğu ve Güney Cephelerinde verilen mücadelelerin ülkemizin bağımsızlık sürecine katkılarını kavrar.' kazanımını desteklemektedir.

Kanıt Sorgulama 8: Kitabın 84. sayfasında yer alan ve www.kho.msu.edu.tr adresinden aktarılan metinler; Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk'undan alınmıştır. İki metinden oluşan etkinlikte 1.Kanıt'ta Mustafa Kemal, İsmet Paşa'ya ve Refet Paşa'ya düzenli ordunun kurulması emrini verişini anlatmaktadır. 2.Kanıt'ta Mustafa Kemal, Gediz taarruzunun başarısızlıkla sonuçlanasının nedenlerini savaşa katılan iki subayın hatıratlarıyla belirtmektedir. İki alıntının altında öğrencilere 'Düzenli ordunun kurulmasını zorunlu kılan sebepler nelerdir? Yorumlayınız.' sorusu yöneltilerek öğrencilerin konu üzerinde düşünmeleri ve dönemin şartlarını anlamaları beklenmektedir. Bu alıntılar, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Düzenli ordunun kurulmasından Mudanya Ateşkes Antlaşması'na kadar meydana gelen gelişmeleri Türkiye'nin bağımsızlık sürecine katkıları açısından analiz eder.' kazanımını desteklemektedir.

Kanıt Sorgulama 10: Kitabın 89. sayfasında yer alan ve www.kho.msu.edu.tr adresinden aktarılan metin; Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk'undan alınmıştır. Yapılan bu alıntı sayesinde öğrenciler Mustafa Kemal'in Kütahya-Eskişehir yenilgisinden sonra orduyu Sakarya Nehri'nin doğusuna çekme kararının nedenlerini, o karardan doğabilecek sorunları ve sorunların çözümlerini bizzat kendisinden öğrenmektedir. Parçanın altında öğrencilere yöneltilen 'Türk ordusunun Kütahya-Eskişehir Muharebeleri sırasındaki geri çekilişi hangi sonuçları doğurmuş olabilir?' sorusu ile öğrencilerin tarihsel kavrama ve o günün şartlarını o güne göre değerlendirme becerilerini kazanmaları amaçlanmaktadır. Bu alıntı Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Düzenli ordunun

kurulmasından Mudanya Ateşkes Antlaşması'na kadar meydana gelen gelişmeleri Türkiye'nin bağımsızlık sürecine katkıları açısından analiz eder.' kazanımını desteklemektedir.

Ali Hocaoğlu, Duygu Kara, Emrullah Alemdar, Savaş Keleş tarafından yazılmış olan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabının 2022 baskısında beş adet hatırat olduğu tespit edilmiştir. Beş hatıratın üç tanesi Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk eserindendir. Kitapta yararlanılan hatıratların hangi konuları pekiştirmek için kullanıldığı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 12

Ali Hocaoğlu, Duygu Kara, Emrullah Alemdar, Savaş Keleş Tarafından Yazılan, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (2022) Kitabında Yer Alan Hatıratlar

Kitaptaki Parçanın Adı	Hatırata Yer Verilen Konu	Kullanılan Hatıratın Kaynağı
Kanıt Sorgulama 1	İzmir'in İşgali	Kazım Karabekir 'İstiklal Harbimiz'
Kanıt Sorgulama 5	İstiklal Mahkemeleri	Hulusi Turgut 'Kılıç Ali'nin Hatıraları'
Kanıt Sorgulama 7	Doğu Cephesi	Mustafa Kemal Atatürk 'Nutuk' Kazım Karabekir 'İstiklal Harbimiz'
Kanıt Sorgulama 8	Kuvay-ı Milliye'den Düzenli Orduya Geçiş	Mustafa Kemal Atatürk 'Nutuk'
Kanıt Sorgulama 10	Kütahya-Eskişehir Muharebesi	Mustafa Kemal Atatürk 'Nutuk'

4.2. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarında Yararlanılabileceği Düşünülen Millî Mücadele Dönemi'ne Ait Hatırat Türündeki Bazı Eserler

Çalışmanın bu bölümünde 'Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında yararlanılabileceği düşünülen 2000-2024 yılları arasında basılan Türkiye Cumhuriyeti Atatürkçülük ve İnkılap Tarihi ders kitaplarında Millî Mücadele Dönemi anlatılırken hiç yer verilmemiş on iki adet hatırat incelenecektir. İncelenen hatıratlar şu şekildedir:

- Ali Fuat Cebesoy, Millî Mücadele Hatıraları,
- Feridun Kandemir, Hatıraları ve Söylemedikleriyle Rauf Orbay,

- Ali Fethi Okyar, Üç Devirde Bir Adam,
- Salih Bozok, Yaveri Atatürk'ü Anlatıyor,
- Hasan Rıza Soyak, Atatürk'ten Hatıralar 1. Cilt,
- Fahrettin Altay, 10 Yıl Savaş ve Sonrası,
- Ali Çetinkaya, Ali Çetinkaya'nın Millî Mücadele Hatıraları,
- İhsan Eryavuz, Kara Defter,
- General Nikolaos Trikupis, General Trikupis'in Hatıraları,
- Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Vatan Yolunda,
- Falih Rıfkı Atay, Çankaya ve
- Yunus Nadi, Mustafa Kemal Paşa Samsun'da.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2018 yılında hazırlanılan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında kazandırılması hedeflenen bazı beceriler şunlardır:

- Kronolojik Düşünme,
- Tarihsel Kavrama,
- Neden-Sonuç İlişkisi Kurma,
- Değişim ve Sürekliliği Algılama,
- Tarihsel Sorgulamaya Dayalı Araştırma,
- Tarihsel Analiz ve Yorum,
- Tarihsel Sorun Analizi ve Karar Verme,
- Geçmişe Geçmişteki İnsanların Bakış Açısıyla Bakabilme veya Empati (Millî Eğitim Bakanlığı, 2018).

Bu bölümde Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında kullanılması durumunda öğretimi ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında bulunan becerilerin kazandırılmasını destekleyecek yardımcı kaynaklar önerilecektir. Önerilen kaynaklar, çalışmanın konusu olan Millî Mücadele Dönemi'nde yaşamış, o dönemin olaylarının kahramanlarına ait eserlerdir. Aynı zamanda bu

kaynaklar 2000-2024 yılları arasında okutulan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında hiç yararlanılmamış fakat Millî Mücadele döneminde önemli hizmetleri olan kişilere aittir.

4.2.1. Ali Çetinkaya, Ali Çetinkaya'nın Millî Mücadele Hatıraları,1993

Hatıratın Sahibi: Ali Çetinkaya

Kitabın Baskıları: Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 1993

Ali Çetinkaya'nın Hayatı

1878 yılında Afyonkarahisar'da doğmuştur. Afyonkarahisar Rüştiye'sini, Bursa Askeri İdadisini ve Mekteb-i Harbiye'yi bitirip 26 Aralık 1898 yılında Teğmen olmuştur. Ali Çetinkaya ilk görev yeri olan Balkanlarda başarılı mücadeleler vermiştir. 2 Mayıs 1903'te Üsteğmenliğe yükselmiştir. Makedonya'da çetecilik faaliyetlerini önlemek amacıyla oluşturulan Makedonya civarında birçok bölgede Bulgar çetecilerine karşı başarılı icraatlar yapmıştır. Ali Çetinkaya 1907 de Manastır'da İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne katılmış, cemiyetin Kırcaova bölgesi teşkilatında görev almıştır. I. Dünya Savaşı'nda Binbaşı Ali Çetinkaya Irak cephesinde İngilizlerle savaşmıştır. Irak cephesindeki görevinden sonra Kafkas harekâtına katılarak Bitlis'in geri alınmasında etkili olan komutanlardan biri olmuştur. Kutü'l-amare'de dört ay Türk birliklerine karşı dayanan General Townshend komutasındaki İngiliz birliğinin beş general, 481 subayı ve 13.300 er mevcudu ile teslim alınmasında Yarbay Ali Çetinkaya büyük katkı sağlamıştır. Üsküdar İnzibat Müfettişliğine tayin olunan Ali Çetinkaya, mütarekeye kadar bu görevde kalmıştır. 1919'da Ayvalık Mıntıka ve 172. Alay Komutanlığına atanmıştır. Millî Mücadele'ye katılacak birçok önemli şahsiyetin 'Karakol Cemiyeti' tarafından Anadolu'ya geçişleri sağlanmıştır. Ali Çetinkaya'nın da kurucular arasında yer aldığı ve 'Yediler' diye bilinen ilk faaliyet grubunda yer almıştır. Cemiyetin amaçlarından biri, kalan ittihatçıları Anadolu'ya geçirmek, önemli miktarda silah ve cephaneyi millî mücadeleye kazandırmaktır.

Bölgesel kuvvetlerle, stratejik noktalara kuvvetler yerleştirerek, Yunanlıların hatlarını keserek yaptığı 'ilk kurşun savaşı' ile mücadelesinde önce Bergama'yı sonra Ayvalık'ı kurtarmış, az sayıdaki kuvvetle başarısı bölge halkının teşkilatlanmasında, direnişe

katılmasında ‘Kuva-yı Millîye’nin teşekkülünde büyük katkısı olmuştur. Kasım 1919 başlarında Afyonkarahisar halkının talebi ile vekil seçilen Ali Çetinkaya ilk olarak Afyonkarahisar’a geçmiş ve ardından İstanbul’a hareket ederek Meclis-i Mebusan’da mebus olarak göreve başlamıştır. İstanbul resmen işgal edilerek Meclis İtilaf Devletleri tarafından basıldıktan sonra Ali Çetinkaya, 13 Nisan 1920 günü Malta’ya sürülmüştür. Malta’da bir buçuk yıl geçiren Ali Çetinkaya buradan Ankara’da açılan meclisi takip etmeye çalışmıştır. Ankara’da olmamasına rağmen kendisi Meclis’te Afyonkarahisar mebusu olarak meclis üyesi sayılacaktır. Sürgünden sonra Ali Çetinkaya 1 Kasım 1921’de Ankara’ya gelmiştir. Döndüğünde ülkede Sakarya Savaşı kazanılmış, büyük taarruz için hazırlanılmaktadır. TBMM’ye katıldıktan sonra 18 Temmuz’da Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu, Grup Yönetim Kurulu Üyeliğine seçilmiştir. 9 Eylül’de Cumhuriyet Halk Partisi kurulmuş parti grup başkanlığına Ali Fethi Bey, Birinci Başkanlığına Ali Çetinkaya getirilmiştir. Anayasa ve Halk Fırkası Tüzüğünün hazırlanması için oluşturulacak komisyonda ve Ankara İstiklal Mahkemesi üyesi ve başkanı olarak görev almıştır. 4 Temmuz 1927’de kendi isteğiyle Albaylıktan emekliye ayrılan Ali Çetinkaya 1946 yılına kadar aralıksız milletvekili olarak seçilmiştir. 27 Mayıs 1939 tarih ve 3613 sayılı kanunla kurulan ‘Münakalat Vekâleti (Ulaştırma Bakanlığı)’nin ilk başkanı Ali Çetinkaya olmuştur. Ulaştırma Bakanlığı sırasında yeni demiryolları yapımına ve Türk Hava Yollarının kuruluşuna büyük katkı sağlamıştır. Kasım 1940 yılında Ulaştırma Bakanlığı görevinden ayrıldıktan sonra 1946 yılına kadar Afyonkarahisar mebusu olarak seçilmiştir. 21 Şubat’ta hayatını kaybetmiş, Afyonkarahisarlıların ısrarı üzerine Afyon’a defnedilmiştir (Esenkaya, tarih yok).

Ali Çetinkaya’nın Millî Mücadele Hatıraları

Ali Çetinkaya’nın Milli Mücadele hatıraları 30 Ekim 1918’de imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile başlamaktadır. Çetinkaya, ateşkesten savaşı bitireceğine milleti yeniden ölüm kalım mücadelesine sürükleyen bir anlaşma olarak bahsetmektedir. Ateşkesten sonra İzmir’e atanan Çetinkaya vatanın kurtuluşu için devletten bağımsız çalışmaktan başka bir çare olmadığını belirtmektedir. İzmir’de bulunduğu sırada İzmir’in işgalinden önceki gelişmelerden, olası bir işgale karşı alınacak önlemlerle ilgili Vali ve Kolordu Komutanı Nurettin Paşa başkanlığında düzenlenen kongreden bahsetmektedir. Nurettin Paşa görevinden alındıktan sonra Vali İzzet Kambur’un gelişinden ve Yunan işgalinin alt yapısının nasıl hazırlandığını aktarmaktadır.

‘İzmir’in İşgal Faciası’: Hatıratın bu bölümünde İzmir’in işgali anlatılmaktadır. İzmir’in işgalini gün gün anlattıktan sonra yapılanlara kanıt olarak, İzmir İşgal Kumandanı Zafiriu tarafından yayınlanan beyannamelere yer verilmektedir. Hatıratta Ayvalık, Menemen, Aydın gibi İzmir’in civar illerine işgali haber veren ve bu illeri uyaran telgraflara yer verilmektedir.

‘İlk Hazırlıklar ve Hadiseler’: İzmir’in işgalinden sonra sıranın Ayvalık’a geleceğini bilen Ali Bey, Ayvalık’ı kesinlikle mücadele etmeden düşmana bırakmayacağını ve işgale hazırlandığını anlatmaktadır. Ali Bey emrinde bulunan 172. alayın askerleri ile Ayvalık’ın Yunanlılara karşı nasıl savunulduğunu anlatmaktadır. Bu başlık altında Ali Çetinkaya; kendisinin, Dahiliye Nazırı Mehmet Ali Bey’in, Bergama Kaymakamı Rasim Bey’in, Bergama Posta ve Telgraf Müdürü Alim Efendi’nin, Aydın Valisi Ahmet İzzet Bey’in, Ayvalık Kaymakamı Osman Nuri Bey’in ve Karesi Mutasarrıfı Hilmi Bey’in göndermiş oldukları telgrafları kanıt göstererek Ayvalık’ın işgaline zemin hazırlayan olayları aktarmaktadır.

‘Millî Teşkilatın Genişletilmesi ve Gelişmesine Doğru’: Ali Bey Balıkesir Mutasarrıfı Hilmi Bey’in de desteğiyle Yunan işgaline karşı koymasını umduğu millî teşkilata daha fazla önem verdiğinden bahsetmektedir. Aynı zamanda bu bölümde Ayvalık Mıntıka Kumandanı Kaymakam Ali Çetinkaya, Bergama’da meydana gelen olaylar ve teşebbüsleri Bergama Kaymakamlığına çektiği telgraflara yer vererek anlatılmaktadır.

‘İtalyan Binbaşısı Karassi’nin Mıntıkaya Gelişi’: Bu bölümde Ali Çetinkaya, 23 Mayıs 1919’da İtalyan gemisiyle gelen, eskiden Osmanlı hizmetinde bulunmuş, İzmir vilâyetinin jandarma müfettişi olan İtalyan binbaşısı Karassi ve onun tercümanı Jandarma Yüzbaşısı Ziya Bey’in Ayvalık’a gelişi anlatmaktadır. İtalyanların İzmir’in işgalini dikkatle takip ettiklerini, gelen Binbaşı Karassi’nin Ayvalık Jandarma Müfrezelerinin teftişi bahanesiyle kendisinin İzmir’in işgali ile ilgili düşüncelerini ve niyetini anlamaya çalıştığını belirtmektedir. Bunun dışında Ali Çetinkaya, bu bölümde Merkezi Bandırma’da bulunan Fırka 61’in Kumandan vekili Refet Bey ve 17. Kolordu Komutanlığı Vekili Miralay Bekir Sami Bey’e Ayvalık’ın durumu hakkında bilgi verdiği telgraflara yer vermektedir.

‘Yunanlıların İlk İşgal Kuvvetlerinin Ayvalık Limanına Girişi’: Bölüm, Ali Çetinkaya’nın 26 Mayıs 1919 günü Akhisar’daki 17. Kolordu Kumandanlığına çektiği telgrafla başlamaktadır. Telgrafta Ali Bey, bir İngiliz savaş gemisi, Yunan askerlerini taşıyan bir vapur ve bir Yunan savaş gemisinin Ayvalık Limanı’na geldiğini haber vermektedir. Bu bölümde Ayvalık’ın Yunanlılar tarafından işgali ayrıntılı biçimde anlatılmaktadır.

İngilizlerin Yunanlıların işgali için büyük çaba gösterdiği anlaşılmaktadır. İngiliz gemisine çağrılan Ayvalık Mıntıka Kumandanı Ali Bey, kendisine sorular yönelten İngiliz Miralay'a bu işgale emrindeki bir alay ile (bin ikiyüz civarında asker) var gücü ile karşı koyacağını belirtmektedir.

'Yunan Kuvvetlerinin Tekrar Gelişi ve Fiili Mücadelenin Başlaması': Ali Çetinkaya bu bölümde 28 Mayıs 1919'da fiili işgalin başladığını anlatmaktadır. Kaymakamın, Ali Bey'i telefona çağırdığını ve işgalden bahsederek askerlerin teslim olması gerektiği haberini aldığını belirtmektedir. Kaymakam Osman Nuri ve İngilizlerin temsilcisi olan Hadkinson'un işgale nasıl ön ayak olduklarını yapılan konuşmaları ve çekilen telgrafları kanıt göstererek anlatmaktadır. 172. Alayın düşmana karşı savaşabilecek 300 kadar askeri olduğundan bahseden Ali Çetinkaya, işgali engellemenin imkansız olduğunun bilincindedir. 29 Mayıs Perşembe günü İzmir'in işgalinden 15 gün sonra Ayvalık Rumlarının ve Yunan askerlerinin ateş açtıklarını ve böylece silahlı mücadelenin başladığını anlatmaktadır. Sonuç olarak 172. Alay Edirneli Fahri Efendi'nin ölümü ile ilk şehidini vermiştir. Gönderilen ve gelen telgraflar kanıt gösterilerek bu bölümde gün gün Ayvalık'ın işgali anlatılmaktadır. Ali Çetinkaya bu bölümde sık sık işgalle ve yaşanan gelişmelerle ilgili, Bekir Sami Bey'le, Karesi Mutasarrıfı Hilmi Bey'le, Kaymakam Osman Nuri Bey'le, 61. Fırka Kumandan Vekili Refet Bey'le, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Başkanı Cevat Bey'le, Harbiye Nazırı Şevket Turgut Bey'le, 14. Kolordu Komutanı Mirliva Yusuf İzzet Bey'le yapmış olduğu yazışmalara yer vermektedir (Çetinkaya, 1993).

Bu hatırattan, Millî Mücadele'de düşmana atılan ilk kurşunun Ayvalık cephesinden olduğu anlaşılmaktadır. Ali Bey bu direnişi herhangi bir makamdan emir almadan başlattığını aktarmaktadır. Aksine yetkili makamların direnişi durdurma yönündeki baskıları telgraf trafiğinden açıkça gözlenmektedir. Millî Mücadele'nin ne kadar zor şartlar altında gerçekleştiği ve mücadelenin yalnızca dışarıdan gelen düşmana karşı değil, aynı zamanda içerideki düşmanlara da karşı olduğu anlaşılmaktadır.

4.2.2. Fahrettin Altay, 10 Yıl Savaş ve Sonrası, 1970

Hatıratın Sahibi: Fahrettin Altay

Kitabın Baskıları: İnsel Yayınları, İstanbul, 1970.

Kamer Yayınları, İstanbul 1998.

Eylem Yayınları, İstanbul 2008

Fahrettin Altay'ın Hayatı

Babası Piyade Albayı İzmirli İsmail Bey, annesi Hayriye Hanımdır. 12 Ocak 1880'de babasının görevi nedeniyle bulundukları İşkodra'da doğmuştur. Babasının Erzincan 4. Ordu Merkezine atanması üzerine Erzincan Askeri Rüştiyesine girerek orta öğrenimini tamamlamış ve Erzurum Askerî Lisesine girmiştir. Bu okulda üç yıl okuduktan sonra İstanbul'da Harbiye'ye gelmiş ve üç yıl sonra 421 öğrenci arasından birincilikle piyade teğmeni çıkarak Kurmay sınıfına ayrılmıştır. Sultan Hamid'in iradesi ile ailece mahkûm edildikleri Bitlis'teki sürgün hayatı hürriyetin ilânı ile son bulmuş ve Fahrettin Altay Binbaşılığa yükselmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale, Romanya ve Filistin cephelerinde görev almıştır. Kurtuluş Savaşı başında Konya'da 12 nci Kolordu Komutanı bulunmaktadır. Eskişehir, Kütahya Savaşından sonra kurulan Beşinci Süvari Kolordusu Komutanı olmuş ve Generalliğe yükselmiştir. Başkomutan Meydan Muharebesinden sonra da Yunan ordusundan arta kalan birliklerin Batıya doğru kovalanmasında aynı Kolorduda büyük hizmetler görmüş ve 9 Eylül 1922'de İzmir'e ilk giren birliklerden olmuştur. Fahrettin Altay Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin birinci döneminde Mersin, ikinci döneminde de İzmir Milletvekilliğine seçilmiştir. Fakat Atatürk'ün komutanların milletvekilliğinden çekilmesini istemesi üzerine 31 Ekim 1924'te milletvekilliğinden çekilerek İkinci Ordu Müfettişliğine atanmıştır. 1933-1943 yılları arasında da Birinci Ordu Müfettişi olmuştur. 1945'te Yüksek Askeri Şura üyesi iken yaş haddinden emekliye ayrılmıştır. 1946'da CHP'den Burdur Milletvekili seçilmiştir (İğdemir, 1975). 26 Ekim 1974'te İstanbul'da vefat etmiştir.

10 Yıl Savaş ve Sonrası

Fahrettin Altay kitabında hatıralarını yazmaya başlamadan önce ailesini ve hayatını kısaca anlatmaktadır.

'Görüp Geçirdiklerim': Altay bu başlığa çocukluk ve okul hayatındaki hatıralarını anlatmaktadır.

‘I. Bölüm Hatıralarım…’: Fahrettin Bey bu bölüme Kurmay Yüzbaşı iken yaşadıklarını anlatmakla başlamaktadır. Kurmay yüzbaşı ve kolağası (yüzbaşılıkla binbaşılık arasında bir rütbe olarak açıklamaktadır) iken yaşadıklarından bahsetmektedir. Bölümde Sürgünde geçirdiği yıllardan, 31 Mart olayından, Balkan Savaşı’ndan, I. Dünya Savaşı’ndan bahsetmektedir.

‘Ateş Kesildikten Sonra’: Fahrettin Paşa bu bölümde Mondros Ateşkes Antlaşması’nın etkilerinde bahsetmektedir. Mustafa Kemal’in Ateşkes ilan edildikten sonra Yıldırım Orduları Grup Komutanı olarak Adana’ya geldiğini, Mustafa Kemal, Ateşkesle ilgili görüşlerini yazarak İstanbul Hükümeti’ne gönderirken Mustafa Kemal’in yanında olduğunu ve bu telgraftan sonra Mustafa Kemal’e olan güveninin, Çanakkale Savaşı’ndan sonra, daha da arttığını belirtmektedir.

‘Mütareke Günlerinde’: Fahrettin Paşa bu başlık altında Mondros Ateşkes Antlaşması’nın imzalanmasından hemen sonraki durumdan ve Konya’ya gelişinden bahsetmektedir.

‘Kuvvetli Bir El Lazımdır’: Bu başlık altında Fahrettin Altay, Merkezi Eskişehir’e nakledilen 20. Kolordunun Komutanı Ali Fuat Paşa(Cebesoy)’un Konya’dan geçerken kendisini ziyareti sırasında aralarında geçen bir diyaloğu aktarmaktadır. Yapılan konuşmadan çıkan sonuç: vatanın kurtulması için kuvvetli bir el lazımdır ve o el de Mustafa Kemal’dir. Fahrettin Paşa ve Ali Fuat Paşa bu konuşmada hem fikirdir.

‘İzmir’in İşgali’: Fahrettin Paşa, İzmir’in işgalinden ve memleketim dediği İzmir’in işgalinin kendi üzerinde bıraktığı etkiden bahsetmektedir. Umutsuzluğa düşmüşken, 9. Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa’nın Samsun’dan gönderdiği telgraf umut vermiştir. Bir başka umut veren gelişmenin ise İzmir’in işgalinden hemen sonra İzmirli gençlerin yayınladığı, işgali kabul etmediklerini ve işgale karşı koymak istediklerini belirten beyannamenin olduğundan bahsetmektedir. Öyle ki bu beyannameyi Cumhuriyetimizin temel taşlarından saymaktadır. Fahrettin Paşa bu sırada geçici olarak 3. Ordunun Kumandanlığı vekaletine atanmıştır.

‘İtalyanların İşgali’: İtalyanların 28 Haziran 1919’da Antalya’yı işgali ve Konya’ya da bir tabur asker göndermesinden bahsetmektedir.

‘Tekrar Konya’: Fahrettin Paşa bu başlıkta Konya’ya yeniden 2. Kolordu Komutanlığına tayin edilişinden bahsetmektedir. Konya’ya döndükten sonra Mustafa Kemal’den Kolordu Kumandanlarını Sivas’a davet eden bir telgraf almıştır. Davete kendini temsilen Kurmay başkanını göndererek Mustafa Kemal’e her zaman yardımcı olacağı mesajını iletmiştir. Aynı

zamanda bu bölümde Sivas'ta kolordu komutanlarıyla yapılan toplantıda alınan kararlara da yer vermektedir.

'Mustafa Kemal'den Tarihi Bir Mektup': Van Valisi Haydar Bey Mustafa Kemal'in çalışma tarzını diktatörlüğe benzetmektedir. Bu durumu öğrenen Mustafa Kemal 8 Aralık 1919 tarihinde Fahrettin Altay'a kendi el yazısıyla bir mektup göndermiştir. Fahrettin Altay bu bölümde Mustafa Kemal'in diktatörlük ithamlarını reddettiği mektubuna yer vermektedir.

'II. Kısım Millî Mücadele Dönemi': Temsil heyeti, var gücüyle subaylar ve düzensiz Kuvay-i Millîye birlikleri ile düşmana karşı koymaktadır. İzmir ve çevresinde Ali Fuat Paşa ve Kurmay Nazım gibi değerli subaylar, Demirci Mehmet Efe ve Çerkez Ethem gibi düzensiz birliklerle beraber işgallere karşı savaşmaktadır. Fahrettin Paşa da ordunun siyasete karışmasına karşı olduğundan ve direkt İstanbul Hükümetine karşı gelmek istemediğinden İzmir'e el altından yardım göndermektedir. Bu hususta üzerine düşen ne varsa yaptığını belirtmektedir. Millî direniş ilerleyince Nazilli'ye gelen Fahrettin Paşa, Kurmay Nazım ile efeler hakkında olan konuşmasını aktarmaktadır. Nazım Bey efelerin düzensizliğinden dert yanmaktadır. Konya'ya dönünce Demirci Mehmet Efe'den aldığı mektubu paylaşmaktadır. Mektupta Demirci Mehmet Efe'nin, Fahrettin Paşa'yı bir kumandan olarak değil bir yardımcı olarak gördüğünden bahsetmektedir.

'Bir Telgraf': Bu bölümde Fahrettin Paşa, kendisinin mesleki istikbaline ve vatanın savunmasına dair, Mustafa Kemal Paşa, Harbiye Nazırı Cemal Paşa ve kendisi arasındaki telgraf trafiğinden bahsetmektedir. Fahrettin Paşa'nın İstanbul Hükümeti ve Ankara arasında kaldığı, İstanbul Hükümetine net bir şekilde karşı koymadığı gibi, Ankara'dan da yardımlarını esirgemediği görülmektedir. Gelen ve gönderilen telgraflar paylaşılmaktadır. Bu bölümle beraber Fahrettin Paşa'ya göre Millî Mücadele'nin de ilk safhası bitmiştir.

'Konya': Fahrettin Paşa bu bölüme Konya'nın tarihini ve Konya halkının özelliklerini anlatarak başlamaktadır. Fahrettin Paşa, Refik Koraltan'dan aldığı uzun telgrafta Konya Kuvay-i Millîye temsilcisi Binbaşı Hüsnü Bey'in başarılı olamadığını öğrenmektedir. Konya'da bulunan Kuvay-i Millîye birliklerinin görevlerini kötüye kullandıklarından haberdar olduktan sonra Ankara'ya Konya'daki teşkilatın incelenmesi gerektiği haberini vermektedir. Böylece Konya'daki teşkilat yeniden düzenlenmiştir. Bu bölümde dikkat çeken diğer hatıra Fahrettin Paşa'nın Konya'daki bazı hocalarla yaptığı görüşme sırasında hocalara, kurtuluşun yalnızca Mustafa Kemal'e güvenmekle olacağını söylediği ve hocaları buna ikna ettiği bölümdür. Fahrettin Paşa'nın ve görüşmüş olduğu hocaların Refet Bey tarafından zorla

Ankara'ya götürülmesi olayının, Fahrettin Paşa'nın düzeltmek üzere olduğu düzeni bozduğu görülmektedir. Fahrettin Paşa bu olaydan sonra, gururu incindiğinden, istifasını vererek görevini İsmet Paşa devretmektedir. Fahrettin Paşa'nın Ankara'daki anıları arasında olan Mustafa Kemal ile arasında geçen bir diyalog aslında Millî Mücadele'nin ne kadar kararlı yürütüldüğünün bir göstergesidir: Fahrettin Paşa: 'İngilizler yeni bir kuvvet gönderir her taraftan bizi sıkıştırırlarsa hareket tarzımız ne olacaktır? Mustafa Kemal: Karşı koymakta son kalanlarımız bir tepede hayatlarına son verirler. Gelecekte, burada yatanlar vatanlarını kurtarmaya çalışanlardır, diye yazılı bir taşa sahip olabilirlerse mükâfatlarını bulmuş olurlar!'.

Konya'ya dönen Fahrettin Altay subaylarına hitap ederek görevi İsmet Paşa'ya devrettiğini belirtmektedir ve son emir olarak bundan sonra İstanbul Hükümetini değil Mustafa Kemal Paşa'ya tabii olacaksınız demiştir. Ertesi gün Mustafa Kemal Paşa'dan gelen emirle yeniden kumandanlığa başlayan Fahrettin Paşa, bu kez kumandanlık görevine Mustafa Kemal'e tabii olarak başladığını belirtmektedir. Yine bu bölümde Fahrettin Paşa, Ankara'da toplanacak mecliste Mersin'den Millet Vekili seçildiğinden, Konya'daki isyandan ve bu isyanı bastırışından ve İstanbul'daki örfi mahkemede, kendisinin de içinde bulunduğu, Mustafa Kemal başta olmak üzere Millî Mücadele'yi yürüten komutanların idama mahkum edilişinden bahsetmektedir. Fahrettin Altay 12 Temmuz 1920'de kolordusunu Konya'dan Afyon'a taşıdığını belirtmektedir.

Hatıratın bu bölümünde Çerkez Ethem ve Demirci Mehmet Efe gibi düzensiz birliklerin artık Millî Mücadele'ye fayda yerine zararlı olduğundan bahsetmektedir. Özellikle Uşak'taki Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı İbrahim Bey'in Çerkez Ethem hakkında söyledikleri dikkati çekmektedir. Fahrettin Paşa, Afyon'a dönünce Denizli de Demirci Mehmet Efe'nin orayı bastığı haberini almaktadır. Bu konuya ayrıntılarıyla yer veren Paşa, Demirci Mehmet Efe'nin Mustafa Kemal'e mektubunu ve Mustafa Kemal'in Demirci Mehmet Efe'ye verdiği cevabı hatırasına dâhil etmiştir.

'Uşak'ın Düşmesi': Hatıratın bu bölümünde isyan etmek üzere olan Çerkez Ethem ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmektedir. Uşak'ın kurtulması 'Ethem kuvvetlerinin' yetişmesine bağlıdır fakat sonradan öğrenilen bilgiye göre Çerkez Ethem kuvvetleri Uşak'a gitmemiştir. Fahrettin Paşa, Ali Fuat Paşa ile yaptığı konuşmada Çerkez Ethem'in hareketlerinin doğru olmadığından bahsetmektedir.

‘Yeşil Ordu’: Bu Bölümde Fahrettin Paşa, Çerkez Ethem’in büyük kardeşi olan Saruhan Mebusu Reşit Bey’in Mektubunu aktararak Mektubu ileten gazeteciyle arasında geçen diyaloğu paylaşmaktadır. Bu diyalogda Fahrettin Paşa’nın sık sık vurguladığı ordunun siyasete karışmaması gerektiği mesajı verilmektedir.

‘Çerkez Ethem Tedibi’: Bu Bölümde, Çerkez Ethem’in durumun daha da kötüye gittiğinden bahsedilmektedir. Fahrettin Paşa’nın, İsmet Paşa’dan aldığı bir telgrafta Çerkez Ethem’in Afyon’u ele geçirmek istemesine karşı tedbirli olunması gerektiği belirtilmektedir. Altay, Uzun uzun Çerkez Ethem ve Demirci Mehmet Efe’nin birleşmesi için Refet Paşa’nın görevlendirildiğinden, devamında Çerkez Ethem’le ilgili gelişen olaylardan ve Yunanlılara iltica ettiğinden bahsetmektedir. Bu konuya ilgili Fahrettin Paşa şu yorumu yapmaktadır: ‘Eğer Çerkez Ethem gerçek bir vatansever olsaydı Yunanlılara karşı koymaya gelir ve saflarımıza dahil olurdu, o bilakis Yunanlılara yardımcı oldu.’

‘Eskişehir-Kütahya Savaşı’: Fahrettin Paşa bu bölüme İnönü Savaşlarından sonra ordunun yeni aldığı düzeni anlatarak başlamaktadır. Düşman yeni tümenler gelmeden 10 Temmuz 1921’de saldırmıştır ve saldırıları başarılı olmaktadır. Fahrettin Paşa, bu şartlarda Süvari Birlikleri Kolordu Komutanı olduğunu aktarmaktadır. Fahrettin Paşa bu görevi Millî Mücadele’nin sonuna kadar sürdürecektir. İlk görevi ordunun geri çekilişini örgütlemektir bu emir kapsamında 19 Temmuz’da Eskişehir’in boşaltıldığından bahsetmektedir. Fahrettin Paşa ordu çaresizlik içinde iken Mustafa Kemal Paşa’nın ‘hızır gibi’ yetiştiğini aktarmaktadır. Mustafa Kemal Paşa’nın verdiği emirle ordu, kalan birlikleri kurtarmak ve yeni bir mevzi hazırlamak için Sakarya’nın gerisine kadar çekilmiştir. Fahrettin Paşa bölümü; ordunun yeniden düzenlenmeye başladığını, Mustafa Kemal Paşa’nın Büyük Millet Meclisi tarafından Başkomutan olarak tayin edildiğini ve Kurmay Başkanı Fevzi Paşa (Çakmak) ve Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa ile Polatlı yakınlarında bir karargâh kurduğunu belirterek sonlandırmaktadır.

‘Sakarya Savaşı’: Sakarya Savaşı’nda da Süvari Birlikleri Kolordu Komutanlığını yürüten Fahrettin Paşa savaşı ayrıntılarıyla aktarmaktadır. Burada anılardan anlaşılan, Fahrettin Paşa savaşın hassasiyetinin farkındadır ve işini hiçbir şartta şansa bırakmamaktadır. Düşmanın harekât ağırlık merkezinden emin olmak için keşif birlikleri göndermek yerine kurmaylarıyla beraber bizzat kendisi gitmiştir ve bu durumu: ‘Süvari komutanları ne kadar yüksek rütbeli olurlarsa olsunlar önemli zamanlarda keşif kolu kumandanı olduklarını bilmeleri gerekir.’ şeklinde açıklamaktadır. Düşmanın Kurucadere’de bulunan ordu karargâhına yapılan gece

baskını sayesinde düşmana cephane kayıpları verdirildiğini aktaran Fahrettin Paşa düşmanın ağırlık merkezinden emin olduklarını belirtmektedir. Keşif kollarının Uzunbeyli'de düşmana ait büyük bir mevzi belirlendiğini aktaran Fahrettin Paşa buraya yaptıkları baskını diğer başlık altında anlatmaktadır.

'Baskın': Uzunbeyli'ye bir gece baskını tertip eden Fahrettin Paşa savaşın en kızıştığı anda merkezden aldığı bir emirle Sakarya Meydan Muharebesi'ne yardım için çağrıldıklarını ve mecburen muharebeyi keserek emri uyguladıklarını aktarmaktadır. Anının dikkat çeken kısmı ise baskın yapılan yerin sonradan Yunan ordusunun başkumandanlık karargâhı olduğunun ve Başkumandan Papulas ile Yunan Prensi'nin burada sıkıştığının öğrenilmesidir. Sakarya Meydan Muharebesi'nin 20. Gününde artık düşmanın yıprandığını söyleyen Fahrettin Paşa birkaç günlük bir sessizlikten sonra cephe komutanından düşmanın gerilerine doğru harekete geçmek için izin istediğini aktarmaktadır. Birkaç gün daha beklendikten sonra talebi kabul edilen Fahrettin Paşa düşmanın gerisine gönderdiğini birliklerle düşmana kayıplar verdirmiştir. Başarılarından sonra Fahrettin Paşa kendisine İsmet Paşa ve Başkumandan Mustafa Kemal tarafından gönderilen telgrafları paylaşmaktadır. Batı Cephesi İsmet Paşa'nın önderliğinde ikiye ayrılarak I. Ordu General Ali İhsan (Sabis) Paşa'nın, II. Ordu ise General Yakup Şevki'nin kumandasına verilmiştir. Hatırada aktarılan dikkat çekici bir diğer kısım ise I. Ordu Kumandanı General Ali İhsan'ın birliklerinin durumu ile ilgili Fahrettin Paşa'dan aldığı raporu İsmet Paşa'ya yanlış aktarması sonucunda gelişen olayların Fahrettin Paşa tarafından eleştirildiği kısımdır. Bir süre sonra Ali İhsan Paşa'nın yerine Fahrettin Paşa, General Nurettin gelip görevi kendisinden devralana kadar I. Ordu Kumandanlığına vekalet etmiştir. Daha sonrasında süvari birliklerinin başına dönmüştür.

'Büyük Taarruz Başlıyor': Fahrettin Paşa bu bölüme 20 Ağustos 1922'de Akşehir'de yapılan toplantıdan bahsederek başlamaktadır. Toplantıya I. Kolordu Komutanı, II. Kolordu Komutanı ve Süvari Birlikleri Komutanı (kendisi) katılmıştır ve taarruza karar verilmiştir. Taarruza karar verildiği sıradaki kumanda kadrosunu ayrıntılı şekilde paylaşan Fahrettin Paşa bu bölümde Büyük Taarruzu ayrıntılarıyla aktarmaktadır. Fahrettin Paşa'nın aktardığı ayrıntılarda Süvari Birlikleri'nin savaşın kazanılmasındaki katkıları açıkça görülmektedir. Bu bölümde Fahrettin Paşa'nın aktardığı, hastaneye gönderilen Yıldırım Kemal'in taarruzu duyar duymaz hastaneden çıkarak gelişi, ön saflarda yer almak istemesi ve vazifeye başladıktan iki saat sonra şehit olması hadisesi dikkat çeken bir hatıradır.

‘İzmir’e Doğru’: Fahrettin Paşa bu bölümde ordunun İzmir’e ilerleyişini ayrıntılı şekilde aktarmaktadır. Paşa, İlerleyiş sırasında gerçekleşen çarpışmalardan bahsetmektedir. Buradan düşmanın tamamen temizlenmediği anlaşılmaktadır. Ayrıca Fahrettin Paşa düşmanın çekildiği yerleri yakarak geri çekildiğinden bahsetmektedir. Fahrettin Paşa, 9 Eylül sabahı ‘Süratle İzmir’e Hareket’ emrini vermiştir.

‘İzmir’e Giriş: 9 Eylül’: Fahrettin Paşa, İzmir’e girip Halkapınar köprüsünü geçtikten sonra Tuzakoğlu Fabrikası’ndan yapılan saldırıda dört askerin şehit olduğunu aktarmaktadır. Buradan, düşmanın yenildiğini bilmesine rağmen hala kayıplar verdirme peşinde olduğu anlaşılmaktadır.

‘İzmir’den Sonra’: Fahrettin Paşa bu bölüme 10 Eylül 1922’de Gazi Mustafa Kemal’i karşıladığını anlatarak başlamaktadır. Mustafa Kemal yatığı konuşmada ‘Bu başarı milletindir!’ demektedir. Bu bölümde Fahrettin Paşa, Yunanlıların İzmir’e girdiğinde yaptığı fenalıklardan, buna karşılık Türklerin, İzmir’e girdiğinde Rumlara ve esir alınan birkaç bin Yunan askerine hiçbir insanlık dışı muamele yapmadıklarından bahsetmektedir.

‘Urla Yarımadasının Düşmandan Temizlenmesi’: Bu başlıkta Fahrettin Paşa 10-11 Eylül gecesi aldığı emir doğrultusunda Urla yarımadasını düşmandan temizlemeye gittiğini ve bu yolculuk sırasında yaşadıklarını anlatmaktadır. 15 Eylül akşamı nihayet Çeşme ve Alaçatı’ya varılmış, düşman Sakız adasına kaçmıştı. Fahrettin Paşa; ‘Böylece Anadolumuzda tek bir düşman askeri kalmamış bulunuyordu.’ diyerek Anadolu’nun temizlendiğini hatıralarına kaydetmektedir (Altay, 1970).

Hatıratın bundan sonraki bölümlerinde Fahrettin Altay Cumhuriyet’in ilanından sonra yaşananları ve Mustafa Kemal ile ilgili olan hatıralarını anlatmaya devam etmektedir.

4.2.3. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Vatan Yolunda, 1980

Hatıratın Sahibi: Yakup Kadri Karaosmanoğlu

Kitabın Baskıları: Selek Yayınları, İstanbul, 1958

Birikim Yayınları, İstanbul, 1980

İletişim Yayınları, İstanbul, 1983

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Hayatı

27 Mart 1889'da Kahire'de doğmuştur. 1833'te Manisa'yı işgal eden Kavalalı İbrâhim Paşa'ya yakınlık gösteren ve daha sonra hizmetinin karşılığı olarak Mısır'da onun konağına yerleşen Karaosmanzâdeler'den Abdülkadir Bey'in ve aynı konak mensuplarından İkbal Hanım'ın oğludur. Ailesinin Manisa'ya dönmesiyle (1895) Yakup Kadri burada Çaybaşı Feyziye Mektebi'nde öğrenime başlamıştır (1901-1903). Daha sonra İzmir İdâdîsi'nde okuduysa da (1903-1905) bitiremeden babasının vefatı üzerine annesiyle birlikte Mısır'a dönmüştür. İskenderiye'de Fransız Frerler Mektebi'nde ve İsviçre Lisesi'nde okuyarak orta öğrenimini tamamlamıştır (1908). II. Meşrutiyet'ten biraz önce ailesiyle Türkiye'ye gelip İstanbul'a yerleşmiştir. 1908'de Mekteb-i Hukuk'a kaydolarak üçüncü sınıfa kadar okumuştur.

1916-1919 yıllarında İsviçre'de tüberküloz tedavisi görmüştür. İstanbul'a döndüğünde İkdam gazetesi yazarı olarak Millî Mücadele'yi destekleyen yazılar kaleme almıştır. Daha sonra Ergenekon adlı kitabında toplayacağı bu yazılarından dolayı 1921'de Ankara hükümetinin çağrısı üzerine Anadolu'ya geçmiştir. Savaştan sonra Tetkik-i Mezâlim Heyeti'nde görevli olarak Kütahya, Simav, Gediz, Eskişehir, Sakarya civarını dolaşmıştır. Mardin (1923-1931) ve Manisa (1931-1934) milletvekilliği yapmıştır. Milletvekilliği süresince Hâkimiyet-i Millîye, Cumhuriyet ve Milliyet gazeteleriyle imtiyaz sahipliğini yaptığı Kadro dergisinde edebî ve siyasî yazılar kaleme almıştır. Kadro, Kemalist devrimleri yanlış yorumladığı ve temel ilkelerin saptırılmak istendiği iddialarından dolayı kapatılmıştır. Böylece Yakup Kadri 1934'ün sonlarından itibaren Tiran, Prag (1935-1939), Lahey (1939-1940), Bern (1942-1949), Tahran (1949-1951) ve tekrar Bern (1951-1954) elçilik görevleriyle 'zoraki diplomat'lık mesleğine girmiş olmaktadır. 1955'te emekli olarak Türkiye'ye dönmüştür. 27 Mayıs 1960 İhtilâli'nden sonra kurucu meclis üyesi ve Cumhuriyet Halk Partisi Manisa milletvekili (1961) olmuştur. 1962'de Atatürk ilkelerinden uzaklaştığını ileri sürerek partisinden ayrılmıştır. 1965'te siyasî hayata tamamen veda etmiştir. Son resmî vazifesi Anadolu Ajansı Yönetim Kurulu başkanlığıdır. 13 Aralık 1974'te Ankara'da ölen Yakup Kadri, İstanbul-Beşiktaş'ta Yahyâ Efendi Mezarlığı'na defnedilmiştir (Polat, 2001).

Vatan Yolunda

‘Millî Mücadelemizin Avrupa’dan Görünüşü’: Yakup Kadri Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandığı sırada üç yıldır İsviçre’de tedavi görmektedir. Yakup Kadri ile beraber Şükrü Saraçoğlu ve Mahmut Esat da bulunmaktadır. Oradaki hallerinden bahseden Yakup Kadri çok müşkül durumda olduklarını anlatmaktadır. Tarafsız görülen İsviçreliler bile Türklere orada iyi davranmamaktadır. Sınır kapılarını açmadıklarından bahseden Yakup Kadri açsalar bile nereye gideceklerini bilmediklerini anlatmaktadır. İzmir in işgalinden bahseden Yakup Kadri, İtalyanlar yerine Yunanlılara verilmesi İtalya’nın itilaf devletlerine güvenmemesine neden olduğunu aktarmaktadır. Bu durumun kendisine ve onunla aynı şartlarda bulunan Türklere vatan yolunu araladığını belirten Yakup Kadri, geri dönmenin çok kolay olmadığını belirtmektedir.

‘İstanbul’a Dönüş’: Osmanlı şehzadesi Prens Fuad ve mahiyetindeki subaylarla Brindizi’den kalkan Lloyd Triestino vapurundaki yolculuğundan bahsetmektedir. Yolculukta işgallere rağmen Osmanlı Prensi’nin gereksiz derecede keyifli oluşu dikkate değer bir ayrıntıdır. Yolculuk sırasında gelen Damat Ferit’in istifası oldukça mutluluk verici karşılanmaktadır. Yolculuk sonrasında pasaport kontrolü yapan Fransız yüzbaşısından gördükleri muameleyi Yakup Kadri, ‘Hindistan’ın el sürülmezlerine’ yapılan muameleyle bir tutmaktadır.

‘Millî Mücadelemizin İstanbul’dan Görünüşü’: Yakup Kadri İstanbul’a gelir gelmez Kadıköy’deki akrabalarının yanına gider hem akrabalarının hem de genel olarak İstanbul’un tavrını çok umutsuz gördüğünü aktarmaktadır. İstanbul’dakiler daha çok kendilerini savaşa sürükleyen ittihatçılara kin kusmaktadır ve Kuvay-i Millîye hareketini de onun devamı olarak görmektedir. İstanbul’daki Millî Mücadele karşıtı ve yanlısı gazeteleri değerlendiren Yakup Kadri, Millî Mücadele karşıtı gazetelerin sayısının daha çok olduğunu ifade etmektedir. Damat Ferit’in istifasıyla İstanbul’daki Millî Mücadele karşıtı havanın biraz daha yumuşadığını belirtmektedir. Bir şekilde Anadolu’daki Kuvay-i Millîye hareketini görmek isteyen Yakup Kadri bu fırsatı Manisa’daki annesini ziyaret etme bahanesiyle yakalamaktadır. Manisa’da gördükleri karşısında hayal kırıklığına uğrayan Yakup Kadri buradaki düzensiz birlikleri daha çok Çerkez Ethem ve Demirci Mehmet Efe adına hareket ettiklerini ve Mustafa Kemal’e katılma gereği duymadıklarını belirtmektedir. Mücadelenin birlik içinde olmadığını belirten Yakup Kadri, Mustafa Kemal’in bu birliği sağlamak için Sivas Kongresi’nde aldığı kararla tüm Millî Mücadelecileri birleştirmeyi hedeflediğini anlatmaktadır. Manisa’dan İstanbul’a döndüğü sırada İkdam Gazetesi’nde yazmış olduğu

Millî Mücadele yanlısı yazılarından bahsetmektedir. Meclis-i Mebusan'ın İngilizler tarafından basıldığını edebiyatçı gözüyle anlattığı bölüm dikkate değerdir. Tekrar Damat Ferit Hükümeti kurulunca Millî Mücadele yanlısı yazarlar Nemrut Mustafa Divan'ı Harbinde yargılanacaktır. Bu nedenle Yakup Kadri, İkdam dahil tüm Millî Mücadele yanlısı gazetelerin tarafsız bir yol izlemek zorunda kaldığından bahsetmektedir fakat yine de bu mahkemede yargılanmaktan kurtulamamıştır. Damat Ferit Hükümeti'nin tekrar yıkılıp yerine Tevfik Paşa Hükümeti'nin kurulduğundan bahseden Yakup Kadri Bu hükümet zamanında İzzet Paşa'nın Ankara'ya, Mustafa Kemal ile görüşmeye gitmesinin Millî Mücadeleciler üzerindeki etkisini aktarmaktadır. Çerkez Ethem ve Demirci Mehmet Efe'nin isyanları ve I. İnönü Savaşı'nın kazanılması ile ilgili İstanbul'daki Millî Mücadelecilerin tepkilerini aktarmaktadır.

'İnönü Zaferi Yahut Metristepe'den Görünen Vaziyet': Yakup Kadri bölüme, İsmet Bey'in Metristepe'den gördüklerini anlattığı ve Mustafa Kemal'in ona cevap verdiği telgrafı paylaşarak başlamaktadır. İnönü zaferini ayrıntılı olarak edebi bir dille anlatmaktadır. Aynı başlık altında İzzet Paşa ve TBMM görüşmesini sık sık Nutuk'tan alıntı yaparak değerlendirmektedir. Yakup Kadri, İkinci İnönü Savaşı kazanıldıktan sonra düzenlenen Londra Konferansı'na Bab-ı Ali ile beraber TBMM'nin de çağrılmasının İstanbul'da bulunan Millî Mücadele destekçileri üzerindeki etkiyi ayrıntılı olarak anlatmaktadır. Daha sonra Ankara'dan gelen davet üzerine İstanbul'dan Ankara'ya çıktığı yolculuğu anlatmaktadır. Yakup Kadri, önce deniz yoluyla İnebolu'ya ulaşır. Oradan da kara yoluyla oldukça zor bir yolculuk geçirir.

'Ankara': Bu başlıkta Yakup Kadri, siyasi dünyanın üç büyük şehrinden biri olarak gördüğü Ankara'yı ayrıntılılarıyla edebi bir dille anlatmaktadır.

'Ankara'da': Yakup Kadri bu bölüme, Ankara'ya varınca kalacağı yer olan Hilal'i Ahmer Cemiyetine gidişini ve orada Doktor Refik (Saydam) ve Doktor Adnan (Adıvar) ın kendini karşılamasını ve Hamdullah Suphi'nin yanına gidişini anlatarak başlamaktadır. Ruşen Eşref'in verdiği Mustafa Kemal ile yiyeceği öğle yemeği haberi ile çok mutlu olan Yakup Kadri, Mustafa Kemal'den bahsetmektedir. Bu başlıkta Yakup Kadri'nin Mustafa Kemal ile gazeteler üzerine yaptığı, Mustafa Kemal'in bir gazeteci kadar gazetelere ve yazarlara hakim olduğu görülen bir sohbet dikkat çekmektedir. Cepheyi gezme fırsatı bulan Yakup Kadri, Eskişehir'de İsmet Paşa ile İnönü Zaferlerinin İstanbul'da yarattığı etki hakkındaki sohbetini aktarmaktadır.

‘Kütahya’dan Simav’a’: Bu başlıklarda Yakup Kadri Kütahya’yı, Simav’ı ve Gediz’i o dönemin ruhuyla, bir edebiyatçı gözüyle değerlendirmektedir.

‘Yunan Taarruzu ve Sakarya Meydan Muharebesi’: Yakup Kadri bu bölüme cepheden döndükten sonra Ankara’daki durumu anlatmakla başlamaktadır. Diğer önemli isimlerle Halide Hanım’ın (Adıvar) evinde iken Yunanlıların taarruz haberi geldiğinden bahseden Yakup Kadri, Eskişehir-Kütahya yenilgisi sırasında Mustafa Kemal’in uygulamalarını ve Mustafa Kemal’in başkomutan olarak cepheye gidişini edebi bir dille aktarmaktadır. Sakarya Meydan Muharebesi’ni Doktor Adnan Bey(Adıvar) ile Ankara’da takip eden Yakup Kadri, cepheye giden Halide Hanım’a özendiğini sık sık belirtmektedir. Yakup Kadri, harp tarihinin en uzun (22 gün) meydan muharebesi olan Sakarya Meydan Muharebesi’ni Mustafa Kemal’in sözleri ile anlatmaktadır. İsmet Paşa’nın gönderdiği telgraf üzere Sakarya’ya giden Yakup Kadri, savaş sonrasında burada gördüklerini ayrıntılarıyla yine edebi bir dille anlatmaktadır. Sivrihisar’a geçen Yakup Kadri Sakarya Meydan Muharebesi’nden sonra gördüklerini yazdığı ‘Yunan Fecayii’ kitabını burada tamamladığını belirtmektedir.

‘İzmir’de Görüşeceğiz’: Kitabını bastırmak maksadıyla İstanbul’a gelen Yakup Kadri, İstanbul’un hala Millî Mücadele ruhundan yoksun olduğundan bahsetmektedir. Uzun bir sessizlikten sonra aldığı taarruz başladı haberi ile kendine gelen Yakup Kadri, İsmet Paşa’ya yazdığı ‘İzmir’de Görüşeceğiz’ başlıklı mektubundan bahsetmektedir. 10 Eylül 1922 sabahı İkdam Gazetesi yazarı olarak İzmir’e girişini anlatmaktadır. Yakup Kadri’nin, Mustafa Kemal’in İngiliz ve Fransız Amirallerle yaptığı konuşmayı yorumlayışı dikkat çekmektedir. İzmir’in yandığına şahit olan Yakup Kadri, yanındaki gazeteci arkadaşları ile olanları hayretle izlemektedir.

Yakup Kadri hatırasına Mustafa Kemal’in ‘Millî Mücadelemizin bu safhası kapanmıştır, şimdi ikinci safhasını açmamız lazım geliyor.’ sözleri ile son vermektedir (Karaosmanoğlu, 1980).

4.2.4. Falih Rıfkı Atay, Çankaya, 1980

Hatıratın Sahibi: Falih Rıfkı Atay

Kitabın Baskıları: Doğan Kardeş Matbaası- İstanbul 1969

Bateş A.Ş.- İstanbul 1984

Pozitif Yayınları- İstanbul 2010

Falih Rıfkı Atay'ın Hayatı

İstanbul'da doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Rehber-i Tahsil Mektebi ile Mercan İdâdîsi'nde yapmıştır. Dârülfünun Edebiyat Fakültesi'ni bitirmiştir. Bir süre Bâbıâli Mektûbî Kalemi'nde kâtip, Dahiliye Nezâreti Hususi Kalemi'nde müdür muavini olarak çalışmıştır (1913). Gazeteciliğe Tanin'de röportaj ve makaleler yazarak başlamıştır. I. Dünya Savaşı sırasında yedek subay olarak Filistin ve Suriye'de Dördüncü Ordu Karargâhı'nda Cemal Paşa'nın kâtipliğini yapmış; 1917'de İstanbul'a dönmüştür. Cemal Paşa Bahriye nâzırı olunca Kalem-i Mahsus müdür muavinliğine tayin edilmiş; bir ara Çarkçı Mektebi'nde edebiyat hocalığı yapmıştır (1918). Daha sonra kendisini bütünüyle gazeteciliğe vermiştir. 20 Mart 1918'de Ali Naci Karacan, Necmeddin Sadak ve Kâzım Şinasi ile birlikte Akşam gazetesini kurmuştur. Gazetede yazdığı yazılarla Millî Mücadele aleyhinde olanları şiddetle tenkit etmiştir. Büyük Millet Meclisi'nde ikinci dönem (1923) Bolu, daha sonraki dönemlerde de Ankara milletvekilliği yapmıştır. Hâkimiyet-i Millîye, Ulus ve Milliyet gazetelerinde başyazarlık yapmıştır. Milletvekilliği 1950 yılına kadar sürmüştür. Bu tarihten sonra ölümüne kadar kendi kurduğu Dünya gazetesini yönetmiştir. 20 Mart 1971'de İstanbul'da ölmüştür.

Cumhuriyet rejimi ile inkılâpların devamlı savunucusu olan Falih Rıfkı, Cumhuriyet devri nesrinin ve bilhassa seyahat ve hatırat edebiyatının gelişmesinde öncülük eden bir yazar olmuştur. Ateş ve Güneş adlı eserinde I. Dünya Savaşı sırasında gördüklerini anlatırken çok başarılı bir nesir örneği vermektedir. Gezi ve hatırat türündeki eserleri birbirini takip ederek Cumhuriyet devrinde seyahat edebiyatının en başarılı imzası olarak tanınmıştır (Yüce, 1991).

Çankaya

Falih Rıfkı, Millî Mücadele hatıralarını anlatmaya üç önemli olaya dikkat çekerek başlamaktadır. Bunlar; 16 Mayıs 1919 (İzmir'in işgali 15 Mayıs 1919 olmasına rağmen eserde 16 Mayıs 1919 geçmektedir.) İzmir'in işgali, 19 Mayıs 1919 Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı ve 16 Mart 1920 İstanbul'un resmen işgalidir. Önce İzmir'in işgalini aktaran Falih Rıfkı, Mondros'un 7. Maddesi gereği hükümetin karşı koyamadığından bahsederek bu şer olaydan, İzmir Yunanlılar tarafından işgal edilmeseydi belki de halk birleşmeyecekti

şeklinde bir hayır çıkarmaktadır. Aktarılan bir sonraki anı Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı ile ilgilidir. Mustafa Kemal'in, Samsun'a çıkmadan önce Sadrazam Damat Ferit'le yediği yemek ve Padişah Vahdettin'e yaptığı ziyaret dikkat çekicidir.

'Liderliğe Doğru': Falih Rıfkı bu başlığa Mustafa Kemal'in Samsun'a çıktıktan sonraki gözlemlerini aktarmasıyla başlamaktadır. Samsun'a çıktıktan kısa süre sonra karargahını Havza'ya taşıyan Mustafa Kemal geri çağrılmış fakat emri uygulamamıştır. 21-22 Haziran 1919'da Amasya'da yapılan toplantıdan bahseden Falih Rıfkı, alınan kararların detaylarını da aktarmaktadır.

'Erzurum'a Doğru': Erzurum'daki gelişmelerin ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı bu bölümde Mustafa Kemal ve Çukurovalı bir köylü arasında geçen diyalog dikkat çekmektedir. Erzurum'da Kazım Paşa (Karabekir), Mustafa Kemal'e bağlılığını bildirmektedir.

'Erzurum Kongresi': Kongrede alınan kararlar ve Heyet-i Temsiliye'ye başkanlık seçimi gibi önemli konulara ayrıntılarıyla yer verilmektedir.

'Sivas Kongresi': Bu başlık altında Sivas'ta bir kongre toplanmalı mı yoksa toplanmamalı mı tartışmalarından sonra Sivas Kongresi toplanmaktadır. Falih Rıfkı'ya göre artık tüm Millî Müdafaa güçleri birleşmelidir ve bunun için Sivas'ta bir kongre toplanmalıdır. Falih Rıfkı, 'Kurtuluş Savaşında Sakarya Zaferi nasıl bir kader dönümü olmuşsa, Anadolu'da yeni devletin kuruluşunda Sivas Kongresi'nin o kadar büyük önemi vardır.' diyerek kongrenin öneminden bahsetmektedir. Falih Rıfkı'ya göre; Sivas Kongresinde en dikkat çekici konular 'reisin' kim olacağı ve Amerikan Mandasıdır. Bu iki konu üzerine uzun tartışmalardan bahsedilmektedir. Dikkat çeken başka bir konu ise Sivas Kongresinden hemen sonra Mustafa Kemal'in, İstanbul Hükümeti ile tüm bağları koparmasıdır. Bu bölümde Falih Rıfkı'nın paylaştığı, Mustafa Kemal'in Alman General Harburt ile Sivas'ta yaptığı görüşmede Mustafa Kemal'in General'e verdiği '… tarihimizi okumuş, bizi öğrenmişsiniz. Fakat şunu bilmenizi isterdim ki biz emperyalistlerin pençesine düşen bir kuş gibi yavaş yavaş aşağılık bir ölüme mahkûm olmaktansa babalarımızın oğulları olarak vuruşa vuruşa ölmeyi tercih ediyoruz.' cevabı oldukça dikkat çekicidir. Falih Rıfkı'nın '16 Mayıs İzmir işgali (yukarıda belirtildiği üzere eserde İzmir'in işgali için bu tarih verilmektedir.), uyanışını, 16 Mart İstanbul işgali tamamlayacaktı.' tespitinin ne kadar doğru olduğunu tarih göstermektedir. Hatıranın bundan sonraki kısmında İstanbul'un resmen işgali olayından ayrıntılarıyla bahsedilmektedir. Falih Rıfkı Akşam Gazetesi'nde iken İngiliz bir subay ve Ermeni bir tercümanın gelerek kendilerine zorla İstanbul'un İşgali Bildirisi'ni yayınlattıklarından bahsetmektedir. Falih

Rıfkı, Akşam Gazetesi'ndeki yazılarından dolayı Nemrut Mustafa Paşa'nın Divan-ı Harbi tarafından yargılanarak tutuklandığından ve 88 günlük hapis sürecinden bahsetmektedir.

'Gerilla Devri: Kurtuluş': Falih Rıfkı, Gerilla Devri'ni; 1920 sonlarında kuzey ve güneybatı cephesi komutanlıkları Genelkurmay Başkanı İsmet Bey'le Dahiliye Vekili Refet Bey'e (Bele) verilerek nizamlı ordu devri başlayıncaya kadar süren devir olarak adlandırmaktadır. Bu başlık altındaki olayları I. Dünya Savaşı bittikten hemen sonra başlatan Falih Rıfkı bu başlık altında uzunca Çerkez Ethem ve Demirci Mehmet Efe'nin faaliyetlerinden bahsetmektedir.

'Ortam', 'Halk ve Ordu', 'Kuşatılma', 'Meclis', 'Ordu Devri', gibi başlıkların altında devrin önemli zatlarına ait bazı hatıralar aktarmaktadır. İnönü Savaşları ve sonuçlarını aktaran Falih Rıfkı'nın, Kütahya Eskişehir yenilgisinden sonra İstanbul'daki gazete manşetlerini paylaştığı kısım dikkat çekmektedir. Kütahya-Eskişehir yenilgisinin en büyük sorumlusu olarak Mustafa Kemal görülmektedir. Yenilgiden sonra Mustafa Kemal Başkomutanlık yetkisiyle beraber meclisin tüm yetkilerini almaktadır. Falih Rıfkı bunun sonucu olarak Mustafa Kemal'in aldığı önlemlerden bahsetmektedir. Sakarya Meydan Muharebesi'nin öneminden bahseden Falih Rıfkı zaferin hissettirdiklerini aktarmaktadır.

'Sakarya'dan Sonra': Falih Rıfkı, yeni Türkiye'nin doğuşunu Sakarya'dan sonrası olarak kabul etmektedir ve buna kanıt olarak Avrupalı devletlerin bile başkent olarak İstanbul'u değil, Ankara'yı kabul etmesini göstermektedir. Taarruzdan önceki havayı aktaran Falih Rıfkı özellikle meclisin sabırsızlandığından bahsetmektedir. Taarruza karar verilmesinin zorluklarından bahseden Falih Rıfkı Büyük Taarruz'u ayrıntılarıyla anlatmaktadır. Savaşı İstanbul'dan takip etmeye çalışan Falih Rıfkı yaşadığı merakı, duyduğu endişeyi anlatmaktadır. Cepheden haber gelmedikçe ortam daha da gerilmekte, gelen 'Mustafa Kemal ve askerleri esir oldu' yalan haberiyle ortalık çalkalanmaktadır. Bu haberin ve haberin doğrusunun yarattığı etkiyi anlatmaktadır. Falih Rıfkı Atay: 'Nemiz varsa, bağımsız bir devlet kurmuşsak, hür vatandaş olmuşsak, şerefli insanlar gibi dolaşıyorsak, yurdumuzu Batı'nın, vicdanımızı ve kafamızı Doğu'nun pençesinden kurtarmışsak, şu denizlere bizim diye bakıyor, bu topraklarda ana bağrının sıcağını duyuyorsak, belki nefes alıyorsak, hepsini, her şeyi 30 Ağustos zaferine borçluyuz.' diyerek aslında 30 Ağustos zaferinin önemini özetlemektedir. İzmir'in kurtuluşundan sonraki gazete başlıkları 'Elhamdülillah İzmir'e kavuştuk!' şeklindedir. Kapılar kapalı olduğundan camlardan dağıtılan gazeteleri insanlar sevinçlerinden yüzlerine sürmektedir.

‘Zafer Sonrası’: Falih Rıfkı bu başlıkta Yakup Kadri ile beraber yaptıkları İzmir yolculuğundan ve Yakup Kadri ile beraber Mustafa Kemal ile görüşerek zaferin İstanbul üzerindeki etkisini Paşa’ya aktardıklarından bahsetmektedir. İzmir yangınına şahit olan yazar, Mustafa Kemal’in sakinliğini ‘Bu saatlerde zafer bile ondan küçüktü!’ şeklinde yorumlamaktadır. Falih Rıfkı, Yakup Kadri ile beraber Latife Hanım’ın evinde Mustafa Kemal’le ve Ankara’dan gelecek misafirlerle yenecek yemeğe davet edildiklerinden ve bu yemekte Mustafa Kemal’in hafızası ve üslubu ile kendisini nasıl şaşırttığından bahsetmektedir. ‘Akşam’ ve ‘İkdam’ gazetelerinde paylaşılmak üzere verdiği mülakatta Mustafa Kemal Büyük Taarruzu anlatmaktadır.

Falih Rıfkı General Pelle ile Mustafa Kemal’in görüşmesini aktarmaktadır. Görüşmede Mustafa Kemal derhal mütareke yapılması gerektiğini belirtmektedir. Mudanya Mütarekesi sırasında İngilizlerin ne kadar gergin olduğundan bahseden Falih Rıfkı buradan sonra anılarının Millî Mücadele kısmına son vermektedir (Atay, 2010).

4.2.5. Hasan Rıza Soyak, Atatürk’ten Hatıralar 1. Cilt, 1973

Hatıratın Sahibi: Hasan Rıza Soyak

Kitabın Baskıları:

Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.-İstanbul-1973 (İki Cilt halinde)

Yapı Kredi Yayınları-İstanbul-2004 (Tek Kitap Halinde)

Yapı Kredi Yayınları-İstanbul-2023 (Son -12.- Baskı)

Hasan Rıza Soyak’ın Hayatı

Mustafa Kemal Atatürk’ün çok yakınında bulunan bir yönetici, iktisat ve siyaset adamı olarak tanınmaktadır. 1890 yılında Üsküp’te doğmuştur. Babası Ali Necip Bey, annesi Fatma Hanım’dır. Ortaokul (Rüştiye) ve Lise (İdadî)’den mezuniyetlerini takiben, 10 Ekim 1907 yılında Kosova Vilâyeti Tercüme Kalemi tercümanlık ve kayıt işleri, 10 Haziran 1909 tarihinde Kosova Vilâyeti Yazı İşleri ikinci sınıf kâtipliği görevlerinde bulunmuştur. 1 Ekim 1909 tarihinde kâtipliğin kaldırılması üzerine, yeniden tercüme kalemi tercümanlık ve kayıt işleri görevine getirilmiştir. 23 Aralık 1909 tarihinde Kosova Vilâyeti Başkâtipliği’ne atanmış ve aynı zamanda Vilâyet Tercümanlığı vekâleti görevini yürütmüştür. 7 Ekim 1911

tarihinde Üsküp'te Yedinci Kolordu Erkân-ı Harbiyesi'ne birinci sınıf kâtip olarak naklen atanmıştır. Daha sonra çeşitli görevlerde bulunmuştur.

Millî Mücadele sırasında Müdâfaa-i Millîye Grubu'nda yer almıştır. 1 Aralık 1922 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Özel Kalem Yazı İşleri birinci kâtipliğine tayin edilmiştir. 29 Ekim 1923 tarihinde cumhuriyetin ilânı sonrasında, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk tarafından atandığı Cumhurbaşkanlığı Daire Müdürlüğü ve Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Müdürlüğü'ndeki görevlerini takiben, yine Atatürk, tarafından Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği (Umumî Kâtipliği)'ne atanmıştır. Genel Sekreterlik görevine devam ederken Burdur'dan aday gösterilerek, milletvekili seçilmiş ve 4 Nisan 1939 tarihinde emekliliğini istemiştir. 18 Ekim 1946'da ilk toplantısını yapan İnsan Haklarını Müdâfaa Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer alan Hasan Rıza Soyak, kısa süre sonra istifa etmiştir.

26 Ekim 1970'te vefat etmiştir (Çelik, tarih yok).

Atatürk'ten Hatıralar

'II. Bölüm': Kitabın ilk baskısı 1973'te basılmış olup iki cilt şeklindedir. Bu çalışmanın konusu olan Millî Mücadele Dönemi, Kitabın ilk cildinin ikinci ve üçüncü bölümlerinde yer almaktadır.

Hasan Soyak'ın aktardığı Millî Mücadele anıları Mondros Ateşkes Antlaşmasının imzalanmasıyla başlamaktadır. İzzet Paşa'nın Mustafa Kemal'e gönderdiği telgrafı paylaşan Hasan Soyak, Mustafa Kemal'in anlatımıyla Mondros Mütarekesi hakkındaki görüşlerini sonrasında da Mustafa Kemal ve İzzet Paşa arasındaki, Mondros'la ilgili olan, yazışmaları aktarmaktadır. Hasan Soyak, bir sonraki bölümde Mustafa Kemal'in Osmanlı Devleti'nin son dönemi ve bu döneme denk gelen zamandaki dünya hakkındaki görüşlerini paylaşmaktadır. Mustafa Kemal'in bu düşüncelerini yetkili makamlardaki insanlarla da paylaştığını fakat bu insanların bir şey yapmadığı gibi neredeyse onu 'vatan haini' ilan edeceklerini, her şeye rağmen Mustafa Kemal'in ümitsizliğe kapılmadığını aktarmaktadır. Mustafa Kemal'in, Yıldırım Ordularının dağıtılması üzerine İstanbul'a döndüğünü ifade eden Hasan Soyak burada onun bütün yetkililerle görüşüp Türklerin yok olma tehlikesi içinde olduğunu ve çözüm yollarının neler olduğunu anlattığını fakat bir sonuç alamadığından bahsetmektedir. İstanbul'dan sonuç alamayacağını anlayan Mustafa Kemal'in geniş yetkili bir görevle Anadolu'ya geçmek yollarını aradığından bahseden Hasan

Soyak aradığı fırsatı Dokuzuncu Ordu Müfettişliği ile yakaladığını anlatmaktadır. Soyak'a göre Mustafa Kemal hiç vakit kaybetmeden Samsun'a çıkar çıkmaz vatanı kurtarmanın, direnişi teşkilatlandırmanın yollarını aramakta ve bu uğurda hem görevinden hem de mesleğinden vazgeçmektedir. Bu kısımda Hasan Soyak, Mustafa Kemal'in Nutuk'undan parçalar alarak Millî Mücadele devrini anlatmaktadır. Mustafa Kemal'in Mebusan Meclisi'nin İstanbul'da toplanmaması için İstanbul Hükümeti ile yapmış olduğu yazışmalara, Sivas'ta komutanlarla yapmış olduğu toplantıya, Misak-ı Millî'nin maddelerine, Meclis-i Mebusan'ın İtilaf devletleri tarafından basılmasına, Meclis'in dağıtılması üzerine Mustafa Kemal ve Rauf Bey (Orbay) arasındaki telgraflara yer vermektedir. Mustafa Kemal'in Mebusan Meclisinin basılması üzerine Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açtığını belirten Hasan Soyak, bu olayı 'çetin yolculuğun ümit ve ferahlık verici ilk merhalesi' olarak aktarmaktadır. Hasan Soyak'ın Sevr Anlaşması ile ilgili yorumları dikkat çekicidir. Sevr'i Türk Milleti'ni köle statüsüne getiren bir anlaşma olarak değerlendirmektedir.

'III. Bölüm': Bu bölümde I. İnönü Savaşı, II. İnönü Savaşı, Kütahya Eskirşehir yenilgisi, Mustafa Kemal'in Başkomutan oluşu, Sakarya zaferi ve Fransızlarla yapılan Ankara Anlaşması sonucunda Güney illerimizin işgalden kurtuluşunu bir paragrafla özetleyen Hasan Soyak, Büyük Taarruzu ayrıntılı olarak Nutuk'tan alıntılarla, anlatmaktadır. 25-26 Ağustos gecesi taarruzun başladığını söyleyen Hasan Soyak, 26 Ağustos sabahı düşman birliklerini top ateşine tutulduğunu aktarmaktadır. Cephanenin 'su gibi' gittiğini görenler endişelenince Mustafa Kemal'in onlara 'Endişeye gerek yok, cephe ikmalimizi düşmandan yapacağız.' cevabı dikkat çekicidir. Gerçekten de 30 Ağustos günü zaferden sonra düşmanın, sağ kalanlarının, cephanesini bırakarak kaçtığı görülmektedir. Mustafa Kemal gördüğü manzara karşısında kurduğu şu cümle dikkat çekmektedir: 'Bu manzara insanlığı utandırabilir fakat meşru müdafaamız için buna mecbur olduk. Türkler başka milletlerin vatanında böyle bir harekete teşebbüs etmezler.'.

Hasan Soyak daha sonra Nutuk'tan, Mustafa Kemal'in zafer hakkındaki sözlerini ve zaferin 2. Yıl dönümünde yaptığı konuşmayı paylaşmaktadır (Soyak, 1973).

Hasan Soyak'ın aktardığı anıların Millî Mücadele kısmı burada sona ermektedir.

4.2.6. İhsan Eryavuz, Kara Defter, 2014

Hatıratın Sahibi: İhsan Eryavuz

Yayına Hazırlayan: Kamil Maman

Kitabın Baskıları: Timpaş Yayınları-İstanbul-2014.

İhsan Eryavuz'un Hayatı

İhsan Eryavuz 1877 yılında İstanbul, Üsküdar'da doğmuş Annesi Fatma Hanım, babası ise İshak Bey'dir. Mühendishane-i Berri-i Hümayun'u (Topçu Harbiyesi) bitirdikten sonra topçu subayı olmuştur. 1910'lu yıllarda Edirne'deki İkinci Ordu'nun önemli subayları arasındadır. Yine aynı tarihler arasında Edirne'de İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni kurmuş ve katipliğini yaptığı Osmanlı'nın son döneminde Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinde üyelik yapmıştır. 1914 Birinci Dünya Savaşı'nda, Doğu Cephesi Sahra Topçu Birlikleri Batarya Kumandanlığını sürdürmüştür. Yine Birinci Dünya Savaşı'nda Onuncu Kolordu Topçu Kumandanı olarak Erzurum ve civarında Ruslara karşı savaşmıştır. Savaşın ardından ordudan ayrılarak emekli olmuştur. İstanbul'un İngilizler tarafından işgali sırasında Teşkilat-ı Mahsusa ve Karakol Cemiyeti'nin önemli isimleri arasında yer almış, Kurtuluş Savaşı'na katılmıştır. 1920 yılında Ankara'da kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 1., 2. ve 3. Dönemlerde Osmaniye milletvekili olarak mecliste görev almıştır. 1920 yılında ilk kez kurulan İstiklal Mahkemelerinin kurucu başkanı olmuştur. 1924'ten 1928'e kadar Fethi Okyar ve İsmet İnönü hükümetlerinde Bahriye Vekili (Denizcilik Bakanı) olarak görev yapmıştır. Türkiye İş Bankası kuruculuğu ve yönetim kurulu üyeliğini sürdürmüştür.

İhsan Eryavuz, Yavuz Zırhlısı'nın onarımı için havuz alımı sırasında bir Fransız şirketinden rüşvet aldığı iddiasıyla Yüce Divan'da yargılanmış ve 1928 yılında hüküm giymiştir. Olay tarihe 'Yavuz-Havuz Yolsuzluğu' olarak geçmiştir. Verilen karar: Yüce Divan'ın Cumhuriyet tarihinde verdiği ilk mahkumiyet kararı olmuş, 26 Ocak 1928 tarihinde milletvekilliği düşmüştür. Soyadı Kanunu ile aldığı 'Eryavuz' soyadı, Yavuz-Havuz Yolsuzluğu Davası'ndan sonra 'Topçu' olarak değiştirmiştir. 1930'dan sonra balıkçılık yaparak hayatını sürdürdüğü sırada 6 Mart 1947'de İstanbul'da ölmüştür.

Kara Defter

Üç bölümden oluşan hatıratın Millî Mücadele ile ilgili kısmı, ikinci ve üçüncü bölümde yer almaktadır.

'II. Bölüm: Millî Mücadele ve I. İnönü Muharebesi (2. Defter)'

'Yunanlılara Karşı Osmanlı Ordusunun İlk Başarısı: I. İnönü Muharebesi': Hatırat Çerkez Ethem'in isyanından bahsederek başlamaktadır. I. İnönü Savaşı esnasında Ethem'in kardeşleriyle beraber isyan ederek Türk ordusunu zor durumda bıraktığını aktaran İhsan Eryavuz, Refet Bey'in isyanı 'nihayet' bastırdığından bahsetmektedir. Çerkez Ethem isyanı bastırıldıktan sonra İhsan Eryavuz, I. İnönü Savaşını gün gün savaşa katılan tümen sayılarıyla ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır. İhsan Eryavuz'un İnönü Muharebesi ile ilgili yorumu dikkat çekmektedir: 'İnönü Muharebesi, Ankara'daki Büyük Millet Meclisi Hükumeti'ni bir çete hükumeti olmaktan kurtarmış, küçük ve fakat düzenli, kanunlara uyan bir orduya sahip hukuki, kanuni, halkçı bir devlet vasfına sokmuştu.' Bundan sonra düzensiz birliklerin verdiği zararlardan, Doğu Cephesi'nde Kazım Karabekir tarafından kazanılan zaferden ve kurulmakta olan Meclisin zorluklara rağmen idari, iktisadi, mali, adli kanunları yeniden düzenleyerek uluslararası siyasetimizi millî davanın gereğine uygun olarak belirlediğinden bahsetmektedir. Kurulan meclisin özelliklerini ve şartlarını uzun uzun anlatan İhsan Eryavuz o dönemki Ankara'yı Hz. Ömer zamanına benzetmektedir ve sık sık meclisin halkçı bir meclis olduğundan bahsetmektedir. Meclisin çıkarttığı Nahiyeler Kanunundan bahseden İhsan Eryavuz bu kanunu açıklamaktadır.

'Mustafa Kemal: Mecliste Casus Var!': İhsan Eryavuz bu başlık altında, Londra Konferansına temsilci göndermekle ilgili mecliste yapılan istişarelerden ve alınan kararlardan bahsetmektedir. İtilaf Devletlerinin hem Osmanlı Hükümeti'ni hem de Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni toplantıya çağırması, esas zaferi kazanmış olan Türkiye Büyük Milleti tarafından hoş karşılanmamaktadır. Bu konuyla ilgili meclisteki tartışmalara uzun uzun yer veren İhsan Yavuz, burada Mustafa Kemal'in mecliste casus var ithamını eleştirmektedir. Londra Konferansı'nın İngilizlerin sözde tarafsız olduğunu göstermek için düzenledikleri bir oluşumdan ibaret olduğunu belirten Eryavuz, konferanstan sonuç alınamamasına şaşırmamaktadır. Birinci TBMM'nin idealinin ve varoluş sebebinin Misak-ı Milli'yi gerçekleştirmek olduğunu söyleyen İhsan Eryavuz buna kanıt olarak 31 Mart 1921'de meclisin İngiltere Hükümeti'ne verdiği notayı göstermektedir.

‘Mustafa Kemal’in Başkumandanlık Israrı’: İhsan Eryavuz bu bölüme, yine sayısal verilerle destekleyerek, Kütahya Eskişehir yenilgisini ayrıntılarıyla anlatarak başlamaktadır. Daha sonra meclisin tereddüt ederek fakat istiklal için 5 Ağustos 1921’de Mustafa Kemal’in Türk ordularının başkumandanı olduğunu aktarmaktadır. Meclis içindeki muhalif görüşlerden uzun uzun bahsettikten sonra Mustafa Kemal’in başkomutan olduktan hemen sonraki uygulamalarını anlatmaktadır. Kaçan askerler için kurulan İstiklal Mahkemelerinden, Tekalif-i Millîye Emirlerinden ve Doğu Cephesin’den gelen cephanenin İnebolu’dan Ankara’ya gelmesinden bahsetmektedir. Sakarya Meydan Muharebesi’nin dünyadaki en uzun meydan savaşı olduğunu ve kazanıldığını söyledikten sonra İngilizler tarafından desteklenen Koçgiri isyanından bahsetmektedir. İhsan Eryavuz, zaferden sonra Fransa ile imzalanan Ankara Anlaşması’nı: ‘İstanbul Hükumeti’ne Sevr’i imzalatan düşmanlardan biri artık saftan çıkmış; Türkiye'nin idamı demek olan Sevr Antlaşması bilfiil bitirilmişti.’ şeklinde yorumlamaktadır.

‘İnönü, Ali İhsan Sabis Paşa’yı İstiklal Mahkemesine Şikayet Ediyor’: Eryavuz, bu bölüme İstiklal Mahkemelerinin uygulamalarını ve amaçlarını açıklayarak başlamaktadır. İstiklal Mahkemelerinin kurucu başkanı olan İhsan Eryavuz’un bu görevden önce Fransız İhtilalini ve Hz Ömer devrini incelediğini belirtmesi dikkat çekmektedir. İstiklal Mahkemelerinde hangi suçluların, hangi suçlardan ve nasıl yargılandığına dair örnekler vermektedir. Daha sonra İsmet Paşa’nın, I. Ordu kumandanı Ali İhsan Paşa’yı ‘Düşman karşısında ordusunu cephe ve Ankara aleyhinde hazırlamak’ gerekçesiyle şikayet ettiğinden bahsetmektedir. Konuyu uzunca anlatan İhsan Yavuz, bu konuyu yerinde araştırmak üzere olayın yerine gidildiğinden ve İsmet Paşa’yla görüşüldüğünde paşanın oldukça ikna edici konuştuğundan bahsetmektedir. Fakat İhsan Eryavuz’a göre konuya mantıklı yaklaşıldığında Ali İhsan Paşa, İsmet Paşa’nın itham ettiği gibi orduyu düşman aleyhinde hazırlamaktan ziyade ‘dikkatsiz’ davranmıştır.

‘Mecliste Birinci ve İkinci Grup Tartışmaları ve Alınan Kararlar’: İhsan Eryavuz bu bölüme İstiklal Mahkemelerinin ve bu mahkemelerde yargılananların özelliklerini, yargılama usullerini, verilen cezaları, yargılanan insanların suçlarını anlatmakla başlamaktadır. Birinci grup ve ikinci grup arasında bahsi geçen tartışmanın konusu İstiklal Mahkemelerinin üyelerinin seçim şeklidir. Teşkilat-ı Esasiye’ye göre üyelerin, bir tanesi direkt olmak üzere, her birinin seçiminde Meclis Reisi söz sahibidir ve ‘ikinci grup’ şeklinde adlandıran oluşum bu duruma muhalefet etmektedir. Sonuç olarak icra vekilleri seçiminde aday gösterilmesi

şekli kaldırılmış, seçimlerin başkanlık makamından aday gösterilmeksizin doğrudan doğruya Büyük Millet Meclisi tarafından yapılması 8 Temmuz 1922'de kanun şeklinde kabul edilmektedir. Bu bölümde İhsan Eryavuz'un Trabzon Müdafa-i Hukuk Cemiyeti başkanı Ali Şükrü Bey'in haksız vergi alması ile ilgili söyledikleri dikkat çekicidir. Sakarya zaferinden sonraki bekleyişin gerginliği oldukça arttırdığından bahseden İhsan Eryavuz Trabzon milletvekili Ali İhsan Bey'le aralarında yaşanan kavgayı aktarmaktadır. Ali İhsan Bey, İngilizleri övünce aralarında yumruklaşmaya varan bir kavga çıkmıştır.

'Hintli Casus Mustafa Sağır': İstanbul ve özellikle de İngilizlerin Ankara'dan haber alamadığını aktaran İhsan Bey, artık yerli casuslarla iş göremeyeceklerini anladıklarından, yabancı casus göndermeye karar verdiklerinden ve bu casusun da prestijli olması gerektiğinden Oxford Üniversitesi'nden mezun olan Hint Komitesi'nin azası olarak tanıtılan Hintli Mustafa Sağır olduğundan bahsetmektedir. Hintli Mustafa Sağır suçüstü yakalanmış ve idam edilmiştir.

'Ali Şükrü Bey': Daha önce de meclisteki birinci ve ikinci gruptan bahsetmiş olan İhsan Bey bu başlığa da meclis içerisindeki ikiliklerden bahsederek başlamaktadır. Birinci Grup; Mustafa Kemal taraftarları, II. Grup ise Mustafa Kemal karşıtları olarak ortaya çıkmaktadır. Mecliste bir kısım eski geleneklere sıkı sıkıya bağlı kalmak isterken diğer kısım yüzünü batıya dönmeyi uygun görmektedir. İhsan Bey, 24 Ağustos 1922 gününü Türkiye yenileşme inkılabının dönüm noktası olarak görmektedir. Edirne Mebusu Avukat Eşref Bey'in mecliste yaptığı konuşmayı paylaşmaktadır. Esref Bey'e göre devletin her kademesini şeriata göre yönetmek gerekmektedir ve aynı zamanda Eşref Bey'in Tanzimat Fermanını ve Sultan Mahmut'u sert bir dille eleştirdiğinden bahsetmektedir. Bunun üzerine İhsan Bey, Eşref Bey'in bu ateşli konuşmasını dinleyen Ağaoğlu Ahmet Bey'in ertesi gün Hakimiyet-i Millîye'de 'Nereye Gidiyoruz' başlıklı bir yazı yazdığından bahsetmektedir. Yazı üzerine muhafazakârlar meclis başkan vekili Rauf Bey'e gidiyor Ahmet Bey'in yazı işleri müdürlüğü görevinden alınmasını istiyorlar, Rauf Bey bunun üzerine Ahmet Bey'in istifasını istiyor. İstifa eden Ahmet Bey'i, istifasından vazgeçiren İhsan Bey, Ahmet Bey'in istifasının devletin geleceği için çok büyük bir hata olduğunu belirtmektedir. Bu kısımda İhsan Bey dinle siyasetin kesin çizgilerle ayrılması gerektiğini uzun uzun anlatmaktadır

'3. Bölüm Büyük Taarruz ve Lozan (3. Defter)'

'Gazi'nin Büyük Taarruz Planı': İhsan Eryavuz bu bölümde Büyük Taarruzdan hemen önce, Mustafa Kemal'in ricası üzerine evinde verdiği bir yemekten bahsetmektedir. Davetliler

arasında Rus Sefiri Aralof da bulunmaktadır. Yemek sırasında Yunan kuvvetleri ile Türk kuvvetleri sayısal olarak karşılaştırılmıştır. Bu sırada İhsan Bey ve Mustafa Kemal arasında geçen diyalog dikkat çekicidir.

İhsan Bey sorar:

-Paşam! Yunanlılar muharebeye başladıktan sonra Trakya'daki bölüklerini ne kadar zamanda Anadolu'ya geçirebilirler?

Mustafa Kemal'in cevabı:

-Endişeni anladım. Düşman Trakya'daki bölüğünü on günde Mudanya'ya getirebilir; fakat beş altı günde cephesini parçalayacak ve onu mağlup edeceğim!

Yemekten sonra Mustafa Kemal'in Büyük Taarruz için cepheye gitmek üzere yola çıkmaktadır, giderken İhsan Bey'e taarruzun 29 Ağustos Perşembe günü başlayacağını ve bu bilginin gizli kalması gerektiğini söylemektedir. İhsan Bey, sonrasında cephenin o günkü durumundan bahsetmektedir.

'Büyük Taarruz Nasıl Kazanıldı': İhsan Bey bu bölüme Mustafa Kemal'in meclise Afyon'un kurtarıldığını haber verdiği telgrafı paylaşarak başlamaktadır. Haber üzerine en çok merak edilen nokta düşmanın nerede tutunacağıdır. Zaferle ilgili İhsan Bey'in şu sözleri dikkate değerdir: 'Hayatta hayal, daima hakikat hududundan taşkın bulunur. Bu harpte hakikat hayalin hududunu aşmış, on beş günde muzaffer Türk Orduları Akdeniz sahillerine erişmiş bulunuyordu.' Bu sırada İtilaf Devletlerinin İzmit ya da Mudanya'da bir askeri konferans teklifinde bulunduklarından bahsetmektedir. İhsan Eryavuz bu bölümde, Mustafa Kemal'in bizzat zaferi gün gün anlatışına yer vermektedir.

'Mudanya Mütarekesi İmzalanıyor': İhsan Eryavuz bu bölüme Mudanya Konferansı'nın 3 Ekimde başladığını ve 21 Ekim'de ateşkesin imzalandığını belirterek başlamaktadır. Bu bölümde İngilizler tarafından esirlerle ilgili verilen nota ağır bir dille eleştirilmektedir. İhsan Eryavuz bu konuyla ilgili, İtilaf devletleri artık, Osmanlı'ya yaptıkları gibi yeni Türk Devleti'nin iç işlerine karışamayacağını öğrenmelidir şeklinde yorum yapmaktadır (Eryavuz, 2014).

Hatırat bu başlıktan sonra 'Şimdi Vatanın Kanayan Yaralarını Sarmak Vaktidir' başlığıyla devam etmektedir. Bu çalışmanın konusu olan 'Millî Mücadele' hatıratta son bulmaktadır.

4.2.7. General Nikolaos Trikupis, General Trikupis'in Hatıraları, 1967

Hatıratın Sahibi: Nikolaos Trikupis

Çeviren: Ahmet Angın

Kitabın Baskıları: Kitapçılık Ticaret Limited Şirketi-İstanbul-1967

HS Yayıncılık-Ankara-2020

General Nikolaos Trikupis'in Hayatı

Nikolaos Trikupis, 1869 yılında Misolongi'de (Yunanistan) dünyaya gelmiştir. 1881 yılında Pire'deki askeri okula girmiş ve bu okuldan 1888 yılında topçu asteğmen olarak mezun olmuştur. Şubat 1889'da topçu eğitimi almak için Fransa'ya giden Trikupis, yedi yıl burada kaldıktan sonra 1895 yılında Yunanistan'a dönmüştür. Osmanlı-Yunan Savaşı (1897) sırasında Birinci Piyade Tümeni Kurmaylığı görevine getirilmiştir. Balkan Savaşları'nda (1912-1913) Üçüncü Piyade Tümeni Komutanı olarak görev yapmıştır. 1915 yılında Yanya'da Dokuzuncu Dağ Topçu Taburunun komutanı iken Selanik'te bulunan 3. Ordu kurmaylığına tayin edilmiştir. Birinci Dünya Savaşı yıllarında topçu albay rütbesi ile çeşitli görevler almıştır. 1918 yılında tümgeneral rütbesine terfi etmiştir.

Yunan ordusunun İzmir'e çıkmasından (15 Mayıs 1919) sonra başlayan Türk İstiklal Harbi'nin ilk döneminde Üçüncü Tümen'i yöneterek İnönü Savaşlarında görev yapmıştır. Kütahya-Eskişehir Savaşları öncesinde Eskişehir'i almakla görevli Kuzey Grubu'nun komutasını üstlenen Trikupis, Temmuz 1921'de Afyonkarahisar'daki Güney Grubu komutasına getirilmiştir. Bundan kısa süre sonra da önce 2. Ordu Komutanlığına, ardından da 2. Ordu Komutanlığı görevine atanmıştır.

26 Ağustos 1922'de başlayan Büyük Taarruz sırasında, Yunan Ordusu'nun Birinci Kolordusunu komuta eden Trikupis'in emrinde beş tümen vardır. Türk saldırıları karşısında başarısızlığa uğrayan Yunan ordusu, tam bir bozguna uğramış ve İzmir'e doğru geri çekilmeye başlamıştır. 2 Eylül'de Uşak iline bağlı Göğem köyü civarında Türk ordusuna esir düştür. Bundan bir gün sonra Uşak'ta Mustafa Kemal Paşa'nın huzuruna çıkarılan Trikupis, ondan İzmir'deki Yunan Genel Karargâhı tarafından Yunan Ordusu Başkomutanlığı görevine atandığını öğrenmiştir. Yaklaşık bir yıl kadar esarette kalan General Trikupis, 1923 yılı Ağustos'unun son günlerinde Yunanistan'a dönmüştür. Bununla birlikte Altılar

Davası'nda, Küçük Asya Felaketi'ndeki rolünden dolayı yargılanmamıştır. Yeniden askerlik görevine devam eden Trikupis, 27 Kasım 1927 tarihinde Korgeneral rütbesinden emekli olmuştur. Sonrasında hatıralarını yazan Trikupis'in bu eseri 'General Trikupis'in Hatıraları' adıyla Türkiye'de ilk defa 1967 yılında yayınlanmıştır. Sivil hayatı döneminde Attika ve Boeotia valiliği görevlerinde bulunan Trikupis, 27 Şubat 1959 tarihinde 91 yaşında vefat etmiştir (Karataş & Metin, 2023).

General Trikupis'in Hatıraları

Trikupis'in hatıraları başlamadan önce Ahmet Angın tarafından, I. Dünya Savaşından önceki Yunanistan, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı, Müttefikler arasındaki rekabet ve Anadolu harekatı ile ilgili bilgiler verilerek Yunanistan'ın girişeceği 'Küçük Asya' harekatından önceki durum özetlenmektedir. Trikupis hatıralarına kendini tanıtarak başlamaktadır. Trikupis, I. Dünya Savaşı öncesinde Yunanistan'ın yaptığı savaşlardan, Osmanlı Devleti ile yapılan Balkan Savaşlarından, Yunanistan'ın I. Dünya Savaşı'na dahil oluşundan, I. Dünya Savaşı'ndaki cephelerden bahsetmektedir. Hatıratın buraya kadarki kısmından anlaşıldığı üzere General Trikupis Türklerle ilk defa Millî Mücadele döneminde karşılaşmamıştır.

Hatıratın, bu çalışmanın konusu olan, Millî Mücadele kısımları Trikupis'in 'III. Tümen 1920 Temmuzunda İzmir'e gitti ve Manisa'da karargah kurdu.' Cümlesi ile başlamaktadır.

'Manisa (Küçük Asya)': Trikupis bu başlık altında, Yunanistan'daki siyasi durumdan kaynaklanan, III. Ordu Komutanının değişikliğinden bahsetmektedir. Son halde III. Ordunun başında General Trikupis'in geçirilmesi düşünülmektedir.

'Bursa (Küçük Asya)': III. Ordu komutanlığını teslim almak üzere Bursa'ya giden Trikupis burada III. Ordu komutanlığını alacağı General Yoannu'nun direnişiyle karşılaştığından fakat daha sonra III. Ordu Komutanlığını aldığından bahsetmektedir. 10 gün sonra III. Ordu Komutanlığını da devreden Trikupis III. Tümenin komutasını almak üzere Soma'ya gitmiş ve III. Tümen'i takviye için Bursa'ya tekrar gelmiştir.

'Susurluk (Koruma)': Trikupis, Şubat 1921'de Bursa'nın doğusunu korumakta iken Türk kuvvetlerini bertaraf etmek veya çevirmek için Eskişehir'i (Dorilea) işgal etmesi için emir aldığından bahsetmektedir. Savaşta tümenlerin bulunacağı mevkilerden bahseden Trikupis, en dezavantajlı mevkinin III. Tümene ait olduğunu aktarmaktadır.

‘Avgin (İnönü Savaşı)’: Türk tarihinde İnönü Savaşı olarak bilinen savaşı, Avgin Savaşı olarak aktaran Trikupis bu savaşın en kanlı savaşlardan biri olduğundan ve Türk kuvvetlerinin sayısının oldukça üstün olduğundan, Yarbay Hakkı’nın yazdıklarını kanıt göstererek, bahsetmektedir. Trikupis’in, Avgin Savaşı için yaptığı: ‘Türkler de işitilmemiş bir cesaret ve taassupla dövüşerek birbirini takip eden muhabil hücumlar yaptılar.’ yorumu dikkate değerdir. Avrin Savaşı’nda, istisnasız bütün birliklerinin kayıp verdiğinden bahseden Trikupis, bu savaşın Küçük Asya Harekatı’nın en kanlı savaşlarından biri olduğunu belirtmektedir.

‘Haziran-Temmuz 1921 Kütahya Harekatı’: Trikupis bu başlığa 10 Haziran 1921 tarihinde Eskişehir’de gerçekleşecek savaş için Kuzey Tümenler Grubunun kurulduğundan bahsederek başlamaktadır. Bu savaş sırasındaki Yunanlıların taktiklerinden bahseden Trikupis anlaşıldığı üzere savaşta Türklere sıcak temasta bulunmamıştır.

‘Eskişehir (Dorilea)’: Başkomutanlığın emri üzerine III. Tümen Eskişehir’e gitmiş ve Pursak Nehri kuzeyinde muhafızlık görevi yapmaya başlamıştır. 21 Temmuzda Güney Tümenler Grubu’nun kurulduğunu aktaran Trikupis bu grubun komutanlığına atanarak Afyonkarahisar’da karargah kurduğundan bahsetmektedir.

‘26 Temmuz- 19 Eylül 1921 (Harekat)’: Trikopis, Güney Tümenler Grubunun komutanlığını almak üzere Afyonkarahisar’a geçtiğinden bahsetmektedir. 26 Temmuz’da ordunun sağ tarafını korumakla görevli olduğu Güney Tümenler Grubu’nun komutanlığını aldığını aktaran Trikupis, 1 ay kadar süreyle Afyonkarahisar ve Çay bölgelerinde yapılan küçük harekatlardan bahsetmektedir. Keşif yapan Yunan uçaklarından gelen telgrafı paylaşan Trikupis bu telgrafa göre Türklerin Afyonkarahisar’dan harekete geçebileceklerini ve buradaki birliklerin takviyeye ihtiyaç duyabileceğini öğrenmektedir. Gerekli takviyeler yapıldıktan sonra Güney Tümenler Grubu’nun 1. Ordu’ya bağlandığını aktaran Trikupis bundan sonra Prens Andreos’un komutasındaki 2. Ordunun komutanlığını yapacağından bahsetmektedir.

‘Dışviran’: Kendisine Dışviran’da bulunan 2. Ordu Komutanlığı görevinin verildiğinden bahseden Trikupis 22 Eylül’de Dışviran’a varır varmaz Türklerin bölgeye yaklaştığını haber almıştır. 23-24 ve 25 Eylül’de Sakarya Meydan Muharebesi’nden sonra Afyonkarahisar’a yerleşen Yunanlılara taarruz eden Türk birliklerinin 2. Ordu tarafından engellendiğini ayrıntılı olarak aktarmaktadır.

‘1921 Haziran-1922 Aralık Afyonkarahisar’: Bu bölümde General Trikupis ve General Hacianestis arasındaki diyalog dikkat çekicidir. Burada, Yunan komutanlar arasındaki anlaşmazlık Trikupis’in savunma için vermiş olduğu isabetli kararları uygulamasına engel olmaktadır.

‘1922 Ağustos Türk Taaruzunun Arifesinde’: Bu bölümde öncelikle Yunan ordusunun maneviyatından bahseden Trikupis, düzenli birlikler kurulana kadar Türk ordusunu yenmenin kolay olduğunu fakat daha sonra Yunanlıların bu hususta zorlandıklarını aktarmaktadır. Kütahya-Eskişehir zaferlerinden sonraki madalya töreninde bile askerlerin isteksizliğini açıkça gösterdiklerini ifade eden Trikupis, Türklerin Sakarya Zaferi’nden sonra ordunun ‘sefil’ vaziyete düşerek maneviyatının iyice düştüğünden bahsetmektedir.

‘B. I. Ordu Grubunun Savunma Tertibatı’: Savunma birliklerinin her birinin birbirini destekleyerek sıralanan mukavemet merkezlerinden oluştuğundan bahseden Trikupis, sürekli Türk ordusunun durumunu çeşitli yöntemlerle öğrenmeye çalıştıklarını aktartmaktadır.

‘Türk Ordusu’: Küçük Asya’daki Türk hükümetinin tek gayesinin her ne olursa olsun cephedeki ordunun takviyesi olduğunu söyleyen Trikupis’e göre Türk ordusunun sayısı Yunan ordusunun sayısından üstündü. Yunanlıların buna karşılık Trakya’dan takviye getirmek istediklerini, bunun Türklerce öğrenildiğini ve bu durumun Türklerin taarruzunu hızlandırdığını belirten Trikupus, buna kanıt olarak İsmet Paşa’nın verdiği emri paylaşmaktadır.

Hatıratın bundan sonraki kısmında Trikupis, 13 Ağustostan esir alındığı 20 Ağustosa kadar Türk taarruzunu gün gün aktarmaktadır:

13 Ağustos 1922: Top atışlarıyla taarruz başlamıştır. 2. Orduyu takviye için Afyonkarahisar demiryolu kullanılmıştır. Türklerin taarruzuna karşı 1. ve 2. Ordu yetersizdir.

14 Ağustos 1922: Türkler Afyonkarahisar demiryolunu ve onun batısındaki cephaneyi ele geçirmişlerdir. 1. Ordunun takviyesi için yola çıkıldığı haberi geldiği sırada Afyonkarahisar terk edilmek üzere Yunan kuvvetleri Dumlupınar’a geri çekilme başlamıştır.

15 Ağustos 1922: IX. Tümenin taarruzu ile Türk tümeni yok edilince Ulucak’a giden Trikupis burada 2. Ordu Grubu komutanı ile buluşmuştur. Türkler tüm telsizleri ele geçirince Yunan ordularının kendi aralarındaki muhabere kopmuştur.

16 Ağustos 1922: Türklerin Ulucak'a yaptığı topçu ateşi Yunan ordularında karışıklığa, intizamsızlığa ve hareketsizliğe neden olmuştur. Yunan orduları Türkler tarafından sarılmış haldedir. Komutanlarından gelen teslim olma teklifini reddeden Trikupis, askerlerine Salköy istikametine doğru yürüyüş emri verdiğini aktarmaktadır.

17 Ağustos 1922: Trikupis askerlerine, alınan haberlere göre açık olan tek yol olan, Banaz'a doğru yürüyüş emri vermiştir. Türk birliklerinin top ateşiyle kayıplar verdiklerini aktaran Trikupis, I. Ordunun Türklerle şiddetli bir savaşa tutuştuğunu top seslerinden emirlerinin duyulmadığını aktarmaktadır. Burada Türk kaynaklarıyla uyuşmayan bir bilgi dikkat çekmektedir. Trikupis'in hatıralarına göre Yunanlıların tarihinde Ali Viran savaşı olarak geçen bu savaş Türklerin tarihindeki Başkumandanlık Savaşı'dır çünkü bu savaş bizzat Mustafa Kemal tarafından idare edilmektedir. Fakat Türk tarihinde Başkumandanlık Savaşı 26 Ağustos 1922'de başlamaktadır. Bahsi geçen savaş sırasında (17 Ağustos 1922) Mustafa Kemal, konaklamak üzere Konya'da bulunan Demiryolları Genel Müdürü Behiç Bey'in evindedir. Trikupis, bu savaşa katılan askerlerin Ali Viran Savaşına, verilen kayıplardan ötürü, 'Ölüm Çukuru' adını verdiklerini aktarmaktadır.

18 Ağustos 1922: Murat Dağı ormanında Yunan ordularının yürüyüşünden General Diyenis'in hazin ölümünden bahsedilmektedir.

19 Ağustos 1922: Yunan kuvvetlerini bulmak maksadıyla yürüyüş istikameti Uşak'a doğru çevrilmiştir.

20 Ağustos 1922: Ordusunun hem fiziki anlamda hem de ruhsal anlamda çökmüş ve bitmiş olduğundan ve teslim olmak niyetinde olduklarından bahseden Trikupis, son ana kadar askerlerini mücadele için teşvik ettiğinden bahsetmektedir. Askerin mermisi, ordunun topu ve topçusu kalmamıştı. Bunun üzerine kalan top ve makinalı tüfeklerin tahrip edilmesini emreden Trikupis, beyaz bayrak sallayarak teslim olduklarını aktarmaktadır.

'Esaret, Yunanistan'a Dönüş': Bu başlık altında en dikkat çeken aktarım Trikupis ile Mustafa Kemal'in karşılaşmasıdır. İsmet Paşa'nın kendisini Mustafa Kemal'e götürdüğünü yazan Trikupis, Mustafa Kemal tarafından oldukça saygılı ve dostane karşılandığını aktarmaktadır. Trikupis, Küçük Asya Orduları Komutanlığına tayin edildiğini de Mustafa Kemal'den öğrenmektedir. Daha sonra diğer subaylarla beraber Kırşehir'e getirildiğinden bahsetmektedir. Bir yıl esaretten sonra Yunanistan'a dönen Trikupis'in yeni gelen her Millî Savunma Bakanı'ndan esir edilen her subay gibi Divan-ı Harp'te yargılanmayı talep ettiğini fakat bu talebin ısrarla reddedildiğini belirtmektedir.

Trikopis'i anıları Yunanistan'daki halkın savaştan dönen askerlere olan bakış açısını değerlendirmesi ile son bulmaktadır (Trikupis, 1967).

4.2.8. Yunus Nadi, Mustafa Kemal Paşa Samsun'da, 1998

Hatıratın Sahibi: Yunus Nadi Abalıoğlu

Kitabın Baskıları: Sel Yayınları- İstanbul- 1955

Cumhuriyet Gazetesi Yayınları- İstanbul- 1995

Yenigün Haber Ajansı- İstanbul- 1998

Yunus Nadi Abalıoğlu'nun Hayatı

Yunus Nadi 1879'da bugünkü adı Fethiye olan Mekri'de doğmuştur. Soyadı Kanunu'nun çıkmasından sonra Abalıoğlu soyadını almıştır. İlköğrenimini Rodos İbtidai Mektebi'nde tamamlamıştır. Süleymaniye Medresesi'ne gitmiş, buradaki öğrenimini tamamladıktan sonra İstanbul'a gelmiş, tahsiline Mekteb-i Sultani ve Hukuk mektebinde devam etmiştir. Öğrenimi devam ederken 1900 yılında gazeteciliğe başlamış, 'Malumat' Dergisi'nde yazmaya başlamıştır. Yunus Nadi'nin gençlik yılları, Sultan II. Abdülhamit'in istibdat yıllarına denk gelmiştir. 1901 yılında Hükümet aleyhtarı bir cemiyetle ilgisi olduğu gerekçesiyle üç yıl hapse mahkûm edilerek Midilli'ye gönderilmiştir. Cezasını tamamladıktan sonra İstanbul'a gelmiştir. 1909 yılında Selanik'e gitmiş ve İttihat Terakki Cemiyeti'nin yayın organı olan 'Rumeli' Gazetesi'nde başyazar olmuştur (1910). Balkan Savaşı'nın patlak vermesi dolayısıyla yeniden İstanbul'a dönen Yunus Nadi, Nisan- Ağustos 1912 tarihlerinde Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Aydın Mebusluğu yapmıştır. Diğer taraftan Tasvir-i Efkâr Gazetesinde başyazarlık yazmış ve yazı işlerini yönetmiştir. Yazar, Neşr-i Vesaik (Vesikaların Yayınlanması) Cemiyeti'ne üyelerinden olmuştur. Buradaki çalışmaları ve başyazarı olduğu Tasvir-i Efkâr Gazetesi'ndeki etkili propagandaları ile öne çıkmıştır. Gerek Cemiyet içerisinde gerekse de, gazetesinde yürüttüğü propaganda çalışmaları II. Balkan Savaşı esnasında Edirne'nin geri alınmasında oldukça etkili olmuştur. Mustafa Kemal Paşa Sofya'da Ataşemiliter iken onunla görüşmeye başlayan Yunus Nadi, Mustafa Kemal Paşa'nın ülkenin durumu hakkında kendisine yazmış olduğu mektupları 'çelik kalemle yazılmış çelik fikirler' tabirini kullanarak 'Tasvir-i Efkâr' Gazetesi'nde

yayınlamıştır. Böylelikle Mustafa Kemal ile başlayan bu yakınlık Millî Mücadele döneminde giderek artmıştır.

Yunus Nadi, I. Dünya Savaşı boyunca çıkardığı Tasvir-i Efkâr'dan ayrılarak 2 Eylül 1918'de İstanbul'da Yeni Gün Gazetesi'ni kurmuştur. Yeni Gün Gazetesi Millî Mücadele taraftarlığı yaptığı için sık sık kapanmış ancak bir ara Eski Gün adıyla yeniden yayınlanmıştır. Yunus Nadi, gazeteciliğin yanı sıra siyasi hayata da atılmış ve Son Osmanlı Meclisi'ne İzmir Mebusu olarak girmiştir. Nadi'nin Gazetesi Yeni Gün 12 Nisan 1920 tarihine kadar İstanbul'da yayınlanmıştır. Nadi, bu olay üzerine matbaa alet ve makinelerini Ankara'ya taşıyarak Millî Mücadeleye katılmıştır. 23 Nisan 1920'de açılan TBMM'de İzmir Milletvekili olarak yer almış ve tasarı, iktisat, irşat, Anayasa ve Dışişleri komisyonlarında görevler yapmıştır. Ankara'da 9 Ağustos| 2 1920'den itibaren çıkarmaya başladığı Anadolu'da Yeni Gün Gazetesi ile Millî Mücadele fikrinin yayılmasında etkili olmuştur. Halide Edip (Adıvar) ile birlikte 6 Nisan 1920'de Anadolu Ajansını kurmuştur.

Ankara Hükümeti ile Sovyet Hükümeti arasındaki yakınlaşmanın sonucu olarak 18 Ekim 1920'de Mustafa Kemal Paşa'nın isteği ile kurulan Türkiye Komünist Fırkası'nın kurucularından birisi olmuştur. Yunus Nadi, I. İnönü Savaşı'nda kazanılan zaferden sonra İtilaf Devletlerinin isteği ile toplanan Londra Konferansı'nda Millî Mücadele Hükümetini temsil eden delegelerin içerisinde yer almıştır. Yunus Nadi İzmir Mebusu olarak 29 Ekim 1923 günü Anayasa Komisyonu başkanı sıfatı ile Cumhuriyetin ilanını bildiren Anayasa değişikliğini Meclis kürsüsünden okuyan kişi olmuştur. Anadolu'da Yeni Gün Gazetesini 1924 yılına kadar çıkartan Nadi, 7 Mayıs 1924'te Cumhuriyet Gazetesi'ni İstanbul'da Nebizade Hamdi ve Zekeriya Sertel ile birlikte yayın hayatına sokmuştur. Nadi, 1945 yılına kadar gazetenin başyazarlık görevini sürdürmüştür. Nadi, bu gazetenin bir hükümet veya parti gazetesi olmadığını ve amacının Cumhuriyet ve demokrasiyi savunmak olduğunu belirtmiştir.

Meclisin II. Dönemi 1924'ten itibaren III, IV ve V. Dönemlerde 1943 yılına kadar Muğla Milletvekili olarak Mecliste yer almıştır. 1945 yılında tedavi amacıyla gittiği Cenevre'de hayatını kaybetmiştir (Bolat, tarih yok).

Mustafa Kemal Paşa Samsun'da

Hatırat, Yunus Nadi Bey'in Bekirağa bölüğünde tutuklu bulunduğu zamanlardan başlamaktadır.

'Mustafa Kemal Paşa, Bekirağa Bölüğünde Fethi Bey'i Ziyarete Geliyor': Bu başlık altında Nadi Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın kendisiyle aynı koğuşta yatan Ali Fethi Bey'e yaptığı ziyaretten bahsetmektedir. Ali Fethi Bey'in, Bekirağa bölüğünde tutuklu olmaktan çok rahatsız olduğunu belirten Nadi Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın arkadaşı Ali Fethi Bey'e yaptığı ziyaretten bahsederek hatıratına başlamaktadır. Mustafa Kemal'in ziyaretinin Fethi Bey'in moralini yükselttiğini ve Fethi Bey'e Anadolu'ya geçebilecek bir memuriyet için çabaladığından bahsettiğini aktarmaktadır. Nadi Bey; Ali Fethi Bey'in de kendisinin de, Mustafa Kemal'in 'çelik azmi, sağlam fikir ve iradesi'nden emin olduklarını belirtmektedir.

'İkinci Ziyaret': Mustafa Kemal'in Fethi Bey'e yaptığı ikinci ziyaretin 3-4 gün sonra gerçekleştiğini söyleyen Nadi Bey, Mustafa Kemal'in bu ziyarette Fethi Bey'e daha önemli şeyler söylediğinden emin olduğunu fakat Fethi Bey'i rahatsız etmek istemediğini belirtmektedir.

'Vaziyet Çok Mühim, Ah Bir Neticesi Gelebilse': Ali Fethi Bey'in Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı görüşmenin içeriğinin Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul tarafından verilen bir görevle Samsun'a gitmek olduğunu öğrenen Yunus Nadi Bey bunun Fethi Beyi de kendisini de ne kadar heyecanlandırdığından bahsetmektedir. Nadi Bey'e, Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkış amacının vatanı kurtarmak olduğunu belirten Fethi Bey, şu üç günün oldukça önemli olduğundan bahsetmektedir.

'Heyecan İçinde Geçirilen Üç Gün': Bu başlık altında Yunus Nadi Bey, Samsun'a yola çıkan Mustafa Kemal'in Samsun'a varışı için geçecek olan bu üç günün ne kadar heyecan ve endişe içinde geçtiğini aktarmaktadır. Bu endişenin nedeni Mustafa Kemal Paşa'nın esas amacının İngilizler tarafından anlaşılıp, Samsun'a gidişinin engellenme ihtimali olduğunu anlatan Yunus Nadi Bey, Ali Fethi Bey'le bu üç günü heyecan içinde geçirdiklerinden bahsetmektedir.

'Mustafa Kemal Paşa Bütün Planlarını İstanbul'da İken Tasarlamış Bulunuyordu': Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a vardığını belirten Nadi Bey bu bölümde, Fethi Bey'in aktardıklarına göre Mustafa Kemal Paşa'nın planlarını paylaşmaktadır: Esas mesele devleti kurtarmaktır, devlet kurtulursa Bekirağa bölüğündeki hal kendiliğinden düzelecektir. Saray

düşmanla iş birliği içinde olursa saraya ona göre davranılacaktır. Mebusan Meclisi derhal toplanmalıdır. Milletin kaybettiği hakları Anadolu'da başlatılan hareket ile geri kazanılacaktır. Anadolu'ya geniş yetkiler ile giden Mustafa Kemal, Ali Fethi Bey'e eğer İngilizler gerçek amacını anlamadan Anadolu'ya varabilirse tüm bu amaçları gerçekleştireceğini söylemiştir.

'Mustafa Kemal'i Geri Çevirmek Teşebbüsleri': Yunus Nadi Bey bu bölümde, Mustafa Kemal'in esas amacını anlayan İngilizlerin onu döndürmek için aldığı tedbirleri aktarmaktadır. Bunlardan ilki İngilizlerin, Mustafa Kemal'e daha mühim işler için İstanbul'a dönmelisiniz şeklinde göndermiş oldukları telgraftır. Aldıkları bir diğer önlem ise Mustafa Kemal'i geri döndürmek için bir torpido (savaş gemisi) göndermiş olmalarıdır. Yunus Nadi Bey, Mustafa Kemal telgraflara cevap vermediğini ve İngiliz torpidosu Samsun'a vardığından Paşa'nın çoktan Samsun'a çıktığını aktarmaktadır.

'Mustafa Kemal Paşa Samsun'da': Mustafa Kemal'in Samsuna çıktığı zamanlarda Fethi Bey'in Bekirağa bölüğünden Malta'ya sürüldüğünden bahseden Nadi Bey, Mustafa Kemal'in uygulamalarını Fethi Bey'in yakından takip edemeyecek olmasının verdiği üzüntüyü paylaşmaktadır. Mustafa Kemal'in Samsun'a çıktıktan çok kısa bir süre sonra Havza'ya geçtiğinden bahseden Yunus Nadi Bey, 'millî tarihimizin en canlı safhaları ve doğum sahneleri' olarak nitelendirdiği, Mustafa Kemal'in bundan sonraki hareket tarzını özetlemektedir. Burada Yunus Nadi'nin bu günlere tanıklık etmekle ilgili söyledikleri dikkat çekicidir. Mustafa Kemal'in henüz Nutuk eserini yazmadığı o günlere Yunus Nadi, ileride yazılma ihtimali olan Mustafa Kemal'in hatıratı için şunları söylemektedir: 'Eğer günün birinde Mustafa Kemal Paşa kendi hatıralarını yazıp neşir edecek olurlarsa, bu eser Türklük için, yalnız fevkalade tarihi kıymeti itibarıyla değil, belki gelecekte Türklüğün üzerinde yürüyeceği yol noktasında dahi millî kütüphanemizin, bütün milletçe başvurabileceği en kıymetli eseri olacaktır.' Erzurum ve Sivas Kongreleri esnasında gerçekleşen bazı olayların dosyalarının eline geçtiğinden bahseden Yunus Nadi Bey'in, bu dosyaları inceledikten sonra 'ne yokluklar yırtarak var olmuşuz' şeklindeki yorumu dikkate değerdir. Eline geçen belgelerden birini Kayseri mutasarrıfı Ali Ulvi Bey'in telgrafını paylaşmaktadır. Ulvi Bey Mustafa Kemal'in işgalleri protesto faaliyetlerini iç işleri bakanlığına bildirmekte ve kendisinin bu protestolara katılmadığını, protestoların asayişi bozduğunu belirtmektedir.

'Mustafa Kemal'in Ele Aldığı İlk İş': Mustafa Kemal'in ilk işinin, Anadolu'nun içlerine kadar girmiş olan yabancı işgallerini durdurmak olduğunu belirten Yunus Nadi Bey,

öncelikle Samsun ve civarındaki İngilizlerin bölgeyi terk etmesini sağlamaya çalıştığından bahsetmektedir. Samsun'un mülki idaresinin İngiliz yandaşı olduğunu belirten Yunus Nadi buna rağmen Mustafa Kemal'in oradaki idareyi İngilizlere kafa tutan bir idareye çevirdiğinden bahsetmektedir. Bu mesele hallolduktan sonra Mustafa Kemal Havza'ya geçer. Mustafa Kemal'in burada vatanın kurtuluşu için bir birlik oluşturmaya çalıştığından bahseden Yunus Nadi, Ali Fuat Paşa'nın, Hüseyin Rauf ve İbrahim Süreyya Beylerin de Mustafa Kemal'e Amasya'da katıldığını belirtmektedir.

'Amasya Toplantısında Alınan Karar': Amasya toplantısında alınan kararları sıralayan Yunus Nadi kararların imzalanmasının kolay olmadığından ve buradaki toplantıdan sonra Mustafa Kemal'in Erzurum'a geçtiğinden bahsetmektedir.

'İngilizlerde ve Babıali'de Telaş ve Mustafa Kemal'in Aldığı Tedbirler': Mustafa Kemal'in azil kararını ve buna karşılık olarak Mustafa Kemal'in asıl amaca uygun gönderdiği telgrafları paylaşan Yunus Nadi, Mustafa Kemal'in halktan biri olarak mücadeleyi yürütmek maksadıyla askerlik mesleğinden istifa ettiğini aktarmaktadır.

'Şark Vilayetleri Halkı Endişe İçindeydi': Yunus Nadi öncelikle Doğu Anadolu'nun içinde bulunduğu durumdan bahsetmektedir. Doğu Anadolu'nun geleceği için kurulan muhtelif cemiyetlerin Erzurum'da bir kongre toplamak istediklerini ve Mustafa Kemal'in de bunu reddetmediğini belirten Yunus Nadi Erzurum'dan sonra da Sivas'ta daha genel bir kongrenin toplanacağından bahsetmektedir.

'Mustafa Kemal'in Sivas'a Gönderdiği Mektup': Yunus Nadi bu bölümde Sivas Mebusu Rasim Bey'in hatıralarını aktarmaktadır: Rasim Bey, İstanbul hükümetinin işgallere karşı tepkisiz kalınmasını dikte ederken Mustafa Kemal'in işgalleri protesto etmesinden bahsetmektedir ve Mustafa Kemal'den gelen bir mektubu aktarmaktadır. Mektupta Mustafa Kemal; Memleketin içinde bulunduğu duruma şiddetle karşı konması gerektiğinden bahsetmektedir. Mektubu getiren İbrahim Tali Bey bu uğurda Sivas'ta toplanacak genel bir kongreyi haber vermektedir.

'Mustafa Kemal Sivas'ta': Mustafa Kemal'in Sivas'ta birçok görüşme yaptığını söyleyen Yunus Nadi Bey, Paşanın halk tarafından azledilen bir subay değil de Anafartalar Kahramanı olarak karşılandığından bahsetmektedir.

'Mustafa Kemal Paşa Erzurum'da': Kazım Karabekir Paşa'nın ve arkadaşlarının Mustafa Kemal'in etrafında hızla yer aldıklarına dikkat çeken Yunus Nadi, kongreyi önleme

girişimlerine kanıt olarak Diyarbakır Valisi ve iç işleri bakanlığı arasında geçen yazışmaları paylaşmaktadır.

‘Mustafa Kemal Askerlikten İstifa Ediyor’: Yunus Nadi, Mustafa Kemal’in Erzurum Kongresinden hemen önce milletten biri olarak millî mücadeleyi yürütmek amacıyla askerlik mesleğinden istifa ettiğini belirterek Mustafa Kemal’in istifa metnini ve ‘Hamidiye Kahramanı’ Hüseyin Rauf Bey’in Mustafa Kemal ile beraber olduğunu beyan ettiği yazıyı paylaşmaktadır. Bu beyanatlar üzerine İstanbul Hükümeti korku ve telaşa kapılmıştır.

‘Erzurum Kongresi Açılıyor’: Erzurum Kongresi’nin açıldığını söyleyen Yunus Nadi Kongre Tamimine, haberi alan İstanbul hükümetinin Erzurum vilayetine gönderdiği telgrafa, Erzurum vilayetinin cevabına ve tüm bunların üzerine Bab-ı Ali’nin Mustafa Kemal’i arayış ile ilgili olan telgraflara aynen yer yermektedir.

‘Kongrenin Çalışmaları’: Kongrede vatanın durumu tespit edilerek bunlara karşı alınacak önlemler ve İstanbul Hükümeti’nin durumu görüşülmüş ve vatanın birçok yerine bu kararlar gönderilmiştir. Bunun sonucu da Sadrazam Damat Ferit Paşa’nın dahiliye nazırına, Mustafa Kemal ve Rauf Beylerin acilen tutuklanarak İstanbul’a gönderilmesini istendiği telgraf olmuştur. Yunus Nadi Bey bu telgrafa, bu telgrafı takiben Dahiliye Nazırı tarafından çeşitli vilayetlere gönderilen telgraflara ve çeşitli vilayetlerden gelen cevaplara yer vermektedir.

‘Kongrenin Bab-ı Ali’ye Mukabelesi’: Mukabeleyi aynen paylaşan Yunus Nadi Bey, bu mukabeleyi Mustafa Kemal’in yalnızca işgal birliklerine karşı değil, İstanbul Hükümetine karşı da mücadele başlattığı şeklinde yorumlamaktadır.

‘Mustafa Kemal’in Erzurum Kongresi Hakkındaki Düşünceleri’: Toplanış amacı Doğu illerini Ermenistan’dan korumak olsa da sonuçları itibariyle çok daha kapsamlı olduğunu belirten Yunus Nadi Bey Mustafa Kemal Paşa’nın da bu konudaki görüşlerini paylaşmaktadır.

‘Manda Fikrine Karşı İhtar ve Willson’a Muhtıra’: Amerika’dan gelen bazı heyetlerin gittikleri yerlerde halka ‘Hangi devletin mandasını istersiniz?’ şeklinde sorular yönelttiğinden bahseden Yunus Nadi Bey, bu hususta Erzurum Kongresinde halkın uyarıldığını aktarmaktadır. Bu hususta ABD başkanı Willson’a gönderilen ‘sert’ muhtıranın son cümlesini paylaşmaktadır. Muhtıranın son cümlesinde son kararı halkın vereceğinden ve halkın da özgürlük için savaşarak ölmeyi tercih ettiğinden bahsedilmektedir. Yunus Nadi Bey Erzurum Kongresi’ni, Mustafa Kemal’in ilk zafer adımı olarak görmektedir ve Aralık

1919'da Mustafa Kemal'den aldığı mektuptan Misak-ı Millî ile ilgili bir bölüm paylaşmaktadır: Millî bir hattı hareket, ilk işlerden biri olarak elzemdir. Bu maksatla biz burada bir şeyler formüle ettik. Arkadaşlardadır göreceksiniz. Orada daha ziyade konuşursunuz. Fakat zannederiz ki, Üzerlerinde karar kılacağınız esaslar nihayet onlar olacaktır.' Bundan hemen sonra da Erzurum Kongresi beyannamesi paylaşmaktadır.

'Mustafa Kemal Paşa Sivas'ta' : Yunus Nadi bu başlığa İstanbul Hükümeti'nin kongreyi önleme çabalarından bahsederek başlamaktadır. Ali Galip'in Mustafa Kemal Paşa'yı öldürmek üzere görevlendirildiğini söyleyen Nadi Bey, Sivas valisinin kongreyi İstanbul'a haber veren telgrafını paylaşmaktadır. Sivas Mebusu Rasim Bey'in Mustafa Kemal Paşa'nın Sivas'a gelişini paylaşan Nadi Bey halkın Mustafa Kemal ve arkadaşlarını tezahüratlar ve alkışlarla karşıladığından bahsetmektedir.

'Mustafa Kemal Sivas Kongresi Kararını Ne zaman ve Nasıl Verdi?': Yunus Nadi Bey bu başlık altında Sivas Kongresi'yle ilgili birçok belgeye ve kongreye bizzat katılanlardan aldığı malumatlara dayanarak kongreyi ayrıntılı bir şekilde anlatacağı haberini vermektedir. Paylaşılan ilk belge Mustafa Kemal'in Amasya'da iken önemli merkezlere göndermiş olduğu 'tamim' ve mektuptur. İlk defa burada Sivas'ta bir kongre toplanacağı haberi verilmektedir. Paylaşılan bir sonraki belge: Mustafa Kemal Paşa'nın Erzurum'dan, Harbiye Nazırı Nazım Paşa'nın İstanbul'a davet telgrafına verdiği cevaptır. Bir diğer belge ise: Sivas Valisi'nin Sivas'ta bir kongre düzenlenirse Fransızların şehri işgal edeceğine dair Mustafa Kemal'e göndermiş olduğu telgraf, Mustafa Kemal Paşa'nın Sivas valisine verdiği cevap ve Erzurum'da bulunan Temsil Heyeti'nin Sivas Valisine gönderdiği telgraftır. Aynı zamanda Mustafa Kemal'in aynı konu ile ilgili Sivas'ta bulunan üçüncü kolordu komutanı ile olan yazışmalarına da yer verilmektedir.

'Sivas Kongresi': Kongrede alınan kararları halka duyurmak maksatlı İrade-i Millîye Gazetesi'nin kurulduğundan bahseden Yunus Nadi Bey, Sivas Kongresi'ni yine belgelere ve orada bulunan zatların hatıratlarına dayanarak anlatacağını belirtmektedir.

'Padişaha Gönderilen Telgraf': Bu başlık altında toplanan Sivas Kongresi heyetinin padişaha ortaklaşa yazmış oldukları yazının özeti paylaşılmaktadır. Sivas Kongresi'nin teşkil ettiği Heyet-i Temsiliye'nin bir ihtilal hükümeti olduğunu söyleyen Yunus Nadi Bey buna kanıt olarak kongreye bizzat katılanların anlattıklarını paylaşmaktadır. En az 9 en fazla 16 üyenin kabulü ile 'Heyet-i Temsiliye vatanın heyeti umumiyesini temsil eder' kararı çıkmıştır.

‘Amerikan Mandası Meselesi’: Bazı üyelerin kurtuluşu Amerikan mandasında görmesinin Sivas Kongresinde uzunca tartışılan bir mesele olduğundan bahseden Yunus Nadi Bey, Sivas Kongresi sırasında Sivas’ta bulunan Amerikan gazeteci Mister Bravn’ın Amerikan Mandasını savunan bazı üyeleri etkilediğinden söz etmektedir. Hamdi Bey’in manda izahatı ile Kara Vasıf Bey’in kongrede manda ile ilgili söylediklerini paylaşmaktadır. Meseleyi sonlandırmak isteyen Rauf Bey, Amerikan Gazeteci Mister Bravn ile yapmış olduğu görüşmeyi aktarmaktadır. Buna göre Amerika’ya bir mektup yazılmasına karar verilmiştir. Heyet-i Temsiliye seçimi yapılmış, 11 Eylül’de yapılacak tüm işlerin Heyet-i Temsiliye’ye teslim edilmesi kararlaştırılmış ve kongre sona ermiştir. Sivas Kongresi’nde alınan kararlara 10 madde halinde yer veren Yunus Nadi Bey Heyet-i Temsiliye’nin de vazifelerini açıkça paylaşmaktadır.

Yunus Nadi hatırata ‘yalnız arkadaşlara mahsus ve mahremdir’ kaydıyla verilen ‘Gizli Teşkilat Nizamnamesi’nin bütün maddelerini paylaşarak son vermektedir (Abalıoğlu, 1998).

Yunus Nadi Abalıoğlu, hatıratına kendi hatıralarını paylaşarak başlamaktadır fakat devamında kongrelere bizzat katılmış olan kişilerin hatıratlarını ve eline geçen belgeleri paylaştığı görülmektedir.

4.2.9. Feridun Kandemir, Hatıraları ve Söylemedikleriyle Rauf Orbay,1965

Hatıratın Sahibi: Rauf Orbay

Kitabın Yazarı: Feridun Kandemir

Yayına Hazırlayan: Nejat Ağababa

Kitabın Baskıları: Sinan Matbaası- İstanbul- 1965

Rauf Orbay’ın Hayatı

Hüseyin Rauf Orbay, 1880 yılında İstanbul Cibali'de doğmuştur. Babası Amiral Mehmet Muzaffer Paşa, Annesi Hayriye Rüveyde Hanımdır. Rauf Bey, ilkokulu Cibali İlkokulunda, ortaokulu Trablus Askerî Rüştiyesinde, liseyi Heybeliada Bahriye Okulunda okumuştur. Rauf Bey, 1899'da Deniz Kuvvetlerine teğmen rütbesiyle katılmıştır. 1918 yılına kadar farklı savaş gemilerinde görev yapmış, Balkan Savaşları döneminde Hamidiye Akımıyla tanınmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda; İran Cephesi'nde savaşmıştır. Deniz Harbiye Reisliği

görevinde bulunmuştur. Baş Murahhas olarak Mondros Mütarekesi'ni imzalamıştır. Millî Mücadele döneminde Heyet-i Temsiliye adına Son Osmanlı Meclisi (MecIİs-i Mebusan) kongre toplantısına katılmıştır. Bu sırada İngilizler tarafından tutuklanarak Malta'ya gönderilmiştir. Malta'dan kurtulduktan sonra, önce Nâfia (Bayındırlık) Bakanlığı, ardından Başbakanlık ve TBMM Başkanlık Vekilliği yapmıştır.

Cumhuriyet Devrinde; Terakkiperver Cumhuriyet Partisi'nin kurucuları arasında yer almıştır. Şeyh Said İsyanı'nından sonra parti kapatılınca bağımsız kalmıştır. Atatürk'e karşı tertiplenen İzmir Suikastında ceza almış fakat suçu hiçbir zaman kabul etmemiştir. Bu sırada Londra'da tedavi görmüş ve 10 yıl süreyle yurda dönmemiştir. 1935 yılında Türkiye'ye geri dönmüştür. 1942'de Londra Büyükelçiliği atanmıştır. 1944 yılında emekliliğini isteyerek kamu görevinden ayrılmıştır. 1964'de İstanbul'da vefat edene kadar, hayatını üniversitelerde dersler ve konferanslar vererek geçirmiştir. Hüseyin Rauf Orbay, Osmanlı'dan Cumhuriyet Devrine uzanan süreç önemli bir asker ve siyaset adamıdır (Alkan, 2004).

Hatıraları ve Söylemedikleriyle Rauf Orbay

Feridun Kandemir, kitaba Rauf Orbay'ın cenazesinden bahsederek başlamaktadır. Cenazede bulunanlar arasında Alman ve İngiltere hükümetlerinin temsilcilerinin bulunması ve özellikle Alman temsilcinin üzüntüsü dikkat çekmektedir. Rauf Orbay'ın ölümünün hemen ardından devrin önemli gazetecileri tarafından Rauf Orbay hakkında yazılanların bir kısmını paylaşan Feridun Kandemir, Rauf Orbay hakkındaki yanılgı veya eksik bilgilerin olduğundan söz ederek bunların, Rauf Orbay'ın hatıratının yayınlanmamasından kaynaklandığına değinmektedir. Rauf Bey'in kesinlikle unutulmaması ve anlaşılması gerektiğini söyleyen Feridun Kandemir, son zamanlarına kadar Rauf Bey'in yanında olması nedeniyle ve yaşananların iç yüzünü bizzat Rauf Bey'den öğrendiği gerekçesiyle bu görevin kendisine ait olduğundan bahsetmektedir.

Feridun Kandemir, 'Kitapta daha ziyade Millî Mücadele, İstiklâl Savaşı ve Türkiye Cumhuriyeti'ndeki Rauf Bey'i tanıtmaya çalışacağız.' demektedir.

Feridun Kandemir Rauf Orbay'ın hatıralarını paylaşmaya başlamadan önce Rauf Orbay'ı hatıratını yayınlamaya ikna ettiği süreçten bahsetmektedir. Yapılanların anlatılmasını, tevazu gösterdiğinden, uygun bulmayan Rauf Orbay'ı bu hususta ikna etmenin kolay olmadığı görülmektedir. Sonuç olarak Rauf Orbay 'şerefin ve namusun üzerine söz ver

yazmayacaksın' dediği hatıralarını, özellikle de 'Millî Mücadele, Kurtuluş Savaşı ve Türkiye Cumhuriyeti' devrinde yaşadıklarını, Feridun Kandemir ile paylaşmıştır. Sonradan nihayet Feridun Bey'in uzun uğraşları sonucunda, yayınlanmasına ikna olmuştur.

Rauf Orbay'ın hatıratının I. Dünya Savaşı ve Mondros Mütarekesine olan kısmını beraber düzenlediklerinden bahseden Feridun Kandemir, bu kitapta Rauf Orbay'ın bu hatıralarında bulunmayan Millî Mücadele kısmına yer verdiğinden bahsetmektedir.

'Vatanı Kurtarmak Yolunda': Feridun Bey, Rauf Bey'e ait hatıratı yazmaya başlamadan önce Mustafa Kemal Paşa'nın Rauf Bey'e göndermiş olduğu üstünde: 'Benim çok muhterem kardeşim, Türkiye'yi kurtarmakta hakiki muin ve muzairim kardeşim Rauf'a' notu bulunan Mustafa Kemal'e ait olan fotoğrafı paylaşmaktadır. Bu yardımcılığın nerede başlayıp nereye kadar gittiğini sorduğunda Rauf Bey'in verdiği cevap dikkat çekicidir: Rauf Bey, eskiden beri her türlü meziyetlerini bildiği Mustafa Kemal'e en başından bir şeyler yapabileceğini inanarak bağlandığını ve bu konuda da yanılmadığını gördüğünü söyleyerek Mustafa Kemal olmasaydı bu memleketin böylesine bir kurtuluşa zor ulaşacağını belirtmektedir. Bu kurtuluş sırasında şüphesiz Mustafa Kemal'in 'baş' olduğunu belirten Rauf Bey, Ali Fuat ve Kazım (Karabekir) Paşaların da 'candan yardımlarını' unutmamak gerektiğini söylemektedir. Ali Fuat ve Kazım Paşaların Anadolu'da yardımlarını esirgeyip sırt çevirmiş olsalardı kime derdimizi anlatacaktık diyen Rauf Bey, Anadolu'ya geçildiği zamanki durumu aktarmaktadır. Mondros'un imzalanmasından sonraki süreçte Rauf Bey istifa ettikten sonra, Mustafa Kemal ile Pera Palas Otelinde yapmış olduğu görüşmede gelişmelerden Mustafa Kemal'i haberdar ettiğinden bahsetmektedir. Önce devletin içinde bulunduğu duruma Mustafa Kemal ile beraber İstanbul'da bir çare aradıklarını söyleyen Rauf Bey sonuç olarak İstanbul'da bir çare bulamadıklarını, çareyi Anadolu'ya geçmekte bulduklarını ve bu hususta Ali Fuat ve Kazım Paşalardan teminat aldıklarını belirtmektedir.

'Anadolu'da İlk Kararda Yine Beraber': Daha önce karar verildiği gibi Rauf Bey, Bandırma üzerinden Ankara'ya geçmiştir. Mustafa Kemal'in bundan duyduğu sevinç Kazım Karabekir'e gönderdiği telgraftan anlaşılmaktadır. Rauf Bey'in, Amasya'da Millî Mücadele'ye girişin esası olan kararları ilk imzalayanlardan olduğunu belirten Feridun Bey, bu kararların zaten Rauf Bey ve Mustafa Kemal Paşa arasında İstanbul'da konuşulan kararlar olduğuna değinmektedir. Mustafa Kemal'in Erzurum Kongresi öncesinde askerlik mesleğinden istifa edişini Kazım Karabekir'in de hatıratına atıf yaparak anlatan Feridun Bey,

kitapta Rauf Bey'de bulunan, Mustafa Kemal'in istifasını bildirdiği telgrafı yazarken ki fotoğrafına yer vermektedir.

'En Müşkül Anda Yine Yan Yana': Bu bölüme Mustafa Kemal ve Rauf Bey'in Mustafa Kemal'in istifası ile ilgili yaptığı konuşma ile başlanmaktadır. Mustafa Kemal çok severek yaptığı mesleği bırakırken, müthiş bir üzüntü içindeyken, Rauf Bey Mustafa Kemal'e itibarının daha da arttığını ve görevinin çok daha saygın bir hal aldığını saygın hale geldiğini söylemektedir. Yapılan uzun tartışmalardan sonra, tüm uyarılara rağmen, İstanbul'da açılacak olan Mebusan Meclisi'ne Millî Mücadele'nin temsilcisi olarak Rauf Bey'in gitmesi kararına varıldı. Tehlikenin farkında olan Rauf Bey görevi kabul ederken hiç düşünmediğini aktarmaktadır. İlk iş olarak Ankara'da konuşulan grubun kurulduğunu ifade eden Rauf Bey, Meclisin padişahın etkisi altında olduğundan, sadece meclis içindekileri değil aynı zamanda İstanbul'da bulunan, kurtuluşu düşmana sığınmak olarak gören önemli insanların fikirlerini değiştirmekle de meşgul olduğundan bahsetmektedir. Tüm bunlarla beraber, 28 Ocak 1920'de, Millî Mücadele'nin gayesi, Misak-ı Millî'nin mecliste kabul edilmiştir. Hatıratın bu kısmında Sadrazam Ali Paşa ile Rauf Bey arasında geçen konuşma dikkat çekicidir. Sadrazam Ali Paşa'nın direnişin durdurulmasının siyasi açıdan iyi olacağını söylemesi üzerine Rauf Bey Kuvay-i Millîye'nin durumundan ve İstanbul'dan beklentilerinden bahsetmiştir fakat Rauf Bey bu konuşma sonrasında İstanbul Hükümeti'nden hiçbir fayda gelmeyeceğini bir kez daha anladığını ifade etmektedir. İngilizlerin Meclisi basacaklarını ve hatta vekilleri tutuklayacaklarını önceden anlayan Rauf Bey'in Mustafa Kemal'e gönderdiği telgraf dikkat çekicidir. Telgrafta ne olursa olsun 'namus vazifesi' dediği vazifesini yerine getireceğini yazmaktadır. Mustafa Kemal'in derhal Anadolu'ya dönün telgrafı üzerine Rauf Bey yine namus vazifesi dediği görevini terk etmeyeceği cevabını vermektedir.

'Malta'da Yirmi Ay': Malta'ya sürüldükten sonra eline geçen kaçış fırsatını, bunu kendisine yediremediğinden, geri çevirdiğinden bahseden Rauf Bey, kaçan bazı mahkumlardan sonra İngilizlerin kendilerine hiç de insani davranmadıklarından bahsetmektedir. Rauf Bey, 16 Mart 1920'de başlayan esaret, Anadolu'daki İngiliz esirlerin sayısının artması ve Ravlenson'un esir alınması üzerine 30 Eylül 1922 gecesi son bulduğunu ifade etmektedir.

'Ankara'da İlk Günler': Yurda döner dönmez İnebolu yolu ile Ankara'ya geçen Rauf Bey orada heyecan ve sevinçle karşılandığından bahsetmektedir. Geldikten hemen sonra Mustafa Kemal Paşa'nın kendisini meclise götürdüğünü söyleyen Rauf Bey'in mecliste yaptığı konuşma dikkat çekmektedir. Rauf Bey, Mecliste bulunan Mustafa Kemal Paşa'ya muhalefet

olan kesimin her fırsatta hükümeti eleştirdiğini ve her fırsatta kendisinin aralarını bulmaya çalıştığını aktarmaktadır. Meclisteki farklılıklara rağmen 10 Temmuz 1922 günü Rauf Bey'in 203 vekilden 193'ü tarafından Vekiller Heyeti Başkanı olarak hükümeti kurması dikkat çekmektedir.

'Meclisteki Muhalefet ve Arabuluculuk': Muhaliflerin Sakarya Zaferinden sonra ordunun bir yıldır bir şey yapmıyor olmasına karşı çıktığını belirten Rauf Bey, ordunun bir an evvel taarruz etmesi için ısrar ettiklerini ifade etmektedir. Muhalefetin şiddetle karşı çıktığı bir diğer meselenin Mustafa Kemal'e verilen Başkomutanlık yetkilerinin uzatılması durumu olduğunu söyleyen Rauf Bey, bu meseleyi Refet Paşa'nın evinde, Mustafa Kemal Paşa ve Ali Fuat Paşa'nın da katılımıyla, yapılan toplantıdan sonra Mustafa Kemal'in mecliste yapmış olduğu konuşmayla çözüldüğünü belirtmektedir.

'Büyük Zafere Doğru': Büyük Taarruz'dan önce yapılan İcra Vekilleri Heyeti Toplantısında Büyük Taarruz için onay kararı alındığını ifade eden Rauf Bey hayatımın en ağır ve haz verici sorumluluğu dediği Meclis Başkanlığı sorumluluğunu yerine getirmek için cephe gerisindeki işlerle 'var gücüyle' meşgul olduğunu ve çalışmaların çok büyük bir gizlilik içinde yürütüldüğünü belirtmektedir. Nihayet Ağustos'un 26'sı geldiğinde ordunun yurdu tam kurtuluş ve refaha götürecek zaferin ilk adımlarını attığını söyleyen Rauf Bey, 27 Ağustos günü zaferin kesinleştiğini ve ülkemizde bulunan diğer ülkelerin elçilikleri tarafından tebrik edildiğinden bahsetmektedir. Cepheden gelen zafer haberlerine rağmen bir yandan da muhalefeti idare etmek zorunda kalan Rauf Bey'in mecliste yaptığı konuşmadaki şu sözleri dikkat çekmektedir: 'Arkadaşlar, herkes düşündüğünü söylemekte, inandığını savunmakta elbette serbesttir. Yalnız zamanın fevkalâdeliğini dikkat nazarına alarak, siyasî mücadelemizi biraz daha birbirimize karşı müsamahakâr davranarak yapmamız herhalde daha muvafık olur kana tindeyim.'

'Kurtulan İzmir'de': İzmir'e vardığında Rauf Bey'in Mustafa Kemal'e heyecanla sarılarak 'Gazan mübarek olsun paşam!' demesi üzerine Mustafa Kemal, Rauf Bey'e 'Rauf kardeşim, mis gibi bitirdiğimiz işte ortak olduğumuzu unutma nice zamandır, her mihnete katlanarak, lâkin hiç ümitsizliğe düşmeden, bugüne gelmeye çalışmadık mı? Gazâ varsa, onda da müştereğiz, sana da mübarek olsun.' Şeklinde verdiği cevap dikkate değerdir.

'İzmir'de Barışa Hazırlık': Mustafa Kemal'in İzmir'de yaşanan siyasi olayları kendisine aktardığını söyleyen Rauf Bey'in anlattığı, Mustafa Kemal ve İngiliz Başkonsolos Sir Loinbi arasındaki diyalog dikkat çekmektedir: 'Loinbi: Siz, İngiliz hükümeti ile harp halinde

misiniz? Mustafa Kemal Paşa: Yunan ordusunu, Anadolu'ya çıkartan sizsiniz. Bu orduları yenerek, topraklarımızdan denize döken ve vatanı kurtaran ise biziz. Durum böyle olunca karar vermek bize değil, size düşer.'

İtilaf Devletlerinin göndermiş olduğu 23 Eylül tarihli notasındaki Mudanya veya İzmit'te bir Generaller Toplantısı teklifi kabul edilmekte ve Mustafa Kemal Paşa, Meclis Başkanı Rauf Bey ve Dış İşleri Bakanı Yusuf Kemal Bey bu toplantıya, Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa'nın gönderilmesi uygun bulunmaktadır (Kandemir, 1965).

Hatıratın bundan sonraki kısmında Millî Mücadele'den sonraki meseleler paylaşılmaktadır.

4.2.10. Salih Bozok, Yaveri Atatürk'ü Anlatıyor, 2001

Hatıratın Sahibi: Salih Bozok

Yayına Hazırlayan: Can Dündar

Kitabın Baskıları: Çağdaş Yayınları- İstanbul 1985

Doğan Kitap- İstanbul- 2001

Salih Bozok'un Hayatı

Salih Bozok, 1881 yılında Selanik'te doğmuştur. Annesi Çelebi Hanım, babası Safer Efendi'dir. Bozok'un Atatürk'le üçüncü kuşaktan akrabalıkları bilinmektedir. Şemsi Efendi İlkokulu'nda, Selanik Askeri Rüştiyesinde ve Manastır Askeri İdadisinde Atatürk'le beraber okumuştur.

1903 yılında Harbiye'den subay olarak mezun olan Salih Bozok'un ilk görev yeri, Bulgaristan sınırındaki bir karakoldur. Ardından teğmen rütbesiyle İskeçe kasabasında bir birliğe nakledilmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne katılmıştır. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Selanik'te Küçük Zabit Mektebi'ne öğretmen subay olarak atanmıştır. Selanik Alatini Köşkü'nde sürgünde bulunan II. Abdülhamid'in muhafızlığına getirilmiştir. Selanik'in Yunan işgaline uğraması ve II. Abdülhamid'in Beylerbeyi Sarayı'na nakledilmesi sebebiyle o da 1912 yılı sonlarında İstanbul'a gelmiştir. 1917'de Yıldırım Orduları Grup Komutanı Atatürk'ün başyaverliğine alınmıştır. I. Dünya Savaşı'nın bitmesiyle Mustafa Kemal'le birlikte tekrar İstanbul'a dönmüştür. Atatürk'ün ordu kumandanlığından istifa etmesi ve ona

da askerlikten çekilmesi tavsiyesinde bulunması üzerine emekliliğini istemiştir. İttihatçılıkla suçlanan Bozok Bekirağa Bölüğü'ne hapsedilmiş, Divan-ı Harp'ten son anda kurtulmuştur. Atatürk Temsil Heyeti'yle Ankara'ya gelince Bozok'ta Ankara'ya geçmiştir. 23 Nisan 1920'de BMM'nin açılmasıyla Atatürk meclis başkanı seçilmiş, Bozok'u da yaverliğine almıştır.

Salih Bozok, Millî Mücadele başlarında ortaya çıkan Yozgat İsyanı'nın bastırılmasında görev almış, Sakarya, Büyük Taarruz Muharebelerinde Atatürk'ün yanında bulunmuş ve Millî Mücadele boyunca başyaverlik hizmetini sürdürmüştür. Yarbaylıktan emekli olan Salih Bey, 14 Temmuz 1923 tarihinde Bozok (Yozgat) milletvekilliğine seçilmiştir. Atatürk Cumhurbaşkanı seçilince, Salih Bey de Cumhurbaşkanlığı başyaveri olarak görevine devam etmiştir. 1927 ve 1931 seçimlerinde yeniden milletvekili seçilerek, üçüncü ve dördüncü devre Yozgat (Bozok) milletvekilliği yapmıştır. 1935 ve 1939 seçimlerinde ise Bilecik'ten milletvekili seçilmiştir. Salih Bozok yaver olarak uzun yıllar Atatürk'ün yanında kalmış, O'nun büyük sırdaşlarından da biri olmuştur. Kendisine 'Bozok' soyadını 1934'te Atatürk vermiştir. Atatürk'ün ölümü üzerine kalbine kurşun sıkarak intihara teşebbüs etmiştir. Milletvekilliği sürdüğü sırada sağlık durumundan şikâyet ederek Yalova'ya çekilmiştir. 1941 yılının 25 Nisan günü İstanbul'da Suadiye'deki köşkünde ölmüştür.

Ölümünün ardından Atatürk'e ait mektup ve belgeler ailesi tarafından Harp Akademileri Komutanlığına bağışlanmıştır. Bozok'un Atatürk'le daha çocukluğunda başlayan arkadaşlığı, zamanla yaveri olarak sadık bir dostluğa dönüşmüş ve hayatının sonuna kadar da bu sadakati devam etmiştir (Maden, tarih yok).

Yaveri Atatürk'ü Anlatıyor

Salih Bozok hatıralarını anlatmaya 1910 senesinden başlamaktadır. Çalışmanın konusu olan Millî Mücadele yılları ile ilgili hatıralar kitapta oldukça kısıtlı olmakla beraber ilginç ayrıntılara yer verilmektedir. Millî Mücadele ile ilgili hatıralar Mustafa Kemal'in annesine Ağustos 1919'da yazmış olduğu bir mektupla başlamaktadır.

'Millî Mücadele Hazırlığı': Salih Bozok, Mustafa Kemal'in Samsun'a 3. Ordu Müfettişi olarak görevlendirilişinden bahsederek Mustafa Kemal'in annesine yazdığı ve kendi durumunu özetlediği mektubunu da aynen paylaşmaktadır.

‘Ankara’da’: Mustafa Kemal’in Erzurum’da askerlik mesleğinden istifa edip Ankara’ya geçişinden sonra Salih Bozok’da Mustafa Kemal’in davetiyle Ankara’ya geçtiğini ifade etmektedir. Meclis açılıp Mustafa Kemal Paşa başkan olunca kendisinin de tekrar başyaver olduğunu söyleyen Bozok, Mustafa Kemal’e her an çok yakın olduğundan birçok olaya şahit olduğunu belirtmektedir. Bu olaylardan bazıları kaldıkları yere yakın karşılaştıkları köylülerle aralarında geçen diyaloglardır. Bu diyaloglardan, halkın Mustafa Kemal’e çok güvendiği ve saygı duyduğu sonucu çıkmaktadır.

‘Büyük Taarruz’: Büyük Taarruzdan 15 gün önce Mustafa Kemal Paşa ile Afyon’a yaptığı yolculuğu anlatarak başlayan Salih Bozok, 15 gün sonra büyük bir gizlilikle yürütülen, gizli kalması için Mustafa Kemal’in Çay Partisi verdiğini yaydığı fakat o tarihlerde savaşmakta olduğu Büyük Taarruzun zaferle sonuçlandığından bahsetmektedir. Taarruzdan sonra İzmir’e doğru yola çıktıkları sırada Nif kasabasından geçerken bir köylünün Mustafa Kemal’i tanıması üzerine köylülerin Mustafa Kemal’e göstermiş olduğu ilgi ve sevginin derecesi karşısında çok şaşırdığını ifade eden Bozok, İzmir’e girdikten sonra Mustafa Kemal Paşa’nın kalması için Kral Konstantin’in kaldığı evin hazırlanıldığını aktarmaktadır.

‘Zaferden Sonra’: İzmir’e girmeden önce Dumlupınar, Alaşehir ve Uşak’ta gördüklerimi de yazmak isterim diyen Bozok bu başlık altında, önce Afyona oradan da tehlikeli olmasına rağmen Dumlupınar’a geçtiklerini Mustafa Kemal’in devam eden savaşları bizzat buradan kumanda ettiğini aktarmaktadır. Bu sırada esir alınan bir Yunan subayının: ‘Zafer kazanmak sizin hakkınızdır. Çünkü bizim başkumandan Hacıanesti İzmir’den idare etmek istedi ve oradan ayrılmadı.’ Sözleri dikkat çekmektedir. Salih Bozok burada, Yunan Başkumandan Trikupis ile Mustafa Kemal arasında geçen diyaloğu da aktarmaktadır. Mustafa Kemal’in Trikupis’e son derece saygıyla davrandığı ve hatta teselli etmeye çalıştığı görülmektedir.

‘İngiliz Konsolos Nasıl Kovuldu?’: Mustafa Kemal Paşa ve tebaası için teminat isteyen İngiliz konsolos arasında geçen konuşmayı paylaşan Bozok, konsolosun teminat isteği üzerine Paşa’nın Yunanlılar varken daha mı güvendeydiniz sorusuna evet yanıtı alınca sinirlenerek konsolosa o zaman Yunanistan’a gidiniz diyerek kapıyı gösterdiğinden bahsetmektedir (Bozok, 2007).

Bu hatıradan sonra Salih Bozok’un Millî Mücadele dönemine ait olan hatıraları son bulmaktadır. Oldukça kısıtlı olarak anlattığı Millî Mücadele döneminden, halkın Mustafa Kemal Paşa’yı bir kurtarıcı olarak benimsediği ve ona duyduğu sevgi ve güven açıkça görülmektedir.

4.2.11. Ali Fuat Cebesoy, Millî Mücadele Hatıraları, 1953

Hatıratın Sahibi: Ali Fuat Cebesoy

Kitabın Baskıları: Vatan Neşriyat- İstanbul- 1953

Temel Yayınları- İstanbul- 2000

Ali Fuat Cebesoy'un Hayatı

1881 yılında İstanbul'da doğmuştur. Anne tarafından dedesi Doksanüç Harbi'nin ünlü kumandanlarından Mehmed Ali Paşa, babası Büyük Millet Meclisi'nin ilk Nâfia Vekili İsmâil Fâzıl Paşa'dır. Erzincan Askerî Rüşdiyesi'ni ve Saint Joseph Lisesi'ni bitirdikten sonra girdiği Harp Okulu'nda Mustafa Kemal ile tanışmıştır. 1902'de Harp Okulu'ndan, 1905'te de Harp Akademisi'nden mezun olmuştur. Beyrut ve Rumeli'de görev yapmış, burada İttihat ve Terakkî Cemiyeti mensuplarıyla münasebeti olmuştur. Roma ataşemiliterliğinden (1909-1911) sonra 7. Kolordu'da (Manastır-Üsküp) görev almış, Balkan Harbi'nde Yanya Kalesi müdafaalarına katılmıştır. I. Dünya Savaşı'nda önce 25. Tümen kumandanı olarak I. Kanal Seferi'nde, arkasından 14. Tümen kumandanı olarak doğu cephesinde 1916 yılı muharebelerinde görev almıştır. 1917'de tekrar Sînâ-Filistin cephesine gönderilmiş, daha sonra 20. Kolordu kumandanı olarak Bi'rûssebi'-Gazze muharebeleri ve Kudüs müdafaasında büyük yararlıklar göstermiştir. Bu sırada generalliğe terfi etmiştir. Mütareke sırasında diğer kumandanlarla birlikte ordu kalıntılarını, silâh ve malzemeyi süratle Anadolu'ya taşımaya çalışmış; bölgesinde jandarmayı güçlendirme gayretleri daha sonra güneyde Millî Mücadele'nin çekirdeğini teşkil etmiştir. Bir süre Mustafa Kemal Paşa'nın yerine Yedinci Ordu kumandanlığına vekâlet etmiş, daha sonra İstanbul'a gitmiştir. İstanbul'da vatanın kurtarılması için çareler arayan askerî-sivil birçok kişi ile görüşmüş, bu arada Mustafa Kemal'e destek vaadinde bulunmuş ve onun da isteğiyle 20. Kolordunun hazerî karargâhı olan Ankara'ya dönmüştür. Mustafa Kemal'in Anadolu'ya geçişiyle beraber kolordusunun bütün imkânlarını kullanmak suretiyle gerek Amasya Tamimi gerekse Sivas Kongresi hazırlıkları ve Hey'et-i Temsîliyye'nin çalışmalarında batıda en büyük desteği Ali Fuat Paşa teşkil etmiştir. Bu kolordu, ileride Millî Mücadele yıllarında kurulacak batı cephesinin de temelini oluşturmuştur. İstanbul hükümetince görevden alınmasına rağmen Hey'et-i Temsîliyye kendisine Garbî Anadolu Umum Kuvâ-yi Millîye kumandanı unvan ve

salâhiyetini vermiştir (9 Eylül 1919). I ve II. Eskişehir harekâtları ile (Eylül-Ekim 1919, 18-28 Mart 1920) İngilizler'in İzmit'e kadar çekilmelerini sağlayarak Anadolu'da millî iradenin kuvvetle yerleşmesine vesile olmuştur. Batı cephesi kumandanlığı sırasında Yunan ilerleyişini durdurmak için giriştiği Gediz taarruzundan istenilen sonuç elde edilemeyince cephe kumandanlığından alınarak Moskova büyükelçiliğine tayin edilmiştir. Buradaki faaliyetleri çerçevesinde 16 Mart 1921 tarihli Moskova Antlaşması'nın hükümlerinin uygulanmasına çalıştığı gibi Sakarya Savaşı'nın kazanılmasında önemli rol oynayan Sovyet malî yardımının çabuklaştırılmasını da sağlamıştır. 1922 Mayısında Ankara'ya dönmüş; önce Müdâfaa-yi Hukuk grubu reisliğine, arkasından Büyük Millet Meclisi ikinci başkanlığına seçilmiştir (13 Aralık 1922).

17 Kasım 1924'te kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nda umumi kâtip olarak görev almıştır. Fırka kısa zamanda mecliste etkili bir muhalefet olarak kendini göstermiştir. Ali Fuat Paşa fırkanın kuruluş maksadının Mustafa Kemal'e değil hükümete muhalefet olduğunu ve mecliste bir murakabe sisteminin oluşmasını temine çalıştığını ifade ettiği halde parti kapatılmış; üyelerinin çoğu İzmir Suikasti davasında yargılanmıştır. Ancak Ali Fuat Paşa ile diğer Millî Mücadele liderleri beraat etmişlerdir.

1933'te Konya'dan bağımsız milletvekili seçilmiştir. 1934'te Atatürk kendisine Cebesoy soyadını vermiştir. 24 Mart 1939'dan itibaren de Cumhuriyet Halk Partisi Konya mebusu sıfatıyla Nâfia (1939-1943) ve Münâkalât vekillikleri (1943-1946) görevini yürütmüştür. Kâzım Karabekir'in ölümü üzerine meclis başkanlığına seçilmiştir. Daha sonra Cumhuriyet Halk Partisi'nden ayrılarak 14 Mayıs 1950 seçimlerinde Demokrat Parti listesinden Eskişehir bağımsız milletvekili, 1954 ve 1957 seçimlerinde ise İstanbul bağımsız milletvekili seçilmiştir.

27 Mayıs 1960 İhtilâli'nden sonra aktif siyasî hayattan çekilmiş, 10 Ocak 1968'de vefat etmiştir (Özçelik, 1993).

Millî Mücadele Hatıraları

Ali Fuat Cebesoy'un hatıratı I. Dünya Savaşı sırasında V. Mehmet Reşat'ın ölümü üzerine VI. Mehmet Vahdettin'in tahta geçmesiyle başlamaktadır.

'Cenup Cephesi Kurulurken': I.Dünya Savaşı ile ilgili ayrıntılara yer veren Ali Fuat Cebesoy, Millî Mücadele hatıralarını anlatmaya Mustafa Kemal Paşa'nın Yıldırım Orduları

Grup Komutanı olması ve Mondros Mütarekesi ile başlamaktadır. Mütareke'nin özellikle 7. Ve 16. Maddelerine dikkat çeken Cebesoy, vakit kaybetmeden Musul'u işgal etmiş bulunan İngilizlerinin Klikya bölgesini de istediklerinden, buna karşı derhal önlem almaya çalıştığından ve bu konuyla ilgili Adana'da bulunan Mustafa Kemal Paşa ile iletişime geçtiğinde Mustafa Kemal Paşa tarafından Adana'ya çağırıldığından bahsetmektedir. Bu görüşmede Mustafa Kemal Paşa'nın şu sözleri ileride yaşanacakların göstergesidir: 'Artık milletin bundan sonra kendi haklarını kendisinin araması ve müdafaa etmesi, bizlerin de mümkün olduğu kadar bu yolu göstermemiz ve bütün ordu ile beraber yardım etmemiz lazımdır.'. Ali Fuat Paşa'da Mustafa Kemal'le aynı fikirde olduğunu belirtmektedir. Yıldırım orduları dağıtılınca Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'a çağırıldığını söyleyen Cebesoy, hastalığı üzerine kendisinin de İstanbul'a geçtiğinden bahsetmektedir.

'İstanbul'daki Temaslarımız': Anadolu'daki karmaşayı babasına anlatan Fuat Paşa, İstanbul'un da kan ağladığını görmektedir. Mustafa Kemal Paşa'nın Şişli'deki evinde görüşme yaptıklarından bahseden Cebesoy, yaptıkları görüşmede; İtilaf Devletlerinin sözlerinde durmayarak işgallere girişeceklerinden, tek çıkar yolun millî bir mukavemet göstermek olduğundan ve bu mukavemetin nasıl yapılacağından konuşulduğunu belirtmektedir. Mücadelenin Anadolu'dan başlaması gerektiği konusunda hemfikir olununca Ali Fuat Cebesoy bir an evvel merkezi Konya Ereğlisi'nde olan kolordusuna dönmek istediğini, buraya dönerek kolordusunu Ankara'ya taşıyacağını belirtmektedir, Mustafa Kemal Paşa da mühim bir görevle Anadolu'ya geçmenin yollarını aramaktadır. Ali Fuat Cebesoy ve Mustafa Kemal Paşa, Paşa'nın evinde ikinci defa görüştüklerinde yanlarında Rauf Orbay'da bulunmaktadır ve Ali Fuat Cebesoy bu yemekte, vatanın kurtuluşu için Mustafa Kemal'le birlikte Anadolu'da bir mücadele başlatma kararı aldıklarından bahsetmektedir.

'Millî Mücadele Hakkında Ne Düşünüyorlardı?': Hatıratının bundan sonraki kısmının Anadolu'da geçeceğini haber veren Cebesoy, bu başlık altında öncelikle vatanı kurtarmak için yalnız kendilerinin değil, milletin de çalıştığını belirterek kurulan cemiyetlerden bahsetmektedir. Kazım Karabekir ve Mustafa Kemal Paşa arasındaki diyaloğu paylaşan Ali Fuat Cebesoy, Kazım Karabekir'in de İstanbul'da kurtuluş için bir şey yapılamayacağını bu yüzden Erzurum'a tayin oluşunu mutlulukla karşıladığını ve bu mücadelede desteklerini esirgemeyeceğini söylediğinden bahsetmektedir.

‘Konya’dan Ankara’ya’: Konya’ya geldiğinde buranın valisi bulunan Cemal Paşa’nın Millî Mücadele karşıtı bir vaziyet aldığından bahseden Fuat Paşa, Damat Ferit Paşa hükümet kurulunca bu zatın Dahiliye Nazırı olduğunu ve bu durumun oldukça kötü sonuçlar ortaya çıkarabileceğini belirtmektedir. 20. ordunun Ankara’ya nakil emrini sevinçle karşılayan Fuat Paşa, Ankara’nın millî mücadele için çok uygun bir merkez olacağından bahsetmektedir.

‘Ankara’daki İcraatımız’: Öncelikle Ankara Valisi Muhiddin Paşa ve İngiliz Muhipleri Cemiyeti’nin Millî Mücadele karşıtı hallerinden bahseden Cebesoy bununla beraber Ankara halkının kurtuluş için mücadele hazır olduğunu belirtmektedir. Millî Mücadele için Ankara’daki görevinin yalnızca askeri olmadığını aynı zamanda halkı kurtuluşa ikna etmek gibi bir misyon da yüklendiğinden bahsetmektedir.

‘İzmir’in İşgali’: İzmir’in işgalinden önce bu işgale ortam hazırlayan durumlara değinen Cebesoy, İzmir’in işgalinden sadece İtilaf Devletlerini değil Damat Ferit Hükümetini de sorumlu tutmaktadır ve bu başlık altında Süleyman Fethinin şerefli bir şekilde olan ölümünü anlatmaktadır.

‘Mustafa Kemal Paşa Samsun’a Çıkıyor’: İzmir’in işgalinin yarattığı üzüntüden ve Ankara’daki etkilerinden bahseden Cebesoy, Mustafa Kemal Paşa’nın Samsun’a 9. Ordu Müfettişi olarak gönderilmesi haberinin verdiği mutluluğu aktarmaktadır. Öncelikle Mustafa Kemal Paşa’nın bu göreve tayin ortamını hazırlayan durumlardan, tayin kararından daha sonra da 9. Ordu Müfettişi görevinin yetkilerinden bahseden Ali Fuat Cebesoy, Mustafa Kemal Paşa’nın İzmir’in işgalini, bu göreve daha yeni başlamışken nasıl protesto ettiğinden bahsetmektedir.

‘Hüseyin Rauf Bey Anadolu’ya Geçiyor’: Cebesoy, bu başlıkta Rauf Orbay’ın geçmişinden, Ankara’ya gelişinden, Millî Mücadele’de beraber olma kararlarından ve Rauf Bey’le beraber Havza’da bulunan Mustafa Kemal Paşa’nın yanına geçtiklerinden bahsetmektedir.

‘Amasya Mukarreratı’: Havza’ya vardıklarında Mustafa Kemal’in Amasya’ya geçtiğini öğrenen Cebesoy ve Orbay, Amasya’da Mustafa Kemal Paşa ile buluşmaktadır. Cebesoy Amasya’da Rauf Orbay ve Mustafa Kemal Paşa ile yenilen bir akşam yemeğinde konuşulanları ve bu konuşulanların telgrafla Kazım Karabekir’e, Refet Bele’ye ve Cemal Paşa’ya bildirildiğinden bahsetmektedir. Kazım Karabekir’in ricası üzerine Sivas’ta toplanacak kongreden önce Erzurum’da doğu illeri için bir kongre düzenlenecek ve bu kongreye Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Orbay bizzat katılacaktır. Ali Fuat Cebesoy’un Amasya Genelgesi ile ilgisi şu sözleri dikkat çekmektedir: ‘Amasya içtimaı ve

mukarreratının ehemmiyet ve hususiyeti çok daha başkadır. Münferit ve mıntakavi teşebbüsler birleştirilmiş, bütün milletin, istiklal ve vatanımızın uğradığı tehlike etrafında müttehit olduğu gerek harice ve gerekse dahile gösterilmiştir. Mukaddes ittifak adını verdiğim Amasya mukarreratı toplayıcı bir ruh taşımaktadır. Şunu hemen ilave etmeliyim ki, bunun başlıca Amili de Mustafa Kemal Paşadır.'. Ankara'ya dönen Ali Fuat Paşa Ankara'daki durumun aynı olduğunu belirtmektedir bununla beraber İstanbul'da Dahiliye Nazırı Ali Kemal Paşa'nın milli mücadeleye girişmenin halkı felakete sürükleyeceğine dair yayınladığı beyannameden ve bu beyannameye verdiği cevaptan bahsetmektedir.

'Ankara'da Bir Amerikalı': Bu başlık altında Ali Fuat Cebesoy, Ankara'ya gelen Amerikalı Gazeteci Mister Bravn ile arasında geçen konuşmaları aktarmaktadır. Burada Mister Bravn'ın başından geçen bir olaydan yola çıkarak İngilizlerin savaştan sıkıldığı yorumunu yapması dikkate değerdir.

'İstanbul'dan Mektuplar': Bu başlık altında Cebesoy, Amasya Genelgesi ile ilgili Kara Vasıf Bey'in, Ahmet İzzet Paşa'nın ve Ferit Bey'in mütalaasını paylaşmaktadır.

'Erzurum'la Temasımız': Mustafa Kemal Paşa ve Kazım Karabekir'le olan yazışmalarından bahseden Cebesoy, Erzurum'da alınan kararları aynen paylaşarak onayladığını belirtmektedir.

'Mustafa Kemal Paşa'nın Askerlikten İstifası': Mustafa Kemal Paşa'nın istifa telgrafı üzerine Mustafa Kemal'e verdiği cevabını, Rauf Orbay'ın beyannamesini ve Kazım Paşa'nın sözlerini paylaşmaktadır.

'Erzurum Kongresi Arifesinde': Yapılacak olan Sivas Kongresi'ni engelleme girişimlerinden bahseden Ali Fuat Paşa, Erzurum Kongresi'nden önce Ankara'da aldığı önlemlerden bahsetmektedir. Yeni Harbiye Nazırı Nazım Paşa'ya durumu özetleyen raporunu paylaşan Cebesoy, Nazım Paşayı işgaller karşısında birlik olmak gerektiği hususunda uyarmaktadır. Babası İsmail Fazıl Paşa'nın Sivas Kongresi'ne üye seçildiğini öğrendiğinde yaşından dolayı endişelenen Fuat Paşa, babasının vatan için yaptıklarından bahsetmektedir. Aynı zamanda bu bölümde Fuat Paşa'nın İstanbul'a çağrılan Ankara Valisi Muhiddin Paşa'ya söyledikleri dikkat çekmektedir: 'Paşa hazretleri, Anadolu'daki vaziyeti gördünüz. Rica ederim, İstanbul'daki devlet ricaline de anlatınız. Sadrazamın asi zannettiği insanlar, memleketin kurtuluşu için ortaya atılmış vatanperver kimselerdir. Millî teşekküllerin faaliyetlerine mani olmak teşebbüslerinden vazgeçsinler.'.

‘Erzurum Kongresi’: Batıda bulunan komutanlarla Erzurum’dakiler arasındaki muhaberenin kendi üzerinden ilerlediğinden bahseden Fuat Paşa, Rauf Orbay’ın Erzurum Vilayeti Şarkiye Müdafaa-i Hukuku Millîye Cemiyeti birinci ve ikinci başkanlığına seçildiğini belirtmektedir. Bu başlık altında, Erzurum Kongresinin açılışından, Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey hakkında çıkan tutuklama kararından, Erzurum Kongresi beyannamesinden, Erzurum Kongresinde alınan kararlardan, Temsil Heyeti’nin kuruluşundan ve Sivas Kongresine doğru gidişattan bahsetmektedir.

‘İzmir Cephesi Nasıl Kurulmuştu?’: Cebesoy, bizzat orada bulunmadığından bu konuyu belgelerle ve hatıratlarla aktardığından bahsetmektedir. Bu amaçla Bekir Sami Bey’in gönderdiği telgrafları paylaşmaktadır. Manisa, Akhisar, Ayvalık, Bergama, Salihli, Ödemiş ve Aydın gibi bölgedeki önemli vilayetlerdeki durumu bu şekilde aktarmaktadır.

‘İstanbul-Anadolu’: Burada öncelikle millî hareketi padişaha karşı yapılan bir hareket olarak göstermek maksadıyla Enver Paşa’nın İstanbul’a geldiği ve hatta Erzurum Kongresine katıldığı iddialarının yurda yayıldığından bahsedilmektedir. Cebesoy, Yeni başlayan Dahiliye Nazırı Adil Bey’in de Millî Mücadele karşıtı olduğunu gönderdiği telgrafları paylaşarak belirtmektedir. Ayrıca İtilaf Devletlerinin durumun değinilmektedir.

‘Ankara’nın Önemi’: Cebesoy bu bölümde, İstanbul Hükümeti Ankara’nın millî mücadelenin merkezi olduğunu çözdüğünü ve bunun için önlem olarak Dahiliye Nazırı Adil Bey tarafından buraya müfettiş gönderildiğinden bahsetmektedir. Cebesoy, Harbiye Nazırı Nazım Paşa tarafından İstanbul’a çağrıldığını, bunun bir tuzak olduğunu Ankara Valisi Muhiddin Paşa’nın da işin içinde olduğunu ve nihayet Fuat Paşa’yı Ankara’dan uzaklaştırmakta başarılı olamadıkları için Galip Paşa başkanlığındaki teftiş heyetinin Ankara’yı terk ettiğini belirtmektedir.

‘Yeni Harbiye Nazırının İcraatı’: Damat Ferit, Nazım Paşa’nın yerine, millî mücadeleyi daha etkili durdurabileceğini düşündüğü Süleyman Şefik Paşa’nın Harbiye Nazırı olmasını sağlamaktadır. Yeni Harbiye Nazırının faaliyetlerinden bahseden Cebesoy, Süleyman Şefik Paşa’nın kendisini ilhak etmek istemesini ve bu emre rağmen kolordusunu terk etmediğini belirterek olaylarla ilgili raporunu, Mustafa Kemal’in ve Kazım Karabekir Paşa’nın telgraflarını aktarmaktadır.

‘Sivas Kongresi’: Sivas Kongresi’ne gelen üyeler öncelikle Ankara’da toplanmıştır. Sivas Kongresi’nin önlenmesi için harcanan çabayla ilgili gönderine Elaziz Valisi Ali Galip’ten ve Sivas Valisi Reşit Paşa’nın hem Fransızlar hem de İstanbul Hükümeti tarafından tehdit

edilişini aktaran Cebesoy, Sivas Valisi ile Mustafa Kemal arasındaki yazışmaları da paylaşmaktadır. Sivas Kongresi 4 Eylül 1919'da Mustafa Kemal'in konuşmasıyla başlamaktadır. Burada Cebesoy, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nden, Ali Galip olayından bahsetmektedir. Ali Galip olayı ile ilgili Mustafa Kemal'in Dahiliye Nezaretine uyarı niteliğinde çektiği telgraf dikkat çekicidir. Heyet-i Temsiliye üyeleri ve Sivas Kongresi beyannamesi ayrıntılı olarak paylaşılmaktadır.

'Manda Meselesi': Bazı kesimlerin Amerikan Mandasını tercih etmesinin nedenini İngiliz, Fransız ve İtalyanların Türklere karşı tutumları şeklinde açıklayan Cebesoy, bu konuda Mustafa Kemal'in göndermiş olduğu telgrafı paylaşmaktadır.

'İzmir Cephesine Bir Bakış': Cebesoy bu başlık altında Sivas Kongresi toplandığı sırada İzmir'de bulunan cephelerin durumunu ve İzmir cephesinin önemini aktarmaktadır.

'I. Eskişehir Hareketi': Eskişehir hareketinin nedenlerini ve Ömer Halis Bey ve Ankara kaymakamı Mahmut Bey'le verdikleri kararlardan bahseden Ali Fuat Paşa kararların uygulanışını, bu hususta Mustafa Kemal'le olan yazışmaları ve Batı Anadolu Umum Kuvay-i Millîye kumandanlığına getirilişini anlatmaktadır. Sonuç olarak Ali Fuat Paşa İngilizlerin Eskişehir'i kontrol altına alma çabalarına karşı çıkmış ve bu duruma izin vermemiştir. Umumi Kongre'den gelen emirle, İstanbul Hükümeti yanlısı olan Ankara Valisi Muhiddin Paşa'nın tutuklanmasını aktaran Cebesoy, Kastamonu, Çorum, Afyonkarahisar, Kayseri, Konya ve Fuat Paşa'nın büyük çabaları sonucunda Eskişehir gibi vilayetlerin İstanbul ile irtibatının kesilerek kongreye dâhil olduğundan bahsetmektedir. Tüm bu olaylardan sonra Damat Ferit Hükümetinin istifası ve Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin kurulmasını aktaran Ali Fuat Paşa, Temsil Heyeti ve Ali Rıza Paşa arasındaki yazışmaları aynen paylaşmaktadır.

'Bilecik Mülakatı': Eskişehir'den sonra gidilip görülmesi gereken iki farklı mıntıkanın olduğunu, bunlardan birinin Bilecik-İzmit-Bursa çevresi bir diğerinin ise İzmir'in elde kalan kazaları ve çevresi olduğundan bahseden Ali Fuat Cebesoy bu başlık altında Bilecik ile ilgili bilgiler aktarmaktadır.

'İzmir Cephesine Bir Bakış': İzmir'e gitmek isteyen Cebesoy bu isteğine yeni hükümetin engel olduğunu aktarmaktadır. Seyitgazi'ye kadar ulaştığında İzmir cephesine herkesçe kabul gören bir komutanın lazım olduğunu ve oradaki askeri birliklerin ancak böylece muvaffak olabileceğinden bahsetmektedir.

‘Ankaralılar ile Hükümet Arasındaki İhtilaf’: Ali Rıza Paşa Hükümetinin Ali Fuat Paşa’yı uzaklaştırarak eski Bitlis valisi Ziya Paşa’yı Ankara’ya tayin etmesi üzerine Ankaralıların hükümete karşı geldiği anlatılmaktadır.

‘Sivas İçtimaı’: 16 Kasım 1919’da kolordu komutanları ile Sivas’ta yapılan toplantıya katılan Fuat Paşa toplantıya katılanları, toplantının gündem maddelerini ve 13 gün süren toplantıda alınan kararları aktarmaktadır. Görüşülen konular arasında; Meclis’in nerede toplanacağı, Temsil Heyeti’nin alacağı şekil ve Paris Barış Konferansında alınacak kararlara karşı hareket tarzı vardır. Mebusan Meclisi, İstanbul’da toplanacak ve Temsil Heyeti vazifesine devam edecek kararları alınmıştır.

‘Güney Cephesi’: Cebesoy bu başlıkta Adana, Antep, Maraş, Urfa’nın kurtuluşu için umum Kuvay-i Millîye Komutanı sıfatı ile hazırlayarak Temsil Heyetine gönderdiği raporu paylaşmaktadır.

‘Sivas’tan Ayrılırken’: Kumandanlar toplantısında mücadelenin merkezi olarak Ankara, Konya ve Eskişehir üzerinde durulduğundan bahseden Cebesoy, Ankara’da karar verildiğini belirtmektedir. Müdafa-i Hukuk Grubu mebusları ile İstanbul’a gitmeden önce görüşülecek en uygun yerdir.

‘Kilikya’nın Kurtuluş Mücadelesi Başlıyor’: Kilikya’nın en önemli kısmını kurtarma görevinin 20. Kolorduya verildiğini belirten Cebesoy, Sivas’tan Ankara’ya dönerken Kayseri’ye uğramaktadır. Mümtaz, Emrullah ve Mehmet Kemal Beylerle görüşen Fuat Paşa, alınan tedbirleri paylaşmaktadır.

‘Kayseri’den Ankara’ya’: İstanbul hükümetinin kendisini Ankara’daki görevinden almış olmasının hiçbir şeyi değiştirmediğini söyleyen Fuat Paşa, Ankara’daki bütün mevki sahibi insanların kendisini Kuvay-i Millîye ordusunun komutanı olarak tanıdığını belirtmektedir.

‘Temsil Heyeti’nin Ankara’ya Gelişi’: Cebesoy, Mustafa Kemal’e Ankara’yı nasıl bulduğunu sorduğunda Mustafa Kemal’in, ‘Fevkalade, tebrik ederim Ankara gerçekten millî bir merkez olmuş.’ Cevabı dikkat çekmektedir. Mustafa Kemal Paşa’nın Ankara’ya geldiğinde çektiği telgrafları paylaşan Cebesoy, Suriye Fransız temsilcisi Mösyö Picot ve Mustafa Kemal arasında geçen mülakata da yer vermektedir.

‘Meclis-i Mebusan Toplanmadan Evvel’: Cebesoy, bu başlık altında Misak-ı Millî’yi milletin emel ve maksatları şeklinde açıklamaktadır. Mustafa Kemal’in İstanbul’a gitmeyerek Temsil Heyeti’nin başında Ankara’da kalacak ve İstanbul’da toplanacak mecliste

Hüseyin Rauf Orbay'ın bulunacaktır. İstanbul'da toplanacak mecliste kabul ettirilmesi gereken iki önemli karar vardır bunlar: 'millî davayı ve siyaseti' savunacak Müdafa-i Hukuk Grubu'nun kurulması ve Misak-ı Millî'nin kabulüdür.

'Memleketin Müdafası İçin': Memleketin halini özetleyen Ali Fuat Cebesoy, hürriyet ve istiklalin savaş yoluyla sağlanma zamanının geldiğini belirtmektedir. Türkiye'de bulunan yabancı orduların ve Türk ordusunun durumunu açıklayan Cebesoy, kurtuluş için yaptığı plan ve projeyi paylaşmaktadır.

'Kilikya Kurtuluş Mücadelesi': Bu başlık altında Cebesoy, Fransız ve Ermenilerin faaliyetleri, Türk halkının onlara karşı koyma çabası ve Suriye'de kurulan Arap Birliği teşkilatı ile yapılan iş birliğinden bahsetmektedir.

'İstanbul İşgal Olunurken': Cebesoy bu başlığa Rauf Bey'den gelen meclisin İngilizler tarafından dağıtılması ihtimalini haber veren telgrafı ve Mustafa Kemal Paşa'nın cevabını paylaşarak başlamaktadır. İstanbul'un işgalini haber veren telgraf ve işgal kuvvetlerinin resmi tebliği paylaşılan diğer belgeler arasındadır. Aynı zamanda bu başlık altında Cebesoy, Hüseyin Rauf ve Kara Vasıf Beylerin İngilizler tarafından tutuklandığı ve meclisi dağıttıkları anı anlatmaktadır.

'İstanbul İşgalinden Sonra': Cebesoy İstanbul'un işgalini 'memleketin başına gelmiş felaketlerin en tehlikelisi' olarak yorumlamaktadır. İstanbul'un işgalinden sonra kontrolü tamamen Temsil Heyeti'nin alması gerektiğini savunan Cebesoy Millî Meclis'in Anadolu'da toplanması kararından bahsederek Mustafa Kemal Paşa'nın gönderdiği tebliği paylaşmaktadır. Ocak 1920'de Ali Fuat Paşa tarafından yapılmış olan müdafaa planı uygulamaya konmaktadır. 17 Martta 1920'de harekat başlamaktadır. Harekat sonucunda İngilizlerin Afyon, Kütahya ve Eskişehir'i boşaltmasından bahseden Fuat Paşa, temsil heyetine verdiği raporu aynen paylaşmaktadır. Selahattin Bey'in Hem Mustafa Kemal Paşa'ya hem de Ali Fuat Paşa'ya, Harbiye Nazırı Fevzi Paşa ve Yusuf İzzet Paşa arasında geçen telgrafları bildirmesi dikkat çekmektedir. Buna göre Ankara'ya karşı bir kumandanlar cephesinin oluştuğu anlaşılmaktadır. Refet Bey'e Fahrettin Bey'in Ankara'ya getirilmesi görevi verilmektedir. Böylede Harbiye Nazırı Fevzi Paşa'nın emirlerini uygulayabilecek kumandanlar Ankara tarafına geçecektir. Cebesoy, Ankara'ya karşı olan kumandanlar konusuyla alakalı Harbiye Nazırı Fevzi Paşa ve diğer komutanlarla olan yazışmaları aynen paylaşmaktadır.

‘23 Nisan’a Doğru’: Cebesoy, bu başlık altında Meclis binasının hazırlanmasından, meclis açılmadan önce yaşanmış zorluklardan, vekillerin Ankara’ya gelişinden, İsmet Paşa’nın Ankara’ya gelerek Millî Mücadele’de Ali Fuat Paşa’nın vekili olduğundan ve Fahrettin Bey’in Ankara’ya tabii olduğundan bahsetmektedir. Fakat Yusuf İzzet Paşa hâlâ Ankara’ya tabii değildir. Bu durum Bursa’yı Anzavur tehdidine açık hale getirmekteydi. Bursa’ya giden Yusuf İzzet Paşa’yla ilgili Yüzbaşı Salih Bey’in Mustafa Kemal’e verdiği malumatlar dikkat çekmektedir. Mustafa Kemal Paşa’nın emri ile Yüzbaşı Salih Bey tarafından Yusuf İzzet Paşa Ankara’ya gönderilmektedir. Böylece Yusuf İzzet Paşa’nın Ankara’ya muhalefeti son bulmuş ve Millî Mücadele’de hizmet vermiştir. Ankara’dan Bilecik’e geçen Cebesoy Lefke’de Mahmut Bey’le yaptığı görüşmede Mahmut Bey’e Bursa’ya Anzavur isyanını bastırmaya gideceğini ve Hendek, Düzce ve Bolu taraflarında çıkabilecek olası isyanları da Mahmut Bey’in bastırması gerektiğini belirtmiştir. Bursa’daki vaziyetten bahsettikten sonra Anzavur isyanını bastırdığını belirten Cebesoy, Bursa’da yaptığı görüşmeleri ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır.

‘Büyük Millet Meclisi’nin Küşadı’: Cebesoy 22 Nisan 1920’de kendisine gönderilen telgrafları paylaşarak Millet Meclisinin açılışa hazır olduğun öğrendiğini belirtmektedir.

‘Hendek ve Düzce İsyanları’: Bursa’da meclis açılış merasimlerindeyken Mahmut Bey’in isyancılar tarafından şehit edildiğini haber alan Cebesoy, Mahmut Bey’in nasıl şehit edildiğini ve Hendek’teki durumu ayrıntılarıyla aktarmaktadır. Bursa’dan Lefke’ye oradan da Geyve Boğazına geçen Cebesoy, bir anlık umutsuzluğa kapıldığını fakat sonrasında kendisini toparlayarak paniği önlediklerini ve herkesin vazifesini mükemmel bir şekilde yaptığını belirtmektedir.

‘Mareşal Fevzi Çakmak’ın Anadolu’ya Gelişi’: Cebesoy, 25 Nisan gecesi Lefke’de iken eski Harbiye Nazırı Fevzi Paşa ile yapmış oldukları görüşmeyi aktarmaktadır. Fevzi Paşa, Fuat Paşa’ya İstanbul’dan ayrılışını, Anadolu’ya geçişini ve Lefke’ye gelişini anlatmaktadır. Fevzi Paşa’nın Ankara’ya karşı duruşunu acilen düzeltmek maksatlı Mustafa Kemal’e haber verdiğini belirten Cebesoy, Mustafa Kemal Paşa ile bu konuyla ilgili olan telgraf trafiğini paylaşmaktadır. Mustafa Kemal Paşa’nın verdiği ilk cevap ‘Fevzi Paşa’yı geldiği yere iade edersiniz.’ Şeklinde olmuştur. Daha sonra Fuat Paşa’nın ısrarı üzerine Mustafa Kemal Paşa Fevzi Paşa’nın Ankara’ya gönderilmesini istemektedir. Cebesoy, Fevzi Paşa’nın Millî Mücadele’ye katılmasını, ‘Millet tecrübeli bir kumandan kazanmıştır.’ şeklinde yorumlamaktadır.

‘İstanbul’un Millî Teşkilata Yaptığı Yardım’: Bu başlık altında Cebesoy, İstanbul’da bulunan Millî Mücadele yanlılarının yardımlarını aktarmaktadır. Bununla beraber Cebesoy, Karakol Cemiyeti’nin kuruluşu, faaliyetleri ve Kocaeli teşkilatında bulunan Millî Mücadele yanlılarının faydalarından da bahsetmektedir.

‘Dahili İsyanlar Karşısında’: Mahmut Bey’in şehit edilmesinden sonra Geyve’ye geldiği gün İsmet Bey’den isyanları bastırmak üzere birlikler gönderildiğini ve Fevzi Paşa’nın Ankara’ya ulaştığını haber veren bir telgraf aldığını belirten Cebesoy, Bolu, Düzce ve Adapazarı isyan mıntıkaları tamamıyla temizlenmeden ve Halife ordusu tarafımızdan kazanılmadan evvel Geyve Boğazı’ndan ayrılmayı hiç doğru bulmadığını ifade etmektedir. Bu nedenle Cebesoy hem Millî Müdafaa Vekaletliği teklifini geri çevirmekte hem de Ankara’ya dönemeyeceğinden kumandanlık vazifelerini İsmet Bey’e devretmektedir. Böylece Millî Müdafaa Vekili olarak Fevzi Paşa, Müdafaa-i Millîye Vekaletine, İsmet Bey ise Erkan-ı Harbiye Vekaletine atanmıştır. Cebesoy, Geyve Boğazında yaşanılan sıkıntıları ve isyanın bastırılmasını Erkanı Harbiye Umumiye Vekili İsmet Bey ve Refet Bey ile yapılan yazışmaları ve harekata ait haritaları da ekleyerek ayrıntılı bir şekilde aktarmaktadır. Buradaki isyanların bastırılmasında Çerkez Ethem’in rolü dikkat çekmektedir. Adapazarı, Hendek, Düzce ve Bolu isyan mıntıkalarının temizlenmesine başladıkları sırada Orta Anadolu’da da bazı hadiseler bazı isyanların çıktığından belirten Cebesoy, Sivas, Tokat, Zile ve Boğazlıyan’da çıkan isyanların Cemil Cahit Bey tarafından bastırıldığını belirtmektedir. Burada Cebesoy’un Çerkez Ethem’le ilgili yapmış olduğu yorum dikkat çekmektedir: ‘Ethem Beyin Ankara’dan geçerek müstakil bir şekilde Orta Anadolu isyanının tedibine memur edilmesini katiyen doğru bulmuyordum. Çünkü muhteris ve yalnız menfaatlerini düşünen bazı kimselerin telkini ile esasen basit düşünceli bir adam olan Ethem Bey, Ankara’yı, yeni millî idareyi ve onun erkanını küçümsemeye başlayacak ve bunun da bir neticesi olarak mühim gaileler çıkarabilecekti. Bin bir güçlük içinde çırpınan millî idare için büyük bir zaaf ve Ethem Bey gibi halk arasından yetişmiş bir kahramanın hüsranını ve hatta ihanetini mucip olabilecekti. Gelecekteki vakalar endişelerimin ne kadar haklı olduğunu gösterecektir.’

‘İzmir Hareketi ve Sebepleri’: Cebesoy, İzmir civarında İngiliz destekli ‘halife kolordusu’ ile yapılan mücadeleleri harita ekleyerek ayrıntılı bir şekilde aktarmaktadır.

‘Güney Cephesi’: Burada, Adana, Kozan, Haçin, Maraş ve Antep gibi yerlerde Ermeni ve Fransızlara karşı yapılan mücadelelere yer verilmektedir. Burada Fransız Baş Vekili

Birand'in Sevr Antlaşması'nın görüşüldüğü sırada Antep halkı için söyledikleri dikkat çekmektedir

'Yunan Taarruzu': Cebesoy, Mustafa Kemal Paşa ile Eskişehir'de bir görüşme yapmaktadır. Bu görüşmede Mustafa Kemal batı cephesine komutan olarak Cebesoy'un atandığını haber vermektedir. Mustafa Kemal Paşa ile Ankara'ya geçtiklerini belirten Cebesoy, burada yapılan İcra Vekilleri Heyeti toplantısında Yunan taarruzu ile ilgili görüşlerini belirtmektedir. Düzensiz millî birliklerin Yunan taarruzu karşısında mücadele etmeyip, karışıklığa neden olduklarından, halkı Yunanlılar kadar zor durumda bıraktıklarından ve Yunanlıların bu karışıklıktan faydalanarak Salihli ve Alaşehir'i alarak Bursa'ya doğru geldiğinden bahseden Cebesoy, karargahını Uşak'a taşıdığını belirtmektedir. Sonuç olarak Yunan ordusunun Bursa'yı işgal etmesine mani olunamamış fakat Uşak istikametindeki taarruzu oyalanmış ve durdurulmuştu. Karargahını Eskişehir'e taşıma kararı alan Cebesoy, burada aldığı önlemlerden bahsetmektedir. Bir başkumandan atamasının gerekli olduğunu, tecrübeli komutanların meclis işleri ile uğraşırken komutanlık görevlerini yapamadıklarını belirten Cebesoy bu konu ile ilgili meclisteki diyalogları paylaşmaktadır. Çerkez Ethem Demirci Muharebelerinde Yunanlıları yenmektedir.

'Meclis Müzakereleri': Yeni ordunun geleceği için 13 Temmuz-14 Ağustos arasında yapılan müzakereleri ayrıntılı olarak aktaran Cebesoy, burada iç isyanları bastırmak maksatlı kurulmuş fakat sonradan amacını aşmış olan 'Yeşil Ordu' meselesinden ve ordu içinde bulunan gizli teşkilattan bahsetmektedir. Çerkez Ethem ve kardeşlerinin de bu orduya dahil olduğunu belirten Cebesoy, Çerkez Ethem'in Demirci Muharebelerindeki ve isyanları bastırmaktaki başarılarının ona fazlaca özgüven verdiğinden, bu hususta dikkatli olunması gerektiğinden fakat gereken önlemlerin alınmadığından bahsetmektedir. Aynı zamanda Ethem Bey, meclisteki gizli teşkilat tarafından da kullanılmaktadır.

'Uşak Ziyanı': Uşak ve Gediz'i müdafaa edecek kadar kuvvetli olmadıklarını belirten Cebesoy, yenilgi üzerine Eskişehir'e gelen, aralarında Mustafa Kemal Paşa'nın da olduğu, yüksek heyete malumat vermektedir.

'Gediz Cephesindeki Yeni Vaziyet': Cebesoy, düşmanın Uşak - Gediz hattına kadar ilerlemesi üzerine Garp Cephesinin tertibatında yaptığı değişiklikleri ayrıntılı olarak aktarmaktadır.

'Siyasi Cereyanlar': Savaş devam ederken meclis içindeki muhalefet ve oluşumlardan bahseden Cebesoy'un bu başlık altında Çerkez Ethem ile ilgili yorumları dikkat çekmektedir:

‘Yozgat isyanının bastırılmasındaki muvaffakiyetinden dolayı Ankara’nın resmi mehafilinde lüzumundan fazla takdir ve iltifatlara mazhar olan Çerkez Ethem Bey ve müfrezelerinde esasen mevcut olmayan askeri disiplin büsbütün gevşemişti. Cemiyetin dağılmasından sonra yeni millî idareye olan bağlılıklarını zayıflatmıştı Gediz muharebelerinde ben bunu çok yakından müşahede etmiştim.’ Çerkez Ethem’i ‘kabına sığmayacak’ hale getiren birçok örneğe yer veren Cebesoy bu konudan ve Çerkez Ethem’in isyanından bahsetmektedir. Aynı başlık altında Demirci Mehmet Efe isyanı da anlatılmaktadır. Ankara’daki siyasi cereyanların etkilerinin cepheye kadar geldiğini belirten Cebesoy, genel durum ve Ruslarla olan münasebetlerimizle ilgili bilgi almak maksatlı Mustafa Kemal Paşa’ya gönderdiği telgrafı ve Paşa’nın cevabını paylaşmaktadır.

‘Bazı Cephesinin Takviyesi ve Doğu Cephesi’: Bu başlıkta Cebesoy’un Ermenistan harekatı hakkında meclisle aynı fikirde olmadığı görülmektedir. Cebesoy’a göre Ermenistan’a yapılacak harekatla ilgili Ruslarla kararlaştıracağımız şartlara bırakmak doğru değildir, 15. Kolordumuz Ermenileri mağlup edecek kuvvettedir.

‘Garp Cephesi’: Temmuz 1920-Ekim1920 arasında Garp cephesindeki ordunun kuruluş sürecinden bahseden Cebesoy, bu ordunun ileride Yunan ordularını mağlup edecek olan ordunun çekirdeği olduğunu belirtmektedir.

‘Gediz Taarruzu ve Sebepleri’: Henüz güçlü bir ordu oluşturmaya müsait şartlar oluşmamış olsa bile Cebesoy, düşmanın durumu göz önüne alındığında hareketsiz kalamayacaklarını belirterek bu karara hizmet eden birçok neden saymaktadır. Taarruzdan önce Alayurt’da yapılan toplantının ayrıntılarını paylaşan Cebesoy, taarruz konusunda toplantıya katılanların hemfikir olduğunu belirtmektedir. Taarruzu ayrıntılı olarak anlatan Cebesoy, Çerkez Ethem’in yönettiği Kuvay-ı Seyyare birliklerinin görevini hakkıyla yapmadıklarından bahsetmektedir. Yunanlıları geri çekilmeye zorladıklarını ve bu sayede Yunan ordularından erzak, kıyafet ve silah gibi şeyler ele geçirilmiştir. Cebesoy bu taarruzu en muntazam orduların güçlükle başarabileceği bir hareket olarak görmektedir. Cebesoy, İsmet Bey’in meclisi zaferden haberdar ettiği beyannameyi, kendisinin Mustafa Kemal Paşa’ya göndermiş olduğu telgrafı ve Paşa’nın tebrik telgrafını paylaşmaktadır.

‘Türkiye Komünist Fırkası’: Uzun zamandır cephede bulunduğundan birçok konudan haberi olmadığını belirten Cebesoy, Türkiye Komünist Partisi Hakkı Behiç’den aldığı telgrafı paylaşarak bu telgraftan gizli teşkilatların önüne geçmek maksatlı resmî bir teşkilat kurulduğu çıkarımını yapmaktadır ve bu gibi teşekküllerin millî hareketi zayıflatacağını

fikirlerine eklemektedir. Konuyla alakalı Eskişehir'de Mustafa Kemal Paşa'dan aldığı telgrafı paylaşan Cebesoy, meselenin tahmin ettiği gibi gizli teşkilatların önüne geçme çabası olduğunu belirtmektedir.

'Garp Cephesi Komutanlığından Neden Ayrıldım': Cebesoy, üzerine düşen fedakarlıkları yapmasına rağmen müdafaa planını uygulayabilmek için yeterli kaynağın gönderilmesindeki aksaklıkları, yetkili mercilerin görevlerini aksattıklarına ve böyle giderse görevden affını isteyeceğine dair yazdığı telgrafı Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiğini ve Paşa'nın cevaben kendisini Ankara'ya çağırdığından bahsetmektedir. Ankara'ya gider gitmez Mustafa Kemal'in kendisine Moskova Büyük Elçiliği görevini teklif ettiğini belirten Cebesoy, bu teklifi emrivaki olarak gördüğünü ve arkasında yatan nedenleri anlayamadığını ifade etmektedir.

Cebesoy'un Millî Mücadele Dönemi'ne ait hatıratı burada son bulmaktadır (Cebesoy, 1953).

4.2.12. Ali Fethi Okyar, Üç Devirde Bir Adam, 1980

Hatıratın Sahibi: Ali Fethi Okyar

Yayına Hazırlayan: Cemal Kutay

Kitabın Baskıları: Tercüman- İstanbul- 1980

Ali Fethi Okyar'ın Hayatı

29 Nisan 1880'de bugün Makedonya sınırları içerisinde kalan Pirlepe'de doğmuştur. Babası Osmanlı Hariciye Nezâreti'nde memurluk yapan İsmâil Hakkı Bey'dir. Sekiz yaşına kadar Pirlepe'de kalmıştır. İlköğrenimini Manastır'da yapmış (1891), rüştiye ve Manastır Askerî İdâdîsi'ndeki tahsilini de burada bitirdikten sonra (1897) 1898'de İstanbul'da bulunan Mekteb-i Harbiyye'ye girmiştir. Mustafa Kemal ile Manastır'da askerî idâdî esnasında başlayan dostlukları ileri yıllarda da giderek artarak devam edecektir. Harbiye sıralarında II. Abdülhamid'in baskıcı yöntemine karşı okulda bazı arkadaşlarıyla birlik kurarak İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin taraftarları arasına katılmıştır. 1904'te kurmay olmuştur. Aynı yıl merkezi Selânik'te bulunan üçüncü ordunun kadrosunda kurmay yüzbaşı olarak göreve başlamıştır.

Edirne, Kesriye, Nasliç, Selânik gibi bölgelerde Enver Bey ve Kâzım Karabekir'le birlikte eşkıya takibatında bulunmuştur. 1908'de II. Meşrutiyet'in ilânına kadar bu görevde kalan Fethi Bey, bu yıllar içerisinde İttihat ve Terakkî Fırkası'nın askerî kanadına da resmen katılmıştır. Meşrutiyet'in ilânından bir gün önce (23 Temmuz 1908) Selânik'te İttihat ve Terakkî'nin Selânik şubesinin yaptığı toplantıya iştirak etmiş ve cemiyetin meşrutiyeti ilân ettirmede asıl amacının ne olacağı yönündeki beyannâmeyi Talat Paşa'nın teklifi üzerine bizzat kaleme almıştır. Otuzbir Mart Vakası sebebiyle Selânik'ten gelen Hareket Ordusu'nun kurmayları arasında yer almıştır. 1910'da Paris'e ataşemiliter olarak gönderilmiştir. 1911 Eylülünde İtalyanların Trablusgarp'ı işgal etmesi üzerine Tunus'tan sınırı geçerek bölgenin korunmasında yararlı faaliyetlerde bulunmuştur. İttihat ve Terakkî Fırkası'nın genel sekreterliğini yapmıştır. Sadrâzam Mahmud Şevket Paşanın bir suikast neticesinde öldürülmesiyle gerilen siyasî ortamdan kurtulması için 10 Ekim 1913'te Sofya'ya büyükelçi tayin edilmiştir. Yanına ataşemiliter olarak Mustafa Kemal'i almıştır. Sofya'dan İstanbul'a dönen Ali Fethi Bey, Meclis-i Mebusan'ın III. dönemine İstanbul milletvekili olarak girmiştir. Ekim 1918'de kurulan Ahmed İzzet Paşa kabinesinde Dahiliye nâzırı olmuştur. Mustafa Kemal ile birlikte Minber gazetesini çıkarmıştır.

Mart 1919'da Damad Ferit Paşa hükümeti tarafından Hayri Efendi ve Rauf Orbay gibi arkadaşları ile beraber tutuklanarak Bekir Ağa Bölüğü'nde iki buçuk ay kaldıktan sonra 28 Mayıs 1919'da Malta'ya sürgüne gönderilmiştir (16 Mart 1920). Fethi Bey sürgünden sonra Avrupa'dan Ankara'ya geçip Millî Mücadele'ye katılmıştır. Ardından kurmay olarak cepheleri dolaşmıştır. 11 Ekim 1921'de Dahiliye vekilliğine getirilmiştir. Ağustos-Kasım 1923 ve Kasım 1924 - Mart 1925'te iki defa başbakan olmuştur. Kısa bir dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ilk başkanlığını da yürütmüştür. İkinci defa geldiği başbakanlıkta fırka içindeki bazı siyasî sorunlarla uğraşmış, 17 Kasım 1924'te kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın meclis içindeki muhalefetiyle karşılaşmıştır. 1925 yılı Mart ayında çıkan Şeyh Said isyanı sebebiyle hükümet düşmüş ve İsmet Paşa hükümeti kurulmuştur.

12 Ağustos 1930'da Atatürk'ün isteği ile Serbest Cumhuriyet Fırkası kurmuş fakat parti daha teşkilatlanmasını tamamlamadan Kasım 1930'da kendini feshetmiştir. 7 Nisan 1934'te Londra büyükelçiliğine gönderilmiş, 1936'da imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin Türk delegasyonu içinde bulunmuştur. Atatürk'ün ölümünden sonra 1939'da ülkeye dönmüş ve adalet bakanı olmuştur. 1942'de emekli olmuş, Büyükada'daki köşküne çekilerek hatıratını yazmaya başlamıştır.

7 Mayıs 1943 tarihinde İstanbul Nişantaşı'ndaki evinde ölmüş ve Zincirlikuyu Asrî Mezarlığı'na defnedilmiştir (Muammer, 2007).

Üç Devirde Bir Adam

Hatırat Ali Fethi Okyar'ın 1908 ile 1943 yılları arasında yaşadıklarını anlatmaktadır. Gazeteci Niyazi Ahmet Banoğlu'nun, Fethi Okyar'ın oğlu Osman Okyar ile yaptığı mülakatta, Osman Okyar hatıratının Ali Fethi Okyar öldükten sonra yayınlanmasına şu şekilde açıklık getirmektedir: 'Babam kendi el yazısı ile yazdığı hatıratının uzun müddet yayınlamamasını bizzat vasiyet etmişti. Atatürk'le çok yakın arkadaştı askerlik ve politikada bir aradaydılar ve hatıratının Atatürk'le ilgili polemik konusu olmasını istemedi.'

'Mondros Mütarekesi İmzalanıyor': Ali Fethi Okyar'ın Millî Mücadele dönemi anıları Mondros Ateşkes Antlaşması ile başlamaktadır. Heyet yola çıkıp Mondros imzalanana kadar İzzet Paşa'nın yanında olduğunu belirten Okyar, Mondros'tan sonra Avrupalı devletlerin bizden yüz yılların intikamını almak ister gibi davrandıklarını özellikle de yedinci maddeyi oldukça suiistimal ettiklerini aktarmaktadır ve Mondros'u I. Dünya Savaşı'nın ağır yenilgisinin elem tortusu olarak betimlemektedir. Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasından sonra ayrıntılı olarak İttihat ve Terakki'nin durumunu değerlendiren Okyar, Teceddüd Fırkası'nın kuruluşundan, İttihat ve Terakki'nin ileri gelenlerinin Alman denizaltısıyla ülkeyi terk edişlerinden ve İttihat ve Terakki'den sonra mecliste yaşanan ağır münakaşalardan bahsetmektedir.

'Canbolat'ın Evindeki Toplantı': Okyar, İsmail Canbolat'ın evinde üç gece üst üste gerçekleşen, Yıldırım orduları dağıtılınca İstanbul'a gelen Mustafa Kemal ve Rauf Bey'in de katıldığı, memleketin durumunun görüşüldüğü toplantılardan bahsetmektedir. Toplantıdan çıkan sonuç: Anadolu'ya geçerek mücadeleye oradan başlamaktır.

'Bekirağa Bölüğündeki Günler': Bundan önceki başlıklar altında Osmanlı Devleti'nin o dönemde içinde bulunduğu siyasi buhranı ayrıntılı olarak anlatan Okyar, 10 Mart 1919'da tutuklanmaktadır. Bekirağa Bölüğü'nde yaşadıklarını anlatan Okyar'ın buradaki en dikkat çekici anısı Mustafa Kemal'in ziyaretidir. Mustafa Kemal 14 Mayıs sabahı gelmiş ve ertesi gün Samsun'a 9. Ordu Müfettişi olarak gideceğini haber vermektedir. Mustafa Kemal'in halini 'Her haliyle kararlı ve ne yapacağını bilen bir haldeydi' şeklinde tarif etmektedir. Okyar, Mustafa Kemal ile yaptığı bu görüşmenin 1921 yılı Mayıs ayına kadar yapacakları

son görüşme olduğunu aktarmaktadır. Hatıratının bundan sonraki kısmında Malta adasına sürgün edilişlerinden ve Malta'da yaşananlardan bahseden Okyar, Mustafa Kemal'den gelen müjdeli haberi aktarmaktadır. I. Ve II. İnönü Zaferleri kazanılmış ve İngilizlerle esir değişimi anlaşmaları yapılmaktadır. Fethi Okyar, Mustafa Kemal Paşa'ya önce Münih'e uğrayacağını oradan da Ankara'ya geçeceğini haber veren bir mektup yazdığını belirtmektedir.

'Ankara'ya Kavuşma': İstanbul makamlarına hiç görünmeden direkt Ankara'ya geçtiğini belirten Okyar 1921 yılının Ankara'sını anlatmaktadır.

'Meclis İçinde Ayrı Gruplaşmalar': Büyük Millet Meclisi'nde birden çok düşünceye sahip insanlar, felsefeler, görüşler olduğunu ve bu görüşlerin zaman zaman çok sert tartışmalarda bulunduğunu belirten Okyar, tüm meclis üyelerinin vatanın kurtulmasını sağlamak ve Misak-ı Millî'yi gerçekleştirmek noktasında birleştiklerini aktarmaktadır. Okyar'ın o günkü meclis için yorumu 'Felsefesizlik içinde büyük felsefe'dir.

'Dahiliye Vekaletine Seçildim': Kütahya Eskişehir savaşının kaybedildiği yıllarda büyük çoğunluğun isteği ile Dahiliye Vekaletine seçildiğini belirten Okyar, Mustafa Kemal Paşa'nın kendisine meclisin tüm yetkilerini başkumandanlık makamında toplayacağından bahsettiğini aktarmaktadır.

'Hüseyin Rauf Orbay'ın Başkanlığı': Sakarya Meydan Muharebesi kazanılmış, ordu kesin bir taarruz için hazırlıklara başlamıştı. Okyar, o günlerde özellikle mecliste büyük ayrılıklar olduğunu belirtmektedir. Mustafa Kemal Paşa'nın kendisine fikrini sorduğunu aktaran Okyar, Rauf Bey'in başkan olmasının münasip olacağını, Rauf Bey'in meclisin her kesimince sevildiğini, böylece Mustafa Kemal Paşa'nın yalnızca ordu ile ilgilenebileceği şeklindeki fikirlerini Mustafa Kemal Paşa ile paylaştığını ve bu fikirlerin Mustafa Kemal Paşa tarafından da kabul edildiğini belirtmektedir.

'Londra'ya Gideceksin': Büyük taarruza hazırlanan Mustafa Kemal Paşa İngilizlerin barış çabalarının Misak-ı Millî'ye değil Sevr'e uygun bir anlaşma imzalatmak olduğunu bilmektedir, bunu bütün dünyaya kanıtlamak ve büyük taarruza hazırlanırken İngilizlerin müdahalesini engellemek maksadıyla Fethi Okyar'ın Londra'ya gitmesini istemektedir. Okyar, Mustafa Kemal Paşa'nın taarruzdan önce kan dökülmeden barışın mümkün olup olmadığını kanıtlamak istediğini belirtmektedir. Mustafa Kemal Paşa'ya İngilizleri oyalamak maksadıyla elinden geleni yapacağına söz veren Okyar, önce İtalya'ya oradan da İngiltere'ye geçtiğini belirtmektedir.

‘Londra, Ankara’yı Hâlâ İstanbul’un Bir Parçası Sanmaktadır’: Savoy Hoteline yerleşen Okyar, oraya gittiğinde İstanbul Hükümetinin dış işleri bakanı Ahmet İzzet Paşa’nın dört gün önce Londra’ya geldiğini fakat ne başvekil ile ne de dış işleri bakanı ile görüşebildiğini belirtmektedir. İngiltere’nin ancak Sakarya Zaferinden sonra Ankara’yı söz ve hak sahibi olarak tanıdığını belirten Okyar, Dışişleri Bakanı Lord Gürzon ile görüşme talebinde bulunduğundan bahsetmektedir. Okyar, Londra’da yaşananları ayrıntılı olarak aktarmaktadır. Dünyaya, Ankara’nın barış yanlısı olduğunu göstermek ve İngilizleri oyalamak gibi amaçlarını gerçekleştirmek maksatlı sık sık basın toplantısı düzenleyen Okyar’ın şu demeci dikkat çekmektedir: ‘Lütfen sorunuz cevap vereyim ve benden aldığınız cevapları İngiliz önemli şahsiyetlerine soru halinde yöneltiniz, hakikati öğreniniz ve dünyaya bildiriniz. Kime ait olursa olsun dökülen kan yetmez mi?’

‘Barış Şartları’: 30 Ağustos’a kadar Lord Curzon tarafından kabul edilmemiş olan Fethi Okyar tam 30 Ağustos zaferinin akşamında Lord Curzon tarafından kabul edildiği haberini almaktadır. Lord Curzon ‘Daha fazla kan dökülmesine ve Yunan ordusunun çekilirken işgal etmiş oldukları alanı daha fazla tahrip etmesine izin vermemek için’ bir an önce savaşın kısa süreli mütareke ile durdurulmasını teklif etmektedir. Bunu Ankara’ya ileteceğini belirten Okyar’ın oldukça ihtiyatlı davrandığı dikkat çekmektedir. Fethi Bey Londra’dan ayrılırken barışın şartlarıyla ilgili Mustafa Kemal Paşa’ya gönderdiği mektupta hiçbir taviz verilmemesi gerektiği düşüncesinde ve bunu Türk Milleti’nin başarabileceği kanaatindedir. İngiltere’den İtalya’ya geçen Okyar, burada yaşananları ve Ankara’nın zaferinin İtalyanlar üzerindeki etkilerini ayrıntılarıyla aktarmaktadır.

‘Çok Çabuk Su Yüzüne Çıkan Görüş Ayrılıkları’: İtalya’dan Ankara’ya dönen Okyar, Ankara’daki zafer havasından bahsettikten sonar meclisteki görüş ayrılıklarına dikkat çekmektedir. Vatanın kurtuluşu için geri plana atılan görüş ayrılıkları hızla belirginleşmektedir.

‘Mudanya Mütarekesi ve Ankara’ya Dönüş’: İsmet Paşa’nın başkanlığındaki heyetin ateşkesi imzalayarak Trakya’yı anavatana kattığını belirten Okyar, Mudanya’ya gönderilen heyetin tesadüf olmadığını, Mustafa Kemal Paşa’nın barış görüşmeleri için de aynı isimleri düşündüğünü aktarmaktadır. Bu görüşlerinin doğruluğu Lozan Konferansı’na İsmet Paşa’nın katılması ile kanıtlanmaktadır (Okyar, 1980).

Ali Fethi Okyar'ın hatıratının Millî Mücadele safhası burada sona ermektedir. Hatırat Millî Mücadele Dönemi'ni kapsayan kısımlarıyla, özellikle de Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra İngilizlerle yapılan Londra Konferansı'na ışık tutması açısından önemli bir eserdir.

4.3. İncelenen Hatıratlardan Millî Mücadele Konusu İşlenirken Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarına Eklendiğinde Öğrenimi Kolaylaştıracağı Düşünülen Bazı Hatıra Örnekleri

2000-2023 yılları arasında okutulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitapları incelendiğinde 2000-2014 yılları arasında okutulan kitaplarda hatırat türünün genellikle aynı konuları pekiştirmek maksadıyla kullanıldığı, 2015-2023 arasında okutulan ders kitaplarında hatırat türüne başvurularak anlatılan konuların değişkenlik gösterdiği tespit ediliştir. Fakat yine de Millî Mücadele Dönemi işlenirken hatırat türüne başvurulan konuların sınırlı olduğu görülmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde Millî Mücadele Dönemi konularıyla ilgili Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında kullanılabilecek hatırat örneklerine yer verilmektedir.

4.3.1. Mondros Ateşkes Antlaşması Konusu Anlatılırken Yararlanılabilecek Hatırat Örnekleri

Bu başlık altında kullanılması önerilen hatıratlar, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'I. Dünya Savaşı'nın sonuçlarını Osmanlı Devleti ve Batılı devletler açısından değerlendirir.' kazanımını destekler niteliktedir.

Ali Fethi Okyar'ın 'Üç Devirde Bir Adam' adlı hatıratından alınan bu alıntıda dönemin önemli komutanlarından olan Okyar, Mondros Ateşkes Antlaşması hakkındaki görüşlerini aktarmaktadır:

> 'Karşımızdakilerin Mondros'un şartlarına uymadıkları ve özellikle 7. Maddeyi kullanarak bin bir bahane ile stratejik yerleri ele geçirmeye çalıştıkları doğrudur. Onlar ellerindeki kudrete dayanarak yüzyılların hesabını görmek kararında idiler. Mondros Ateşkes Antlaşması, I. Dünya Savaşı'nın ağır yenilgisinin elem tortusu olarak tarih sayfalarında olduğu kadar bizlerin hafızalarında da acı bir tortu olarak kaldı.' (Okyar, 1980).

Kullanılması önerilen bu alıntı ile Mondros Ateşkes Antlaşması'nın, özellikle de ders kitaplarında üstüne basarak anlatılan 7. Maddenin, Türk milletine verdiği zarar ve tarihimize

bıraktığı etki o dönemin şartları içinde yaşayan önemli bir komutan tarafından aktarılmaktadır. Bu alıntının ders kitaplarında yer yerilmesi ile öğrencilerin tarihsel kavrama, dönemin şartlarını değerlendirme ve tarihsel empati gibi becerileri kazanmalarının kolaylaşacağı düşünülmektedir.

Mondros Ateşkes Antlaşması konusu anlatılırken yer verilebilecek hatıratlardan bir diğeri ise Fahrettin Altay'ın '10 Yıl Savaş ve Sonrası' eserinde, dönemin diğer bir önemli komutanı olan Ali Fuat Cebesoy ile arasında geçen diyalogdur.

> 'Mağlubiyetle sonuçlanan uzun, çetin ve kanlı savaşların verdiği üzüntü, yorgunluk bütün zabitlerin, kumandanların sinirlerini bozması, herkesi istikbâl tehlikesi ile karşı karşıya bırakmış, herkes karanlık gördüğü istikbalde kendisinin ve ailesinin hayatını nasıl kazanabileceğini düşünüp çeşitli çarelere başvurmaya başlamıştı. Her şey bir yana, bir taraftan da ordunun başında yüksek kabiliyetli bir zat bulunursa belki istikbâl karanlığın ışıklandırılmasına imkân bulunup, uğruna bunca kan döktüğümüz vatan kurtarılabilir düşüncesi uyanıyordu. Bu sıralarda merkezi Eskişehir'e nakledilen 20 Kolordu'nun kumandanı General Ali Fuat (Cebesoy) Konya dan geçiyordu, trenin önünde biraz gezinip dertleştik, bu korkunç badireden kurtulmanın çarelerini konuştuk. O da Ordunun kuvvetli bir elin idaresi altında bulundurulması fikrinde idi. Bu anda kendisine şunları söyledim:
>
> - Bu işe en lâyık kumandan Mustafa Kemal'dir.
>
> General Ali Fuat, beni tasdik ederek :
>
> -Kendisi ile temas çareleri arayacağım. dedi.' (Altay, 1970).

Bu hatırat öğrencilerin Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında, devletin önemli komutanları da dahil, herkesin nasıl bir çaresizlik hissettiklerinin ve çözüm için Mustafa Kemal'in düşünüldüğünün anlaşılması açısından birinci elden önemli bir değerlendirmedir. Bu metinden hareketle öğrencilere, o günün şartlarını kavrama ve tarihsel empati becerileri kazandırılması amaçlanabilir.

4.3.2. İzmir'in İşgali Konusu Anlatılırken Yararlanılabilecek Hatıra Örnekleri

Bu başlık altında kullanılması önerilen hatıratlar, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Kuvay-ı Millîye hareketinin oluşumundan Büyük Millet Meclisinin açılışına kadar olan süreçte meydana gelen gelişmeleri açıklar.' kazanımını destekler niteliktedir.

Fahrettin Altay'ın '10 Yıl Savaş ve Sonrası' adlı hatıratından alınan bu alıntıda dönemin önemli komutanlarından olan Fahrettin Altay, memleketi İzmir'in işgali karşısında ve hemen sonrasında Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışıyla ne hissettiğini aktarmaktadır.

> '16 Mayıs 1919 da aldığımız bir haber bizi büsbütün sarstı. Güzel memleketim İzmir düşman tarafından işgal edilmiş. Gözyaşlarımı tutamadım, Kolordu Kumandanına koştum. Bütün

> kolordu karargâhı mateme bürünmüştü. Biraz sonra gelen haberler hamiyetli vatandaşlarımızın Yunanlılarla dövüşmeye başladıklarını bildiriyordu ki bu, yüreklerimize biraz olsun su serpmişti. Üç gün sonra da Samsun a çıkan 9. Ordu Müfettişi General Mustafa Kemal'in bir telgrafı her tarafa yayınlanıyordu. Bu telgraf ümitlerle doluydu, karanlık günler geçirmekte olan Anadolu da artık bir güneşin doğuşu başlıyordu.' (Altay, 1970).

Bu hatıratın ders kitaplarında yer verilmesi ile öğrencilerin, dönemin önemli komutanlarından olan Altay'ın memleketi İzmir'in işgali karşısında oldukça insani olan ağlama tepkisini verecek kadar üzüldüğünü ve buna karşılık Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkmasıyla umut dolduğunu görmeleri amaçlanmaktadır. Böylece öğrencilerin kendilerini o gün bu olayları yaşayan insanların yerine koyarak tarihsel empati becerisini kazanmaları beklenmektedir. Bu hatırat örneği hem İzmir'in İşgali hem de Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı konusunda kullanılabilir.

İzmir'in İşgali konusuyla ilgili yer verilebilecek hatıratlardan bir diğeri Ali Çetinkaya'nın 'Milli Mücadele Hatıraları' adlı eserinde paylaştığı Amiral Calthorpe'un İzmir'in işgali ile ilgili verdiği notadır.

> '13 Mayıs 1919 öğleden sonra Mondros Mütarekesi'ni ve Anlaşma Devletleri namına üstlenen ve imza eden Akdeniz İngiliz Başkumandanı Amiral Calthorpe, bir İngiliz yatına binerek İzmir limanına dahil oldu. İcap eden İngiliz memurları ile görüştükten sonra saat 4 sıralarında Vali İzzet Bey'in nezdine geldi ve ciddi bir tavırla aşağıdaki mealde bir nota tevdi etti:
>
> -Paris Sulh Konferansından telsizle aldığım emir mucibince aşağıdaki notayı İzmir Valisi İzzet Bey'e vermekle şeref duyarım. Mütarekenin 7. maddesine dayanarak İzmir 14 Mayıs 1919'da alafranga saat ıo.oo'da Anlaşma Devletleri askerleri tarafından işgal edilecektir. ' (Çetinkaya, 1993).

Bu hatırat ile öğrencilerin işgal emrini, saatine varana kadar, görerek oradaymış gibi, o günü yaşıyor gibi hissetmelerini sağlamak amaçlanmaktadır. Ayrıca Ali Çetinkaya'nın hatıratlarından yer verilen bu alıntı, Mondros Ateşkes Antlaşması anlatılırken yer verilebilecek Ali Fethi Okyar'ın hatıratını destekler niteliktedir.

4.3.3. Milli Cemiyetler Konusu Anlatılırken Yararlanılabilecek Hatıra Örneği

Bu başlık altında kullanılması önerilen hatıratlar, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Kuvay-ı Millîye hareketinin oluşumundan Büyük Millet Meclisinin açılışına kadar olan süreçte meydana gelen gelişmeleri açıklar.' kazanımını destekler niteliktedir.

Fahrettin Altay'ın '10 Yıl Savaş ve Sonrası' adlı hatıratından yer verilen bu alıntıda İzmir İşgali Redd-i İlhak Cemiyeti tarafından yayımlanan beyannameye yer verilmektedir.

‘15 Mayıs 1919 gecesi, ertesi sabah şehrin işgal edileceğini duyan İzmirli gençler o vakit Maşatlık olan şimdiki Bahribaba parkında toplanarak durumu müzakere ediyorlar, el yazıları ile yazdıkları birkaç beyannameyi bisikletlerle mahallelere dağıtıyorlar, bir tane de Kolordu Kumandanı’na gönderiyorlar, kendisinden silah ve cephane istiyorlar, fakat komutan oralı olmuyor. İzmir’in vatanperver evlâtlarının beyannamesi şöyle idi :

«Ey Türk, Wilson prensipleri unvanı insaniyet karanesi senin hakkını gasp ediyor. Buralarda Rum’un çok ve Türklerin Yunan ilhakını memnuniyetle kabul edecekleri söylendi. Bunun neticesi olarak güzel memleketin Yunan’a verildi. Şimdi sana soruyoruz? Rum senden daha mı çok? Yunan hakimiyetini kabule taraftar mısın? Artık kendini göster. Oraya yüz binlerce toplan ve kahir ekseriyetini orada bütün dünyaya göster. Burada zengin, fakir, alim, cahil yok. Fakat Yunan hakimiyetini istemeyen bir kitle olduğunu ilan ve ispat et. Bu, sana düşen en büyük vazifedir. Geri kalma. Hüsran ve nikbet fayda vermez. Binlerle, yüzbinlerle Heyet-i Milliye’nin emrine itaat et!

15 Mayıs 1919 İlhakı Red Heyeti Milliyesi.≫

Bu beyannameyi Cumhuriyetimizin temel taşlarından birisi saymak yerinde olacaktır.’ (Altay, 1970).

Fahrettin Altay’ın hatıratında paylaştığı bu beyanname ile öğrencilerin Millî Cemiyetlerin, Millî Mücadele ve sonrasındaki rollerini kavramaları ve o günün şartlarını kavrama becerisini kazanmaları beklenmektedir.

4.3.4. Mustafa Kemal’in Samsun’a Çıkışı Konusu Anlatılırken Yararlanılabilecek Hatıra Örnekleri

Bu başlık altında kullanılması önerilen hatıratlar, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki ‘Kuvay-ı Millîye hareketinin oluşumundan Büyük Millet Meclisinin açılışına kadar olan süreçte meydana gelen gelişmeleri açıklar.’ kazanımını destekler niteliktedir.

Ali Fethi Okyar’ın ‘Üç Devirde Bir Adam’ adlı hatıratından alınan bu hatırada Mustafa Kemal’in Samsun’a çıkmadan birkaç gün önce Ali Fethi Bey’e Bekirağa Bölüğü’nde iken yaptığı ziyaret sırasında Mustafa Kemal ve Ali Fethi Bey arasında geçen konuşma aktarılmaktadır. Bununla beraber Yunus Nadi’nin ‘Mustafa Kemal Paşa Samsun’da’ adlı hatıratında Mustafa Kemal’in Ali Fethi Okyar’a yaptığı bu ziyaretle ilgili Ali Fethi Okyar ve Yunus Nadi arasında geçen diyalog aktarılmaktadır.

‘14 Mayıs 1919 erken saatlerde Mustafa Kemal beni ziyarete geldi.

- İki üç gün sonra Samsun’a hareket ediyorum, zannederim yarın padişahla son bir görüşme yaparak veda edeceğim. dedi.

Sonra Sadrazam Ferid Paşa’nın konağında yenen akşam yemeğini, onları ürkütmeden vazifesinin, müfettişi olduğu ordu mıntıkası içinde Mondros Mütarekesi’nin hükümlerinin yerine getirilmesini temin etme olduğu yolunda nasıl teminat verdiğini anlattı. Bunları tekrarlarken tekrar yaşıyormuş gibi heyecanlıydı. Bu neticeye ne uzun, dikkatli ve sabırlı emeklerden sonra

hatta nelere katlanarak erişebildiğini bir daha anladım. Her haliyle kararlı ve ne yapacağını bilen insanların havası içindeydi:

-Yetkilerimin maddelerini Harbiye Nazırı Şakir Paşa'ya kabul ettirdik. Sivil makamlarla da temasa geçebilecek ve gerekli gördüğümde onlara da emir verebileceğim. Müfettişliğin merkezi Erzurum. İşgal edilmemiş bölümün büyük kısmını çerçeveliyor.

Sonra beraberindekilerin isimlerini verdi çoğunu tanıyordum ve hepsi böylesine bir emek için seçilmiş değerli arkadaşlardı. Gözlerimiz dolmuştu, beni teselli etmek istedi:

-Hiç üzülme, ne biz bu halde kalacağız ne de memleketi bu halde bırakacağız. Bu millet tarihinde böylesi buhranları kaç defa yendi ve daha çok güzel neticelere erişti.

İçim rahatlamıştı…' (Okyar, 1980).

'Görüşmeden dönen Ali Fethi Bey kendisine sorulan sorulara

- Hiçbir şey değilmiş, beni bir arkadaş görmeye gelmiş de onun için çağırmışlar! dedi ve ziyarete gelen arkadaşın Mustafa Kemal Paşa olduğunu daha mahrem bildiği bizlere söyledi. Akşamüstü iki komşu Mustafa Kemal Paşa 'nın ziyareti hakkında hasbıhal ettik. Paşa, Anadolu'ya geçmek için bir memuriyet takip ettiğinden bahsetmiş:

- Bu hal böyle devam etmez, merak etmeyin, elbet buna bir çare bulunacaktır, demiş.

Bunlar teselli kabilinden sözler dahi olsa, Mustafa Kemal Paşa 'nın lisanından çıktıkça çok kıymetli ve çok manalı görülmekteydi. Mustafa Kemal Paşa'nın çelik azmi, sağlam fikir ve iradesini her ikimiz de pek iyi biliyorduk. Onun yapabileceği hizmetler hakkında hasbıhalimizi pek ilerilere götürerek her ikimizde o gece rahat bir uyku uyuduk.' (Abalıoğlu, 1998).

Bu hatıratlar ile öğrenciler, Mustafa Kemal Paşa'nın 9. Ordu Müfettişi olarak neden görevlendirildiğini, yetkilerinin ne derece geniş olduğunu ve Samsun'a giderken esas amacının ne olduğunu bizzat Mustafa Kemal'den öğrenmektedirler. Bununla beraber kitaplarda yer verilmesi önerilen bu hatıratlar ile öğrencilerin, Mustafa Kemal'in kararlılığını, attığı her adımı düşünerek attığını, devrin farklı kesimlerinden ileri gelen isimlerinin (asker ve hukukçu-yazar) Mustafa Kemal'e duydukları güveni görmeleri amaçlanmaktadır. Aynı olay ile ilgili birbirini destekleyen iki farklı hatırat örneği kullanılarak paylaşılan hatıratların güvenilirliği artmaktadır. Bu sayede öğrencilerin tarihsel kavrama ve tarihsel empati becerilerini kazanmaları beklenmektedir.

4.3.5. Millî Mücadele'nin Hazırlık Dönemi Konusu Anlatılırken Yararlanılabilecek Hatırat Örnekleri

Bu başlık altında kullanılması önerilen hatıratlar, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Kuvay-ı Millîye hareketinin oluşumundan Büyük Millet Meclisinin açılışına kadar olan süreçte meydana gelen gelişmeleri açıklar.' kazanımını destekler niteliktedir.

Ali Fuat Cebesoy'un hatıratından olan bu alıntıda Cebesoy, Amasya Genelgesi ile ilgili görüşlerini aktarmaktadır.

> 'Amasya Genelgesinden evvel de buna benzer içtimalar olmuştur. Fakat Amasya içtiması ve kararlaştırılan şeyler ehemmiyet ve hususiyeti çok daha başkadır. Kendi başına ve bölgesel teşebbüsler birleştirilmiş, bütün milletin, istiklal ve vatanımızın uğradığı tehlike etrafında tehdit altında olduğu gerek harice ve gerekse dahile gösterilmiştir. Mukaddes ittifak adını verdiğim Amasya Genelgesi toplayıcı bir ruh taşımaktadır. Şunu hemen ilave etmeliyim ki, bunun başlıca Amili de Mustafa Kemal Paşadır.' (Cebesoy, 1953).

Bu alıntı ile öğrencilerin, dönemin önemli komutanı olan Ali Fuat Cebesoy'un ağzından Amasya Genelgesi'nin ne kadar önemli ve hayati bir belge olduğunu ve diğer benzer belgelerden daha farklı olduğunu anlamaları amaçlanmaktadır.

Falih Rıfkı Atay'ın 'Çankaya' adlı hatıratından yapılan bu alıntıda Sivas Kongresi sırasında Alman General Harburt ve Mustafa Kemal arasında geçen bir diyaloğa yer verilmektedir:

> 'Alman General Harburd Sivas'ta Mustafa Kemal'le görüşürken der ki:
>
> -Türk tarihini okudum. Milletiniz büyük kumandanlar yetiştirmiş, büyük ordular hazırlamıştır. Bunları yapan bir millet elbette bir medeniyet sahibi olmalıdır. Takdir ederim. Ama bugünkü duruma bakalım. Başta Almanya, müttefiklerinizle dört yıl harp ettiniz, yenildiniz. Dördünüz bir arada yapamadığınız şeyi, bu durumda tek başınıza yapmayı nasıl düşünebiliyorsunuz? Fertlerin intihar ettikleri vakit vakit görülür. Bir milletin intihar ettiğini mi göreceğiz?
>
> Mustafa Kemal Generale:
>
> -Teşekkür ederim, tarihimizi okumuş, bizi öğrenmişsiniz. Fakat şunu bilmenizi isterdim ki biz emperyalistlerin pençesine düşen bir kuş gibi yavaş yavaş aşağılık bir ölüme mahkûm olmaktansa babalarımızın oğulları olarak vuruşa vuruşa ölmeyi tercih ediyoruz.' (Atay, 2010).

Millî Mücadele'nin hazırlık aşamasında yapılan Sivas Kongresi sırasında Alman General ve Mustafa Kemal arasında geçen bu diyaloğa yer verilerek öğrencilerin dönemin şartlarını, Türk Milleti açısından durumun ciddiyetini ve Mustafa Kemal'in vatanı kurtarmaktaki kararlılığını anlamaları, ayrıca tarihsel kavrama becerisini kazanmaları beklenmektedir.

4.3.6. Son Osmanlı Mebusan Meclisi Konusu Anlatılırken Yararlanılabilecek Hatırat Örnekleri

Bu başlık altında kullanılması önerilen hatıratlar, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Büyük Millet Meclisinin açılış sürecini ve sonrasında meydana gelen gelişmeleri kavrar.' kazanımını destekler niteliktedir.

Millî Mücadele Dönemi yazarlarından Yakup Kadri Karaosmanoğlu'na ait Millî Mücadele Dönemi hatıralarını anlattığı 'Vatan Yolunda' adlı hatıratından yapılan bu alıntıda

Karaosmanoğlu, Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nin İngilizler tarafından basıldığını ifade etmektedir.

> 'İstanbul'da toplanan Meclis-i Mebusan'ı, dünyada Meşrutiyet'in ilk kurucusu olan İngiliz milletinin ordusuna mensup bir yüzbaşı arkasında bir bölük askerle bir batakhaneyi basar gibi gidip kapatmış, ileri gelen mebuslardan bir kaçını memleketten sürmüş; bundan yakayı sıyıran öbür mebuslar da ad ve kıyafet değiştirerek Ankara'ya kaçmıştı.' (Karaosmanoğlu, 1980).

Ders kitaplarında yer verilebilecek bu alıntı ile öğrencilerin, dünyada Meşrutiyeti ilk kez ilan eden İngilizler tarafından Mebusan Meclisi'nin basılmış olmasındaki tezatı ve bir milletin karar mercii olan, meclise yapılan muameleyi, dönemin yazarının gözünden değerlendirmeleri beklenmektedir.

4.3.7. Büyük Millet Meclisi Açılışı (23 Nisan 1920) Konusu Anlatılırken Yararlanılabilecek Hatırat Örnekleri

Bu başlık altında kullanılması önerilen hatıratlar, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Büyük Millet Meclisinin açılış sürecini ve sonrasında meydana gelen gelişmeleri kavrar.' kazanımını destekler niteliktedir.

Ali Fethi Okyar'ın 'Üç Devirde Bir Adam' adı hatıratından yapılan bu alıntıda Okyar, kurulan Büyük Millet Meclisi'nde bulunan temsilcilerin özelliklerinden bahsetmektedir.

> 'Teker teker, hatta grup grup alındığı zaman, kişisel özellikleri, yetişme tarzı, temsil ettikleri düşünce ve fikir olarak, birbiriyle asla bağdaşmayacağına hükmedilen bu karmakarışık heyetin tek ve sadece davası, vatanı kurtarmaktı. Belki neticeye erişebilmenin yolları üzerinde apayrı tarzların sahibi idiler. Fakat önceden benimsemedikleri yol, eğer vatanın ve milletin saadeti içinse, onu, şahsi fikirlerini ve hatta mizaçlarını şöylece iterek kucaklamakta, adeta birbirleriyle yarış ediyorlardı.' (Okyar, 1980).

İhsan Eryavuz'un ' Kara Defter' adlı hatıratından alınan bu hatırada İhsan Eryavuz, kurulan Büyük Millet Meclisi'nin özelliklerinden bahsetmektedir.

> 'Yoktan ve yokluk içerisinde bir hükumet kuruluyor; bütün esas dosyalar ve kayıtlar İstanbul'da. Elde kafi miktarda memur yok. Maliyesi, iktisadı, adliyesi, cephesi vd. bütün devlet şubeleri yeni esaslara göre kurulup canlandırılacak. Ordular tanzim ve bütün ihtiyaçları karşılanarak takviye olunacak. Millet hakimiyeti ve halkçılık esaslarına göre mevcut idari, iktisadi, mali, adli, bütün kanunlar değiştirilerek, iyileştirilerek veya yeniden düzenlenerek çıkartılacak. Uluslararası siyasetimiz milli davanın gereğine ve memleketin menfaatine göre daima ayarlanacak. Yüksek bir ideal, büyük bir feragat-ı nefs içinde asil bir çalışma. Doğmakta olan yeni Türkiye'nin şekli, ismi, idare merkezi ne (İstanbul veya Ankara) olursa olsun kurulması; temeli ve çatısı Millîyetçi ve Halkçı esaslara dayanmak zorunda idi.' (Eryavuz, 2014).

Kitaplarda yer verilebilecek bu hatırat örnekleri ile öğrencilerin, kurulan Büyük Millet Meclisi'nin ve bu mecliste bulunan temsilcilerin özelliklerini kavramaları beklenmektedir.

4.3.8. Sevr Barış Antlaşması Konusu Anlatılırken Yararlanılabilecek Hatırat Örnekleri

Bu başlık altında kullanılması önerilen hatıratlar, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Sevr Antlaşması'nın Millî Mücadele sürecine etkilerini analiz eder.' kazanımını destekler niteliktedir.

Hasan Rıza Soyak'ın 'Atatürk'ten Anılar' adlı eserinden yer verilen bu alıntıda Hasan Rıza Soyak Sevr Barış Antlaşması ile ilgili görüşlerini paylaşmaktadır.

> 'İstanbul'da milletin kendi öz yurdunda, bütün egemenlik haklarına sahip olarak yaşama, azim ve heyecanına tamamen bigane padişah ile onun ne yapacağını bilmez bir hale gelen hükümeti, İtilaf Devletleri'nin dikte ettirdikleri Sevr Muahedesini kabul ve imza etmişlerdi. Bu muahede ile Türkiye, payitahtı İstanbul olmak üzere ülkesi Anadolu'nun ortasında birkaç vilayetten ibaret bulunan idari, siyasi, mali, adli kısacası her alanda kontrol ve vesayet altında, istiklalden mahrum; ordusu hatta inzibat kuvvetleri mahdut, küçük ve oyuncak bir devlet oluyordu. Tarih içinde daima şan ve şerefle yaşamış, kıtalara ve taçlara hükmetmiş büyük Türk Milleti de köle bir millet derecesine düşmüş oluyordu.' (Soyak, 1973).

Kitaplarda yer verilmesi önerilen bu hatıratta Soyak'ın Sevr hakkındaki görüşlerini okuyan öğrencilerin Sevr Barış Antlaşması'nın Türk Milleti'ni ne duruma düşürdüğünü anlamaları beklenmektedir.

4.3.9. Doğu ve Güney Cepheleri Konusu Anlatılırken Kullanılabilecek Hatırat Örnekleri

Bu başlık altında kullanılması önerilen hatıratlar, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Doğu ve Güney Cephelerinde verilen mücadelelerin ülkemizin bağımsızlık sürecine katkılarını kavrar.' kazanımını destekler niteliktedir.

Ali Fuat Cebesoy'un hatıratında bulunan bu alıntıda Antep'in müdafaasından bahsedilmektedir.

> 'Antep'in müdafaası hakikaten bir kahramanlık numunesi olmuştu. Bunu düşmanlarımız bile takdir etmişlerdi. Sevr Anlaşması'nın meselesini görüşmek üzere 21 Şubat 1921 de Londra'da Saint James sarayında toplanan konferansta Türk millî kuvvetlerini küçümseyen Yunan Başvekilinin sözlerine karşı Fransız Başvekili Briand, verdiği cevapta bunun doğru olamayacağını, Kilikya'da iyi talim görmüş ve mükemmel donatılmış bir ordu ile Fransızların ancak tutunabildiğini, haydut çetesi diye anılanlara karşı bir hürmet lazım geldiğini, Fransızların Kilikya'da çok acı zaiyatlar verdiğini ifade ettikten sonra şöyle demişti: Fransız ordusu bir ay müddetle Antep'i kuşattı. Antep kendisini şiddetle müdafaa etti. Bir ay içinde Fransızlar şu kanaate vardılar ki, Türk askerleri çok yiğittirler, bir karış toprak için bile dövüşürler.' (Cebesoy, 1953).

Ders kitaplarında yer verilecek bu alıntı ile öğrencilerin, Antep halkının kahramanlıklarını düşmanın bile takdir ettiğini anlamaları beklenmektedir.

4.3.10. Kuvay-i Milliye'den Düzenli Ordu'ya Geçiş Konusu Anlatılırken Kullanılabilecek Hatıra Örnekleri

Bu başlık altında kullanılması önerilen hatıratlar, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Düzenli ordunun kurulmasından Mudanya Ateşkes Antlaşması'na kadar meydana gelen gelişmeleri Türkiye'nin bağımsızlık sürecine katkıları açısından analiz eder.' kazanımını destekler niteliktedir.

Fahrettin Altay'a ait '10 Yıl Savaş ve Sonrası' adlı hatırattan alınan bu hatırada Fahrettin Altay ve Uşak Müdafa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı İbrahim Bey'le arasında geçen bir konuşma aktarılmaktadır.

> 'Uşak'ta Müdafa-i Hukuk Cemiyeti Reisi İbrahim Bey'le (Tahtakılıç) görüştüğüm vakit o da Ethem'in serkeşliğinden şikâyet ediyordu:
>
> -Köylülerden topladığımız para, eşya, atları hep ona veriyoruz, sinilerle baklava gönderiyoruz o yine kendisi icraat yapmak istiyor, adamlarım göndererek köylerden para, eşya ve asker toplamak hevesinden vazgeçmiyor, buyruğunu dinlemeyen köyleri de yaktırıyor.
>
> İbrahim Bey bu sırada dağda yanmakta olan bir köyü de bana gösterdi. Fevkalâde hamiyetli bir vatanperver olan İbrahim Bey'in o müşkül zamanlardaki gayretlerini takdirle yad etmek gerekmektedir.' (Altay, 1970).

Ders kitaplarında paylaşılacak bu hatırat ile öğrencilerin o dönemin şartlarını kavrayarak düzensiz birliklerin başına buyruk hareketlerini, halka verdiği zararı ve düzenli bir ordu kurmanın gerekliliklerini kavramaları amaçlanmaktadır.

Kurtuluş Savaşı'nın en çetin mücadeleleri verdiği Batı Cephesi'nde savaşılan Yunanlıların önemi generallerinden Nikolas Trikupis'in hatıratından yapılan alıntıda Trikupis Türk Milletine ait düzenli birlikler karşısında aldıkları yenilgiyi anlatmaktadır.

> 'Yunan ordusu, zaferle biten 1918 savaşından sonra. 1919 Mayısında Küçük Asya'ya çıktığı zaman maneviyatı sağlamdı. Küçük Asya'da ordunun maneviyatı daha da yükselmişti, çünkü başlangıçta Türklerin ancak çeteleri, sonra da düzensiz birlikleri karşısında ilerleyişi kolay olmuş ve bu hal demiryolu konvoylarının ele geçirilmesi için düşmanın takip edildiği 1920 Haziranına kadar devam etti. Fakat, 1920 sonlarında düzensiz Türk birliklerinin düzenli ordu haline gelmesi ve kısa bir zamanda yeni silahlar, makinalı tüfekler, el ve tüfek bombaları, muhtelif çaplarda toplar, uçaklar vb. gibi teçhiz edilince bizim ordu, 1921 Mart'ında Eskişehir ve Afyonkarahisar önlerindeki harekatta Türklerin ciddi mukavemeti ile karşılaşmış ve bilhassa Avgin savaşında benim komuta ettiğim III. tümen ciddi bir imtihan geçirmiş 2.000 kişi zayiat vermişti.' (Trikupis, 1967).

Ders kitaplarında yer verilecek hatırat ile öğrencilerin karşılaştırma becerilerini kullanarak, o günün şartlarını da göz önünde bulundurulduğunda, düzensiz birlikler ve düzenli birlikler arasındaki farkı karşı taraftan bir anlatım sayesinde kavramaları amaçlanmaktadır.

4.3.11. Batı Cephesi Konusu Anlatılırken Kullanılabilecek Hatırat Örnekleri

Bu başlık altında kullanılması önerilen hatıratlar, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük yıllık ders planındaki 'Düzenli ordunun kurulmasından Mudanya Ateşkes Antlaşması'na kadar meydana gelen gelişmeleri Türkiye'nin bağımsızlık sürecine katkıları açısından analiz eder.' kazanımını destekler niteliktedir.

Yukarıda 'Düzenli Orduya Geçiş' konusu anlatılırken paylaşılan, Yunan General Trikupis'e ait olan hatırat Batı Cephesi'nin önemli mücadelelerinden olan I. İnönü Savaşı anlatılırken de kullanılabilir. Trikupis hatıratında Yunanlıların Avgin dedikleri I. İnönü Muharebesinde aldığı yenilgiden bahsetmektedir.

Ali Fuat Cebesoy'un hatıratında geçen, Büyük Taarruz öncesinde Mustafa Kemal Paşa ve Ali Fuat Cebesoy arasındaki diyaloğa Büyük Taarruz konusu anlatılmadan önce yer verilebilir.

> 'Ağustos başında Gazi bana şunları söyledi:
>
> -Taarruza karar verdim. Hazırlıkları tam gizlilik içinde yürüteceğim. Asıl endişem, düşmanların kuşkulanması… Yusuf Kamil Bey, Paris'te resmi temaslar yaparken, senden Londra'da İngilizlere barışı bugünkü şartlarla aradığımız yolunda kanaat verecek temaslar kurmanı istiyorum. Gayem şu: Misak-ı Millî esasları üzerinde bir barışın bugünki şartlar içinde mümkün olup olmadığını memlekete ve dünyaya ispat etmek… Bu mümkün olabilse kan dökmeden ve zaman kaybetmeden amacımıza erişmiş oluruz. Fakat karşımızdakilerin bizi oyaladıklarını, yorup bırakmak istediklerini, imkanlarımız kısıtlı olduğundan mümkün mertebe Sevr'e yakın şartlarla barış masasına oturmaya zorlamak peşinde olduğunu biliyorsun ama bunu sadece bizim bilmemiz yeteri gelmiyor. Hasretini çektiğimiz barışın Yunan ordusunu yenmekle mümkün olduğunu biliyoruz…' (Cebesoy, 1953).

Bu alıntı ile öğrencilerin, Mustafa Kemal'in karşısındakilerin amaçlarını çok iyi bildiğini ve savaşmaktan başka çare olsaydı onu tercih edeceğini fakat tam bağımsızlık için savaşmaktan başka çarenin olmadığını kavramaları amaçlanmaktadır.

İhsan Eryavuz'un ' Kara Defter' adlı hatıratından alınan bu hatırada İhsan Eryavuz, taarruz için Doğu Cephesi'nden savaşmak için gelenlerin durumundan ve bu uğurda yaptıkları fedakarlıklardan bahsetmektedir.

> 'Doğu Cephesi'nden sevk edilmiş ve İnebolu'ya çıkarılmış olan her çeşit top ve cephane sandıklarının kağnı arabaları ile kafile halinde Ankara'ya bir gidişleri vardı ki! Kocaları, nişanlıları cepheye gitmiş taze gelinler, analar memedeki çocukları bir kundak ile arkalarına bağlanmış, önlerinde kağnıları, toprak içerisinde yalın ayak fakat ordunun zaferi, memleketin kurtulması duası dilinde İnebolu'dan beri durmadan dinlenmeden yaya yürüyorlar, cepheye cephane yetiştiriyorlardı. Bu ilahi manzara karşısında dehşete kapılmamak, Türk'ün zulüm, ihanet ve istila karşısında isyan edecek ruhunun yüceliğinden korkuya düşmemek mümkün değildi.' (Eryavuz, 2014).

Bu hatırat örneği ile öğrencilerin o günün şartlarını kavrama ve tarihsel empati kurma becerilerini geliştirmek ve o günün şartlarını bizzat o manzaraya şahit olan birinden öğrenerek net bir şekilde anlamaları amaçlanmaktadır.

Fahrettin Altay'ın '10 Yıl Savaş ve Sonrası' adlı hatıratından yer verilen alıntıda, Fahrettin Altay Büyük Taarruz sırasında ısrarla savaşmak isteyen bir askerden bahsetmektedir:

> 'Daha önce hastalandığı için Konya Hastanesi'ne gönderdiğimiz karargâh subaylarından İzmirli genç Teğmen Yıldırım Kemal'i karşımda buluverdim. Her vakit arkadaşlarına neşe saçan bu sevimli, kabına sığmaz vatansever genç subay karşımda gençliğinin verdiği o heyecanlı haliyle selâm verdikten sonra:
>
> -Taarruz haberini alır almaz hastaneden çıktım ve trene atlayıp geldim. Emrinizdeyim.
>
> Bu hali takdir ve sevgi ile karşıladım.
>
> -Eski vazifenize devama başlayınız.
>
> Yıldırım Kemal benim bu sözümden sonra bir an durdu ve gene o güzel heyecanı ile :
>
> -Kılıcımı sallayarak İzmir'e önde girmek isterim. Beni en ilerideki bir alaya göndermenizi rica ediyorum.
>
> Sevimli genci kırmak istemedim, önce ikinci Tümene gönderildi oradan da ikinci alayda vazifelendirildi. Aradan iki saat geçtikten sonra şahadet haberi geldi. Bu vatansever subayın arkasından gözlerim dolu dolu oldu. İzmir'e girdiğimiz zaman da babasının subaylarımızdan onu sorduğunu unutmak mümkün değildir. Küçük köyle istasyonuna onun adını vermekle hem babasını hem de arkadaşlarını teselli etmiş oluyorduk.' (Altay, 1970).

Bu hatırat ile öğrencilerin, tarihsel empati becerisi ile dönemin şartlarını ve o şartlarda insanların neleri göze aldıklarını anlamaları amaçlanmaktadır.

Salih Bozok'un 'Yaveri Atatürk'ü Anlatıyor' adlı hatıratından alınan örnekte Bozok, Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nden sonra Mustafa Kemal'in esir alınan komutanlarla görüşmesi aktarılmaktadır.

> 'O gün düşmandan esir olarak alınmış olan dört fırka kumandanını Kâzım Paşa, Mustafa Kemal Paşa'nın huzuruna getirdi. Atatürk bu kumandanlarla beş on dakika kadar görüşmüştü. Esir fırka kumandanlarından birisi Paşa'nın yanından çıktıktan sonra bize Türkçe olarak kiminle görüştüklerini sordu. Mustafa Kemal Paşa olduğunu söylediğimiz zaman hayretler içinde kaldı. Ve ne zaman oraya geldiğini anlamak istedi. Dün bizzat muharebeyi kendisinin idare ettiğini anlattık. Buna karşı şu cevabı verdi:
>
> - Zafer kazanmak sizin hakkınızdır. Çünkü bizim başkumandanımız savaşı İzmir'den idare etmek istedi ve oradan ayrılmadı.' (Bozok, 2007).

Bu hatırat ile öğrencilerin bir Yunan subayının sözlerini göz önüne alarak Türk ordusu ile Yunan ordusunu karşılaştırmaları beklenmektedir.

Falih Rıfkı Atay 'Çankaya' ve İhsan Eryavuz ' Kara Defter' adlı hatıratlarda 30 Ağustos Zaferi ile ilgili şunları söylemektedir:

> 'Nemiz varsa, bağımsız bir devlet kurmuşsak, hür vatandaş olmuşsak, şerefli insanlar gibi dolaşıyorsak, yurdumuzu Batı'nın, vicdanımızı ve kafamızı Doğu'nun pençesinden

> kurtarmışsak, şu denizlere bizim diye bakıyor, bu topraklarda ana bağrının sıcağını duyuyorsak, belki nefes alıyorsak, hepsini, her şeyi 30 Ağustos zaferine borçluyuz.' (Atay, 2010).

> 'Hayatta hayal, daima hakikat hududundan taşkın bulunur. Bu harpte hakikat hayalin hududunu aşmış, on beş günde muzaffer Türk Orduları Akdeniz sahillerine erişmiş bulunuyordu.' (Eryavuz, 2014).

Falih Rıfkı'nın ve İhsan Eryavuz'un 30 Ağustos Zaferi ile ilgili düşüncelerine yer verilmesiyle, öğrencilerin o dönemde yaşayan birilerinden öğrenerek 30 Ağustos Zaferi'nin önemini kavramaları beklenmektedir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun 'Vatan Yolunda' adlı hatıratından alınan örnekte İzmir'in kurtuluşundan sonra Vakit gazetesinden Mehmet Asım, Akşam gazetesinden Falih Rıfkı ve İkdam gazetesinden Yakup Kadri'nin şahit oldukları bir olay ile ilgili hisleri ve yorumlarına yer verilmektedir.

> ' Ruşen Eşref birden durdu. Evlerden birinin alt katındaki bir pencereye baktı ve bize dönüp
>
> -İşte, Gazi Paşa! Dedi.
>
> Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa arkası bize dönük olarak bir masa başında oturuyor ve önünde iki yabancı harp gemisi komutanı ayakta duruyordu. Ruşen'e bunlar kim diye sorduğumuzda arkadaşımız, birinin Fransız Amirali Dumenils olduğunu söyledi öbürünü tanıyamadı. Fakat bunun da kılık kıyafetinden bir İngiliz Amirali olduğunu tahmin edebildi.
>
> > Üç buçuk yıldan beri, işgal kuvvetlerine mensup bir yüzbaşıya bile hitap etmek hakkına sahip olmayan üç İstanbul gazetecisinin bu tablo karşısında duyacağı his ne olabilir? İnsani bir sevinç mi? Millî bir gurur mu? Bir hınç alma refahı mı? Kendi hesabıma itiraf ederim ki, muzaffer bir Türk Mareşalin huzurunda iki işgal kuvveti amiralinin ayakta durduklarını görünce bunların hepsini birden duymuştum.
> >
> > Ben öyleysem yedi devlete karşı kazandığı şu yıldırım zaferi ile birden bire bütün dünyanın mihveri haline gelen Mustafa Kemal acaba ne durumdaydı? Neler duyuyordu? Biraz sonra bunu kendisine sormak fırsatı bulduğum vakit sadece gülümsemişti.' (Karaosmanoğlu, 1980).

Ders kitaplarında yer verilmesi önerilen bu hatırat ile öğrencilere tarihsel empati becerisini kazandırmak ve kendilerini o dönemde, o manzarayı gören gazetecilerin yerine koyarak kazanılan zaferin büyüklüğünü kavramaları sağlamak amaçlanmaktadır.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

1. Sonuç:

Çalışma kapsamında 2000-2023 yılları arasında basılmış olan 10 farklı ders kitabı incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda kullanılan hatıraların çoğunun Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk eserine ait olduğu gözlemlenmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi: şüphesiz yalnızca hatırat olarak değerlendirilemeyecek kadar kapsamlı bir eser olan Nutuk'un incelemesi ayrı bir çalışma konusudur.

2000-2023 yılları arasında basılan ders kitaplarının 2011 yılına kadar çok büyük değişiklikler göstermediği tespit edilmiştir. 2000-2011 yılları arasında basılan ders kitaplarında kullanılan hatıratlara genellikle okuma parçası olarak yer verildiği görülmüştür. Bu bağlamda öğrencinin derse katılımı teşvik edilmemekle beraber öğretmen merkezli bir ders modeli benimsendiği, bununla beraber genellikle hatıraların aynı konuları pekiştirmek maksatlı aynı hatıratlardan alındığı tespit edilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulunun 08.12.2011 gün ve 261 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilen, editörlüğünü Tuğrul Özcan yaptığı ve komisyon tarafından yazılan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabından itibaren hatıratların pekiştirdiği konularda da, kitaplarda yararlanılan hatıratlarda da değişiklik gözlenmiştir. 2012 yılından sonra basılan kitaplarda yer verilen hatıratlara, yalnızca okuma parçası olarak değil, öğrencinin de derse katılmasını sağlayan etkinlikler şeklinde yer verildiği tespit edilmiştir. Alıntıdan sonra öğrencilere sorular yönelterek öğrencinin konu ile ilgi düşünmesi, empati ve yorum yapması beklenmektedir. Bununla beraber yararlanılan

hatıratlar ile genellikle öğrencilere; tarihsel empati, geçmişi geçmişin şartları ile değerlendirme ve tarihsel kavrama gibi becerilerin kazandırması amaçlandığı gözlemlenmiştir. Bununla beraber 2012'den itibaren okutulan Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılap Tarihi ders kitaplarında 'Millî Mücadele'nin Sanat ve Edebiyata Yansımaları' başlığı altında o dönemi anlatan eserler hakkında kısa kısa bilgiler verildiği görülmektedir. Bu eserler arasında hatırat türünde eserler de bulunmaktadır.

2012 yılından sonra basılan kitaplarda hatıratlara yer veriliş şekli değişmiş, paylaşılan alıntıdan sonra yöneltilen sorularla öğrenciler daha fazla dersin işlenişine dahil edilmeye çalışılmış ya da dönemin önemli bazı eserleri hakkında kısa bilgiler verilmiş olsa bile konuyu pekiştirmek maksadıyla hatırat türüne oldukça az yer verildiği gözlemlenmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 30.05.2014 tarihli ve 40 sayılı kurul kararıyla 2015-2016 eğitim öğretim yılından itibaren 5 yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilen, Mahmut Ürküt'ün yazdığı, 2015-2016 eğitim öğretim yılında ders kitabı olarak okutulan Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılap Tarihi ders kitabında konuyu pekiştirmek maksadıyla hatırat türüne hiç yer verilmediği tespit edilmiştir.

İncelenen ders kitapları arasında hatırat türüne en çok yer verilen Muhammed Edip Erdoğan'ın yazdığı, 2021 ve 2023 yılında Sek yayıncılık tarafından basılan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabıdır. Bu ders kitabı, Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 18.04.2019 tarihli ve 8 sayılı kurul kararıyla 2019-2020 eğitim öğretim yılından itibaren 5 yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiş ve 2021-2022 ve 2023-2024 eğitim öğretim yıllarında ders kitabı olarak okutulmuştur. Kitapta Nutuk dışında İsmet İnönü, Halide Edip Adıvar, Ali Fuat Cebesoy, Mazhar Müfit Kansu, Kazım Özalp, Kılıç Ali gibi Millî Mücadele'nin önemli isimlerine ait hatıratlara da yer verildiği tespit edilmiştir.

Aşağıdaki tabloda 2000-2023 yılları arasında basılan Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılap Tarihi ders kitaplarında, hangi konuları pekiştirmek maksatlı hatırat türüne başvurulduğu verilmektedir.

Tablo 13
Hatıratlardan Yararlanılan Konular ve Yararlanıldığı Yıllar

KONU/YIL	2000	2003	2005	2006	2015	2016	2019	2020	2021	2022	2023
Mondros Ateşkes Antlaşması	X	X	X	X	X		X	X	X		
Milli Mücadele Döneminde Kurulan Cemiyetler							X	X			
İzmir'in İşgali					X	X				X	X
Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı	X	X			X			X	X		
Milli Mücadele'nin Hazırlık Dönemi						X	X	X	X		
Son Osmanlı Mebusan Meclisi ve Misak-ı Milli							X	X			
İstanbul'un İşgali	X	X	X	X					X		
TBMM'nin açılması						X					
TBMM'ye Karşı Çıkan Ayaklanmalar									X		
İstiklal Mahkemeleri										X	X
Sevr Barış Antlaşması							X	X			
Kurtuluş Savaşı'nın Güney Cephesi								X	X		
Kurtuluş Savaşı'nın Doğu Cephesi					X					X	X
Düzenli Orduya Geçiş										X	X
I. İnönü Savaşı								X			
II. İnönü Savaşı					X	X	X	X	X		
Kütahya Eskişehir Muharebesi						X			X	X	X
Sakarya Meydan Muharebesi	X	X	X	X			X	X	X		
Başkomutanlık Meydan Muharebesi ve Büyük Taarruz	X	X	X			X			X		
Mudanya Ateşkes Anlaşması						X					

Tabloda 2000-2023 yılları arasında basılmış olan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitapları incelendiğinde hatırat türünden, genellikle aynı konuları pekiştirmek maksatlı yararlanıldığı görülmektedir.

2. Öneriler

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2018 yılında hazırlanılan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında kazandırılması hedeflenen bazı beceriler şunlardır:

- Kronolojik Düşünme,
- Tarihsel Kavrama,
- Neden-Sonuç İlişkisi Kurma,
- Değişim ve Sürekliliği Algılama,
- Tarihsel Sorgulamaya Dayalı Araştırma,
- Tarihsel Analiz ve Yorum,
- Tarihsel Sorun Analizi ve Karar Verme,
- Geçmişe Geçmişteki İnsanların Bakış Açısıyla Bakabilme veya Empati (Millî Eğitim Bakanlığı, 2018).

Çalışmanın üçüncü alt probleminde Millî Mücadele konusu anlatılırken şimdiye kadar hiç yararlanılmayan, bundan sonraki süreçte yararlanılabilecek hatırat türündeki 12 eserden 25 hatıraya yer verilmiştir. Bu eserler çalışmanın 'Bulgular' kısmında ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında kullanılması önerilen bu hatıratlar yukarıdaki becerileri destekler niteliktedir.

Millî Eğitim Bakanlığınca 2024-2025 eğitim öğretim yılından itibaren kademeli olarak Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli uygulanmaya başlanmıştır. Bu model incelendiğinde hem genel amaçlarında hem de Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin amaçlarında sıkça millî ve kültürel değerlerimizin kazandırılmasının üzerinde

durulmaktadır. Bu bağlamda Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin genel amaçları şu şekilde aktarılmaktadır:

> 'Adalet, hikmet, merhamet, iyilik, doğruluk, çalışkanlık, faydalı olmak ve güzellik gibi değerler üzerinde yükselen bir medeniyet mirasına sahip olan milletimiz; Türkiye Yüzyılı'nda eğitim adına kararlı adımlarla geleceğe hazırlanmaktadır. Türk eğitim sistemi bütün ideolojilerin üstünde millî bir şahsiyetin oluşumuna katkı sağlamak ve millî bilince sahip şahsiyetlerden oluşan bir toplum oluşturabilmek adına ahlaklı, erdemli; milleti ve insanlık için iyi, doğru, faydalı ve güzel olanı yapmayı ideal edinmiş bilge nesilleri hedefler. Ayrıca eleştirel düşünen, problem çözen, karar veren, mesuliyet ve ülkü sahibi; yalnızca medeniyete uyum sağlamakla yetinmeyip etkin olarak medeniyet kurucusu ve geliştiricisi nesiller yetiştirmek de eğitim sistemimizin ilkeleri arasındadır. Bu doğrultuda Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli medeniyetimizin üzerine inşa edildiği temel kavramlar olan aklıselim, kalbiselim ve zevkiselim nesiller yetiştirmek için madde-mana, akıl-duygu, nefis-vicdan, insan-toplum ve zaman-mekân dengesini gözetir.' (Millî Eğitim Bakanlığı, 2024).

Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında, bu çalışmada önerilen hatıratlardan faydalanılarak Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde sıkça bahsedilen 'Erdem-Değer-Eylem' hedeflerine ulaşılmasına katkı sağlanacağı da düşünülmektedir.

Çalışmada yer verilen hatıratlar şimdiye kadar okutulan ders kitaplarında yararlanılmayan hatıratlardır. Bunların dışında ders kitaplarında az miktarda da olsa yararlanıldığı için çalışmada yer verilmeyen, Millî Mücadele'nin önemli isimlerinden; İsmet İnönü, Kazım Karabekir, Kazım Özalp, Halide Edip Adıvar, Mazhar Müfit Kansu ve Kılıç Ali gibi önemli hatıratlarından daha çok alıntılar yapılabilir. Ayrıca ders kitaplarında yer verilmeyen ve çalışmada incelenmemiş olan isimlerin hatıratlarına da bu kapsamda yer verilerek kitapların içerikleri zenginleştirilebilir.

Millî Mücadele Dönemi anlatılırken konunun akışında kullanıldığında anlatımı pekiştireceği ve kolaylaştıracağı düşünülen bu hatıratlara ders kitaplarında kaynak veya etkinlik olarak yer verilebilir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında yayınlanan ders kitapları incelendiğinde tarih derslerinin kaynaklar üzerinden işlendiği görülmektedir. Bu kapsamda önerilen hatıratlara kaynak olarak yer verilerek, hatırat ile ilgili öğrenciye yönlendirilecek sorularla öğrencinin derste aktif olması ve programın öngördüğü becerileri geliştirmesi sağlanabilir.

Çalışmanın başında da belirtildiği üzere, hatırat türünün tarih ile empatiyi kesiştiren bir tür olduğu göz önünde bulundurulduğunda Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında hatırat türüne, yine çalışmanın başında belirtilen hususlara dikkat edilerek, yer verilmesi ile öğrencilerin hem tarihsel kavrama becerilerinin hem de o günün şartlarını o güne göre değerlendirme becerilerinin gelişeceği ön görülmektedir.

KAYNAKLAR

Abalıoğlu, Y. N. (1998). *Mustafa Kemal Paşa Samsun'da.* İstanbul: Yenigün Haber Ajansı.

Acar, M., & Demir, Ö. (1997). *Sosyal bilimler sözlüğü.* Ankara: Vadi.

Aktekin, S., Harnett, P., Öztürk , M., & Smart, D. (2009). *Çok kültürlü birAvrupa için tarih ve sosyal bilimler eğitimi.* Ankara: Harf Eğitim.

Alkan, M. (2004). Hüseyin Rauf Orbay'm Hayatı (1880-1964). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 597-642.

Altay, F. (1970). *10 Yıl Savaş (1912-1922) ve Sonrası.* İstanbul: İnsel.

Altıkulaç, A., & Gökkaya, K. (2014). Tarih Öğretiminde Hatıratların Kullanımının Tarihsel Empati Becerisine Etkisi. *Journal of Turkish Studies*, 21-35.

Altınova, B. (2003). Kavram Kargaşası Çerçevesinde Edebi Bir Tür Olarak Hatıra. *Türkbilig*, 3-12.

Aslan, E., & Avcı Akçalı, A. (2007). Kimlik Sunumu Olarak Tarih Eğitimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*.

Atay, F. R. (2010). *Çankaya.* İstanbul: Pozitif.

Aydın, N. (2023). *Nitel Araştırma Yöntemleri.* Gaziantep: Özgür.

Aydoğdu, Ü. R., & Bülbül, Ş. (2017). Akademik araştırmalarda araştırma yöntemleri ile örneklem İlişkisi: doğrulayıcı doküman analizi örneği. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 558.

Birinci, A. (1998). Hatırat Türündeki Kaynakların Tarihi Araştırmalardaki Yeri ve Değeri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 611-620.

Bolat, B. (tarih yok). *Yunus Nadi*. Atatürk Ansiklopedisi: https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/yunus-nadi-abalioglu-1879-1945/ adresinden alındı

Bozok, S. (2007). *Yaveri Atatürk'ü Anlatıyor.* İstanbul: Doğan Kitap.

Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., Demirel, F., & Kılıç-Çakmak, E. (2018). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri.* Ankara: Pegem Akademi.

Candan, A. S. (2023). Tarih öğretmenlerinin lise tarih ders kitaplarına ilişkin görüşleri (Karabük örneği). *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırma Dergisi*, 2.

Cebesoy, A. F. (1953). *Milli Mücadele Hatıraları.* İstanbul: Vatan.

Çelik, K. (tarih yok). *Hasan Rıza Soyak.* Atatürk Ansiklopedisi: https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/hasan-riza-soyak-1890-1970/ adresinden alındı

Çetinkaya, A. (1993). *Cumhutiyetin 70. Yılına Armağan Ali Çetinkaya'nın Milli Mücadele Dönemi Hatıraları.* Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Demircioğlu, İ. (2009). Tarih Öğretimi ve Öğrenme Teorileri. M. Demirel, & İ. Turan içinde, *Tarih Öğretim Yöntemleri* (s. 54). Ankara: Nobel.

Demircioğlu, İ., & Tokdemir, M. (2008). Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 69-88.

Dilek, D. (2007). *Tarih derslerinde öğrenme ve düşünce gelişimi.* Ankara: Pegem .

Dilek, D., & Dilek, G. (2009). Tarihsel Becerilerin Öğretimi. M. Safran, M. Demirel, D. Dilek, İ. Demircioğlu, T. İnrahim, R. Kaya, . . . A. Güven içinde, *Tarih Öğretim Yöntemleri.* Ankara: Nobel.

Dönmez, C., Yazıcı, K., & Uslu , S. (2015). Tarih öğretmenlerine göre hatıraların eğitim-öğretim sürecinde kullanılabilirlik durumları. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 255-270.

Eryavuz, İ. (2014). *Kara Defter*. İstanbul: Timpaş.

Esenkaya, A. (tarih yok). *Ali Çetinkaya*. ataturkansiklopedisi.gov.tr: https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ali-cetinkaya-1878-1949/ adresinden alındı

Hali, S. (2014). Tarih öğretimi ve ders kitapları. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 158-166.

Hayta , N., & Akhan, N. (2014). Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Örnek Bir Uygulama 'Bir Devrin Analizi: Nutuk'. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 1049-1076.

İğdemir, U. (1975). Ölümünün Birinci Yıldönümğnde Orgeneral Fahrettin Ayltay'ı Anıyoruz. *Belleten*, 775-779.

İslam Ansiklopedisi. (2014). *https://islamansiklopedisi.org.tr/hatirat*. https://islamansiklopedisi.org.tr: https://islamansiklopedisi.org.tr/hatirat adresinden alındı

Kandemir, F. (1965). *Hatıraları ve Söyleyemedikleriyle Rauf Orbay.* İstanbul: Yakın Tarihimiz.

Kara, İ. (2020). Hatırat Kitaplarına Ne Kadar Güvenilebilir. İ. Kara içinde, *Biraz Yakın Tarih Biraz Uzak Hurafe* (s. 97-102). İstanbul: Dergah.

Karadağ, E., Deniz, S., Korkmaz, T., & Deniz, G. (tarih yok). Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımı: Sınıf Öğretmenleri Görüşleri Kapsamında Bir Araştırma . *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi,* 383-402.

Karakaş, Z. (2010). Sosyal bilim araştırmalarında paradigma değişimi: nitel yaklaşımın yükselişi . *Türkiye Sosyal Hizmetler Araştırmaları Dergisi,* 71.

Karakoç, İ., & Akar, Ş. K. (2004). Siyasî tarih kaynağı olarak hatırat ve gezi notları. *Türkiye Arastirmalari Literatür Dergisi,* 383-421.

Karaosmanoğlu, Y. K. (1980). *Vatan Yolunda.* İstanbul: Birikim.

Karataş, M., & Metin, M. (2023). Atatürk'ün Esir Aldığı Yunan General Nikolaos Trikupis ve Talas Üsera Garnizonu. *Journal of Universal History Studies*, 39-60.

Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi,* 62-80.

Kaya, R. (2009). Tarihi Öğrenmenin Amaçları. M. Safran, M. Demirel, D. Dilek, İ. Demircioğlu, Turan İnrahim, R. Kaya, . . . A. Güven içinde, *Tarih Öğretim Yöntemleri.* Ankara: Nobel.

Kılıç, F. (2003). Nutuk'un Analitik Bir İncelemesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 132-141.

Kırcıl, K., & Aksoy, M. (2004). Kültürel Kimliğin Oluşumunda Tarih Bilimci Ve Tarih Öğretimi. *XII. Eğitim Kongresi Bildiriler* (s. 2431-2450). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Koca, F., & Yılmaz, K. (2012). Tarihsel Empati Üzerine Nitel Bir Araştırma: Tarih Öğretmenlerinin Algı, Görüş ve Deneyimlerinin İncelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 855-879.

Köse, M. (2016). Tarih Ders Kitaplarında Kadın Hatıratlarının Kullnanılması. *Tarih Okulu Dergisi,* 595-617.

Kütükoğlu, M. (1995). *Tarih araştırmalarında usûl.* İstanbul: Asır.

Maden, F. (tarih yok). *Salih Bozok.* Atatürk Ansiklopesidi: https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/salih-bozok-1881-1941/ adresinden alındı

MEB. (2018). *Öğretim Programları İzleme ve Değerlendirme Sistemi*. mufredat.meb.gov.tr: https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=346 adresinden alındı

MEB. (2024). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli*. tymm.meb.gov.tr: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://tymm.meb.gov.tr/upload/program/2024programink12Onayli.pdf adresinden alındı

Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). mufredat.meb.gov.tr: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20221229131923491-T.C.%20%C4%B0nk%C4%B1lap%20Tarihi%20ve%20Atat%C3%BCrk%C3%A7%C3%BCl%C3%BCk%20Dersi%20%C3%96%C4%9Fretim%20Program%C4%B1.pdf adresinden alındı

Millî Eğitim Bakanlığı. (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://tymm.meb.gov.tr/upload/brosur/2024programortakmetinOnayli.pdf adresinden alındı

Muammer, G. (2007). *Ali Fethi Okyar*. TDV İslam Ansiklopedisi: https://islamansiklopedisi.org.tr/okyar-ali-fethi adresinden alındı

Oktay, O. (1997). *Hatırat*. TDV İslâm Ansiklopedisi: https://islamansiklopedisi.org.tr/hatirat#1 adresinden alındı

Okyar, A. F. (1980). *Üç Devirde Bir Adam.* İstanbul: Tercüman.

Özçelik, A. (1993). TDV İslam Ansiklopedisi: https://islamansiklopedisi.org.tr/cebesoy-ali-fuat adresinden alındı

Özdemir, E. (1983). *Yazı ve Yazınsal Türler.* İstanbul: Varlık.

Özen, İ. (2023). *Yadında Mı O Günler? 1930-1950 Yılları Arasında Yayımlanan Hatıratlarda Siyasi, Sosyal ve Kültürel Hayat.* istanbul: Ötüken.

Özlem, D. (2012). *Tarih Felsefesi.* İstanbul: Notos.

Polat, N. (2001). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu*. islamansiklopedisi.org.tr: https://islamansiklopedisi.org.tr/karaosmanoglu-yakup-kadri adresinden alındı

Sarınay, Y. (2007). *Osmanlı Belgelerinde Milli Mücadele ve Mustafa Kemal Atatürk.* Ankara: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.

Soyak, H. R. (1973). *Atatürk'ten Hatıralar Cilt1.* İstanbul: Yapı ve Kredi Bankası.

Sungu, İ., & Ata, B. (2002). Tarih Öğretimi Hakkında. *Milli Eğitim Dergisi*, 153-154.

Trikupis, N. (1967). *General Trikupis'in Hatıraları.* İstanbul: Kitapçılık Ticaret Limited Şirketi.

Tuğran, R. (2015). Tarih öğretmenlerinin lise tarih derslerinin genel amaçlarının öğrencilere kazandırılma düzeylerine ilişkin görüşleri (Ankara ili örneği). *Turkish Journal of Educational Studies*, 139-180.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü. (tarih yok). https://sozluk.gov.tr/ adresinden alındı

Tüysüz, S. (2019). *Ortaöğretim Tarih ders kitabı 9.* Ankara: Tuna.

Ulusoy, K. (2017). Tarih öğretmenlerinin Türkiye'deki tarihçilik ve tarih yazıcılığına ilişkin görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 679-700.

Vurucu, İ. (2016). Milli Tarih Nedir. *Turkish History Education Journal*, 163-179.

Yılmaz, K., & Koca, F. (2012). Tarihsel Empati Üzerine Nitel Bir Araştırma: Tarih Öğretmenlerinin Algı, Görüş ve Deneyimlerinin İncelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* .

Yüce, N. (1991). *Falih Rıfkı Atay*. TDV İslam Ansiklopedisi: https://islamansiklopedisi.org.tr/atay-falih-rifki adresinden alındı



GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR